

BIBLIOTHECA SEPTENTRIONALIS

Revista Bibliotecii Județene „Petre Dulfu” Baia Mare

an XXV • nr. 2 (49) • decembrie 2017

Redactor-șef: dr. Florian ROATIȘ florianroatis@yahoo.com

Redactor-șef adjunct: Laviniu ARDELEAN

Redactori: Gabriel STAN-LASCU

Csilla TEMIAN

Ioan NEAMȚIU

BIBLIOTHECA SEPTENTRIONALIS

Publicație semestrială

<http://www.bibliotecamm.ro>

ISSN 1221-3764

BIBLIOTECA JUDEȚEANĂ „PETRE DULFU” BAIA MARE

Director: prof. dr. TEODOR ARDELEAN

Tehnoredactare și copertă: Gabriel STAN-LASCU

Postare pe site-ul bibliotecii: Marcel ȚURA

Multiplicare și broșare: Gheorghe ȘUT

Iubirea de înțelepciune la început de mileniu

Dr. Florian ROATIȘ

Florian Roatiș

Supralicitată de unii, considerată superfluă de alții, văzută când ca joc gratuit al spiritului, când expresia esențializată a tulburătorului dialog dintre om și lume, oferind un spectacol deconcertant prin diversitatea și, uneori, straniețea opiniilor formulate, filosofia continuă să fie și azi dacă nu „cel mai prețios bun ce le-a fost dat muritorilor de către zei” – după expresia lui Platon –, în orice caz o preocupare fundamentală a spiritului uman.

Când susținem aceasta, avem în vedere eterna nevoie a spiritului omenesc de a depăși imediatul concret, empiric și individual și a se avânta spre universal și absolut.

Cei care vorbesc de o pretinsă inutilitate a filosofiei nu-i înțeleg rostul specific și o compară cu alte discipline, în primul rând cu știința. Evident, filosofia nu are virtuți practice, utilitare precum știința, și nici nu-și propune așa ceva.

Știința ne optimizează, desigur, viața prin descoperirile ei, dar nu ne spune sub spectrul căror valori s-o punem și s-o trăim. Ea se preocupă prioritar de mijloace și nu se interoghează asupra scopurilor. Or, acestea sunt analizate de filosofie, constituie o problemă prin excelență filosofică, întrucât se corelează cu cea a valorizării și a sensului vieții. Știința ne-a permis accesul la energia nucleară, spre exemplu, dar nu ne spune (căci nu poate!) cum s-o utilizăm: pentru distrugere sau pentru îmbogățirea și înfrumusețarea existenței umane!

Nevoia de filosofie este constitutivă ființei umane, iar lipsa ei ar avea efecte degradante pentru om. O spune în stilul său metaforic Lucian Blaga: „Desființarea elanurilor metafizice ar însemna o mutilare a ființei umane”¹. Indiferent că este conștient sau nu de acest fapt, omul nu se poate dispensa de filosofie. Chiar atunci când crede că a abandonat filosofia, inevitabil omul face filosofie, afirmă undeva Aristotel.

Renunțarea la filosofie este, deci, iluzorie, întrucât fără a se interoga asupra propriei sale condiții, omul nu este cu adevărat uman, ci, așa cum spunea Blaga, o ființă mutilată și prin urmare incompletă, sărăcită în însăși esența sa. El nu-și poate legitima propria condiție fără problematizări și fără ierarhizări valorice, deci – limpede spus – fără filosofie. Nevoia de filosofie depășește perimetrul trebuințelor strict utilitare. Filosofia, scria Bertrand Russell, este unul dintre „bunurile destinate minții” și nu trupului și, ca atare, „numai aceia care sunt indiferenți față de aceste bunuri” pot fi convinși că studiul ei nu este o pierdere de timp². Prin filosofie, omul își depășește condiția telurică, mărginită, plonjând pe teritoriul infinit al abstracțiilor, al îndoielilor și incertitudinilor, menținându-se astfel în starea de veghe – acea capacitate de a se mira, din care a încolțit însuși gândul filosofic. Filosofia trebuie studiată – consideră același istoric al filosofiei – nu pentru soluțiile sau răspunsurile pe care le oferă, ci, mai degrabă, „de dragul întrebărilor înseși”³, care ne lărgesc și ne îmbogățesc imaginea intelectuală asupra lumii, dar ne și diminuează siguranța dogmatică, proprie fanaticului. Cu atât mai mult știm acest lucru după ce Descartes ne-a învățat că drumul spre certitudine trece prin îndoială și circumspecție. În filosofie, întrebările sunt mai importante decât răspunsurile, esența filosofiei fiind, conform lui Karl Jas-

pers, căutarea adevărului, iar nu posesiunea lui⁴.

Nevoia de filosofie este esențială pentru om ca ființă culturală. Ea derivă din specificul

Ruinele Oracolului de la Delphi

existenței omenești, care presupune căutarea propriului eu – conform imperativului delphic al cunoașterii de sine, atât de drag lui Socrate, scrutarea sensului vieții, înțelegerea lumii în ansamblul ei, dezamor-sarea neliniștilor și tensiunilor pe care omul le trăiește în fața universului, orientarea spre valorile fundamentale de adevăr, bine și frumos etc. Ea trezește gustul pentru lărgirea și îmbogățirea universului nostru spiritual, virtuțile sale formative jucând un rol esențial în proiecta-

rea și împlinirea personalității umane. Filosofia, repetăm, nu oferă soluții tehnico-utilitare precum știința. Ea oferă, însă, mult mai mult: oferă problematizări, demersuri metodologice, presupoziii teoretice și criterii de discernământ valoric care deschid drum inteligibilității și perfectibilității umane. Și aceasta pentru că filosofia autentică nu este numai cunoaștere, ci și un mod axiologic de raportare a omului la lume, prin care acesta transfigurează, umanizează, spiritualizează existența, o interpretează valoric din perspectiva nevoilor și aspirațiilor sale. Astfel că, la obsedanta preocupare a omului, atât ca specie, cât și ca individ, de a-și optimiza permanent condiția, dar și de a-și pregăti viitorul, filosofia este singura care caută răspuns, de cele mai multe ori bazându-se pe datele științelor particulare, problema reală a filosofiei fiind, în ultimă instanță, aceea a destinului ființei umane.

Există multe probleme de vital interes pentru om pe care știința nu și le pune, fiindcă nu sunt susceptibile de soluții certe și universal valabile. Așa este, printre atâtea altele, problema sensului vieții. Aceasta exprimă dorința profund omenească de a conferi vieții în ansamblu un înțeles, un rost adânc, nu efemer, altfel spus de a trata viața ca pe o valoare. Finitudinea condiției umane reclamă preocuparea pentru acest sens: întrucât nu trăim oricât – ci un număr oarecare de ani –, viața (proces biologic) are pentru noi o valoare certă. Sau: nu trăim oricât, de aceea nu putem trăi oricum! Nu este totuna să-ți trăiești viața în umbra unor valori relative și instabile care nu-ți oferă punctul arhimedic al existenței sau să optezi pentru valori resimțite ca absolute și care angajează plenar existența umană. Individul are capacitatea de a-i da vieții semnificații pe care ea ca proces biologic nu le are, de a trăi conform unor valori morale, afective, estetice. Cei care caută vieții un sens, un rost, nu trebuie să dispere dacă nu-l găsesc în viață, în exterior, pentru că, spune Richard Taylor, „sensul vieții vine din noi, nu e un dar din afară; el întrece cu mult în frumusețe și schimbă orice rai la care oamenii au putut vreodată visa ori tânji”⁵. Prin filosofie omul depășește simpla supraviețuire și adaptare la mediu – proprie animalelor –, putând să modifice realitatea conform unor scopuri și repere axiologice. Iată de ce are dreptate Jean Piaget când afirmă că „un om care nu a trecut prin filosofie este iremediabil incomplet”⁶.

Există în ființa umană o tulburătoare și irepresibilă nevoie de transcendență. Meditația filosofică este cea care îi deschide omului calea spre această transcendență. Fără speranța posibilității transcenderii orizontului său limitat, omul își vede esența reîntorcându-se la animalitate, la natură. Filosofia presupune gândire, iar gândirea este, în același timp, negare și refuz: negare a imediatului, a senzorialului și refuz de a rămâne în acest perimetru. Filosofia este, deci, răzvrăti-

re, o continuă invitație la depășire⁷, la transcendere a relativului, la mântuire – în ultimă instanță. Nevoia de transcendență s-a concretizat la Platon în acea lume absolută a Ideilor, la Hegel în Ideea absolută, iar la Heidegger în „ființa în sine”. Astăzi, la început de mileniu, nevoia de sacru și nevoia de filosofie se apropie și aproape se contopesc. Iar în procesul anevoios al apropierii omului de absolut, dar și de esența sa, al trăirii în spirit, dar și spiritual, meditația de factură filosofică este determinantă: ea singură are competența de a aborda, atât problema infinitului (existenței), cât și problema absolutului (adică a esenței existenței).

Nevoia de filosofie, sporită la început de mileniu datorită problemelor cu care se confruntă omenirea, în pofida unei evidente și netăgăduite inutilități practice⁸, evidențiază încrederea în puterea ei de a influența viața politică, destinul omului și al cetății. Proiectul platonician de a face din filosofie o știință a guvernării și din filosof cărmuitorul cetății, deși a eșuat, continuă să incite spiritele. Mulți oameni trăiesc fără a se gândi la filosofie, mulți nici nu știu cu ce se ocupă filosofia. Și, din păcate, printre aceștia se află și oamenii politici, adică cei care gestionează treburile cetății. Cum pot să schimbe aceștia în așa fel lumea, încât omul să se regăsească oriunde acasă, dacă ei nu sunt pătrunși de rostul filosofiei?! Prin filosofie accedem la o concepție despre lume și viață (weltanschauung) fără de care condiția umană – perisabilă prin definiție –, nu-și poate conștientiza nici fragilitatea, dar nici măreția și puterea sa în fața universului infinit. Și tot prin filosofie se naște acea umilință, acea modestie autentică proprie celui care știe că știe, dar știe și că nu poate ști totul! Iar față de „tot”, ceea ce știe omul este atât de puțin și de nesemnificativ, încât afirmația lui Socrate – „știu că nu știu nimic” – nu ne mai poate surprinde.

Și vom înțelege, în sfârșit, că filosofia este un mod de a fi – alături de cel religios – al omului în fața Existenței, a Universului și a Vieții.

¹ Lucian Blaga, *Despre conștiința filosofică*, Editura Facla, Timișoara, 1974, p. 146. Concordant se exprimă și Jose Ortega y Gasset când afirmă că „dimensiunea filozofantă nu e cu puțință să fie eliminată din mintea umană”. Cf. Ortega y Gasset, *Ce este filosofia? Ce este cunoașterea?*, Editura Humanitas, București, 1999, p. 47.

² Bertrand Russel, *Problemele filosofiei*, Editura All, București, 1995, p. 100-101.

³ *Ibidem*, p. 105.

⁴ Apud André Vergez, Denis Huisman, *Curs de filosofie*, Editura Humanitas, București, 1995, p. 8.

⁵ Cf. Richard Taylor, *Sensul vieții*, în *Despre sensul vieții*, volum îngrijit de Valentin Mureșan, Editura Punct, București, 2002, p. 26.

⁶ Jean Piaget, *Înțelepciunea și iluziile filosofiei*, Editura Științifică, București, 1970, p. 31.

⁷ Desigur, nu în sensul în care aceasta este oferită de religiile universale, dar, așa cum afirmă Karl Jaspers, „orice filozofare este o depășire a lumii, un amalgam al mântuirii”. Cf. K. Jaspers, *op. cit.*, p. 11.

⁸ Nu este vorba, bineînțeles, de o slăbiciune a filosofiei, cum vor să insinueze unii. Tuturor celor neîncredători în puterea filosofiei le reamintim cuvintele lui Heidegger: „Însă ceea ce este lipsit de utilitate poate totuși, ba poate tocmai de aceea, să reprezinte o forță”. Cf. M. Heidegger, *Introducere în metafizică*, Editura Humanitas, București, 1999, p. 19.

Relația dintre carte, bibliotecă, utilizator și bibliotecar

Alina ILIEȘ

Biblioteca Județeană „Petre Dulfu”

Cartea este documentul „care proiectează lumină fascinantă asupra lumii, tentativa sintetizării unor gânduri, meditații și cunoștințe”¹. Din ea aflăm răspunsurile la întrebările noastre din diferite domenii, învățăm lecții care ne vor ajuta să acționăm corect în diferite situații din viața de zi cu zi. Publicația se supune lecturii cititorului ca un obiect ascultător, intervenind imaginația și capacitatea acestuia de a aprecia originalitatea ideilor autorului. Aceasta „le activează înțelegerea, educația și spiritul, le sporește înțelepciunea și sensibilitatea”².

Biblioteca este o instituție cu un caracter civilizator, formator, comunicator, educațional, informațional pentru comunitate, având misiunea de a promova cultura, valorile spirituale, creației acestora – scriitorii – implicându-se în valorificarea patrimoniului local. Aceasta e singura instituție care asigură accesul liber la orice informație, benefică oricărei persoane.

„Cartea și biblioteca sunt două noțiuni în perfectă armonie, care trăiesc bine una lângă alta, ba, mai mult, se completează în așa fel, încât una fără alta nu pot viețui”³.

Utilizatorul este cel care, după ce deține un permis de bibliotecă, beneficiază de serviciile instituției și ajutorul bibliotecarului, care îi va oferi o gamă variată de informații utile, menite să îl îndrume în procesul lui de căutare a documentelor dorite.

Bibliotecarul are înalta menire de a scoate la lumină dintre rafturile instituției cea mai valoroasă comoară pe care o deține: cartea. *„O carte, după umila mea părere, dacă nu e deschisă de nimeni, rămâne a fi doar un stoc de hârtie fără nicio valoare. Fiind deschisă, adică lecturată, adesea poate deveni o adevarată comoară. Cartea – cel puțin aceasta mi-e convingerea – e dascălul suprem al omului cult. Și tot ea e ziditoare, făuritoare de personalități. Și dacă «la început a fost Cuvântul», contează foarte mult, ca să nu zic totul, «cine ți-l rostește»; în prezentul context țin să zic – cine-ți deschide Cartea”⁴.*

Dacă privim cu atenție la cei patru termeni: carte, bibliotecă, utilizator și bibliotecar, remarcăm o strânsă legătură între ei, bibliotecarul fiind liantul principal. Cartea, biblioteca și bibliotecarul au un punct comun: cititorul – pe care îl servesc cu o porție de cultură și înțelepciune. Pentru a nu rămâne pe rafturile secției comori culturale nedescoperite, reprezentantul bibliotecii și al cărții, ce poartă numele de bibliotecar, va face tot ce îi stă în putință să transmită mai departe mesajul lecturii pasionaților de cultură și să îi determine să deschidă o carte pe cei care încă nu au descoperit bucuria lecturii.

Cea mai mare bucurie a sa va fi ca, în cadrul instituției unde profesează, să ajute utilizatorul să își găsească publicația dorită, folosindu-se de toate mijloacele. Prin munca depusă, bibliotecarul va fi un „deschizător de carte”, convingându-i pe utilizatori să răsfoiască documentele valoroase.

¹ Nicolae Busuioc, *Între sensibilitate și rigoare. Introducere în arta și știința lecturii*, Editura Vasiliana '98, Iași, 2011, p. 5.

² *Ibidem*, p. 6.

³ Gheorghe Buluță, Sultana Craia, Victor Petrescu, *Biblioteca în societatea informației*, Editura Do-minor, București, 2007, p. 5. Apud Octavian Sachelarie, Mihaela Vornicu (coordonatori), *Biblioteca: informare, comunicare, cunoaștere*, Editura Bibliotecii Județene „Dinu Goleșcu”, Pitești, 2008, p. 165.

⁴ *Viața printre cărți: Lidia Kulikovskî : biobibliografie*, Editura Magna-Princeps, Chișinău, 2011, p. 208.

Interferențe profesionale: *Vox Libri* – X

Csilla TEMIAN

Biblioteca Județeană „Petre Dulfu”

Credem, cu toată convingerea, că cel mai veritabil și mai rodnic schimb de experiență se realizează prin intermediul revistelor de specialitate. Prin distribuirea lor la toate bibliotecile, revistele sunt puse la dispoziția fiecăruia dintre noi, spre deosebire de conferințele, organizate la nivel național sau județean, la care pot participa doar câțiva reprezentanți ai bibliotecilor din țară.

Citind cu atenție aceste reviste, aflăm ce au realizat colegii noștri de la celelalte biblioteci din țară în diverse compartimente, ce acțiuni de succes au înregistrat, cu ce probleme de specialitate s-au confruntat și, negreșit, din fiecare experiență a lor putem reține o idee, un exemplu.

În colecția Bibliotecii Județene „Petre Dulfu” Baia Mare se găsește revista *Vox Libri*, editată de Biblioteca Județeană „Ovid Densusianu” Hunedoara-Deva, revistă trimestrială, „pe anotimpuri”, aflată în al X-lea an de apariție.

Revista pornește la drum în toamna anului 2005. Încă de la primul număr propune rubrici diverse, cu o tematică bogată, care o recomandă drept revistă de cultură și biblioteconomie, adresându-se, în egală măsură, profesioniștilor din bibliotecă, dar și publicului larg: *Dialogul ideilor, Profesiune și vocație, Pagina bibliofilului, Prin marile biblioteci ale lumii, Aniversări-Comemorări-Evenimente, Atelier de creație, Tradiții și obiceiuri*, la care se adaugă, în timp, rubricile: *Cum vorbim? Cum scriem?, Scriitori din județul Hunedoara, Recomandări de lectură, Din agenda bibliotecii*.

Pentru a susține realitatea exprimată în titlul articolului de față, și anume că prin revistele de specialitate se realizează valoroase interferențe profesionale, am selectat cele mai interesante subiecte, după părerea noastră, pe care colegii din Deva le-au tratat în cei 10 ani de existență a revistei.

În rubrica *Profesiune și vocație* se dezbate probleme specifice bibliotecarului din compartimentele prelucrare, catalogare, clasificare, achiziții: „Prelucrarea materialelor AV, probleme și perspective”, „Din nou despre vedeta de subiect și clasificările biblioteconomice”, „Puncte sensibile în activitatea de clasificare a documentelor de bibliotecă”, „Omisiuni editoriale generatoare de dificultăți biblioteconomice”, „Vedeta de subiect din perspectiva informatizării”, „Completarea colecțiilor: profesie și pasiune”, „Principiile de selecție a documentelor în biblioteca publică”, „Modalități pentru o achiziție eficientă” ș.a.

Atenția bibliotecarului de la relații cu publicul este atrasă de subiecte interesante: „Comunicarea în bibliotecă”, „Atragerea copiilor spre lectură”, „Informarea comunitară în cadrul bibliotecii”, „O (interesantă) propunere pentru un Cod etic al bibliotecarilor”, „«Clientul nostru, stăpânul nostru!» sau despre orientarea serviciilor de bibliotecă spre utilizator”, „Blogging-ul, un nou serviciu, o nouă formă de comunicare” etc.

Bibliotecarilor din comune li se prezintă modalitatea „Evaluării bibliotecilor publice locale”, care se concretizează printr-un „Raport de evaluare” (sunt prezentate etapele de evaluare, indicatorii utilizați și utilitatea acestui Raport) sau „Strategiile de succes pentru bibliotecile publice”.

Pentru a asigura perfecționarea continuă a bibliotecarilor din județ, biblioteca a inițiat în 2011 concursul „Cea mai bună bibliotecă”, având trei secțiuni: biblioteci municipale, biblioteci orașenești, biblioteci comunale. Se cuvine să amintim aici că, în anul 2013, IREX a premiat 3 servicii nou create: „BiblioFresh” – serviciu adresat tinerilor din cadrul Bibliotecii Orașenești Petrila; „Lumea în care trăim” – adresat copiilor cu cerințe educaționale speciale – Biblioteca Municipală Petroșani; „Biblioteca te informează, Europa te finanțează” – serviciu de informare comunitară pentru fermieri – Biblioteca Comunală Beriu.

Cu un interes deosebit am urmărit rubricile *Din agenda bibliotecii* și *Evenimente*. Am remarcat bogăția și diversitatea acțiunilor, care se pot constitui în adevărate modele pentru oricare bibliotecă. Am ales, spre exemplificare, doar câteva acțiuni deosebite, prin care biblioteca reușește să atragă mulți cititori: Concursul „Trofeul Micului Cititor”, cu secțiunile: Cel mai bun autor de cărți pentru copii, Cel mai bun ilustrator de cărți pentru copii, Cea mai bună editură, Cel mai fidel cititor; Concursul „Dacă aș fi scriitor” la care s-a adăugat și secțiunea „Dacă aș fi ilustrator” – dedicat copiilor din clasele primare. Aceștia li se cere să propună varianta proprie, să rescrie poveștile sau basmele îndrăgite propuse spre lectură din timp. Alte activități reușite: „Noaptea bibliotecilor la Deva”, „Salonul cărții Vox Libri Deva (ediția I – 2007), Concursul de cultură generală „Citești și câștigi”, lansat în 2014, cu participarea elevilor din colegiile și liceele hunedorene.

Remarcăm și alte inițiative ale bibliotecii: înființarea unui punct de împrumut dotat cu centru *Biblionet* în incinta Centrului de plasament din municipiul Brad, campania „O jucărie pentru fiecare” – dedicată copiilor din centrele de plasament din județul Hunedoara, deschiderea unui punct de împrumut sau a „bibliotecii de vară” – în regim de sală de lectură, la Ștrandul municipal din Deva, în colaborare cu Primăria.

Pagina bibliofilului propune subiecte de cultură și istorie locală: „Din trecutul teatral al Devei”, „Hanurile Devei de altădată”, „Cetatea Devei la intersecția marilor imperii”, „Astra – bibliotecă populare din zona Orăștiei”, precum și o paletă foarte diversificată de alte subiecte.

În *Atelierul de creație* sunt prezentate producții literare – poezie, eseuri, fragmente de proză, dar și pagini de critică literară. Scriitorilor din județul Hunedoara le sunt dedicate medalioane biobibliografice.

Cu serialul *Prin marile biblioteci din lume* intrăm curioși și fascinați în: Biblioteca Națională a Franței, Biblioteca Națională a Spaniei, Biblioteca Națională din Santiago de Chile, Biblioteca Coimbra-Portugalia, Biblioteca din Sankt Petersburg, Biblioteca Congresului Statelor Unite ale Americii, Biblioteca Centrală din Viena, dar și în Biblioteca Medicea Laurenziana din Florența, Biblioteca Ambrosiana din Milano, Biblioteca Marciana din Veneția și altele, și altele...

Notele de drum, rubrică permanentă, ne poartă prin ținuturi nebănuite: Umbria, Grecia, San Marino, Cappadocia, Bretania, Insulele Canare, Bruges, Paris, India..., dar și pe Drumuri transcarpatice, la Cheile Buții, pe tărâmul dacilor de la Pietra Roșie.

Personalități din cele mai diverse domenii (literatură, arte, muzică, științe) sunt prezente cu ocazia *Aniversărilor* sau *Comemorărilor*: Chopin, M. Eliade, Maria Tănase, Liviu Ciulei, Lev Tolstoi, Arsenie Boca ș.a.

Rubricile *Note/Recomandări de lectură*, *Noutăți editoriale*, *Noutăți în bibliotecă* vorbesc de la sine. Sunt prezentate în revistă multe, foarte multe lansări de carte organizate de Biblioteca Județeană „Ovid Densusianu”.

Pentru buna reușită a fiecărui număr, redacția și-a atras colaboratori de seamă: scriitori, profesori, ingineri, sociologi, studenți, ceea ce dovedește buna relație dintre bibliotecă și comunitate. Pentru calitatea profesională a articolelor, pentru realizarea grafică a revistei, în anul 2006 revista *Vox Libri* a primit Premiul I pentru cea mai bună publicație a anului, distincție acordată de ANBPR.

În aprecierile făcute despre rubricile și articolele din cuprinsul revistei nu am menționat numele colegilor care le-au semnat, aceasta pentru a marca profesionalismul întregului colectiv al bibliotecii, căruia îi adresăm felicitările noastre!

În final, ne bucurăm să constatăm că pe aceste coordonate profesionale se înscrie și revista noastră *Bibliotheca Septentrionalis* (an I, 1993) cu suplimentul pentru copii *Fascinația lecturii* (an I, 1994), care, de-a lungul anilor, au abordat subiecte asemănătoare: probleme de specialitate, activități reușite pentru popularizarea instituției și a colecțiilor sale, pagini de istorie locală, medalioane biobibliografice ale personalităților locale etc.

Din patrimoniul Bibliotecii Județene „Petre Dulfu”¹

Simona DUMUȚA

Biblioteca Județeană „Petre Dulfu”

În nr. 1(7) mai/1996 al revistei *Bibliotheca Septentrionalis* a fost publicată o listă cu achizițiile deosebite ale Bibliotecii Județene „Petre Dulfu” Baia Mare, listă ce conținea doar titlul și anul apariției lor, o modalitate rapidă de semnalare a acestora. În ceea ce urmează, ne-am propus să facem o minimă descriere a cărților valoroase intrate în patrimoniul bibliotecii de-a lungul timpului și care constituie azi un prețios fond de carte veche în cadrul compartimentului Colecții Speciale, cu precizarea că, în articolul de față, ne-am limitat la doar cinci dintre ele, toate în limba română, lăsând astfel deschisă calea unor viitoare prezentări, ce vor include, atât carte veche românească, precum și carte veche străină aflată în colecțiile noastre.

Pravila, Govora, 1640

Pravila de la Govora sau Pravila cea Mică, tipărită de Meletie Macedoneanul în Țara Românească în timpul domnitorului Matei Basarab la Mănăstirea Govora, este cea mai veche carte de legi juridice, atât bisericești, cât și laice, tipărită în limba română. Principalul scop, nobil, al traducerii și tipăririi acestei pravile este acela de a pune în circulație cărți în limba română, motiv pentru care poate fi considerată un monument al culturii românești vechi.

Oglinda paginii de titlu: PRAVILA // acesta iaste // direptătoriu de leage, // Tocmelea sfinților, Ap[o]s[to]li , toc- // mite de 7 săboari, cătrî a // ceasta și aprecuvioșilor // părinți învățătorilor lumie. // Tipărituseau în Tipar- // n prealuminatului Domn // IO MATTHEI // Basarabî Voevodî a toa // tî țara Ugrovlahiei: // În mănăstirea GOVORA // Văleato 7149 iară de // la nașterea lui Hs, 1640.

Cea mai veche carte în limba română, aflată în colecțiile noastre, are legătura din lemn îmbrăcat în piele, tipar negru cu caractere chirilice de dimensiuni diferite și diverse ornamentații. Pagina de titlu este încadrată cu un bogat chenar decorativ, iar pe verso este prezentă stema Țării Românești. Pe următoarea pagină, în slavonă, se găsesc versuri dedicate domnitorului Matei Basarab de Udriște Năsturel. Pe forzaș și pe a doua filă sunt făcute însemnări manuscrise cu cerneală neagră, cu caractere chirilice, în limba slavonă. Volumul prezintă unele urme de degradare specifice utilizării, îi lipsesc încuietorile din metal, paginile sunt fragilizate sau chiar lipsă, dar se păstrează legătura originală și, per ansamblu, lucrarea se află într-o stare bună de conservare.

Noul Testament de la Bălgrad, Alba Iulia, 1648

Noul Testament de la Bălgrad este prima traducere integrală în limba română a Noului Testament, publicat în anul 1648 la Bălgrad (Alba Iulia de astăzi) de către mitropolitul Simion Ștefan. Traducerea și publicarea Noului Testament, alături de traducerile din Vechiul Testament, au prefațat traducerea completă a Bibliei, publicată mai târziu la București, în anul 1688.

Oglinda paginii de titlu: NOUL TESTAMENT // sau, // înpăcarea, cu leagea noao. // alui IS HS Domnului Nostru. // izcodită cu mare socotinți, // den // izvod grecescu, // și

¹ Informații preluate din catalogul electronic al Bibliotecii Județene „Petre Dulfu” Baia Mare.

slovenescu, pre // limbă Rumânească, // cu îndemnarea și // porunca, // denpreună cu toată cheltuiala, // A măriei sale, GEORGIE RACOȚI, // CRAIUL Ardealului, iproia. // Tipăritusau întru a măriei sale // Tipografie, Dentiiu noou, // în Ardeal în cetatea, // BEL-GRADULUI // Anii, dela întruparea domnului și mântuito- // riului nostru IS HS. 1648 // Luna lui Genuariu, 20.

Cele două exemplare pe care le deține biblioteca au fost achiziționate de la anticariate, din București și respectiv din Baia Mare. Legăturile sunt originale, din lemn învelit în piele, co-toare cu nervuri profilate și ornamente incizate pe copertă. Textul cu caractere chirilice este tipărit în negru, iar titlurile capitolelor importante în roșu. Paginile sunt decorate cu frontispiciu floral, letrine și vignete. Volumele prezintă deteriorări specifice utilizării și vechimii, fiind într-o stare destul de avansată de deteriorare fizică, cu urme de ceară, pagini înnegrite, zdrențuite și cu lipsuri, iar copertile fără încuietorile originale din metal.

Îndreptarea legii, Târgoviște, 1652

Îndreptarea legii, cunoscută și ca Pravila cea Mare sau Pravila lui Matei Basarab, este o culegere de legi grecești, dar care conține și texte extrase din Pravila lui Vasile Lupu, tipărită în anul 1652 la Târgoviște, fiind considerată un îndreptar de credință și un mijloc de apărare a ortodoxiei împotriva influențelor calvine și catolice, prin prisma legilor ce fac referire la drepturile și obligațiile clerului, călugărilor, a problemelor referitoare la familie, căsătorie, judecată bisericească, a chestiunilor teologice, liturgice etc.

Oglinda paginii de titlu: ÎNDREPTAREA LEGII // cu Dumnezeu. // carea are toată judecata // Arhierească și împărătească de toate vini // Preoțești și Mirenești. // PRAVILA Sfinților Apostoli, aceale 7 Săb // și toa ceal Nameastnici. Lîngă aceastea și ale s: // Das, a Lumii. Vasil. vel. Timotei Nic. Nicolae. // Teologia Dumnezeștilor Bgoslov Scrise // mai nainte și tocmite, cu Porun și învățatur // Blgocivului împăra Kir Ioan Comninul. de cuvăn. // Diac. al Mar Besear. lu Dumnezeu. și Păzitor de Pravil Kir // Aleksie Aritinu. iar acum deîntăi prepus toat depre // ellingeașt pre Limba Rum, cu nevoița și userdia și cu // toa cheltuiala a pre s: de Hs Kir STEFAN cu // mil lu Dumnezeu Mitrop Târgov Eksar Plaiul și a tot Ug: // ÎN TÂRGOVIȘTE. // în Tipografia prealum meu Domn: Io Matei V // Bas: în s Mitr: în cas Nălțir Domnul Nos Is Hs // mr: 20 Vleat 7160 a lu Hs 1652.

Exemplarul cu legătura din lemn îmbrăcat în piele, bogat ornamentată prin presare, are o încuietoare de piele și metal, filigranată și cotor cu nervuri profilate. Textul cu caractere chirilice, tipărit cu negru și roșu, încadrat în chenar de linii, cu loc pentru trimiteri marginale roșii, frontispiciu, letrine și inițiale roșii. Volumul prezintă deteriorări specifice utilizării, cearcane de apă și pete. Pe paginile de la 1 la 105 însemnări manuscrise cu cerneală neagră și caractere chirilice: „Această Pravilă amea cupupăratu eu Ioanu Popovici protopresviteriu din Buteniu de la popa Lazaru din Cicul[?] de Josu peretore în veci[?] numai[?] la pruncii nepoții nepoților și neamul meu să rămăi [...] în veci arsca a lui Ioan Popovici protopresviter Neamă să jos prețu 8 florini ungurești 1813. Am datu ban pe pravilă 85 fl. opt zeci și cinci de zloți în 24 zile maiu anu 1877 și cine s-aru afla să o fure sau să o tăgădească de la neamul meu acela să fie blestematu și afurisu sfinții care or alcătuit și făcut pravila și canoanele și de puterea Domnului nostru Isus Hristos mântuitorul nostru”. (cf. Aurel Socolan, *Circulația cărții românești până la 1850 în județul Maramureș*, Editura Maria Montessori, Baia Mare, 2005), pe pagina 682 însemnarea: „Această pravilă este a lui Ioan Popovici proto presviteriu din Buteni cupăratu peretore de la popa Lazaru din Ciuru de Jos cu 85 fl. în 24 de zile în maiu 814 Ioan Popovici proto presviter.” (cf. Aurel Socolan, *Ibidem*), iar pe pagina 794 însemnarea: „Legată această pravilă de popa Ioan din Ciuru de Jos în anul 1776 ghenarie 29 de zile”. (cf. Aurel Socolan, *Ibidem*). Pe forțaș, cu caractere chirilice și cerneală neagră, un scurt cuprins tematic în manuscris.

Viața și petrecerea sfinților, Iași, 1682-1686

Viața și petrecerea sfinților este o lucrare în 4 volume tradusă din izvoare grecești și slavone și publicată între anii 1682 și 1686 la Iași de Dosoftei, mitropolitul Moldovei.

Oglinda paginii de titlu: Viața și petriacera svinților // Acum Tipărite. // întru Blsvite dzilele Prealuminatului întru Is Hs // Ioan Duca Voievoda, // Cu mila lui Dumnizău Domn Țării Moldovei și Ucrainei // Cu porunca Mării sale Și cu poslușenia // a smereniei noastre // a lui Dosoftei Mitropolitul Suciavei. // În tiparnița Svintei Mitropolii în Iași, la care tiparniți // neau așutorit dela Mosc Svinția sa Părintele nostru // Patriarhul Ioachim. // Văleatul dela începutul lumii, // 7190, mșța octovri, cz, dni. // Dela nașterea Domnului și // mîntuitorului nostru Is Hs // leat 1682.

Textul este scris cu caractere chirilice de două mărimi diferite, încadrat în chenar și tipărit în negru, iar paginile sunt ornamentate cu frontispicii, gravuri, letrine și vignete. Primul exemplar conține volumele I și II având coperti de lemn îmbrăcate în piele, de culoare verde, cu bogate ornamente aurii. Prin recondiționare s-au diminuat mult dimensiunile paginilor, dar starea de conservare este bună. Cel de-al doilea exemplar conține volumele I și III, respectiv lunile septembrie-iunie, se prezintă sub forma unei colecții de foi volante cuprinse între cele două plăci de lemn care au servit drept coperti, iar deteriorarea fizică este accentuată: file zdrențuite, unele rupte și chiar file lipsă, printre care și fila cu predoslovia.

Biblia, București, 1688

Biblia de la București, sau Biblia lui Șerban Cantacuzino, cum mai este cunoscută, este prima traducere integrală a Bibliei în limba română, traducere care, prin prelucrarea graiurilor folosite în alte traduceri și utilizând tradiția fonetică a textelor anterioare, a reușit să îmbogățească lexicul și să îmbunătățească sintaxa, trasând astfel direcția pe care avea să o urmeze limba scrisă bisericească de la acel moment. Este considerată, de asemenea, un monument al limbii române vechi pentru rolul însemnat ce l-a avut în dezvoltarea limbii române literare.

Oglinda paginii de titlu: BIBLIA // adecî // DUMNEZEIASCA SCRIPTURĂ // alecei vechi și alecei noao leage. // Toate // care sau tîlmăcit duple limba Elineascî spre înțeleagerea // limbii rumânești cuporunca Prea bunului creșin, // și luminatului domn // IOAN ȘĂBAN CATACOZINO BASARABĂ VOEVODĂ // și cu îndemnarea dumnealui // COSTADIN BRÂNCOVEANUL MARELE LOGOFĂT // Nepot de sor al mării sale, Carele după prestăvirea acestui mai // sus pomenit domnu, Putearnicul Dmznău den aleagerea a toatei // țari rumînești, Pre dumnealui lau coronat cu domnia și stăpî // nirea atoată țara ugrovlahiei. Și întru zilele mării sale sau // săvîrșit acest dmznăesc lucru. Carele și toată // cheltuiala cea desăvîrșit oau rădicat // Tipăritusau întîiu Înscaunul mitropoliei Bucureștilor, // în vremea păstoriei Prea sfințitului părinte Kir Teodosie // mitropolitul țării și ecsarhu laturilor, // Și pentru cea de obște priință, sau dăruit, neamului rumînesc. // La anul dela facerea lumii, 7197. // iar dela spăsenia lumii, 1688. // în luna lui noemvri în 10, zile.

Achiziționat dintr-un anticariat bucureștean, exemplarul deținut de biblioteca noastră face parte din cel de-al doilea tiraj terminat la 10 noiembrie 1688. Textul cu caractere chirilice este tipărit în negru și roșu, iar paginile sunt decorate cu frontispicii florale, vignete și letrine. Pagina de titlu este încadrată într-un chenar decorativ, iar pe versoul filei se află stema lui Șerban Cantacuzino și versurile laudative dedicate acestuia de logofătul Radu. Cu toate că este recondiționat, nemaivând legătura originală, ca număr de pagini volumul este complet și într-o stare foarte bună de conservare. Primele 6 și ultimele 2 pagini sunt decupate pe margini și lipite pe o altă hârtie, cu mici pierderi din text. Prezintă, de asemenea, deteriorări specifice utilizării, cearcăne de apă în special pe primele și pe ultimele pagini. Coperta, atașată mult mai târziu, este din carton cu pânză, iar cotorul din piele cu ornamente. Pe prima pagină numerotată se află însemnarea manuscrisă: „1897 Decembrie 20. Această biblie mia fost dăruită de Î. P. S. Mitropolit al Moldovei și Sucevei D. D. Iosif Nancescu în semn // de iubire și aducere aminte. Dr. Drag. Demitrescu. București”.

Curs de biblioteconomie la Biblioteca Județeană „Petre Dulfu” Baia Mare

Maria BELEA
Biblioteca Județeană „Petre Dulfu”

În perioada 6-17 iunie 2017, la Biblioteca Județeană „Petre Dulfu” Baia Mare s-a desfășurat cursul de biblioteconomie, modulul I, organizat de Asociația Națională a Bibliotecarilor și Bibliotecilor Publice din România (ANBPR), în colaborare cu Biblioteca Județeană „Petre Dulfu” (BJPD). Cursul a urmărit dobândirea competențelor necesare practicării profesiei de bibliotecar, acordând o atenție deosebită dezvoltării abilităților practice în armonie cu noile cerințe ale utilizatorilor.

În cuvântul de deschidere, directorul dr. Teodor Ardelean le-a urat bun venit participanților, reamintindu-le câteva aspecte esențiale cu privire la rolul bibliotecarului și al bibliotecilor publice în comunitate, iar prof. univ. dr. Hermina Anghelescu – Facultatea de Biblioteconomie și Știința Informării (School of Library & Information Science), Wayne State University, Detroit, Michigan, Statele Unite ale Americii, oaspete de onoare la acest curs, a prezentat programul celor două săptămâni de pregătire.

La cursul de formare au participat, atât bibliotecari din biblioteci județene și comunale (Biblioteca Județeană „Petre Dulfu” Baia Mare, Biblioteca Județeană „I. S. Bădescu” Sălaj, Biblioteca Comunală Rozavlea), cât și cursanți din localitățile Oncești, Oarța de Jos, Băiuț, Coltău, Copalnic-Mănăștiur, Petrova, Bicaz, Mireșul Mare, interesați să cunoască modalitățile de implementare a serviciilor de bibliotecă în vederea dezvoltării unei cariere profesionale în acest domeniu.

Principalele teme de analiză și discuție dezvoltate în cadrul programului de formare au făcut referire la: resursele și circuitul informațiilor de bibliotecă, bibliotecile ca structuri infodocumentare și regulamentele în biblioteci, organizarea spațiilor din bibliotecă, organizarea și dezvoltarea colecțiilor, precum și noile tendințe în valorificarea acestora, evidența documentelor de bibliotecă și normele de înregistrare a acestora, reguli de întocmire și dezvoltare a fișierelor de autoritate, formularea și înregistrarea punctelor de acces (vedetele), scurt istoric privind apariția bibliotecilor în lume și în România, noțiuni de indexare, bibliologia și ramurile sale, anima-

Teodor Ardelean și Hermina Anghelescu

ția și marketingul de bibliotecă etc. Cursul a avut un caracter interactiv, îmbinând elementele de teorie cu activități practice, oferind astfel participanților posibilitatea de a-și însuși principalele abilități și competențe specifice bibliotecarului modern.

În săptămâna 6-9 iunie, cursul a fost susținut de prof. univ. dr. Hermina Anghelescu. Doctor A., așa cum o numesc studenții americani, a predat biblioteconomie și știința informării în universități de prestigiu din întreaga lume. Președintă, timp de

zece ani, a Secției pentru istoria bibliotecilor din cadrul Federației Internaționale a Asociațiilor de Biblioteci (International Federation of Library Associations – IFLA) și, actualmente, membră în comitetul permanent pentru Servicii de referință din cadrul IFLA, Hermina Anghelescu le-a împărtășit participanților la curs din vasta experiență a Domniei Sale în domeniul biblioteconomiei. În acest sens, le-a vorbit cursanților, atât despre aspecte de bază, esențiale pentru o bună gestionare a activității de bibliotecă (regulamente în biblioteci, modalități de organizare și reconfigurare a spațiilor de bibliotecă, implicarea tinerilor voluntari în activitățile bibliotecii, modalități de realizare și promovare a activităților în cazul bibliotecilor comunale, organizarea spațiilor destinate adolescenților în bibliotecile publice, comunicarea cu utilizatorii, politicile de achiziție), cât și despre aspecte specifice privind cultura informației și ultimele modalități de livrare online a informațiilor (e-book-urile și facilitățile utilizării acestora), cercetarea biblioteconomică, bazele de date și revistele de specialitate din domeniul biblioteconomiei, modalități de accesare a cărților electronice prin intermediul portalului Universității Wayne State din Detroit, organizarea informației în marile baze de date și abstracte, informații despre OCLC – WorldCat (catalogul lumii), la final Hermina Anghelescu prezentându-le cursanților un studiu comparativ între diferite biblioteci din lume.

Îndemnul prof. univ. dr. Hermina Anghelescu către bibliotecarii și viitorii bibliotecari prezenți la curs a fost acela de a ține cont de nevoile tuturor categoriilor de utilizatori, oferind acces la informația de bună calitate. Biblioteca ideală este aceea care are porțile deschise, cu un bibliotecar bine pregătit, cu zâmbetul pe buze, care stă la dispoziția utilizatorilor, indiferent de vârsta acestora. Considerată a treia casă, biblioteca trebuie să știe să-și atragă publicul, astfel încât utilizatorii să se simtă cât mai confortabil.

În data de 7 iunie, Valentina Rotaru a prezentat e-book-urile pe care American Corner (BJPD Baia Mare) le are în dotare, iar Anca Sima, șef Serviciu împrumut carte pentru adulți – BJPD, a prezentat modul de funcționare a cititoarele DAISY pentru nevăzători.

În săptămâna 12-16 iunie, de activitatea de pregătire a cursanților s-au ocupat: Daliana Bonaț (șef Birou achiziții. Prelucrare. Donații. Relații cu editurile – BJPD), Sorina Beretean (șef Serviciu dezvoltarea colecțiilor. Informatizare – BJPD), Silvia Nestorescu, coordonator formare profesională – ANBPR, Săluc Horvat, bibliograf și istoric literar, precum și dr. Ion Onuc Nemeș, fost director al Bibliotecii Județene ASTRA Sibiu.

Principalele argumente prezentate de bibliotecara Daliana Bonaț au făcut referire la modul cum dezvoltăm colecțiile unei biblioteci, ținând cont de faptul că biblioteca trebuie să răspundă nevoilor de lectură ale cititorilor. Alte argumente la care s-a făcut referire sunt: achiziția documentelor de bibliotecă și dezvoltarea colecțiilor, criteriile care ghidează acest proces, catalogarea documentelor și clasificarea zecimală universală, aspectele teoretice fiind însoțite de exerciții practice.

Bibliotecara Sorina Beretean a prezentat principalele etape ale intrării și înregistrării documentelor în bibliotecă, modalitățile de inventariere a documentelor, fișele de evidență preliminară a publicațiilor periodice, exemple privind completarea documentelor de evidență etc.

În data de 14 iunie 2017, Silvia Nestorescu le-a prezentat cursanților câteva principii de biblioteconomie generală, referindu-se în mod special la: etapele semnificative ale evoluției cărții, primele biblioteci atestate documentar în România și în lume, primele texte scrise și primele sisteme de indexare, primele legi cu privire la organizarea bibliotecilor, tipuri de biblioteci și funcțiile acestora, revistele Bibliotecii Naționale a României, publicațiile profesionale de specialitate privind noutățile din domeniul biblioteconomic, abstractele în bibliologie și știința informării (ABSI), catalogul cărților străine intrate în bibliotecile din România, bibliografia românească veche și bibliografia românească modernă, publicațiile periodice românești, strategia de dezvoltare a bibliotecilor din România, tipurile de documente de bibliotecă și clasificarea acestora etc. În acest context, bibliotecarul este un mediator de cunoaștere și un arhitect de infor-

mare, care trebuie să aibă anumite competențe în funcție de sectorul în care își desfășoară activitatea.

Am fost onorați, de asemenea, să-i avem ca oaspeți la cursul de biblioteconomie pe dr. Ion Onuc Nemeș, fost director al Bibliotecii Județene ASTRA Sibiu, și Săluc Horvat, bibliograf și istoric literar.

Ion Onuc Nemeș, un om de o vastă cultură, care știe să îmbine abilitățile scriitoricești cu talentul artistic, le-a împărtășit participanților la curs din experiența sa profesională ca director al Bibliotecii Județene ASTRA din Sibiu. Construirea noului sediu al acestei biblioteci, una dintre cele mai frumoase din țară, reprezintă o dovadă a faptului că, prin stăruință și dăruire, obiectivele pot fi realizate. Domnia Sa a făcut câteva sugestii în ceea ce privește manifestările care pot fi organizate în bibliotecă, sub genericul „lectură, cultură, natură”.

La începutul anului 2007, când Sibiul a devenit

Capitală Culturală Europeană, a fost inaugurat corpul B al bibliotecii, clădire nou-construită și dotată cu aparatură de ultimă generație. Construirea noii clădiri a Bibliotecii Județene ASTRA a fost inclusă în programul „Sibiu – Capitală Culturală Europeană 2007”, directorul Onuc Nemeș implicându-se cu multă consecvență și dăruire în realizarea acestui proiect. Un moment emoționant a fost inaugurarea bibliotecii în data de 1 ianuarie 2007, în prezența președintelui României, odată cu intrarea României în Uniunea Europeană și deschiderea Programului „Sibiu – Capitală Culturală Europeană 2007”.

Despre istoria luminoasă a ASTREI, aflată sub zodia credinței și a artei, precum și despre copilăria petrecută în județul Sălaj, Ion Onuc Nemeș vorbește în volumul monografic *ASTRA în satul meu. De la comuna Viitorul la Satul-model. Sâncraiu-Almașului, județul Sălaj*, volum pe care l-a prezentat participanților la curs. Apărută la Editura ASTRA Museum în 2015, cartea cuprinde în cele peste 500 de pagini ale sale activitatea ASTREI în mediul rural. După cum mărturisește autorul, lucrarea este închinată memoriei ASTREI, părinților și bunicilor lui Onuc Nemeș, precum și oamenilor satului în care s-a născut. „Nu te poți dezrădăcina cu totul de satul natal. Poți scoate omul din sat, dar nu poți să scoți satul din om” – sunt gândurile cu care își începe autorul opera.

Referindu-se la Biblioteca Județeană „Petre Dulfu” și la directorul acesteia, dr. Teodor Ardelean, cel care „a zidit această catedrală a spiritului”, Onuc Nemeș le-a amintit cursanților de marele ierarh Andrei Șaguna, care în testamentul său folosește o frază ce îi definește modestia și măreția: „Abia când nu voi mai fi, veți vedea pe cine ați pierdut”. Acest lucru trebuie amintit, deoarece vine un timp în care omul, prin munca și jertfa sa, sporește în amintirea celor care l-au cunoscut.

Alte argumente abordate de domnul Onuc Nemeș în cadrul cursului au făcut referire la misiunea bibliotecarului și la cărțile de valoare pe care acesta trebuie să le cunoască, cum ar fi: *Clîpele astrale ale omenirii*, de Stefan Zweig, *Aripile demonului*, de Mircea Tomuș, și *Dewey*, de Vicki Myron. La final, Ion Onuc Nemeș a făcut o incursiune în activitatea bibliotecilor publice din Olanda, prezentând serviciile oferite de acestea: Biblioteca Publică din Haga, Biblioteca Publică

din Amsterdam, Biblioteca Publică din Rotterdam, Biblioteca Publică din Delft, Biblioteca Națională (Regală) din Haga.

Despre atribuțiile care îi revin bibliotecarului în calitate de funcționar public a vorbit scriitorul Săluc Horvat, directorul revistei *Nord Literar*. Apreciat istoric al vieții literare și culturale, Săluc Horvat are și o reputată experiență în domeniul biblioteconomiei, *Cartea de-a lungul anilor* și *Introducere în biblioteconomie* fiind lucrări de referință în acest sens. Condițiile pe care trebuie să le îndeplinească practica corespondenței oficiale, tipurile de corespondență, aspectele legate de întocmirea cererilor oficiale, cu toate elementele componente, precum și întocmirea notelor de recepție și a referatelor de necesitate au fost câteva dintre subiectele prezentate de Săluc Horvat participanților la curs.

Primul modul s-a încheiat în data de 17 iunie, cu o evaluare parțială și cu discuții pe marginea caietului de practică, care urmează a fi întocmit de cursanți în vederea accederii la modulul al doilea al acestui curs. Cele două săptămâni s-au dovedit a fi extrem de utile, atât în ceea ce privește calitatea cunoștințelor transmise, cât și din punctul de vedere al discuțiilor dirijate pe marginea subiectelor tratate la curs.

Săluc Horvat

Vizită de studiu a bibliotecarelor din Republica Moldova la Biblioteca Județeană „Petre Dulfu”

Ștefan SELEK

Biblioteca Județeană „Petre Dulfu”

Un grup de 32 de bibliotecare din Republica Moldova, de la biblioteci publice, comunale și orașenești, au pornit în perioada 3-7 iulie, într-o vizită de studiu la câteva biblioteci din România (Suceava, Baia Mare, Zalău, Cluj-Napoca, Brașov, Focșani). Acestea activează la biblioteci din: Briceni, Rîșcani, Strășeni, Ialoveni, Căușeni și participă la implementarea programului „Novateca”, parte a inițiativei Global Libraries în Republica Moldova, program implementat de Fundația IREX și finanțat de Fundația Bill și Melinda Gates. Scopul programului este similar cu obiectivul propus de *Biblionet* în România, și anume de a facilita transformarea bibliotecilor publice din Republica Moldova în spații moderne ale cunoașterii, în adevărate instituții comunitare vibrante.

În dimineața zilei de 5 iulie, „novatecarele” au fost întâmpinate de directorul instituției, dr. Teodor Ardelean, pe esplanada bibliotecii, unde au putut admira fațada impunătoare a clădirii.

Ajunși la Sala de conferințe, programul a continuat cu un cuvânt introductiv al directorului, care a dat apoi ocazia fiecăreia dintre colegile noastre din Republica Moldova să se prezinte. Însotite de două dintre formatoarele programului Novateca, Natalia Dubencu și Nadejda Pădure, bibliotecarele moldovence ne-au împărtășit din experiența lor profesională și rezultatele concrete ale programului Novateca: calculatoare, tablete multifuncționale, Internet, spații renovate, bibliotecari instruiți și servicii moderne de bibliotecă.

De asemenea, au adresat mulțumiri pentru primirea caldă și s-au arătat dornice să descopere pe viu spațiile bibliotecii noastre.

După o scurtă vizită la Salonul artelor, unde lector universitar doctor Greti Adrienne Papiu, de la Secția de pictură a Facultății de Litere – Centrul Universitar Nord Baia Mare, a prezentat expoziția lucrărilor masteranzilor promoția 2017, după care periplul a continuat cu un moment plin de culoare la Ludotecă.

Aici bibliotecarii au putut urmări, în compania preșcolarilor de la Grădinița de Artă, o prezentare a unui covor povestitor intitulat „Ridichea uriașă”, realizat de bibliotecarele de la Secția pentru copii. Covorul povestitor este o tehnică folosită pentru a-i atrage pe copii spre lectură, oferindu-le posibilitatea de a urmări firul narativ și jocul personajelor din poveste. Șefa Secției pentru copii, Corina Șpan a prezentat expoziția colecției de covoare povestitoare (11 la

număr), dintre care șase obținute de bibliotecă în urma parteneriatului cu Asociația «Grădinița» – Bar le Duc, Franța.

Din nou la Sala de conferințe, bibliotecarele moldovence au ascultat prezentarea activităților cu și pentru copii, desfășurate de colegul nostru Adrian Hochia, la filiala Firiza a Bibliotecii Județene „Petre Dulfu”. Apoi Corina Șandor-Martin, bibliotecar și trainer Digitales, a explicat celor prezenți obiectivele cursului de „Povestiri digitale” și a proiectat câteva dintre filmulețele realizate de bibliotecarii maramureșeni, despre bibliotecile și localitățile lor.

Pentru vizita propriu-zisă în secțiile bibliotecii s-au format trei grupuri, care au parcurs trasee diferite, dar neomițând niciun „obiectiv” de interes al acestei instituții de cunoaștere. De la Publiopolis (Holul central al bibliotecii), trecând prin sălile de lectură, American Corner, Brevetotecă (singura sucursală a Oficiului de Stat pentru Invenții și Mărci care funcționează într-o bibliotecă), până la Korean Corner, Fondul documentar al Academiei Române și Secția multiculturală, aflate la etajul II al instituției, bibliotecarele au făcut cunoștință cu profesioniștii, care le-au prezentat câteva dintre activitățile specifice, și au admirat spațiile și mobilierul fiecărei încăperi.

Vizibil impresionate de cele văzute, câteva dintre bibliotecarele oaspete au fost de acord să ne împărtășească din impresiile lor.

Natalia Dubencu Buzdugan – ofițer de dezvoltare a capacităților organizaționale, Novateca, afirmă: „Am văzut aici o floare exotică, «pakistakis», și așa asemenea biblioteca dumneavoastră cu această floare. Sunt sigură că, împreună cu bibliotecarele noastre, vom „fura” câteva idei inovative pe care le-am văzut aici și le vom implementa în bibliotecile de la noi. Ne-au impresionat serviciile pe care le oferiți copiilor, cum ar fi covorul povestitor. Sunt sigură că acest covoraș cu povești va ajunge și în bibliotecile din Republica Moldova”.

Continuă Nadia Pădure, directoare a Bibliotecii Raionale „Mihail Sadoveanu”, Strășeni: „Am o viață trăită printre cărți și în biblioteci. De 32 de ani lucrez la bibliotecă, iar de 18 ani sunt directorul acestei instituții. Sunt într-o vizită în bibliotecile din România, împreună cu alte 30 de colegi, cu care am făcut împreună un curs de advocacy. Biblioteca din Baia Mare este a doua destinație pe itinerariul nostru. Sunt foarte impresionată de cele văzute aici, ar trebui să trecă o vreme pentru a sedimenta emoțiile pe care le-am trăit azi, în această bibliotecă fascinantă și ca spațiu, și ca activități pe care le desfășoară. Am fost deosebit de impresionată de activitățile de la Secția pentru copii. Eu țin un curs de povești, la biblioteca din Strășeni, cu jucării și lecturi din cărți, dar aceste idei sunt foarte interesante și vom încerca și noi să le aplicăm. Cu siguranță această bibliotecă îmi va rămâne la suflet pentru totdeauna, o voi recomanda și îi voi urmări cu interes activitatea, în spațiul virtual”.

Iar Svetlana Bivol, bibliotecară în satul Răzeni, raionul Caloveni, mărturisea: „Am deosebita onoare de a mă afla azi în incinta Bibliotecii Județene „Petre Dulfu”. Este o oportunitate pentru noi să descoperim tehnici inedite, lucruri interesante, pe care să le aplicăm și noi în bibliotecile noastre. Ceea ce am văzut azi m-a impresionat foarte mult.

Pornind de la spațiul amplu, primitor, apoi mulțimea de utilizatori care se bucură de paleta largă de servicii a bibliotecii dumneavoastră, inclusiv mobilierul. Dar cel mai mult m-au marcat oamenii și felul în care este administrată instituția. Sunt emoționată, întrucât s-a realizat, în sfârșit,

un vis al meu, de a vedea meleagurile românești și oamenii locurilor și de a-mi îmbogăți experiența cu ceea ce ține de domeniul profesional. Doresc tuturor angajaților bibliotecii și utilizatorilor ei mult succes și să se bucure de ea, pentru că este o șansă de a învăța, de a te ocupa cu ceva creativ și totul ți se pune la dispoziție în mod gratuit”.

La final, oaspetele noastre au primit donații de

carte și materiale promoționale din partea bibliotecii și a Consiliului Județean Maramureș, au făcut o fotografie de grup și și-au continuat traseul „biblioteconomic” spre Zalău, următoarea destinație fiind Biblioteca Județeană „Ioniță Scipione Bădescu” Sălaj.

Colocviul profesional anual al bibliotecarilor din bibliotecile publice maramureșene

Maria BELEA
Biblioteca Județeană „Petre Dulfu”

În fiecare an, în luna octombrie, Biblioteca Județeană „Petre Dulfu” Baia Mare organizează **Colocviul profesional al bibliotecarilor din bibliotecile publice maramureșene**. Tema propusă pentru ediția din acest an („**Bibliotecarul – între profesie și vocație**”), dezbătută în data de 9 octombrie 2017, a fost, înainte de toate, un îndemn la reflecție pentru cei care au îmbrățișat această profesie.

„...Ne face plăcere că veniți la noi și bănuiesc că și dumneavoastră vă face plăcere să veniți la noi”, sunt cuvintele cu care directorul dr. Teodor Ardelean i-a întâmpinat pe colegii bibliotecari. Chiar dacă bibliotecarii sunt nevoiți să-și exercite profesia într-un context dificil din punct de vedere cultural, în care se fac resimțite, din ce în ce mai mult, sentimente de nesiguranță și dezrădăcinare (în sensul renunțării la lectură și al reducerii numărului persoanelor care citesc), aceștia au șansa de a lăsa „urme tangibile” în propria carieră, a afirmat Teodor Ardelean. „Vă rog să vă gândiți care sunt morfologiile profesiei de bibliotecar, să vă gândiți profund la acest lucru!” – a fost îndemnul Domniei Sale.

Amintind de complexa activitate a lui Valentin Lipatti, personalitate diplomatică a lumii postbelice, ilustrată în cartea de memorii *Strada Povernei 23*, directorul instituției s-a aplecat asupra îndemnului academicianului Mihai Ralea: „Fii ceea ce-ți dictează legea ta personală, adică dezvoltă-te sincer, simplu, complet”, o evoluție firească către un unic sens, acela de a fi „bibliotecari de vocație”, fără astâmpăr, deschiși la orice provocare și inovativi. Doar în acest fel, bibliotecarul va putea scoate lectura din conul de umbră în care se află în prezent și va putea crește nivelul de cunoaștere al comunității.

Jurnalista Anca Goja a creionat în câteva cuvinte atmosfera „Festivalului Internațional de Carte Transilvania”, ediția a V-a, care s-a desfășurat la Cluj-Napoca, în perioada 3-8 octombrie 2017. Ne bucurăm să amintim că directorului Teodor Ardelean i-a fost acordat premiul „Biblioteci deschise”, în semn de prețuire pentru activitatea în slujba cărții.

Colocviul a continuat cu recunoașterea activității bibliotecarilor meritoși. Astfel, diploma „Cel mai bun bibliotecar al anului” i-a revenit bibliotecarei Tincuța Grec, de la Biblioteca Orășenească din Borșa, care a înțeles să onoreze această profesie prin elaborarea mai multor monografii, cum ar fi: *Spre Țara Făgăduinței: exodul borșenilor spre Occident*, *Din lada de zestre a Borșei*, *Rădăcini: o istorie a Borșei în imagini* (vol. I, II și III). Au mai primit diplome de merit: bibliotecar Gabriela Szerasz, de la Biblioteca Orășenească din Vișeu de Sus,

Tincuța Grec, cel mai bun bibliotecar al anului

în semn de apreciere pentru pasiunea și entuziasmul cu care își exercită profesia, și bibliotecarul Timșac Fedor, de la Biblioteca Comunală Ruscova, pentru buna organizare a evenimentelor profesionale și culturale și pentru buna relaționare cu autoritățile locale.

Cu această ocazie, Cristian Mareș, directorul Editurii Marist, a prezentat oferta editurii pe care o conduce și care a împlinit 15 ani de existență, fiind printre puținele edituri cu distribuție națională. Principalele cărți prezentate au ca subiect istoria românilor, dintre care amintim: colecția „Istoria adevărată”, ce cuprinde mărturiile și memoriile participanților la evenimente istorice, *Corpul voluntarilor de români din Siberia (1918-1920)*, de Ioana Rustoiu, Gabriel Rustoiu, Cutean Smaranda, *Revoluția de eliberare națională a Transilvaniei – Unirea, 1914-1918*, de Elie Bufnea, *Ultimul curier ilegal*, de Cornel Nemetzi, memoriile de război *Mândria vânătorului de munte*, de Dumitru Teodorescu, *Brazii se frâng, dar nu se îndoiesc*, de Ion Gavrilă Ogoranu.

În programul manifestării s-a regăsit și prezentarea posterului „Covorul povestitor, către copii călători!”, premiat la recenta Conferință națională a ANBPR, cu tema „Bibliomax: inovație, creativitate, leadership”. Corina Șpan, șef serviciu Secția pentru copii – Biblioteca Județeană „Petre Dulfu”, le-a vorbit bibliotecarilor despre covorul povestitor, o modalitate interactivă de prezentare a unei povești, iar bibliotecar Mara Popovici le-a stârnit interesul și curiozitatea celor prezenți spre această activitate educațională, atât de îndrăgită de copii, cu prezentarea poveștii „Ridichea uriașă”.

Au urmat discuții pe marginea temei tratate, conduse de Ioan Neamțiu, bibliotecar metodist la Biblioteca Județeană „Petre Dulfu”, responsabil cu organizarea colocviilor profesionale zonale. Cu această ocazie, bibliotecarele Cadar Elena, de la Biblioteca Comunală Coltău, Gabriela Szerasz, din Vișeu de Sus, părintele Albiciuc Gheorghe și bibliotecara Marusia Albiciuc din Rona de Sus, bibliotecarele Chiș Loredana, de la Biblioteca Comunală Sălsig, și Rusu Mariana, de la Biblioteca Orașenească Tăuții-Măgherauș au împărtășit din propriile experiențe profesionale, dovedind că frumusețea profesiei de bibliotecar crește atunci când este îmbrățișată de oameni care au vocație.

Acum 30 de ani: Bibliotecile din Bihor în anul 1987

Drd. Titus BĂDIC

Biblioteca Universității din Oradea

Titus Bădic

Lectura publică a fost întotdeauna un element important al vieții culturale și al educației în general, fenomen exprimat cel mai bine prin cunoscuta formulă: „Ai carte, ai parte”¹. Însă ea a fost pentru multe persoane și un mijloc de evadare din cotidianul cenușiu al anilor '80, un spațiu în care spiritualitatea nu a încetat niciun moment să ofere satisfacții.

În ciuda politizării excesive a actului de cultură, văzut ca un mijloc de propagandă ideologică, fenomen care nu a ocolit nici bibliotecile², în documentele din acea perioadă găsim informații și date statistice foarte utile, care ne permit să conturăm o imagine cuprinzătoare a sistemului de biblioteci din ultimii ani ai perioadei cunoscute ca „Epoca Ceaușescu”.

Pentru a putea înțelege cât mai bine structura, dimensiunile și condițiile cerute pentru bibliotecile publice de legislația în vigoare din acel moment, este util să analizăm prevederile Decretului Nr. 703/1973, privind normele unitare de

structură pentru instituțiile cultural-educative. Potrivit acestui act normativ, bibliotecile comunale erau unități fără personalitate juridică, cu un fond de carte de cel puțin 3.000 de volume. Bibliotecile municipale sau orașenești din localitățile nereședință de județ erau unități fără personalitate juridică, cu un fond de carte de cel puțin 12.000 de volume. Bibliotecile județene erau organizate în fiecare localitate reședință de județ, puteau avea personalitate juridică, cu condiția de a deține un fond de carte de cel puțin 30.000 de volume și asigurau asistență de specialitate pentru bibliotecile publice de pe cuprinsul județului.

Începând cu anul 1977, îndrumarea tuturor așezămintelor de cultură: biblioteci, muzee, case de cultură și alte asemenea instituții era exercitată de către Consiliul Culturii și Educației Socialiste, organ central de partid și de stat înființat cu scopul de a asigura „înfăptuirea politicii partidului și statului în domeniul culturii, [...] de a conduce, îndruma și controla în mod unitar întreaga activitate cultural-educativă ce se desfășoară în Republica Socialistă România”³.

În prima parte a anului 1987, în perioada 23-31 martie, un colectiv al Consiliului Culturii și Educației Socialiste s-a deplasat în județul Bihor pentru o acțiune de îndrumare și control, în cadrul căreia a fost analizată activitatea a peste 50 de biblioteci publice de stat (județeană, orașenești, comunale), sindicale, școlare, specializate și din rețeaua cooperăției meșteșugărești. În urma acestei acțiuni, a fost întocmit un document intitulat *Concluzii privind activitatea bibliotecilor din județul Bihor*⁴, din care vom analiza în continuare datele și informațiile mai semnificative.

¹ Viorel Faur, *Contribuții la istoricul bibliotecilor românești din Crișana (1830-1940)*, Fundația Culturală „Cele Trei Crișuri”, Oradea, 1995, p. 6.

² Traian Brad, *Lectura și biblioteca publică la Cluj*, Casa Cărții de Știință, Cluj-Napoca, 2001, p. 118.

³ Decretul Nr. 442/1977 privind organizarea și funcționarea Consiliului Culturii și Educației Socialiste, art. 1.

⁴ Arhiva Bibliotecii Județene „Gheorghe Șincai” Bihor, dosar 856/1987, nenumărat.

Cele mai importante sunt datele privind rețeaua de biblioteci, tipul și structura acestora, volumul și compoziția colecțiilor.

Rețeaua bibliotecilor din județul Bihor cuprindea 673 de biblioteci, care dispuneau de un fond total de peste 4,7 milioane de cărți, publicații periodice și alte documente grafice și audio-vizuale purtătoare de informații. În mediul urban funcționau 239 de biblioteci, iar la comune și sate 434.

Fondul de carte era concentrat în majoritatea lui în bibliotecile din mediul urban, aproximativ 60% din total, ca urmare a existenței unor biblioteci mari în municipiul Oradea și în unele orașe (Beiuș, Salonta, Aleșd, Marghita). Rețeaua bibliotecilor cuprindea: o bibliotecă de învățământ superior, 364 de biblioteci școlare, 123 de biblioteci specializate în întreprinderi și instituții, 95 biblioteci publice (din care 1 județeană, 7 orașenești, 87 comunale), 7 biblioteci ale cooperăției meșteșugărești și 83 sindicale.

Aceste cifre situau Bihorul printre județele cu un indice ridicat al înzestrării cu carte, având posibilitatea de a rezolva în mare măsură necesitățile de informare, studiu și lectură ale utilizatorilor. Din acest punct de vedere, cea mai bună situație era în municipiul reședință de județ, care dispunea de o rețea vastă de biblioteci și de fonduri valoroase de cărți, dar și în alte localități (de exemplu, în orașul Marghita funcționau 12 biblioteci, cu un fond de carte de circa 130.000 de volume).

În legătură cu dezvoltarea colecțiilor, la nivelul întregului județ colecțiile bibliotecilor au crescut în anul 1985 față de 1984 cu peste 100.000 de volume, iar în 1986 față de 1985 cu peste 103.000 de volume. Această creștere s-a înregistrat, în principal, la bibliotecile județeană și municipale, precum și la unele biblioteci liceale și sindicale. Astfel, conform Dării de seamă pe anul 1987, la Biblioteca Județeană Bihor au intrat în acel an un număr de 18.135 de volume⁵. Achizițiile se făceau îndeobște prin intermediul Centrului de librării, respectiv Colectura bibliotecilor.

Situația nu era peste tot la fel de bună, cele mai multe deficiențe fiind înregistrate la nivelul bibliotecilor comunale, precum și la unele biblioteci școlare.

Astfel, o primă problemă o constituia ritmicitatea trimiterii cărților la biblioteci. În marea majoritate a bibliotecilor comunale controlate (Borod, Bratca, Șuncuiș, Dobrești, Uileacu de Beiuș, Drăgănești, Cetariu, Holod, Mădăras ș.a.), ultimul pachet cu noutăți editoriale fusese trimis în luna aprilie 1986, adică de aproape un an aceste biblioteci nu mai primiseră nicio carte.

Cercetând arhiva Bibliotecii Județene „Gheorghe Șincai”, constatăm că în trimestrul doi al anului 1987, cele 87 de biblioteci comunale din județul Bihor au primit fiecare câte un colet conținând 17 publicații, în valoare de 225 de lei⁶. Toate aceste biblioteci au primit aceleași titluri. Iată câteva dintre acestea: N. Ceaușescu, *Cuvântare la marea adunare populară din municipiul Slatina cu prilejul sărbătoririi Zilei recoltei*; N. Ceaușescu, *România pe drumul construirii societății socialiste multilateral dezvoltate*, vol. 28; *Congresul al III-lea al oamenilor muncii din Republica Socialistă*

Biblioteca Județeană Bihor

șii socialiste multilateral dezvoltate, vol. 28; *Congresul al III-lea al oamenilor muncii din Republica Socialistă*

⁵ *Ibidem*.

⁶ Arhiva Bibliotecii Județene „Gheorghe Șincai” Bihor, dosar 873/1987, nenumerotat.

România; *Tematici și bibliografii pentru cursul politico-ideologic; Statutul P. C. R.*; dar și M. Eminescu, *Geniu pustiu*; I. Datcu, *Toma Alimos (texte poetice alese)* sau *Cartea fermierului*.

Efectele controlului se fac simțite în a doua jumătate a anului 1987, când bibliotecile comunale primesc mai multe cărți, fiecare între 50 și 70 de titluri, în valoare de 600-1.000 de lei. Se ține acum cont și de compoziția etnică: de exemplu, în comuna Cetariu, cu mulți locuitori de etnie maghiară, din cele 59 de titluri primite, 11 au fost în limba maghiară.

Tot în legătură cu achiziția de carte, controlul scoate în evidență o altă problemă: tendința unităților de difuzare, a Colecturii bibliotecilor, de a dirija spre biblioteci cărțile cu o desfacere mai greoaie pe piață. Astfel, în unele biblioteci comunale și școlare au fost găsite tratate de drept, de nivel superior și cu un preț ridicat, care nu erau potrivite pentru cititorii acestor biblioteci și nu fuseseră consultate niciodată de către aceștia.

Pentru a încheia capitolul referitor la dezvoltarea colecțiilor, să vedem care era situația abonamentelor la publicații periodice pe anul 1987, pentru bibliotecile publice bihorene⁷.

Pentru Biblioteca Județeană și filialele acesteia, au fost abonate peste 70 de titluri de ziare centrale și locale, reviste politice, sociale, culturale, publicații pentru copii și tineret, reviste de literatură și artă, publicații departamentale și juridice, în valoare totală de 8.831 de lei. Tot aici au mai fost abonate și 39 de titluri de publicații științifice editate de Biblioteca Centrală de Stat, în valoare de 2.889 de lei. Pentru bibliotecile din stațiunile Băile „Felix” și Băile „1 Mai” au fost abonate câte 10 titluri de ziare și reviste, în valoare de 1.538 lei.

Pentru fiecare dintre cele 7 biblioteci orășenești, au fost abonate între 9 și 15 publicații periodice, cu o valoare cuprinsă între 1.086 și 1.942 de lei.

Pentru cele 87 de biblioteci comunale existau abonamente la două ziare (*Scântea* și *Crișana*) și două reviste (*Familia* și *Cântarea României*). Mai târziu, în anul 1988, la aceste biblioteci au mai fost abonate doar cele două reviste, abonamentul la ziare nu s-a mai făcut.

În toate bibliotecile publice și în unele biblioteci sindicale, colecțiile erau organizate potrivit schemei de așezare sistematico-alfabetică, în spații destinate accesului liber al cititorilor, fapt care a ajutat la o mai largă deschidere a bibliotecii către utilizatorii ei, la creșterea numărului acestora și la diversificarea lecturii.

Referitor la cititori, avem o serie de cifre: în județul Bihor se înregistrau anual peste 260.000 de cititori care consultau la sala de lectură sau împrumutau la domiciliu în jur de 2,8 milioane de volume. Din analiza datelor statistice pe anul 1986, aflăm că rezultatele cele mai bune au fost obținute de către Biblioteca Județeană, care în acea perioadă a înscris 33.221 de cititori și a împrumutat 836.000 de cărți, periodice și alte materiale grafice și audiovizuale.

Rezultate bune au fost consemnate și la bibliotecile orășenești Marghita, Beiuș și Salonta, dar mai ales la Biblioteca Orășenească Aleșd, care în 1986 înregistrase un indice de atragere la lectură de 33% din populația orașului (3.400 de cititori din totalul de 10.200 de locuitori).

Din categoria bibliotecilor școlare, cele mai bune rezultate au fost înregistrate la biblioteca Liceului „Samuil Vulcan” din Beiuș și la biblioteca Liceului Industrial din Aleșd.

Totuși, în legătură cu datele privind numărul de cititori și de volume consultate, trebuie să avem unele rezerve. Din unele lucrări referitoare la istoria bibliotecilor, aflăm că în acei ani exista o tendință de supraestimare a numărului de cititori atrași la lectură și de volume împrumutate, pentru că acest indicator era folosit în stabilirea alocărilor bugetare și a numărului de personal⁸. La aceasta se adăuga și dorința organelor culturale superioare și a celor de partid de a raporta cât mai multe „realizări” și „împliniri”⁹.

Pe parcursul anului 1987 au avut loc numeroase acțiuni cultural-educative de masă cu cartea, prin care se realiza și popularizarea bibliotecilor și a colecțiilor acestora. Enumerăm câ-

⁷ Arhiva Bibliotecii Județene „Gheorghe Șincai” Bihor, dosar 866/1987, nenumerotat.

⁸ Traian Brad, *op. cit.*, p. 125-126.

⁹ *Ibidem*, p. 119.

teva: „Luna cărții la sate” (în februarie), „Zilele cărții pentru tineret” (în martie), „Luna cărții în întreprinderi și instituții” (în aprilie), „Zilele cărții social-politice” (în august), „Decada cărții românești” (în septembrie). Chiar dacă aceste acțiuni, integrate sub egida Festivalului Național „Cântarea României”, aveau un anumit grad de politizare și ideologizare, totuși, de multe ori, bibliotecarii au încercat și au reușit să ocolească scopurile ideologico-politice pe care partidul comunist dorea să le impună, realizând activități specifice cu cartea pentru promovarea culturii autentice, românești și universale.

La atragerea spre carte de noi cititori și cultivarea la aceștia a interesului pentru lectură a contribuit și activitatea cercurilor tematice înființate în biblioteci. Astfel, în cadrul Bibliotecii Județene Bihor, au funcționat: Cercul de bibliologie, bibliofilie și ex-libris „Gheorghe Șincai” (condus de Constantin Mălinaș), Cenaclul literar „Iosif Vulcan” (condus de Virgil Podoabă), cercurile pentru copii „Amicii cărții” și „Cartea – prietena mea” (conduse de Stanca Ponta, respectiv Mariana Barna), sau cercul „Prietenii muzicii” (condus de Ersilia Geoldeș)¹⁰.

Privind în urmă, anul 1987 ne apare ca o imagine cu umbre, dar și cu lumini, cu greutate de tot felul, cauzate de falimentul regimului Ceaușescu, incapabil de a se reforma, dar și cu realizări incontestabile. Referitor la domeniul cărții și al bibliotecilor, putem să evidențiem aspecte precum: introducerea în circuitul lecturii publice a unor opere valoroase din toate domeniile, revalorizarea unor personalități naționale, tirajele generoase (uneori de sute de mii de exemplare la un titlu), prețul în general mic al cărților, editarea unor ediții critice din opera marilor scriitori români sau traduceri masive din literatura străină.

Ceea ce trebuie să apreciem, însă, cel mai mult este munca bibliotecarilor, majoritatea fiind oameni dedicați, care și-au respectat profesia, în pofida dificultăților de tot felul cu care s-au confruntat. Bibliotecarii de acum treizeci de ani, dintre care pe unii îi mai avem în biblioteci, alții sunt acum pensionari, iar o parte au trecut în eternitate, merită din plin stima și considerația noastră.

Fațada bibliotecii, anii '80

acum pensionari, iar o parte au trecut în eternitate, merită din plin stima și considerația noastră.

¹⁰ Arhiva Bibliotecii Județene „Gheorghe Șincai” Bihor, dosar 856/1987, nenumerotat.

Activități de valorificare a Colecției „Iosif Herțea”

**Daliana BONAȚ
Maria BELEA**

Biblioteca Județeană „Petre Dulfu”

Pe linia promovării valorilor culturale românești, sfârșitul anului 2017 a însemnat o intensificare a relațiilor de colaborare dintre Biblioteca Județeană „Petre Dulfu” și Colegiul de Arte din Baia Mare, prin implicarea celor două instituții în organizarea mai multor manifestări culturale, care au avut drept scop valorificarea instrumentelor muzicale donate Bibliotecii Județene „Petre Dulfu” de către marele om de cultură Iosif Herțea, alături de alte obiecte și lucrări de valoare.

Iosif Herțea

Compozitor, etnomuzicolog, etnograf, culegător de folclor, Iosif Herțea s-a născut în 22 martie 1936, la Firiza de Jos, remarcându-se printr-o viață culturală și artistică deosebit de complexă și performantă, atât la nivel național, cât și internațional. Cu mare generozitate și încredere, în 2016, Maestrul Herțea, stabilit în Germania, a donat Bibliotecii Județene „Petre Dulfu” Baia Mare o colecție impresionantă constând în 835 de cărți, 756 de CD-uri și DVD-uri, 200 de casete, 77 discuri de vinil și circa 90 de instrumente idiofone, 35 membrafone, 25 cordofone și 606 aerofone (207 fluier din lemn și 399 fluier ceramic).

Primul eveniment din seria manifestărilor culturale menite să promoveze excepționala Colecție „Fondul Herțea” a fost concertul organizat de Colegiul de Arte din Baia Mare în data de 29 noiembrie 2017, cu ocazia Zilei Naționale a României, eveniment desfășurat în parteneriat cu Biblioteca Județeană „Petre Dulfu”, care a pus la dispoziția dirijorului și compozitorului Călin Ionce un număr de 15 instrumente muzicale din această colecție (caval, fluier Mollenhauer, fluier – pasăre ceramică, greiere pentru onomatopee, fluier găină, cârâitoare de lemn simplă, claxon triplu – jucărie, shaker cu semințe, tobă Djembe din lemn, zurgălăi cu mâner de plastic, tobă de lemn cu mâner și două bile, fluier ulcior). În Sala de concerte a Colegiului de Arte, Corul „Madrigaletto” și Orchestra „Rivulus Dominarum” au încântat auditoriul cu piese din repertoriul compozitorilor Georg Friedrich Händel și Călin Ionce. Instrumentele muzicale și jucăriile sonore din Colecția „Iosif Herțea” au fost folosite cu măiestrie de elevii Colegiului de Arte în interpretarea piesei „Simfonia Jucărilor”. Alături de această piesă, elevii au mai interpretat și Imnul orașului Baia Mare, compus de profesorul Călin Ionce.

Al doilea eveniment cultural, organizat în colaborare cu Facultatea de Litere a Centrului Universitar Nord din Baia Mare, Specializarea etnologie, în data de 14 decembrie 2017, s-a desfășurat la Fondul „Iosif Herțea” și a făcut referire la lansarea proiectului de cercetare „Etnologia între oglinzile cotidianului”, proiect care are drept scop recuperarea, revalorizarea și repunerea în circulație a Colecției „Iosif Herțea”.

Au fost prezenți la acest eveniment: dr. Liliana Voș, inițiatoarea acestui proiect, dr. Teodor Ardelean și conf. univ. dr. Delia Suiogan, consultanți în cadrul proiectului, bibliotecar Daliana Bonaț – șef Serviciu achiziție și bibliotecar Dana Filip, coordonatori ai proiectului din partea Bibliotecii Județene „Petre Dulfu”, doamna Elena Buzilă, precum și studenți de la Specializarea etnologie.

Cu referire la acest proiect, director dr. Teodor Ardelean a subliniat faptul că inițiativa reprezintă o „valorificare supremă a colecției, spre deosebire de simpla așezare a acesteia într-un muzeu”. Acest „dar de suflet” din partea Maestrului Iosif Herțea reprezintă o bogăție uriașă, obiectele sonore pe care Domnia Sa le-a dăruit bibliotecii județene spre păstrare și valorificare fiind unicat în România. Pe această cale, Teodor Ardelean și-a manifestat profundul respect față de implicarea și dăruirea Maestrului Herțea în serviciul națiunii române, prin lucrurile deosebit de valoroase realizate de Domnia Sa.

Încântată de a pune în practică această idee, susținută de dr. Teodor Ardelean, conf. univ. dr. Delia Suiogan, consultant în cadrul proiectului din partea Centrului Universitar Nord Baia Mare, a precizat că vor fi organizate mai multe ateliere-pilot cu scopul de a cerceta colecția, care se dovedește a fi deosebit de importantă pentru un studiu interdisciplinar. Important este modul în care poate fi pus în valoare un OM care și-a dedicat viața complexului fenomen de colecționare a obiectelor sonore din diverse colțuri ale lumii, a mai precizat Delia Suiogan, invitându-i pe studenții de la Specializarea etnologie implicați în acest proiect să descopere povestea fiecărui instrument muzical pe care îl vor avea ca obiect de studiu.

Dr. Liliana Voș, coordonatoarea proiectului, a prezentat etapele demersului de cercetare, care va dura doi ani și va presupune crearea unei baze de date științifice, conținând descrierea fiecărui obiect studiat, care va fi pusă la dispoziția specialiștilor în domeniu, precum și a publicului larg. De asemenea, proiectul prevede organizarea unei expoziții fotografice, constând în prelucrarea diapozitivelor din Colecția „Iosif Herțea”, iar la finalul proiectului este prevăzută organizarea unui spectacol ritualic pentru a evidenția legătura dintre popular și cult.

Un alt eveniment care a presupus valorificarea Colecției „Iosif Herțea” a fost concertul de Crăciun al Corului „Madrigaletto” și al Orchestrei „Rivulus Dominarum”, organizat în Sala de spectacole a Colegiului de Arte din Baia Mare, în data de 18 decembrie 2017. Concertul a fost precedat de o reprezentație a scenetei „Colind tradițional maramureșean”, pentru care a fost folosită o combinație de instrumente muzicale și obiecte sonore din Colecția „Iosif Herțea” (tălângi din lemn, talanga dorneană, inele cu clopoței, clopote tubulare, clopote din bronz și clopote mici, ghirlande și brățări cu zurgălăi), instrumente menite să redea farmecul Crăciunului de altădată. Dirijorii acestui minunat spectacol au fost Dorin Florian Chereji și Călin Ionce.

Seria concertelor dedicate Sărbătorii Nașterii Domnului a continuat joi, 21 decembrie 2017, la Biblioteca Județeană „Petre Dulfu”, cu un concert de colinde interpretat de Corul „Madrigaletto” și Ansamblul de Percuție al Colegiului de Arte, sub îndrumarea profesorului de muzică Dorin Florian Chereji, în cadrul căruia au fost folosite instrumente muzicale și obiecte sonore din Colecția „Iosif Herțea”. În preambulul concertului, directorul Teodor Ardelean a vorbit despre bogăția greu comensurabilă a Colecției „Iosif Herțea” și despre colaborarea dintre Biblioteca Județeană „Petre Dulfu” și Colegiul de Arte în scopul valorificării acestei colecții.

Concertele au fost primite cu mare interes de către public, care a putut, astfel, admira minunatele obiecte de patrimoniu colecționate din întreaga lume.

Spiritul local prin ochi străin

Dr. Vasile V. FILIP
Bistrița

Am optat pentru acest titlu dintr-o mai veche adeziune afectivă a unui motiv literar pe care, cu siguranță, l-ați și recunoscut: cel al *ochiului străin*, care investighează cu aviditate și prospețime un mediu (de orice fel: social-economic, cultural, spiritual religios etc.) mult prea familiar cititorului, pentru ca acesta să-i mai sesizeze punctele nevralgice (fie ele contradicții, sau, dimpotrivă, valori incontestabile). De la apariția *Scrisorilor persane*, prim roman epistolar în literatura Europei, al iluministului francez Montesquieu (1689-1755), despre care se zice că ar fi lansat motivul mai sus amintit, se vor împlini curând (mai precis, în 2021) 300 de ani. Timp în care motivul în discuție a părăsit ficțiunea literară, devenind un adevărat exercițiu spiritual, cândva extrem de prețuit. Care, dacă s-a mai practicat la noi în ultimele decenii, aceasta s-a făcut mai ales în cheie negativă (românii – comparați defavorabil cu occidentalii). Nu-mi amintesc ca, de la Constantin Noica încoace („ochi străin” doar prin asimilarea și depășirea, pe baza spiritului autohton, a unei anume filosofii occidentale), spiritul local (înțelegând prin acesta fie cel românesc, fie cel regional) să fi beneficiat de pe urma acestui exercițiu de temeiri de valorizare în plus.

Ion H. Ciubotaru

Cu atât mai mult te bucuri când constăți că aceasta se mai poate întâmpla; ba chiar se întâmplă cu spațiul nostru cultural local și regional, într-o carte apărută recent, în jumătatea tocmai consumată a anului curent, 2017: cartea ieșeanului Ion H. Ciubotaru, intitulată simplu *Folclor din Bistrița-Năsăud* (cu transcrierea melodiilor de Florin Bucescu), scoasă în condiții grafice de excepție de către Editura Presa Bună, a Episcopiei Romano-Catolice din Iași.

De menționat, pentru cei care încă nu-l cunosc, că Ion H. Ciubotaru este profesor universitar doctor, cercetător științific principal gr. I, și întemeietor al Arhivei de Folclor a Moldovei și Bucovinei, din cadrul Institutului de Filologie Română „A. Philippide” din Iași, și – mulți ani – director al acestei prestigioase Arhive, autor al unor lucrări fundamentale în domeniul culturii tradiționale, precum *Obiceiurile funebre din Moldova în context național* (Editura Universității „Alexandru Ioan Cuza”, Iași, 2014), *Ouăle de Paști la români. Vechime, semnificații, implicații ritual-ceremoniale* (Editura Presa Bună, Iași, 2012) – acestea fiind doar ultimele două dintre cele nouă (dacă nu mă-nșel) cărți publicate, alături de capitole din cărți, tratate și dicționare colective, precum și de articole și studii de folclor, etnografie, etnologie, etnomuzicologie etc.

Sigur că Domnia Sa este „ochi străin” doar în plan zonal și regional, prin naștere (în satul Arborea, din județul Botoșani) și loc de exercitare a profesiei (Iași). Dar, atâta vreme cât chiar universitățile și instituturile de cercetări de felul celor la care a profesat dr. Ion H. Ciubotaru au un mai mult sau mai puțin evident caracter zonal și regional, acoperind cu predilecție (absorbită uneori în denotație) anume zone și regiuni ale spațiului românesc, de vreme ce cultura tradițională însăși are acest caracter zonal, nu e puțin lucru ca o personalitate de primă mărime a cercetării culturii tradiționale românești să se aplece asupra unei zone restrânse, cum e județul nostru, din afara ariei de acoperire a instituțiilor la care lucrează.

Cum s-a întâmplat?

Poate că un anume rol să-l fi jucat și doctoratul Domniei Sale, din 1978, la Universitatea „Babeș-Bolyai” din Cluj-Napoca, făcut sub îndrumarea profesorului Dumitru Pop; poate farmecul plaiurilor noastre, sub hlamida unei ierni aspre, dintre anii 1977 și 1978, să-i fi lăsat amintiri ce nu s-au șters timp de 40 de ani, cum însuși mărturisește. Dar toate acestea au fost mai degrabă de ordin conjunctural, oferind prilejul, și nu motivul unor cercetări în spațiul județului nostru. Căci motivul rezidă din chiar tema lucrării de doctorat: *Cântecul funerar și contextul său etnografic pe Valea Șomuzului Mare*. În chiar prezentarea Domniei Sale, „Bazinul Șomuzului Mare se află în zona centrală a Podișului Sucevei, fiind încadrat de apele Șomuzului Mic și ale Moldovei (între orașele Gura Humorului și Fălticeni – n.n.). [...] Cele peste cincizeci de localități de pe Valea Șomuzului Mare formează o arie etnofolclorică unitară și deosebit de interesantă, prin complexitatea particularităților pe care le relevă. Este un spațiu de confluență între Moldova și Bucovina, iar valoarea faptelor de cultură populară favorizate de acest fenomen sporește prin aportul românilor transilvăneni, ajunși aici în număr mare pe la mijlocul secolului al XVIII-lea”¹.

Este una dintre cele mai prospere zone ale vechii Moldove de Sus, dar mai ales moștenirea spirituală a locuitorilor ei este deosebit de sugestivă, ceea ce l-a îndemnat pe cercetător s-o pună în relație cu cea a strămoșilor lor de pe tărâmul intracarpatic. Aceștia, constrânși de împrejurări istorice cunoscute, și-au părăsit, în urmă cu cca 250 de ani, locurile de baștină, îndreptându-se spre Moldova prin trecătorile de la Bârgău, Borșa, Pietrele Roșii sau Rodna². Mulți dintre acești bejenari porniseră de pe teritoriul actual al județului nostru, întemeind uneori sate compacte, precum în județul Iași: Tătăruși (cu refugiați din Șieut) și Bârlești (cu refugiați din Bârla, com. Șieut), iar în județul Neamț – Bârgăuani (sat a cărui origine e relevantă prin chiar numele său). Relevante sunt și o serie de antroponime din nordul Moldovei, de certă origine transilvană. Valea Șomuzului Mare a beneficiat, se pare, de un însemnat aport de populație transilvană, în speță chiar bistrițeano-năsăudeană³, ceea ce-l determină pe Ion H. Ciubotaru, în iarna de la răspântia anilor 1977-1978, să facă o cercetare solitară și atipică, alegând paisprezece sate din județul nostru: Arcalia, Blăjenii de Jos, Caila, Chintelnic, Dumitra, Leșul Ilvei, Lunca-Șieut, Mintiu, Suplai, Șieut-Măgheruș, Șieut, Șintereag, Tăure și Zagra. Nu e vorba, așadar, doar de sate vechi și conservatoare, nici de urmărirea unor anume genuri sau categorii folclorice, ci de o investigație sociofolclorică orientată comparativ, de impactul cu alte realități etnoculturale (cele de peste Carpați, în cazul de față).

Au fost investigați peste 100 de interlocutori, „de o rară deschidere pentru acele timpuri”, cum și-i amintește cercetătorul: „Oameni harnici, cu o mândrie neostentativă, ce impunea respect, te întâmpinau binevoitori, înconjurându-te cu prietenia lor”⁴.

Volumul, de 507 pagini, cuprinde 255 de texte literare în versuri și 101 texte muzicale, riguros organizate și numerotate. Textele în versuri sunt însoțite, uneori, de mărturii complementare ale informatorilor, transcrise și ele fonetic de pe banda de înregistrare, care vizează totdeauna aspecte esențiale ale contextului ritual-comportamental, de credințe sau de mentalitate mitico-rituală, țintind mereu aspecte de mare interes etnologic. Iată un exemplu, aproape întâmplător ales, referitor la cunoscutul motiv ritual „nunta mortului”, căruia cercetătoarea ameri-

¹ Ion H. Ciubotaru, *Folclor din Bistrița-Năsăud* (transcrierea melodiilor: Florin Bucescu), Editura Presa Bună, Iași, 2017, p. 11-12 (*Preambul*).

² Ion I. Nistor, *Bejenarii ardeleni în Bucovina*, în revista *Codrul Cosminului*, Buletinul Institutului de Istorie și Limbă, anul II și III, 1925 și 1926, Cernăuți, 1927, p. 456-457, *apud* Ion H. Ciubotaru, *op. cit.*, p. 11.

³ Ion H. Ciubotaru, *Arii folclorice în Moldova: Valea Șomuzului Mare*, în *Anuar de lingvistică și istorie literară*, tomul XXVI, Iași, Editura Academiei Române, 1977-1978, p. 71-95; *Cadrul etnografic al cântecului funerar de pe Valea Șomuzului Mare*, în *Anuarul Muzeului Etnografic al Transilvaniei*, tomul X, Cluj-Napoca, p. 371-390; *Valea Șomuzului Mare. Monografie folclorică*. Cu un capitol de etnomuzicologie de Florin Bucescu și Viorel Bârleanu, Iași, *Caietele Arhivei de Folclor*, 1991, tomul X1 – 398 p., X2 – 443 p.

⁴ Ion H. Ciubotaru, *op. cit.* (nota 1), p. 34.

cană Gail Kligman i-a dedicat, în 1998, pe baza materialului de teren cules din Ieud (Maramureș) și împrejurimi, un studiu de referință⁵:

„La privegiu bătrânilor, vin numa bătrânii. Vin șî bat cărțâl'i. La cineri, bărbați cineri tot zioacă-n cărț. Bătrânii nu vin. Pă cineri, șcii, dacă-s fece, sau fisiori, îi îmbracă mniri. Pe abăia îi duc cu secearăș. Apăi în țâncirim, după și-i bagă-n groapă și-i acupirî cu pământ, cântă seterașu. Iar ciniretu zioacă așa ca la horă. Zăse că aseala-i a mortului, așa să zăse.” (Text 112/ Șieuç/ Inf. Ioana Florea Gotea, 63/ Mg. 311, I, 11/ 10.II.1978).

Nu surprinde neapărat structura, oarecum clasică pentru acest gen de cercetări, a volumului, care acoperă, atât repertoriul ritual (pe cel calendaristic, ca și pe cel familial), cât și repertoriul neritual, format din cântece propriu-zise, cântece de șezătoare, strigături, cântece epice și piese muzicale (acestea din urmă transcrise muzical de mai vechiul colaborator al autorului, muzicologul Florin Bucescu). La toate acestea se adaugă două texte introductive: un *Preambul*, de 28 de pagini – adevărată radiografiere identitară a spiritualității locului, văzută – cum ziceam – prin „ochi străin” (sagace, dar deloc rece), ca și o scurtă *Notă asupra ediției*.

Port bătrânesc – Șieuç

Volumul surprinde, în schimb (mai ales raportat la tot mai lățita obișnuință actuală a grabei și improvizației), prin maxima rigurozitate filologică și științifică, în general, prin transcrierea fonetică și – acolo unde este cazul – muzicală a textelor, prin includerea, atât a unui indice al subiecților chestionați, cât și a unuiia tematic, a unui CD și a unei liste aferente a pieselor de pe acesta, iar, la final, a 34 de ilustrații alb-negru, constând în portretele unora dintre cei mai importanți subiecți intervievați (majoritatea dispăruți între timp), dar și în imagini ale unor case sau ale unor detalii arhitectonice, de port și ornamentație textilă – toate de o certă valoare științifică, artistică și chiar sentimental-evocatoare, purtând de-acum patina timpului ireversibil.

Mai ales amintitul *Preambul* este, pentru noi, locuitorii județului Bistrița-Năsăud, o adevărată oglindă identitară, pe care ne-o așază în față un expert în a vedea esențial, avantajat oarecum de perspectiva spațială și temporală, care lărgeste unghiurile. Deși riguros organizat, *Preambulul* nu este atât descriptiv, cât focalizat, comparativ și valorizator. Sunt trecute în revistă instrumentele muzicale, formațiunile de instrumentiști, repertoriile, fără neglijarea chiar a caietelor repertoriale (precum cel de versuri al Rafiei Sigmirean, văduva cantorului din Șieu-Măgheruș, intitulat – sugestiv și ritmat – *Cântece și poezii, / Pentru morți și pentru vii, / Pentru soarta me-ntristată, / Pentru tineri totodată*). Dar „ochiul străin” (și, mai ales, avizat) al cercetătorului se oprește, când e vorba de textele literar-folclorice, asupra aspectelor diferențiatore, sau care luminează vreun anume aspect, considerat stingher sau umbros în literatura de specialitate, dar care aduce, de unde nu te aștepți, o limpezire și o nouă așezare a viziunii asupra întregului. Astfel, cercetătorul

⁵ Gail Kligman, *Nunta mortului. Ritual, poetică și cultură populară în Transilvania*, Editura Polirom, Iași, 1998.

se oprește asupra a patru-cinci imagini motivice de-o anumită importanță etnologică, de religiozitate populară, sau chiar în ordine literară propriu-zisă, cum sunt: somnul lui Dumnezeu (*Deus otiosus*, în formularea lui Mircea Eliade), virtualitatea imposibilă (sau formula *adynaton*, numită așa de Adrian Fochi), rima *cotă-recoltă* din așa-zisul „folclor nou”, apoi „raiul leneșilor” (sau cel „șigănesc”, dacă avem în vedere ipostaza sa din *Țiganiada* lui Ion Budai-Deleanu), precum și formulele coercitive ale unor texte cu încărcătură magică (sau de „descolindare”, cum le-a numit Petru Caraman). Să le luăm pe rând:

Deus otiosus este formula introdusă de Mircea Eliade în lucrările sale de istorie a religiilor, pentru a defini ipostaza (legică) a unei divinități mai vechi, adesea creatoare de lume, dar îndepărtate de ea, obosite, dezinteresate, ca urmare a unei jigniri sau măcar a unei dezamăgiri din partea oamenilor, divinitate care cedează implicarea directă în viața acestora altor figuri divine, mai tinere, „mai apropiate de om, mai concrete, mai dinamice”⁶. O astfel de ipostază a divinității, prezentă într-un catren publicat de Ion Pillat în 1928 (cu specificarea că provine din Ardeal), îl va surprinde pe poetul și filosoful Lucian Blaga într-atât, încât acesta va selecta acest catren și-l va așeza în fruntea antologiei sale de poezie populară, socotindu-l – probabil – un unicat: fie o supraviețuire miraculoasă, fie, dimpotrivă, o expresie românească a sentimentului modern, nietzschean, al „morții lui Dumnezeu”: „Doamne, Doamne, mult zic, Doamne,/ Dumnezeu pare că doarne/ Cu capul pe-o mânăstire/ Și de nimeni n-are știre”⁷. De altfel, Ion Taloș a comentat recent pe larg acest catren, într-un cadru poetico-filosofic⁸.

Motivul „somnului lui Dumnezeu” nu este azi, după acumularea materialelor folclorice publicate între timp, atât de surprinzător pe cât i-ar fi putut părea filosofului de la Lancrăm în 1928. În tipologia din 1981 a Monicăi Brătulescu⁹ figurează, între cele 217 tipuri, la numărul 11, tema *Trezirii lui Dumnezeu* de către colindători. Colindele din Bistrița-Năsăud (zonele Năsăud-Rodna sau Ciceu-Beclean) aduc chiar un nou tip, necuprins în amintita tipologie a Monicăi Brătulescu, tip pe care l-am putea numi *Crăciun mort de beat/ beteag* (Crăciun fiind aici un evident *Deus otiosus*). Ion H. Ciubotaru se oprește, însă, asupra unor strigături ce combină motivul „somnului lui Dumnezeu” cu cel al beției altui sfânt, strigături de la Șieu-Măgheruș și Zagra. Iată cum sună cea de la Zagra: „Popă, când m-ai cununat,/ Dumnezo o fo’ culcat,/ Sfântu Petru-o fo’ cam bat./ Când am fo’ de-am pus cred’ința,/ Dumnezo iera-n Lek’ința,/ Vindé lapt’e cu băr-bânța” (Textul nr. 80). (Să nu uităm că, în colindele așa-zis „păstorești” – incluse de Monica Brătulescu la categoria „III. Profesionale” – Dumnezeu este de obicei tocmai „ciobanul exemplar”, cea ce ne permite să ne gândim că ultima ipostază a absenței lui Dumnezeu se sprijină pe un posibil comerț ambulant al ciobanilor din Zagra cu agricultorii și podgorenii din Lechința – n.n.). Toate acestea, corelate cu alte exemple din nordul Moldovei, sau din paremiologia românească în ansamblu, îl fac pe cercetătorul Ion H. Ciubotaru să conchidă că „din perspectivă etnologică, textul Pillat-Blaga – cuprinzând versul *Dumnezeu pare că doarne* – ar putea fi privit ca o simplă abatere de la regulă”¹⁰.

Din lirica celor 14 sate cercetate, Ion H. Ciubotaru se oprește asupra așa-numitei „formule *adynaton*”, prin care Adrian Fochi denumea, în 1979¹¹, un motiv liric oximoronic, al unei

⁶ Mircea Eliade, *Eseuri. Mitul eternei reînnoașterii. Mituri, vise și mistere*. Traducere de Maria Ivănescu, București, Editura Științifică, 1991, p. 229.

⁷ Lucian Blaga, *Antologie de poezie populară*. Ediție îngrijită de George Ivașcu, ilustrată de Mihai Vulcănescu, București, Editura pentru Literatură, 1966, p. 3.

⁸ Ion Taloș, *Poezie și filosofie într-un catren folcloric selectat de Lucian Blaga: Doamne, Doamne...*, în *Philologica Yassyensis*, anul IX, nr. 2 (18), Iași, 2013, p. 195-207, apud Ion H. Ciubotaru, *op. cit.* (nota 1), p. 19, nota 8.

⁹ Monica Brătulescu, *Colinda românească. The Romanian Colinda (winter-solstice songs)*, Editura Minerva, București, 1981.

¹⁰ Ion H. Ciubotaru, *op. cit.* (nota 1), p. 24.

¹¹ Adrian Fochi, *Formula adynaton și folclorul român*, în *Revista de Etnografie și Folclor*, Tomul 24, nr. 2, București, 1979, p. 131-151.

virtualități imposibile, prin care se reduce la absurd o anume ipoteză lirică, fie în cheie optimistă (de exemplu, în sensul că iubiții nu vor putea fi despărțiți niciodată), fie în cheie pesimistă (în sensul că nu se vor mai revedea vreodată). Ion H. Ciubotaru cunoaște bine – evident – acest mecanism, dar este de-a dreptul surprins și încântat de „imagine(a) deosebit de frumoasă, care, pe lângă faptul că este specifică zonei, pare să fie și foarte rară”¹², pe care o găsește la Șieut, pusă în seama unui fecior pe care mama fetei nu îl dorea de ginere: „Spune-i, mândră, maică-ta,/ Că noi atunși ne-om lăsa,/ Când maică-ta-a semăna,/ Strat de mac în vârful d’ei ac;/ D’ea vid’ea că macu creșt’ea,/ La leze ne d’espărțășt’ea” (Textul nr. 130). „În fața unei asemenea imposibilități, atât de inspirat aleasă, celelalte par realizabile”, comentează autorul¹³.

Că formularea în discuție nu este un caz unic, izolat, ci, dimpotrivă, o marcă a spiritului local, tot Ion H. Ciubotaru ne-o dovedește, citând un text cules 25 de ani mai târziu de către Marius Dan Drăgoi de la Spermezeu, adică tocmai din colțul opus al județului: „Spune-i, bade, la mă-ta,/ Noi atuncea ne-om lăsa,/ Că’n mă-ta a numără:/ Dranițele di pe-o moară/ Și penile di pe-o cioară;/ Nici atunci nu ne-om lăsa,/ Pân’ mă-ta a numără:/ Penile di pe tri cucii/ Și iarba di pe tri lunci;/ Nici atunci și nici atunci,/ Pân-a face plopul nuci/ Și răchita mere dulci;/ Nici atunci nu ne-om lăsa,/ Până mă-ta-a semăna/ Strat de mac în vârful de ac:/ De-a vedea că macu crește,/ De lăsat tragă nădejde;/ De-a vedea că macu seacă,/ Facă bine mă-ta tacă”¹⁴.

Această ipostază surprinzătoare, radicală și extrem-expresivă a formulei *adynaton* – un fel de ridicare la pătrat a unei scheme de reducere la absurd – e posibil să fi fost catalizată spre expresie nu doar de rima interioară *ac-mac* (care are rolul ei în multe dintre clișeele de expresivitate folclorică), ci și de un alt motiv din imaginarul liric al zonei de nord a țării: cel al grădinii suspendate, din vârful de munte, căruia i-a dat o anume notorietate națională un cântec lirico-ritual de nuntă interpretat prin anii ’60-’70 de Maria Butaciu, dar care include o certă localizare în Maramureș: „Sus în cel vârf de Gutâiu/ Mândră grădină crescu;/ Mult am dat pân-ce-am aratu,/ Mândre flori mi-am semănat,/ Când o fost de le-o purtatu,/ S-o pus maica și m-o dat”. Este acesta și un motiv de colindă, care a supraviețuit în genul liric doar în anume spații foarte conservatoare. El însuși nerealist, ținând – adică – de mecanismele imaginarului mitic (grădina în vârful de munte, „de aur” în cunoscutul basm din care Eminescu a decantat *Luceafărul*, este o veche ipostază a raiului, adaptată temei izolării fetelor înainte de măritiș), motivul a primit, în spațiul nostru cultural un impuls imaginar în plus, radicalizându-se sub forma *stratului de mac în vârful de ac* pentru a ilustra liric ideea imposibilității.

Chiar dacă Ion H. Ciubotaru nu ar aproba asemenea speculații (cum mi-a și spus-o răspicat la telefon), acestea nefiind susținute, atât prin documentul textual de teren, cât prin disponibilitatea asociativă a comentatorului, mi-am permis această asociere, întrucât sunt cel puțin două decenii de când (încă prin teza de doctorat, *Paradigme mentale și prototipie mitică în structura colindelor românești*, 1998¹⁵) mi-am asumat, cu toate riscurile ei, explorarea imaginarului folcloric tradițional prin prisma rădăcinilor sale mitico-rituale.

Rima *cotă-recoltă*, din așa-zisul folclor nou, îi prilejuiește lui Ion H. Ciubotaru exprimarea unei mai vechi reticențe față de „asemenea elucubrații, încropite și colportate de culturicii zeloși” ai vremii antedecembriste drept „cântece de viață nouă”¹⁶. Căci această rimă este tocmai ceea ce unește producții orale din anii ’50 (cei ai *cotelor* înrobitoare, pregătitoare ale colectivizării) din diverse regiuni ale țării (ca de pildă nordul Moldovei și spațiul în discuție, cel al județului

¹² Ion H. Ciubotaru, *op. cit.* (nota 1), p. 25.

¹³ *Ibidem*.

¹⁴ Marius Dan Drăgoi, *Folclor poetic din Spermezeu. Texte rituale, epice, lirice et varia*, vol. II, Cluj-Napoca, Editura Limes, 2005, p. 141-142

¹⁵ Teza tipărită un an mai târziu sub titlul *Universul colindei românești (în perspectiva unor structuri de mentalitate arhaică)*, Editura Saeculum I.O., București, 1999

¹⁶ Ion H. Ciubotaru, *op. cit.* (nota 1), p. 26

Bistrița-Năsăud) nu sub semnul jubilației pentru „viața nouă” (cum susținea agresiv propaganda vremii), ci sub cel al amarei ironii: „Nu da la țaran cu bota,/ Dă-i pământ și ie-i recolta,/ Așa cum privedi cota” – cum i-a mărturisit „subversiv” (dar ce semn de încredere!) cercetătorului octogenarul Gheorghe Chifa din Tăure.

Motivul „raiul leneșilor” a cunoscut notorietatea prin intermediul lui Ion Budai-Deleanu, care – în cunoscuta sa epopee – îl pune în seama felului în care Parpangel descrie raiul văzut în imaginara (de fapt, comatoasa) sa călătorie; de unde mai frecventa denotație a motivului ca „rai țigănesc”. Ovidiu Bîrlea, într-un amplu studiu dedicat lui Ion Budai-Deleanu¹⁷, constata că respectiva scenă din cântul IX al *Țiganiadei* ar fi avut la bază o snoavă. O orație de nuntă de tip *Închinarea pomului*, de la Tăure, îi oferă lui Ion H. Ciubotaru o altă pistă istorico-literară, mai precis o lărgire a perspectivei, dinspre snoavă (ce-i drept, foarte frecventă în folclorul transilvan), înspre alte genuri, precum cel nupțial, care excelează în crearea bunei dispoziții; bună dispoziție ce poate veni foarte bine pe linia descurajării lenei viitorilor soți prin ironia apăsată, grea, tipic țărănească și tipic ardelenescă, a viziunii unui rai ce exclude munca și strădania: „Din țara noastră,/ Und'e-s treburil'e baltă,/ Und'e-i bine de trăit,/ Vara locu-i nemunsit./ Pe sub tufe, pin păduri,/ Mere, pere și struguri,/Și zinu pe râuri curze,/ Lapt'el'e sânzur să mulze,/ Din seun tăt lapt'e pt'ică,/ Cui i-i foame cască gura/ Și vântură cu lingura./ Apel'e-s pl'ine d'e peșt'i,/ Ies la mal cât nu gândeșt'i,/ Ușâl'e-s d'e turt'e dulsi,/ D'i-und'e vrei, d'eacolo-mbusi,/ Mesel'e-s de siocolată,/ Lăițâl'e-s d'e marmeladă,/ Scaunel'e-s d'e friptură,/ Tăt'e să le bazi în gură./ Ș-on porc cu slănina groasă,/ De măgan îț vine-n casă,/ Și-i cu cuțātu-n st'inare/ Ca să-și taie fiecare” Ș.a.m.d. (Textul nr. 63)¹⁸.

(Am putea recunoaște aici o viziune foarte actuală și tot mai răspândită asupra fericii în viață. Dar asta e altă poveste.)

Un alt text, foarte asemănător celui de la Tăure, tot de *Închinare a pomului*, dar de la Blăjenii de Jos, se termină cu o formulă coercitivă (pentru nașul care nu și-ar fi onorat *juruițele* față de miri din timpul nunții): „Da sel'e făgăduitoare/ Să fie și dătătoare,/ Că dacă n-or fi dătătoare,/ Să fie de lupchi mănăcătoare./ Câț peri pă pânțece,/ Atâția lupi să l'e sfârtecel/ Câț peri pă schinare,/ Atâția lupi pă el'e călare,/ Și pă care-o mai rămas/ La curțâl'e dumatiale!”. De altfel, același final, amuzant-apocaliptic, are – dintre textele volumului în discuție al lui Ion H. Ciubotaru – și textul cu numărul 61, de la Caila (iar autorul acestor rânduri ar mai putea adăuga câteva, din aceeași subzonă, a Văii inferioare a Someșului Mare, sau din cele învecinate). Acest tip de final prilejuiește autorului trecerea, în textul *Preambulului*, la ultimul aspect de apăsată specificitate a spațiului folcloric al județului nostru, și anume la formulele de tip coercitiv sau de „descolindat”. Acest din urmă termen a fost folosit de Petru Caraman chiar în titlul și în întregul corp al unei cardinale lucrări¹⁹. Numai că cercetările ulterioare de teren nu

Uliță Măntiu

re./ Că dacă n-or fi dătătoare,/ Să fie de lupchi mănăcătoare./ Câț peri pă pânțece,/ Atâția lupi să l'e sfârtecel/ Câț peri pă schinare,/ Atâția lupi pă el'e călare,/ Și pă care-o mai rămas/ La curțâl'e dumatiale!”. De altfel, același final, amuzant-apocaliptic, are – dintre textele volumului în discuție al lui Ion H. Ciubotaru – și textul cu numărul 61, de la Caila (iar autorul acestor rânduri ar mai putea adăuga câteva, din aceeași subzonă, a Văii inferioare a Someșului Mare, sau din cele învecinate). Acest tip de final prilejuiește autorului trecerea, în textul *Preambulului*, la ultimul aspect de apăsată specificitate a spațiului folcloric al județului nostru, și anume la formulele de tip coercitiv sau de „descolindat”. Acest din urmă termen a fost folosit de Petru Caraman chiar în titlul și în întregul corp al unei cardinale lucrări¹⁹. Numai că cercetările ulterioare de teren nu

¹⁷ Ovidiu Bîrlea, *Folclorul în Țiganiada lui Ion Budai-Deleanu*, în vol. *Studii de folclor și literatură*, București, Editura pentru Literatură, 1967, p. 497-567

¹⁸ Ion H. Ciubotaru, *op. cit.* (nota 1), p. 130-131.

¹⁹ Petru Caraman, *Descolindatul în orientul și sud-estul Europei. Studiu de folclor comparat*. Ediție îngrijită și postfațată de Ion H. Ciubotaru, Iași, Editura Universității „Alexandru Ioan Cuza”, 1997.

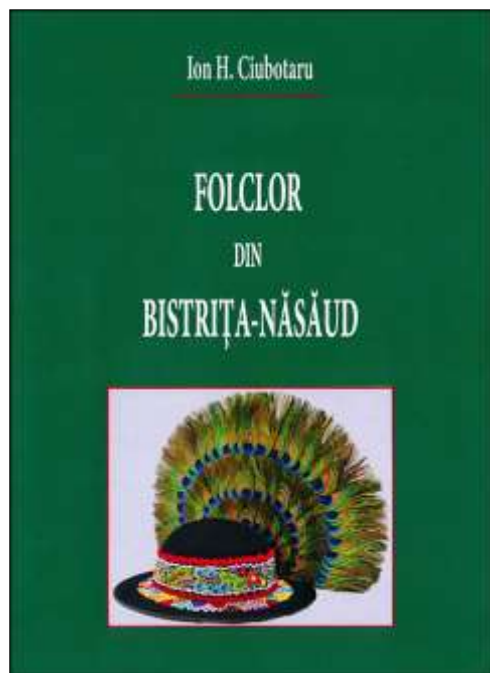
I-au prea putut atesta, susține și, deci, impune în terminologia de specialitate. Practica rituală, câtă mai rămăsese, și acolo unde mai exista, nu se mai folosea de acest termen. La Leșu, de pildă, practica descolindatului (fără termenul folosit de Petru Caraman și căutat special de Ion H. Ciubotaru) se dezvăluia în tot umorul și pitorescul ei din mărturia lui Aurelian I. Pralea, complementară textului cu numărul 1 (o colindă pe teme *Gazda trezită de colindători*):

„Într-on an, ne-am dus la o casă ș-am colindat ș-am alduit frumos, da nu ni-o slobozât în casă. Dac-am văzut așa, ni-am făcut doi băieț țâgani ș ni-am dus d'in nou la gospodariu sela. Am legat ușa, sî nu potă ieși, sî vadî sine-o fost, ș i-am urat așa: «Să trăieș, să bătrânieș,/ Pă pământ să putrezășt,/ Pă une-i casa,/ Să umble cu coasa,/ Pă une-i cuptoriu,/ Să treacă pohoii,/ S-aveș turme de oi,/ Să nu s'ieie nimic în voi,/ Cum aș aziuns Sfântu Crăsiun/ Cu lut în c.../ S-aziunzeș Sfânta Bobotează/ Cu țarnă-n găoașă,/ La anu ș la mulț ani!»” (Textul nr. 1)²⁰.

Marea surpriză vine însă, pentru Ion H. Ciubotaru, din micuțul sat Lunca (fost Frij), comuna Șieut, unde o colindă (interpretată nonmelodic, ci doar scandat, antifonic, succesiv de către două *starnе*, reduse, la vremea și în condițiile cercetării lui Ion H. Ciubotaru, la câte un singur bărbat) se încheia tocmai cu termenul căutat: „Să vină domnu gazdă,/ Să plătiască col'inda nostă, Că dacă n-o plă'eșt'e,/ C-o cupă de zinars,/ Îl descol'indăm!” (Textul nr. 3). Întrebat apoi în mod expres ce deosebire face între *colindat* și *descolindat*, informatorul Alexandru Sebișan i-a dat cercetătorului un răspuns care l-ar fi încântat pe Petru Caraman:

Col'indatu-i așa ca o laudă. Îi cântă gospodarului numa d'i bin'i, îl înalț cât mai sus. Da' dacă nu t'i sloboad'i-n casă, ori t'i sinsteșt'e-n bașiocură, apu atunsea îi cântă d'i rău, îl d'ejosășt'i. Ad'ica d'e aculo d'i un'i l-ai înălțat, îl țâpchi în cap! Asta-i cu d'iscolindatu”²¹.

Volumul *Folclor din Bistrița-Năsăud* al lui Ion H. Ciubotaru se constituie, implicit și explicit, în unul dintre cele mai vibrante și mai convingătoare omagii cu privire la tezaurul de cultură

imaterială tradițională, pe care încă îl mai adăpostesc, tot mai adânc îngropat în amintirea unor oameni în vârstă, satele județului nostru; omagiu exprimat ca atare, într-un stil de-o mânănită, sadoveniană solemnită (care atestă o vibrație sufletească de aceeași natură și de aceeași adâncime cu cea a marelui scriitor) în finalul *Preambulului* alcătuit de cercetător, final reluat aproape în literă pe coperta a IV-a a volumului:

„Colindele, cântecele de seceriș, bocetele, cântecele de privegbi și baladele din Bistrița-Năsăud vehiculează cuvinte și expresii arhaice, desprinse dintr-o limbă bătrână, în care miraculosul păgân și cel creștin se împletesc la tot pasul. Laudă celor ce au găsit imboldul de a le da la iveală în niște vremuri aspre, doborâtoare de credințe și datini. Mi se perindă pe dinaintea ochilor, ca niște icoane de demult, chipurile oamenilor care m-au primit atunci cu atâta căldură. Mulți dintre ei s-au călătorit, la răstimpuri, plecând să întregească cealaltă jumătate a neamului. Alții își văd de rosturile vieții, binecuvântând semnul Cerului, ce așterne adânca-i pace peste întin-

sul giei. Le restitui acum, tuturor, o parte din zestrea sufletească pe care mi-au încredințat-o cândva”.

Să i-o primim cu pioasă, smerită mulțumire, ca pe-o jertfă a unei părți din cele din urmă energii ale marelui cercetător și cărturar Ion H. Ciubotaru.

²⁰ Ion H. Ciubotaru, *op. cit.* (nota 1), p. 30.

²¹ *Ibidem*, p. 33.

Văzuți de alții

Dr. Grigore SPERMEZAN

Urziceni

Din perspectivă psihosociologică, doi oameni care stau de vorbă sunt, de fapt, șase: ei înșiși, părerea fiecăruia despre sine și părerea fiecăruia despre celălalt. Ne înțelegem mai bine identitatea personală dacă ne raportăm la ceilalți, adevărate oglinzi mai mult sau mai puțin deformatate în care ne reflectăm și care ne permit să ajungem să ne înțelegem mai obiectiv. Lucrul este valabil nu doar la nivel personal, ci și la nivel de națiune. Lumea de azi pare un adevărat „bazar cultural” (Bauman), în care coexistă, în mod obiectiv, spații culturale diferite, idei, concepții, obiceiuri și tradiții diferite, doar dialogul intercultural constituind suportul optim pentru buna conviețuire. Ceea ce atrage după sine problema tensiunii dintre cultura proprie și cea străină cu care se intră în dialog, simțindu-se nevoia delimitării propriei identități și raportul acesteia cu „alteritatea” pe care o implică interlocutorul. Nu putem deveni conștienți de propria identitate, de elementele specifice nouă decât dacă ne raportăm la altul și observăm, prin comparație, ceea ce ne distinge ca individ sau grup.

Constatăm azi că asistăm la o hibridare culturală și la un „amestec al lumilor”, susținea Zygmunt Bauman, cunoscut sociolog polonez postmodernist recent trecut la cele veșnice. El spunea că, în 1994, pe o stradă din Berlin era afișat un poster care exprima acest amestec al identităților în lumea globală „lichidă”: „Cristosul vostru este evreu. Mașina voastră este japoneză. Pizza pe care o mâncați este italiană. Democrația voastră – grecească. Cafeaua – braziliană. Vacanța – turcească. Numerele voastre – arabe. Literele – latine. Tot ceea ce vă înconjoară este străin”¹. Este un efect al mondializării, iar ierarhia identităților pare să se fi inversat. Înainte vreme, identitatea națională avea un statut de preeminență față de identitățile de grup sau individuale. În lumea actuală, identitatea națională este surclasată de identitățile individuale (multiple, construite, inventate, negociate, pasagere etc.), identitatea nefiind un construct predeterminat, ci o construcție culturală personală, cu geometrie variabilă, conchide Bauman.

Surprinzător, poate, renașterea interesului pentru identități în ultimele decenii constituie o realitate, o reacție lăuntrică firească de apărare în fața tăvălugului uniformizator al globalizării, observa universitarul bucureștean Grigore Georgiu: „Oamenii resimt azi o nevoie acută de a-și redescoperi rădăcinile uitate și de a-și promova identitatea, prin toate facilitățile pe care ni le oferă noile tehnologii ale comunicării”². Este nevoie să răspundem la întrebări precum cine suntem, de unde venim, încotro ne îndreptăm, care este locul nostru în concertul națiunilor europene de azi?

Ne place sau ba, există o criză de imagine a României în lume de care trebuie să fim conștienți. Această criză are antecedente istorice, dar ea capătă accente dramatice în perioada tranziției postcomuniste. Se pare că am înțeles prea târziu că nu doar resursele naturale, potențialul economic, poziția geostrategică și forța de muncă ieftină contează, ci și imaginea noastră în lume (ca națiune, societate, stat), aceasta având valențe și implicații geopolitice majore, pe care altădată le ignoram. În această privință, au existat erori de abordare în strategiile celor care s-au ocupat de promovarea imaginii de țară în lume.

¹ Zygmunt Bauman, *Modernitatea lichidă*, Editura Antet, București, 2000, p. 27, apud Grigore Georgiu, *Comunicarea interculturală. Probleme, abordări, teorii*, Editura Comunicare.ro, București, 2010, pp. 184-185.

² Grigore Georgiu, *Comunicarea interculturală. Probleme, abordări, teorii*, p. 184.

Una dintre erorile strategice constă în a nu ține cont de poziția privilegiată a receptorului, de așteptările și percepțiile „destinatarului”, consideră universitarul bucureștean Dumitru Borțun, specialist în științele comunicării. Parcă am vrea să „exportăm” imaginea noastră despre noi și să o impunem străinilor, fără a cerceta care este orizontul lor de așteptare. E o abordare greșită, complet ineficientă, care își are sursa în presupuziția că „ceilalți” ar trebui să preia și să reproducă imaginea pe care o avem noi înșine despre realitatea românească³. Or, imaginea celorlalți despre noi este creația și „proprietatea” lor, nu a noastră. Proiectarea imaginii de țară trebuie făcută ținând cont nu de perspectiva emițătorului, ci din perspectiva destinatarului, a publicului din străinătate, de orizontul său de așteptare și de grila sa de interpretare și evaluare. Astăzi, pe piața globală a bunurilor simbolice, „imaginea publică a unui subiect nu se află în mâinile lui, nu aparține acestuia; ea aparține întotdeauna Celuilalt, este reprezentarea acestuia despre subiect. A gestiona imaginea lui X înseamnă a gestiona imaginea lui Y și Z (despre X). În acest domeniu, toate partidele se joacă în deplasare”⁴, susține Dumitru Borțun. Să recunoaștem, e o formulă sintetică, foarte expresivă.

Cu decenii în urmă, Pamfil Șeicaru sublinia dezamăgit că, pentru occidentali, Europa se oprește înainte de Carpați. Marile puteri își aduceau aminte de noi doar la iscarea unor conflicte militare, armata română fiind lăudată doar atunci când se implica în luptă de partea acestora, constituind „carnea de tun” care era sacrificată pentru ca „europenii” să poată salva viețile propriilor militari, după care totul reintra în normal, „normalul” însemnând reîncadrarea țării în statutul de țară periferică, neimportantă și pe care o poți privi oricând de sus. S-a schimbat ceva între timp? Se pare că nu prea. O absolventă româncă a Conservatorului din București, aflată actualmente sub contract cu Opera din Paris, îmi povestea că în discuțiile purtate acolo este întrebată de unde este și, aflând că este din România, interlocutorii o privesc condescendent: „În sfârșit, ce bine că ai reușit și tu să intri în Europa!”. Ar fi inutil să le arăți acestor occidentali că Țara noastră este exact la jumătatea distanței dintre Atlantic și Urali, deci în mijlocul Europei, că sintagma „Europa de Est” nu ni se potrivește conform datelor geografice, prejudecățile lor în ceea ce ne privește fiind solide, parcă pentru a-i da dreptate lui Grigore Moisiu că e mai greu de dezintegrat o prejudecată decât un atom. Exemplul susține opinia lui Dumitru Borțun: suntem nevoiți și în acest caz să jucăm meciul în deplasare!

Există și cazuri în care străinii își schimbă opiniile în ceea ce ne privește. Andrew McGuinness, fost primar al orașului Kilkenny din Irlanda, a vizitat de curând România, ajungând până la Cluj. Acesta nu a stat la un hotel, ci acasă la niște români care lucrează de mulți ani în orașul unde a fost primar. Irlandezul spune că s-a așteptat la ce e mai rău înainte să ne calce pragul, dar a realizat că România pe care o vizitezi nu seamănă cu ce ai găsit, potrivit stireazilei.ro: „M-am simțit ca un idiot pentru că m-am așteptat la ce e mai rău. România este o țară minunată, plină de istorie, cultură, mâncare delicioasă și, cel mai important, cu cei mai prietenoși oameni pe care i-am întâlnit”, a conchis irlandezul.

Din păcate, astfel de exemple nu predomină, dimpotrivă. Iar recuperarea „deficitului de imagine” presupune timp, eforturi financiare importante, voință și tenacitate, acțiuni de durată și anduranță. Ne place sau ba, am fost și suntem văzuți în exterior prin prisma unor prejudecăți, ca persoane și cetățeni români suntem priviți nu doar cu suspiciune, ci chiar cu ostilitate (e greu să-mi argumenteze cineva că recenta incendiere intenționată a unui imobil din orașul german Bergkamen – apropiat de Dortmund –, în care lucrau legal câteva zeci de români ar constitui un act de toleranță, nu de xenofobie), personajul sângeros Dracula devenind emblematic pentru noi. Într-o vreme în care se manifesta o adevărată voluptate a presei externe, dar și interne de a prezenta în negru tot ceea ce ține de imaginea României, era greu să nu-ți pui întrebări cu privire la propria-ți identitate națională. Devenisem un popor de extremiști, cu un pronunțat

³ Dumitru Borțun, *Relațiile publice și noua societate*, Editura Tritonic, București, 2005.

⁴ *Ibidem*, p. 131.

spirit antisemit, cu o morală inacceptabilă, de vreme ce nu respectăm „drepturile minorităților sexuale”, exponenți ai unui ortodoxism religios desuet, o țară cu mari convulsii sociale și etnice care ating cote explozive, o zonă în care „insecuritatea” turiștilor străini sosiți în țara mult mediatizatului erou negativ Dracula este notorie etc. Intrați de un deceniu în Uniunea Europeană, vedem că ni se rezervă aici statutul de „țară și cetățeni de mâna a doua”, existând destule voci care nu se sfiesc să considere că s-a făcut o greșală atunci când am fost admiși în acest club select. Iar de câte ori se vorbește de corupție, România este exemplul paradigmatic, ca și cum acest fenomen negativ ar fi o invenție românească.

În ideea de a ne justifica în fața străinilor și de a ne prezenta într-o lumină favorabilă, avem tendința de a „fugi” din actualitate în trecut și de a le arăta occidentalilor ce fapte glorioase am făcut în istorie (că Ștefan cel Mare a fost „atletul Creștinătății”, că românii au constituit pavăza împotriva musulmanilor, permițând astfel europenilor să-și construiască în spatele acestui zid românesc vestitele lor monumente etc.) și ce fapte culturale am realizat cândva. Dumitru Borțun se întreabă oarecum retoric: mai este interesat azi cineva de „ceea ce ai făcut” sau de „cine ai fost cândva?”. Și Grecia de azi traversează o profundă criză economică, dar și o criză de imagine, receptată mai ales în spațiul U. E. Există destule opinii că grecii fac prea puțin pentru ieșirea din criză și așteaptă prea mult ajutoarele financiare venite din spațiul Uniunii Europene, dar în imaginarul colectiv al europenilor, și nu numai, Grecia continuă să fie asociată cu uriașa ei moștenire culturală (Homer, Thales, Platon și Aristotel fiind exemple semnificative), dar și cu scriitorii ei străluciți din perioada modernă (Kazantzakis, Seferis, Kavafis), deținători ai unor premii Nobel. Dar, chiar dacă, în plan imagologic, trecutul continuă să aibă o semnificație importantă, acesta nu mai are atâta forță de influențare ca altădată. Oricum, trecutul nostru nu pare a avea forța trecutului istoric al Greciei, comparația nefiind în favoarea românilor, actualitatea conținând în sine istoria din care vine: *Quod licet Jovi non licet bovi* (Ce-i îngăduit lui Jupiter nu-i îngăduit și bouului), acțiunile oamenilor fiind judecate adesea în mod diferit, în raport cu starea socială, poziția și rangul fiecăruia. Ne place sau nu, Occidentul pare a fi mult mai îngăduitor cu grecii de azi decât cu românii.

„În acest context, o imagine favorabilă, care să te legitimizeze în ochii străinătății, *trebuie să fie în rezonanță cu actualitatea*, cu sensibilitatea și așteptările generației active de azi și să fie «orientată spre viitor». Așadar, un discurs de legitimare pentru publicul de azi nu poate avea succes doar cu argumente din cartea de istorie, pentru că «o imagine care nu transmite actualitate nu mai inspiră încredere»⁵. Reputația și credibilitatea pot deriva din mesaje care induc străinilor reprezentări despre realitatea ta actuală, despre ce ești azi, ce poți face și ce poți deveni mâine, despre ce proiecte ai și cum te poziționezi pe scena atât de dinamică a lumii”⁶. Trebuie să ținem seama de spiritul timpului și de orizonturile de așteptare ale publicului contemporan. Cultura de patrimoniu, importantă pentru noi, e greu să mai stârnească azi interes în alte spații culturale. Așa cum subliniază Grigore Georgiu, interesul pentru creațiile din trecut s-au stins azi, la noi și aiurea, cu excepția unui număr limitat de cercetători. Noile generații, seduse de cultura media, formate în școli și universități „americanizate”, nu mai au interes nici pentru istorie, nici pentru istoria culturii, nici pentru teoria literaturii. În aceste condiții, un impact mai amplu ar avea cultura românească actuală, vie, cu valorile și creațiile ei, aflată pe aceeași lungime de undă cu mentalitățile și gusturile actuale, dobândind vizibilitate mediatică în vitrinele actualității: „Pentru cei care n-au o imagine ori au o imagine neclară sunt invizibili pentru ceilalți, sunt o *terra incognita*”⁷.

Turiștii străini care vizitează Muzeul Satului din București rămân încântați și urmăresc plini de curiozitate exponatele aflate acolo, însă imaginea trecutului României nu poate suplini

⁵ Borțun, *op. cit.*, p. 139.

⁶ Grigore Georgiu, *op. cit.*, p. 216.

⁷ *Ibidem*.

imaginea prezentului. Dar, așa cum observa Constantin Noica, drama noastră constă în faptul că nu mai vrem să fim „sătenii eterni ai istoriei”, că trebuie să depășim acest stadiu: „Economicește și politiceste, culturalicește ori spiritualicește, simțim că nu mai putem trăi într-o Românie patriarhală, sătească, anistorică. Nu ne mai mulțumește România eternă; vrem o Românie actuală”⁸.

Lucrarea lui Emil Cioran *Schimbarea la față a României* (1936) cuprinde idei similare: dacă vrem să ieșim din „somnul istoric” care ne-ar fi scos din competiția modernității, soluția ar fi să uităm trecutul și să ne ocupăm numai de viitor. Așadar, mesianism, profetism, orientare urgentă și exclusivă spre viitor, nicidecum elogiul unui „trecut de umilințe”, de care ar trebui să ne rușinăm. Trecutul ar trebui cunoscut doar pentru a-l putea „lichida” cât mai grabnic, deoarece este neutilizabil pentru „saltul” istoric în care ar trebui să ne angajăm.

Ne place să credem că imaginea culturii poate reabilita imaginea țării în lume. Ca și în alte domenii, istoria culturii e rescrisă mereu din perspectiva prezentului. Identitatea unei națiuni este dată de toate elementele care-i definesc modul de viață și care participă, în interacțiunea lor, la autoreproducerea ei istorică. Vorbind de ameliorarea imaginii noastre în mediile străine, așteptăm beneficii în acest sens de la succesul unui film sau al unei trupe de teatru românești și credem că scriitorii, pictorii sau muzicienii noștri vor reabilita imaginea României în lume. Neîndoielnic, traducerea operelor unor scriitori români este un act benefic (la mijlocul secolului XX, statul sovietic și-a făcut un imens serviciu traducând și popularizând marea literatură rusă, azi celebră în întreaga lume), dar traducerile au un efect important asupra unui public specializat, adică în mediile literare, artistice, eventual academice și științifice, nu asupra publicului larg, situat sub influența altor factori exteriori culturii specializate. Azi, imaginile și stereotipurile care circulă despre noi își au sursele nu în perimetrul publicului elevat din străinătate, ci în interacțiunile directe cu realitățile românești și cu cetățeni români din diasporă sau din țară. Iar imaginile acestui eterogen public mare, consumator de media, orientat spre scopuri practice și mai puțin de valorile culturale, au o pondere covârșitoare în raport cu imaginile publicului specializat din străinătate. Și, o dată intrate în conștiința colectivă, aceste imagini și stereotipuri despre noi dobândesc un caracter durabil, putând fi cu greu dislocate sau schimbate peste noapte.

Am putea susține aproape în zadar că nu imaginea noastră negativă în străinătate este adevărata față a României de azi, că ar trebui să fie evidențiate și calitățile realităților noastre. Observatorii străini (turiști, emigranți, oameni de afaceri, diplomați sau jurnaliști) nu sunt sociologi sau antropologi, ei judecă țara în care poposesc după realitățile care se văd imediat (comportamente, poliție, vamă, calitatea serviciilor publice, infrastructură, străzi, decoruri, case, nivel de organizare etc.), acestea fiind realitățile primare pe baza cărora se formează imaginea străinilor despre noi. Percepția străinilor în ceea ce ne privește depinde primordial de „ceea ce arătăm”, de modul în care ne comportăm și acționăm, mai puțin de credințele, valorile și atitudinile sădite în sufletul nostru insondabil.

Ar trebui ca și noi să urmărim exemplul altor națiuni care s-au modernizat spectaculos, redefinindu-și identitatea și construindu-și, în timp, o imagine nouă. Am în vedere Turcia, care – cu un secol în urmă – avea o imagine deplorabilă în spațiul european și românesc. Azi, la aproape un secol de la revoluția „junilor turci”, Turcia e un stat devenit membru al NATO, o putere de care trebuie să se țină seama, în plină ascensiune și care bate la porțile Uniunii Europene. Exemplele ar putea fi multiplicare de experiențele altor țări care au trecut prin etape similare într-un secol, aici intrând Japonia, China, Brazilia, India sau Africa de Sud, țări care au plecat în cursa modernizării dintr-o poziție defavorizată, dar care au recuperat handicapurile istorice, reușind să „ardă etapele” și să ofere o altă imagine a identității lor decât în urmă cu o

⁸ Constantin Noica, *Pagini despre sufletul românesc*, în vol. Constantin Noica, *Istoricitate și eternitate*, Editura Capricorn, București, 1989, p. 21.

sută de ani.

Ce ne împiedică și pe noi să schimbăm imaginea globală de țară, dar să reconstruim imaginea nu doar de fațadă, de dragul aparenței, ci una de profunzime? Realitatea românească de azi este evaluată în străinătate, atât de percepția la fața locului, cât și de mesajele vehiculate de mass-media românească și străină despre noi. La modul ideal, chiar ne-ar plăcea să fim judecați după contribuțiile noastre științifice și artistice la patrimoniul universal (Traian Vuia, Henri Coandă, Nicolae Titulescu, Constantin Brâncuși), dar imaginea țării noastre e construită pe alte percepții decât acelea pe care le-am dori noi. Ne place să credem că suntem europeni prin literatura noastră, doar că în enciclopediile și dicționarele de specialitate nu prea figurează autorii români de azi sau de ieri. Nu ne cunoaștem decât vag patrimoniul național, ca atare nu poți iubi ceea ce nu cunoști și nici nu poți pretinde altora să-ți aprecieze valorile pe care tu însuși nu le apreciezi și nu le promovezi.

„Identitatea noastră autentică nu se poate proba și impune decât dacă valorile culturale care ne definesc sunt prezente în ordinea comunicațională a lumii, pentru a fi recunoscute în mediile care exercită azi putere simbolică. Astăzi, ca să-ți promovezi identitatea culturală, trebuie să o transformi într-un brand de succes, să găsești o nișă și o poziționare adecvate prin care să străpungi și să pătrunzi în mediul monopolist al marilor culturi, să depășești centura și blindajul de protecție pe care acestea le-au trasat în jurul lor”⁹, scrie pe bună dreptate Grigore Georgiu. Oricât de valoroase, creațiile românești nu se impun în lume de la sine, având nevoie de strategii eficiente și inteligente în fața unui public cât mai larg, din alte spații culturale.

Sigur, succesul în străinătate al unei trupe românești de teatru a fost unanim apreciat de specialiștii de acolo, dar a avut un ecou restrâns, plasându-ne și pe noi pe harta culturală a Europei. Însă o știre de pe prima pagină a unui ziar occidental și o emisiune de televiziune despre o infracțiune sau o crimă înfăptuită de un cetățean român au un impact infinit mai mare, reușitele individuale științifice sau culturale neputând contrabalansa sau răsturna imaginea noastră negativă care a devenit un clișeu, rezistent la schimbare, aceasta funcționând ca un stigmat pentru românii care călătoresc în Europa. Ne putem închipui ce a simțit o fetiță româncă în vârstă de zece ani când, ajunsă la părinții ei aflați la muncă în Italia și voind să se joace cu copiii de acolo, a constatat că aceștia se retrag ca la comandă când află că vine din România. Și, cu certitudine, nu e doar vina italienilor că suntem „cunoscuți” preponderent prin comportamentele nedemne ale unor conaționali care au imigrat în statele europene după liberalizarea frontierelor. Iar astfel de „isprăvi” ale unor cetățeni români, indiferent de etnie, tind să se transforme în stereotipuri negative aplicate poporului român în ansamblu.

Să recunoaștem, problema rromilor e delicată, dar nu poate fi ocolită atunci când apare o discuție imagologică. Pentru cetățeanul simplu din statele europene, distincția dintre rromi/țigani și români, sub raport etnic, tinde să se ștergă. Mă abțin să comentez sau să calific gestul aceluia guvern postdecembrist care a admis că termenul de „țigan” este ofensator și discriminator și că trebuie să utilizăm în loc termenul de „rrom”, cert este că similitudinea fonetică (și cea din înscrisurile oficiale) dintre denumirile de „rrom” și „român” a avut ca rezultat o denaturare și o uzurpare a identității românilor ca popor. România a ajuns să fie percepută ca țara rromilor, nu a românilor, imagine care se impune treptat în mass-media și în reprezentările opiniei din lumea occidentală. La meciuri internaționale de fotbal și de handbal jucate în deplasare cu echipe din țările vecine, spectatorii de acolo ne-au gratulat cu deja obișnuitele epitete „Țigani! Țigani!”, deși nici vecinii noștri nu se pot plânde că nu au destui reprezentanți ai acestei etnii în componența lor națională. Aceasta e o codificare negativă a românilor, iar eticheta lipită pe fruntea noastră înseamnă o desfigurare a imaginii identitare care, dacă se va fixa și deveni un stereotip în reprezentările occidentale, va fi greu de dislocat.

Problema imaginii românilor are rădăcini istorice, iar percepția lumii occidentale s-a

⁹ Grigore Georgiu, *op. cit.*, p. 222.

schimbat și ea de-a lungul timpului, oscilând între polul pozitiv și negativ. Grigore Georgiu arăta că, în ultimele trei secole, românii s-au confruntat cu: 1) *un deficit de imagine* (străinii aveau o cunoaștere vagă, aproximativă și insuficient documentată despre noi); 2) *o imagine neclară, confuză și contradictorie*, greu de prezentat în formule rezumative (românii sunt singurul popor de origine latină și cu credință ortodoxă, o insulă de latinitate într-o mare slavă, popor situat pe „limesul” estic al Uniunii Europene); 3) *o imagine preponderent negativă* în mediile occidentale, din cauza diferențelor culturale, religioase și de altă natură, inclusiv cele care priveau angajamentele geopolitice conjuncturale¹⁰. Conștiința acută a acestor deficiențe a alimentat complexe noastre de inferioritate, la care se adaugă lipsa de interes pentru promovarea creațiilor care puteau modifica percepțiile străinilor despre noi. Depășirea acestor situații presupune o schimbare majoră în strategiile de comunicare și de marketing cultural, domenii în care suntem deficitari de secole. În 1716, în celebra sa lucrare *Descriptio Moldaviae*, Dimitrie Cantemir arăta că și-a propus să construiască o „imagine adevărată” a identității românilor, bazată pe fapte, constatări empirice și surse istorice verificate. Ilustrul domnitor pornește de la constatarea amară și dureroasă că despre istoria, limba și mentalitatea românilor „nimeni sau numai puțini străini au o imagine adevărată”. După trei secole de eforturi în direcția modernizării și europenizării, românii se confruntă cu aceeași problemă numită simplu „deficit de imagine”. Am intrat în urmă cu un deceniu în UE („în Europa”) cu acest handicap major. Suntem în același punct ca și acum trei secole.

Și azi constatăm același decalaj între imaginile noastre despre noi și imaginile celorlalți despre noi, între mentalitățile de la noi și cele occidentale. Nouă ne-ar plăcea să se știe că România este țara unor mari sportivi de nivel european sau chiar mondial (Ilie Năstase, Ivan Patzaichin, Nadia Comăneci, Cristina Neagu sau Simona Halep), a unor muzicieni sau sculptori iluștri etc., afară însă imaginea noastră este cel mai adesea negativă, creatoare de complexe de inferioritate. Românii și-au conștientizat complexe, dar nu le-au depășit nici azi. Emil Cioran spunea că, la scara istoriei mari, românii au vocația de a rata oportunitățile, surclasând, în această privință, alte popoare. Poate că gânditorul de la Rășinari se înșală cel puțin în unele privințe (fără a fi singurul, actul istoric de la 1 Decembrie 1918 este unul de împlinire și reușită), dar perioada recentă pare să-i dea dreptate. Dacă, în alte părți, regimul comunist a fost înlocuit prin „revoluții de catifea”, fără confruntări sângeroase și victime, noi am ratat această șansă. Sunt discutabile modalitățile în care au decurs reformele noastre politice și economice în perioada postcomunistă, care se înscriu în registrul ratării unor oportunități. Beneficiile integrării în NATO și UE întârzie să se vadă în datele prozaice ale realității. Populația din România nu judecă în categorii abstracte, ci în termeni care descriu realitățile concrete ale vieții, fiind frustrante și dezamăgitoare contrastele dintre speranțele și iluziile supradimensionate de la care s-a pornit în decembrie 1989 și stările de lucruri care au rezultat în cei 28 de ani de la pretinsa economie românească de piață. Grigore Georgiu enumeră câteva dintre multele motive care explică acest sentiment de insatisfacție al românilor: lipsa de perspectivă, incoerența guvernărilor și dezorganizarea din administrație, extinderea corupției și degradarea moralității publice, sărăcia, involuția în ceea ce privește demografia, nivelul de trai, calitatea vieții, cercetarea științifică, educația și asistența medicală, creșterea discrepanțelor sociale, marginalizarea și izolarea geopolitică etc. Sistemul culturii naționale este colonizat de cultura de consum, cel economic este mai dependent ca niciodată de capitalul străin. Elita intelectuală și politică și-a dovedit incapacitatea de a realiza un proiect coerent de dezvoltare a României după perioada de post-aderare la UE și NATO, prinsă fiind în capcanele discursului ideologic în locul unei atitudini pragmatice.

În urmă cu două decenii, Octavian Paler sublinia că aceleași elite nu au sesizat faptul că, îndemnați să revizuiem și să recompunem tabla și ierarhia valorilor culturale, „o țară își poate

¹⁰ *Ibidem*, p. 223-224.

pierde identitatea în două feluri: dezintegrându-se teritorial și dezintegrându-se spiritual”. Dezintegrarea spirituală îmbracă forme diverse: dezinteresul față de tradiții și valori naționale, atrofierea spiritului critic, invazia divertismentului vulgar și a prostului gust în spațiul mediatic, deplasarea preferințelor publicului spre produsele de slabă calitate. Relevând semnificația deosebită a culturii pentru identitatea unui popor, mai ales în această fază de globalizare și integrare, același Octavian Paler arăta cu îndreptățire că „apărarea culturii este la fel de importantă ca apărarea teritoriului național”.

Fără îndoială, în afara occidentalilor de bună credință care ne privesc cu suspiciune, există și țări care consideră că România trebuie prezentată în culori sumbre, de aceea sunt voci care susțin că putem vorbi de o veritabilă „conspirație antiromânească”, distinsul istoric Ioan Scurtu nesfiindu-se să afirme că „asistăm la punerea în operă a unui program vizând ștergerea identității naționale a poporului român”. Dincolo de aceste opinii, în care sunt învinovați alții pentru starea de lucruri de la noi, ar trebui să ne întrebăm dacă nu cumva suntem principalii vinovați de imaginea negativă pe care o avem în lume. Într-un interviu acordat ziarului *Cotidianul* din 2 februarie 2015, același istoric arăta că „trebuie să ne respectăm pe noi înșine, dacă vrem să ne respecte și străinii. Dacă noi nu ne respectăm, dacă noi nu ne facem ordine în țară, n-o să ne respecte niciodată ceilalți”. Societatea românească mai are destule de făcut pentru a îndeplini standardele comunitare, iar aici avem în vedere o administrație eficientă, justiție corectă, statul de drept, protejarea spațiului public, reducerea corupției etc.

Ar trebui să reflectăm asupra opiniei lui Ioan Scurtu cu privire la cauzele care ne-au adus în această situație ingrată, o vină însemnată revenind așa-zisei clase politice din ultimii aproape treizeci de ani. În percepția occidentală, „Poporul român are un trecut incert, a venit de nicăieri și se îndreaptă spre niciunde. Doar duși de mână, ca orbeții, românii ar putea ieși la liman și, ca urmare, ei trebuie să accepte cu recunoștință tot ce li se cere din afară. Guvernării au acționat în acest spirit. Au înstrăinat principalele bogății naturale, au încheiat contracte dezastruoase, au pus în operă privatizări scandaloase în favoarea străinilor. Românii au fost practic eliminați de guvernării de după 1989 din reconstrucția economiei naționale”. Diagnosticul istoricului român în această privință pare corect.

„În opinia mea – radiografiază același Ioan Scurtu –, cei mai mulți dintre politicienii români nu au înțeles ce înseamnă integrarea europeană. Slugarnici și lipsiți de coloană vertebrală, aceștia nu au negociat cu adevărat aderarea României la Uniunea Europeană, ci au acceptat tot ce li s-a cerut, pentru a demonstra că sunt «democrați» și deschiși spre «economia de piață». Aceasta este principala explicație a faptului că, după aderare, România nu numai că nu și-a consolidat statutul internațional, dar a devenit o țară fără o politică națională, preocupată doar «să facă frumos» în fața Bruxelles-ului. De aici și un anumit dispreț pentru România, care nu este tratată ca un membru cu drepturi depline, ci ca unul care nu merită să stea decât în colțul mesei și să i se aducă mereu reproșuri”.

După cum se vede, lecția demnității naționale este lungă și grea, dar va trebui învățată până la urmă. Iar acest lucru depinde, în primul rând, de noi.

Prolific și valoros: Constantin Cubleșan

Dr. Tudor NEDELCEA
Craiova

Constantin Cubleșan este unul dintre cei mai prolifici scriitori români contemporani; statistic vorbind, a scris nouă volume de poezie, opt de nuvele și povestiri, 11 romane, șapte cărți pentru copii, patru volume de piese de teatru publicate, șapte piese jucate la diverse teatre (din Sibiu, Cluj, Arad, Baia Mare, Satu Mare, Sfântul Gheorghe, Târgu-Mureș, Sebeș, dar și în Suedia), șase dramatizări după cărți pentru copii din literatura română și universală, trei cărți de publicistică, trei cursuri universitare, două cărți la care este coautor. Domeniul său de bază este, indiscutabil, critica și istoria literară, publicând 54 de volume, dintre care 11 cărți dedicate lui Eminescu. În total, deci, 114 volume! Este o activitate creatoare de excepție a unui om în care bunătatea și modestia fac casă bună. Sau, cum completează Ilie Rad, „pe cât de activ este în viața literară, pe atât de energic mi se pare în viața cetății. [...] Mă întreb, de multe ori, când mai are timp și pentru scris? Probabil că ferestrele apartamentului în care locuiește sunt mereu luminate, o expresie a muncii neîntrerupte, a neodihnei și a trudei în fața foii de scris”.

La 70 de ani, Constantin Cubleșan „și-a permis” să publice un volum în care să-și prezinte rodnică activitate literară, să-și antologheze (aproape) toate recenziile despre cărțile sale. Este o metodă și un instrument de lucru indispensabil pentru orice potențial critic și istoric literar al epocii sale sau potențial monograf al său. Este o muncă de cercetător-bibliograf pe care o așază la îndemâna celor care întocmesc dicționare, enciclopedii, antologii etc. Dacă toți marii scriitori și-ar face o astfel de carte, ar fi într-un tot benefic, așa cum erau indicii adnotați ai marilor reviste literare românești din colecția „Bibliografie” a Editurii Științifice și Enciclopedice, coordonată de ilustrul editor și monograf al lui Liviu Rebreanu, Nicolae Gheran. La noi, o lucrare similară a întocmit scriitoarea Lina Codreanu pentru Theodor Codreanu, o lucrare demnă de un serviciu bibliografic al unei biblioteci naționale.

Constantin Cubleșan

Criticul și istoricul literar Constantin Cubleșan a abordat toți marii scriitori români clasici (Agârbiceanu, Alecsandri, Ioan Alexandru, Gr. Alexandrescu, Arghezi, Anania, Asachi, Bacovia, Blaga, Buzura, Caracostea, Caragiale, Călinescu, Cimpoi, Cioculescu, Cioran, Coșbuc, Creangă, Delavrancea, Eliade, Eminescu, Goga, Labiș, Macedonski, Minulescu, Fănuș Neagu, Papilian, Preda, D. R. Popescu, Rebreanu, Sadoveanu, Eugen Simion, Sorescu, Slavici, Voiculescu etc.) până la cei contemporani, unora dându-li-se șansa unor cronici de întâmpinare și încurajare. Monografiile clasice au fost dedicate lui Delavrancea (în 1982), Ion Lăncrăjan (1993), I. Slavici (1994), Pavel Dan (1999), Caragiale (1999), Rebreanu (2001), N. Filimon (2003), R. Cojocaru (2004), L. Blaga (2005), Creangă (2006), Mihail Sebastian (2007), Bartolomeu Anania (2007), E. Cioran (2007), Urmuz (2014), Sadoveanu (2014), D. R. Popescu (2015), I. Druță (2015), Constantin Virgil Gheorghiu (2016).

Dar, scriitorul asupra căruia Constantin Cubleșan s-a aplecat cu pasiune și autoritate critică este (nici nu se putea altfel) Eminescu, căruia îi dedică 11 cărți. Criticul clujean comentează aproape toate cărțile despre Poetul național, edițiile critice, antologiile etc.,

substituind astfel cunoașterea exhaustivă a tot ce s-a scris despre „*omul deplin al culturii românești*” (C. Noica), în lipsa unei rețele naționale de difuzare a cărții, unde cei interesați pot afla aparițiile editoriale din toate colțurile țării.

„*Pentru oricare dintre cercetătorii literaturii române (critici, istorici literari, esteticieni, stilști etc.), apropierea de opera eminesciană se face cu o netăgăduită emoție, ca de un tărâm mirific pe care ori de câte ori îl escaladezi surpriza descoperirii de noi și noi frumuseți te copleşește, te încântă, dar te și încită, te provoacă la alte și alte frumuseți, reveniri la alte și alte investigații*”, mărturisește cu sinceritate Constantin Cubleşan în „*cuvântul-înainte*” al primului op dedicat scriitorului preferat. În volumul *Eminescu în conștiința critică* (1994), structurat în: I. *Biografia. Contribuții documentare*; II. *Exegeza operei*; III. *Stilul și limba*; IV. *Critica criticii. Ediții. Laborator*; V. *Orizontul științific. Varia*; VI. *Meridianele universalității*, Constantin Cubleşan semnalează și comentează cărțile lui I. Roșu (*Legendă și adevăr în biografia lui M. Eminescu*), D. Vatamaniuc (*Eminescu*), T. Vârgolici (*Eminescu și marii săi prieteni*), Petru Rezuș (*O copilărie nepereche*), Victor Crăciun și V. Smărăndescu (*Drumuri și popasuri*), O. Minar (*Simfonia venețiană, „o farsă, o parodie”*), G. Munteanu (*Viața lui Eminescu*), Edgar Papu (*Lumini perene*), Vl. Streinu (*Eminescu*), Ioana Em. Petrescu (*Mutațiile poeziei românești*), Irina Petraș (*Un veac de nemurire*), M. Ungheanu (*Fiii risipitori*), C. Ciopraga (*Poezia lui Eminescu*), Valeriu Anania (*Imn Eminescului*), C. Noica (*Introducere la miracolul eminescian*), Th. Codreanu (*Modelul ontologic eminescian*), M. Cimpoi (*Căderea în sus a Lucașărului*), D. Caracostea (*Arta cuvântului*), Perpessicius (*Eminesciana*), D. Popovici (*Eminescu în critica și istoria literară*), I. Dur (*Exerciții de recunoaștere*), Al. Piru (*Eminescu, azi*), Zoe Dumitrescu-Bușulenga (*Eminescu*) etc.

În *Eminescu în perspectivă critică* (1997), Constantin Cubleşan constată că prin finalizarea publicării operei eminesciene (nu și „*bibliografiei critice pe măsură*”), scriitorul total devine „*provocator prin profunzimea și bogăția ideatică etalată*”. Se exemplifică prin contribuțiile lui Tudor Nedelcea (*Eminescu – Veronica Micle. Corespondența, Eminescu apărătorul românilor de pretutindeni, Eminescu și socialismul și Eminescu și cugetarea sacră*), N. Georgescu (*A doua viață a lui Eminescu*), G. Călinescu (*Viața lui Eminescu*), E. Lovinescu (*Mite*), D. Vatamaniuc (*Eminescu și Transilvania*), N. Bellu (*Eminescu și Oltenia*), Ovidiu Vuia (*Misterul morții lui Eminescu*), D. Murărașu (*Naționalismul lui Eminescu*), Ilie Bădescu (*Sociologia eminesciană*), M. Cimpoi (*Narcis și Hyperion*) etc.

Un studiu special este dedicat *Lucașărului*, [dar] și alte comentarii eminesciene (1998), privitoare la preocupările teatrale și de istorie, basmele în versuri, aforisme și cugetări, publicistica economică și pedagogică, starea sănătății.

Eminescu în orizontul criticii (2000) este rezultatul opiniei lui C. Cubleşan la comentariile altor specialiști, după apariția sinistrului număr din *Dilema* din 1998 (revistă fondată de Andrei Pleșu, dar numele său nu apare pe acest număr incriminat). *Problema Eminescu* nu se bagatelizează prin apariția multor comentarii asupra operei sale, a unor ediții sau antologii; Eminescu nu este expirat, el este mereu actual, chiar periculos de actual, de unde și vehemența unor „*corecți politic*” împotriva sa. „*Cercetarea eminesciană azi s-a instituționalizat, chiar și fără existența de facto a unui centru științific merit a coagula în jurul său, sistematic, toate abordările problemei, din țară și de peste hotare*”, constată Constantin Cubleşan, comentând, în acest sens, contribuțiile documentare la biografia Poetului ale lui Pavel Țugui, G. V. Rațiu, Virgiliu Florea, Elie Cristea, Ion Buzași, D. Vatamaniuc, Ovidiu Vuia etc., exegezele semnate de C. Barbu, Al. Zub, Ovidiu Ghidirmic, D. Vatamaniuc, A. Goci, Svetlana Paleologu-Matta, Th. Codreanu, G. Călinescu, Aurelia Rusu, Maria Ana Tupan, I. Cheie-Pantea, G. Munteanu, Mircea Popa, Ion Filipciuc, Zoe Dumitrescu-Bușulenga, D. Murărașu, Tudor Nedelcea, Petru Creția, Gh. Bulgăr, I. Iliescu, Victor Crăciun etc.

„*La urma urmelor, atacul la baioneta de la «Dilema» a fost un factor pozitiv în privința fenomenului Eminescu*”, o altă constatare a lui C. Cubleşan, prilejuind recitirea operei eminesciene de către specialiști „*cu o seriozitate și o acribie pe care altfel n-ar fi abordat-o*”, scriindu-se cărți și probând astfel că Eminescu „*e viu, că Eminescu e departe de a fi poetul de care ar trebui să ne despărțim, că pe Eminescu nu-l cunoaștem atât de bine, încât să ne îngăduim obraznicia de a nu-l mai citi*”. Prin această grilă,

Constantin Cubleșan comentează critic, în volumul *Eminescu în reprezentări critice* (2003), cărțile sau edițiile semnate de M. Prepeliță, I. Filipciuc, N. Georgescu, Al. Condeescu, Gh. Drăgan, Ioan Petru Culianu, M. Cimpoi, Petru Ursache, Al. Husar, Dan Mănuță, George Popa, Panait Cerna, Aron Cotruș, Marian Barbu, Gh. Bulgăr, Fl. Rotaru, D. Irimia, I. Frunzetti, Lucia Olaru Nenati etc.

„*Permanentă făclie de devotațiune?*” (T. Vârgolici) se dovedește și volumul *Eminescu în privirile criticii* (2005), în care ideea „*descoperirii unui nou Eminescu?*” o găsește în studiile pertinente semnate de Zoe Dumitrescu-Buşulenga, Artur Silvestri, I. Filipciuc, M. Drăgan, V. Muscă, M. Cimpoi, Th. Codreanu, G. Popa, Mihai Alin Gherman, C. M. Popa, D. Vatamaniuc, Ilarie Chendi, Gala Galaction, I. E. Torouțiu, N. Georgescu, Monica Spiridon, Adrian Voica, Paul Dugneanu, Mircea Tomuş, G. Muntean, Săluc Horvat, Alexandra Olivia Nedelcea etc.

„*Proba promoțională?*” este volumul *Eminescu. Ciclul schillerian* (2006), în care cele patru traduceri din scriitorul german sunt doar pretexte pentru o creație originală, ele fiind, de fapt, prelucrări „*surprinzătoare prin cuantumul de personalitate cu care le încarcă?*”.

După două decenii de urmărire a „*fenomenului receptării critice a lui Eminescu?*”, Constantin Cubleșan publică o nouă carte, *Eminescu în comentarii critice* (2008), pe marginea studiilor semnate de Călin L. Cernăianu, Gh. Ungureanu, D. Ivănescu, N. Georgescu, Th. Codreanu, Al. Dobrescu, Tudor Nedelcea, Cassian Maria Spiridon, M. Cimpoi, Cornel Ungureanu, Zigu Ornea, D. Micu, G. Popa, I. Buzăși, I. Hangiu, Ion Filipciuc, D. Irimia, N. Scurtu, G. Tomozei, Leca Morariu, Pamfil Șeicaru, I. Petrovici etc., îndreptându-l pe Th. Codreanu să afirme/confirmă: „*Imparțialitatea abordărilor și pertința*

judecărilor de valoare ar putea să-l recomande pe dl C. Cubleșan la realizarea unei istorii a eminescologiei de la începuturi până azi?”, întrucât „*el nu e nici indiferent la materialul investigat, găsind întotdeauna cumpăna dreaptă a judecății contribuțiilor?*”.

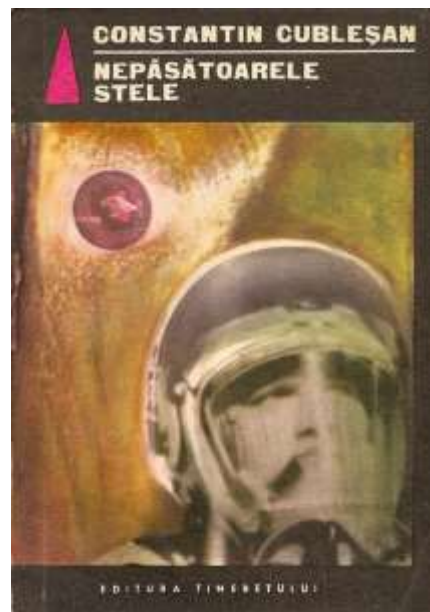
Altfel spus de Mircea Popa, C. Cubleșan „*și-a asumat de mai multă vreme sarcina dificilă, dar nobilă în același timp, de a realiza un inventar cât mai complet posibil al criticii eminesciene. [...] Înainte de toate trebuie admirate la acest autor consecvența atitudinii și profesionalismul actului lecturii de care dă dovadă, îndeplinind o muncă utilă și deosebit de necesară nu numai în plan local, ci și național, prin crearea acestui adevărat repertoriu de teme și lucrări închinat lui Eminescu, de care are nevoie fiecare cercetător care se aventurează în spațiul eminescian. Cu o conștiințiozitate rar întâlnită, el adună, inventariază și supune judecății actului său critic cele mai felurite cărți închinat poetului nostru național, fie că e vorba de ediții, fie de culegeri de studii colective sau individuale, de traduceri în limbi străine ale operei poetului, de demersuri biografice sau bibliografice, de studii de limbă și stil, de interpretări didactice sau de situarea lui în context universal?*”.

Dar cine-i acest prolific scriitor care a abordat toate genurile literare? S-a născut la 16 mai 1939 în Cluj, într-o familie de învățători. Școala primară a început-o în comuna clujeană Traniș, o continuă în comuna Nearșova și în Huedin. La Cluj, urmează liceul și Facultatea de Filologie-Istorie-Filosofie a Universității „Victor Babeș”, unde susține și doctoratul cu teza *Opera literară a lui Delavrancea* (1982). Vocația spre literatură i-a fost descoperită de I. D. Sîrbu, profesorul său de limba și literatura română de la „Liceul de Băieți” Nr. 2 din Cluj, cum însuși profesorul recunoaște: Al. Căprariu și Constantin Cubleșan „*mi-au fost elevi chiar la liceul pe care îl descriu în «Caz disciplinar»*” (I. D. Sîrbu, *Opere, II. Corespondență*. Ediție îngrijită, cronologie și note de Toma Velici în colaborare cu Tudor Nedelcea, introducere Eugen Simion, Fundația Națională pentru Știință și Artă, 2013, p. 790).

Debutează publicistic în 1956 în ziarul local *Făclia*, iar un an mai târziu începe colaborarea la *Tribuna* și *Steana*.

Editorial, debutează cu volumul S. F. *Nepăsătoarele stele* (1968). După absolvirea facultății, lucrează la Radio Cluj (1959-1962), apoi la *Tribuna*, unde a fost secretar general de redacție, alături de regretatul Augustin Buzura. Din 1972 se transferă la Editura Dacia, între 1980 și 1988 este director al Teatrului Național din Cluj-Napoca, iar din 1988 se transferă la *Steana*, ca redactor-șef adjunct. Din 1991 devine profesor asociat la Secția de Teatru (nou înființată) a Facultății de Litere a Universității „Babeș-Bolyai”, din 1999 este profesor universitar la Universitatea „1 Decembrie 1918” din Alba Iulia, primind, din 2005, și conducere de doctorat. Între 1989 și 2005, a fost președintele Filialei Cluj a Uniunii Scriitorilor. A primit importante medalii: medalia jubiliară „Eminescu” (2000), Meritul Cultural clasa I în Grad de Ofițer (2004), medalia jubiliară a U. S. R. (2008), precum și premii literare din partea U. S. R., Asociația Scriitorilor din Cluj, Primăriei municipiului Cluj-Napoca, revistei *Unu*, festivalurilor „Liviu Rebreanu”, „L. Blaga”, „M. Eminescu” etc. Din 1999 este cetățean de onoare al municipiului Cluj-Napoca, pe care l-a onorat și-l onorează în continuare.

Constantin Cubleșan este un nume de rezonanță în peisajul literaturii române contemporane.

Funeraliile reginei Elisabeta a României (1916)

Dr. Ștefan GRIGORESCU
Urziceni

În ziua de joi, 18 februarie (s.v.) 1916, la doar un an și patru luni după dispariția soțului său, regele Carol I, fondatorul României moderne, se stingea din viață la Curtea de Argeș regina Elisabeta, altfel cunoscută în cultura română modernă drept Carmen Sylva. Pe numele complet Elisabeth Pauline Otilie Luize zu Wied, era născută la Neuwied, în 29 decembrie 1843, ca fiică a principelui Herman de Wied și a principesei Maria de Nassau und Wied. Căsătorită cu principele Carol I al României la 3 (s.v.)/15 noiembrie 1869, a devenit principesă, iar din 10 mai 1881 regină a României. Filantropă, poetă, scriitoare, organizatoare (împreună cu generalul Carol Davila) a serviciului sanitar militar în Războiul de Independență, a fost în același timp o mare protectoare a culturii române din a doua jumătate a secolului al XIX-lea, printre cei sprijiniți de ea fiind Vasile Alecsandri, Ni-

colae Grigorescu, George Enescu și Elena Văcărescu¹. Opera ei literară a cuprins numeroase volume publicate în franceză, germană și română, între care *Cugetările unei Regine* (Paris 1882 și 1888, Premiul Academiei Franceze), *Poveștile Peleşului* (Bonn, 1882-1883), *Nuvele* (București, 1888) etc.². A întemeiat și a patronat numeroase societăți de binefacere, pentru copii sărmani, orfani, orbi, văduve, invalizi de război etc., cărora le-a donat inclusiv prin *Testament* mari sume de bani.

A doua zi după trecerea la cele veșnice, vineri 19 februarie 1916, corpul neînsuflețit al reginei Elisabeta a fost așezat pe un catafalc ridicat în rotonda din fața Sălii Tronului, în Palatul Regal Cotroceni, pentru ca oficialitățile și poporul să își aducă ultimul omagiu. Dimineața, au fost oficiate servicii religioase, întâi de către pastori protestanți, defuncta suverană având confesiunea evanghelică, apoi de către arhierii ortodocși, în frunte cu mitropolitul primat Conon Arămescu-Donici. În după-amiaza respectivei zile, au fost dezgropate rămășițele pământești ale Domniței Maria, unica fiică a cuplului regal Carol-Elisabeta, răposată de febră tifoidă la 28 martie 1874, după nici patru ani de viață (n. 27 august/8 septembrie 1870). Ceremonia religioasă a deshumării a fost oficiată de către vicarul Sfintei Mitropolii a Munteniei, în prezența regelui Ferdinand, a principelui moștenitor Carol al II-lea, a primului ministru Ionel I. C. Brătianu și a altor demnitari ai statului, sicriul micuței principese fiind depus lângă cel al mamei sale, în vederea așezării împreună în locul de odihnă veșnică³.

¹ *Adevărul*, Anul XXIX, no. 10396, vineri 19 februarie 1916, p. 2, „Viața Reginei Elisabeta”.

² *Ibidem*.

³ *Monitorul Oficial*, nr. 259 bis, sâmbătă 20 februarie/4 martie 1916, p. 1.

În ziua de sâmbătă, 20 februarie 1916, la ora 10.30, a fost oficiat iarăși un serviciu religios protestant, în prezența regelui Ferdinand, a reginei Maria, a membrilor Casei Regale, a unor demnitari militari și civili ai statului român. A urmat, de la ora 11.00, serviciul religios ortodox, oficiat de către mitropolitul primat Conon, asistat de mitropolitul Moldovei, Pimen Georgescu, și alți arhieri ortodocși din Sfântul Sinod⁴. În restul zilei și până noaptea târziu, zeci de mii de persoane, demnitari și oameni obișnuiți au trecut pe la catafalcul augustei dispărute, pentru ultimul omagiu și reculegere.

În ziua de duminică, hotărâtă pentru funeraliile naționale și pentru înmormântare, sicriul a fost sigilat, în prezența miniștrilor justiției și instrucțiunii și cultelor, precum și a Șefului Casei Militare Regale, gen. Edgar Mavrocordat și a administratorului Domeniilor Regale, Barbu Știrbei. După un sfert de oră, o gardă militară a așezat oficial sicriul cu osemintele Domniței Maria lângă cel al mamei sale. La ora 8.00 a avut loc serviciul religios evanghelic, la care au asistat regele Ferdinand și unii demnitari militari și civili. La ora 9.00, a început serviciul religios ortodox, la care, alături de rege, regină și principii, au asistat: membrii Consiliului de Miniștri, în frunte cu premierul Ionel I. C. Brătianu; președinții corpurilor legiuitoare, Frumușanu și Missir; președintele Înaltei Curți de Justiție și Casație, Bagdat; membrii Corpului diplomatic, miniștri plenipotențari, foști miniștri; membrii Academiei Regale Române; rectorii universităților din București și Iași; demnitari militari; reprezentanți ai unor fundații culturale și societăți de binefacere patronate de răposata regină ș.a. Apoi, în acordurile *Marșului funebru* al lui Schubert, ofițeri români au purtat sicriul reginei și pe cel al micuței principese, așezându-le pe carul mortuar, timp în care au fost trase 75 de lovituri de tun, iar clopotele bisericilor din capitala țării au bătut.

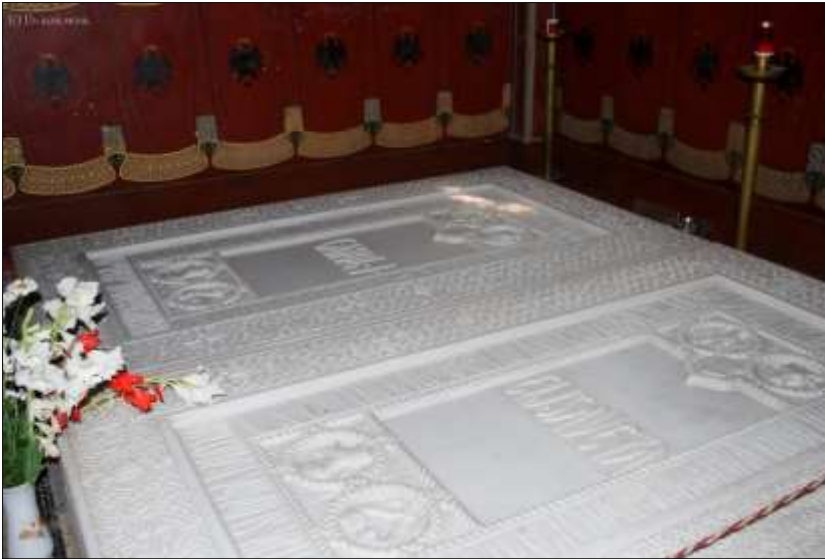
Pornind de la Palatul Cotroceni, cortegiul funerar a ținut Calea Victoriei, apoi Calea Griviței până la Gara de Nord, în următoarea organizare: prefectul Poliției Capitalei, Corbescu – deschizător de cortegiu; un escadron din Regimentul regal de gardă; corurile (Mitropoliei Munteniei și al Ministerului Instrucțiunii); reprezentanții clerului, în frunte cu cei doi mitropoliți ortodocși; veterani ai Războiului de Independență; mareșalul Curții Regale, Henri Catargi; maestrul Curții Reginei Elisabeta. Urma carul mortuar, tras de șase cai, conduși de căpitanii de artilerie Sichițiu (viitorul general), Motaș, Lânaru, H. Iarca, Lupașcu și Savopol⁵. Cordoanele au fost ținute de președintele Consiliului de Miniștri, de cei ai Corpurilor legiuitoare și cel al Înaltei Curți de Justiție și Casație, în dreptul carului mergând generali și ofițeri din Casa Militară Regală. După carul mortuar a mers familia, în frunte cu regele Ferdinand și regina Maria. Urmau membrii Consiliului de Miniștri, foști miniștri, membrii Corpului diplomatic, deputați și senatori, generali și ofițeri în activitate și în rezervă, academicieni, profesori, reprezentanți ai județelor, orașelor și comunelor țării, oameni obișnuiți. În lungul drumului până la trenul mortuar, sute de mii de bucureșteni și oameni veniți din întreaga țară, dar și de dincolo de munți, au adus omagiul lor primei regine a României.

⁴ *Monitorul Oficial*, nr. 261, luni 22 februarie/6 martie 1916, p. 1 [11057].

⁵ *Adevărul*, Anul XXIX, no. 10399, luni 22 februarie 1916, p. 3, „Funeraliile primei Regine a României”.

În Gara de Nord a avut loc un alt serviciu religios, iar la ora 11.30 trenul a început deplasarea către Curtea de Argeș. S-au făcut opriri în gările Titu, Golești și Pitești, unde zeci de mii de români au adus omagiul lor reginei, trupele au dat onorul și s-au oficiat scurte servicii religioase. În gara din Curtea de Argeș, onorul militar a fost dat de către militarii Batalionului 2 de Vânători „Regina Elisabeta”, au fost trase 75 de lovituri de tun și au bătut clopotele bisericilor și ale mănăstirii din vechea capitală a Basarabilor. De la gară la mănăstire, cortegiul a fost aranjat ca și în capitală, lipsind ca deschizător prefectul Poliției capitalei. Cortegiul s-a deplasat pe strada Negru-Vodă, apoi pe bulevardul Carol I, fiind asistat pe drumul până la mănăstire de zeci de mii de orașeni și săteni din așezările Argeșului, Muscelului, Vâlcei ș.a.

La ora 16.00 a început serviciul religios, întâi protestant, apoi ortodox, după care, într-un moment în care în toate bisericile și mănăstirile din Vechiul Regat au bătut clopotele, iar în toate garnizoanele și pe navele de război s-au tras câte 75 de lovituri de tun, sicriul reginei Elisabeta și

cel al principesei Maria au fost coborâte în cripta pregătită alături de cea a soțului⁶, respectiv părintelui, Carol I. Mormintele erau vegheate de tabloul votiv, înfățișând pe cel dintâi rege al României, pe cea dintâi regină și un înger având chipul copilului lor, sub imaginea reginei cuvintele fiind înduioșătoare: „Nu plânge, ea n-a murit, ea doar-me”⁷.

Astăzi, lespedeza care acoperă mormântul reginei, în biserica Mănăstirii Argeș, devenită Catedrală Arhiepiscopală, înfățișează stemele provinciilor Vechiului Regat și menționează simplu, în câmpul central: ELISAVETA.

⁶ *Monitorul Oficial*, nr. 261, luni 22 februarie/ 6 martie 1916, p. 2-8 [11058-11064].

⁷ Paul Lindenberg, *Regele Carol I al României*. Tipografia Metzger & Wittig, Leipzig, 1909, p. 80.

Pierre Larousse – un lexicograf de talie mondială

- 200 de ani de la naștere -

Paula ROMAN

Biblioteca Județeană „Petre Dulfu”

Colecțiile Bibliotecii Județene „Petre Dulfu” cuprind lucrări ale marelui lexicograf de talie mondială Pierre Athanase Larousse, de la nașterea căruia se împlinesc, anul acesta, 200 de ani. Lexicograful francez a elaborat scrierile sale cu mare pasiune și dăruire, astfel încât ele au ajuns să fie cartea de căpătâi a multor generații de utilizatori dornici de cunoaștere.

Pierre Larousse

Gramatician, pedagog, lexicograf și editor, Pierre Larousse s-a născut la 23 octombrie 1817, la Toucy, Franța. A avut parte de o copilărie fericită, împărțită între școală, câmpie și cărți. La 17 ani, în urma unui concurs, a fost primit la Școala Normală din Versailles, unde a beneficiat de o bursă și și-a făcut studiile până la absolvirea celor superioare. După patru ani, a revenit în orașul natal și a fost angajat ca învățător. Dezamăgit de metodele rigide și arhaice de predare (învățământul nu lăsa niciun loc inițiativei personale, nici gândirii și era lipsit de manuale școlare), în 1840 s-a mutat la Paris, în vederea aprofundării cunoștințelor pedagogice și lexicologice, dar și pentru a se dedica lucrului ce avea să devină vocația sa. Timp de opt ani a urmat cursurile gratuite de la Sorbona, a studiat la Conservatorul Național de Arte și Meserii, la Muzeul Național de Istorie Naturală, la Colegiul Francez și a frecventat marile biblioteci. A studiat latina, greaca, lingvistica, sanscrita, chineza, literatura franceză și universală, istoria, filozofia, mecanica și astronomia. Și-a alcătuit mii de fișe despre toate subiectele posibile.

Din 1848 până în 1851, Pierre Larousse a fost medietor la Institutul Jauffret, un internat privat. În 1849, a publicat un manual de limba franceză pentru copii: *Lexicologie des écoles primaires. Cours complet de langue française* (*Lexicologia studiilor primare. Curs complet de limbă franceză*), menit nu numai să-i învețe ortografia pe copii, ci și arta de a vorbi și de a scrie corect.

În 1851, Pierre Larousse l-a întâlnit pe Augustin Boyer, învățător ce abandonase învățământul. Cei doi au înființat la Paris, în 1852, Librăria „Larousse și Boyer”. Din acel an, Pierre Larousse a publicat numeroase lucrări care au avut un mare succes. Avea în spatele lui mulți ani de muncă grea, scopul său fiind de a ști totul în toate domeniile. Inițial, a publicat manuale școlare, majoritatea elaborate de el însuși, iar ulterior s-a specializat în lucrări de referință, în special dicționare: generale, tematice, de limbă, bilingve și enciclopedii, dar publică și lucrări pentru copii, axate pe principii pedagogice moderne, subliniind importanța dezvoltării creativității și independenței copiilor.

Pasiunea sa pentru lexicologie l-a determinat să publice, în 1856, *Le Nouveau dictionnaire de la langue française* (*Noul dicționar al limbii franceze*) strămoșul lui *Le Petit Larousse*, care s-a bucurat de un succes instantaneu, ocupând primul loc printre dicționarele acelei epoci. Aceasta, deoarece dicționarul explica, cu un exemplu, fiecare sens al termenilor definiți, îndeplinind deviza marelui lexicograf: „Un dicționar fără exemple este un schelet”.

Pierre Larousse a avut în minte proiectul unei enciclopedii, o carte, spunea el, „în care se vor găsi, fiecare în ordinea sa alfabetică, toate cunoștințele ce îmbogățesc astăzi spiritul uman” și care se va adresa nu numai unei elite, ci tuturor, astfel încât „să instruiască pe toată lumea cu privire la orice lucru”. Acest proiect s-a realizat în 1863, când a apărut prima ediție a operei sale majore *Marele Dicționar Universal al sec. al XIX-lea* (*Le Grand Dictionnaire Universel du XIXe s.*), un document indispensabil pentru oricine dorește să abordeze istoria culturală din a doua jumătate a secolului al XIX-lea. Apariția sa a fost eșalonată până la cel de-al 15-lea volum, publicat în 1876. Au urmat numeroase publicații de același tip, precum: *Noul Larousse ilustrat* (*Nouveau Larousse illustré*, 1897-1904), *Larousse-ul sec. XX* (*Larousse du XXe siècle*, 1927-1933) etc.

În 1905 a apărut prima ediție a *Micului Larousse ilustrat* (*Le Petit Larousse illustré*), care va cunoaște multiple ediții. Folosirea cuvântului „mic” în titlu nu înseamnă că se vorbește de o enciclopedie de buzunar. În fiecare an, dicționarul a înregistrat noi cuvinte, a acceptat personalități și, fiind mereu la curent în cercetările sale enciclopedice, el a adus la cunoștință evenimentele cele mai actuale. *Le Petit Larousse* a fost tradus și adaptat în limbile engleză, spaniolă, finlandeză, italiană, olandeză, portugheză, turcă devenind astfel o lucrare de referință la nivel mondial.

În 1871, Larousse a fost lovit de paralizie ca urmare a unui atac cerebral, datorat volumului mare de lucru și s-a stins din viață, în 1875, la vârsta de 57 de ani, fără să fi văzut sfârșitul operei sale. Jules Hollier, nepotul său, va duce la bun sfârșit acest monumental dicționar enciclopedic, piatra de temelie pe care s-a ridicat Casa de Editură Larousse. Numele lui va rămâne veșnic întipărit în memoria succesorilor, lăsând în urma sa renumitele lucrări care-i poartă numele și care îndeplinesc deviza „Je sème à tout vent” (Răspund la orice întrebare), prezentă pe coperta edițiilor Larousse. Această deviză îi aparține arhitectului și decoratorului francez Émile Reiber și ornează prima emblemă (fr. Semeuse) a Larousse-lui (1876), care reprezintă o păpădie ale cărei semințe se răspândesc în voia vântului.

Capodopere arhitectonice și istorice românești. Așezăminte Monahale din Transilvania și Oltenia

Lazăr-Aurel PANTEA
Baia Mare

60 de maramureșeni de profesii și vârste diferite, cu binecuvântarea Preasfințitului Părinte Episcop Iustin al Maramureșului și Sătmăruului, în ziua de vineri, 7 iulie 2017, după oficierea de către părintele Vasile Botiș la Catedrala Episcopală „Sfânta Treime” Baia Mare a Rugăciunii de călătorie, am pornit în pelerinaj la 14 așezăminte monahale din Transilvania și Oltenia (Nicula, „Mihai-Vodă”, Dumbrava, Prislop, Lainici, Polovragi, Hurezi, Bistrița, Govora, Ostrov, Cozia, Turnu, Cornet, Sâmbăta de Sus) și catedralele arhiepiscopale ale Râmnicului și Albei. Din vremuri îndepărtate, aceste capodopere arhitectonice și istorice ale spațiului românesc constituie centre de spiritualitate și cultură cu o puternică personalitate. De altfel, în rândul monahilor și al monahiilor există un număr impresionant de absolvenți ai învățământului superior, de diverse specialități, unii având titlul de doctor în științe teologice, filosofice, istorice, juridice etc. Mănăstirile cu bisericile, muzeele și bibliotecile cu dotarea lor, cât și itinerariul prin frumusețile naturale: Cheile Turzii, Parcul natural din Țara Hațegului, Defileul Jiului care separă munții Parângului de ai Vâlcanului, Cheile Oltețului, Valea Oltului și crestele Făgărașului atrag pelerini și turiști din toate colțurile țării și chiar din alte țări ale lumii. Cu ani în urmă, împreună cu soția, am mai trecut pragul unora dintre aceste vetre monahale, dar acum am văzut și auzit multe noutăți.

Mănăstirea Nicula, județul Cluj, atestată prin biserica de lemn, în stil maramureșean, datată 1552, este cunoscută din vechime ca școală pentru „grija sufletelor și învățătura pruncilor”, centru de spiritualitate și cultură, icoana „Maicii Domnului cu Pruncul” lăcrimând neîntrerupt între 15 februarie și 12 martie 1699. Față de 15 august 2001, când alături de zeci de mii de pelerini am participat la liturghia arhierescă oficiată de vrednicul de pomenire Înalt Preasfințitul Bartolomeu Anania al Clujului, dată la care a rectitorit așezământul monahal, rămâi uimit de edificiile demarate și executate de obștea călugărească (biserica, arhondaricul și clopotnița, corpul administrativ, Casa de Creație și Centrul de Studii Patristice), unele terminate, altele în curs de finalizare.

Î. P. S. Arhiepiscop Bartolomeu, la 10 septembrie 2002, a pus și piatra de temelie a Mănăstirii „Mihai-Vodă”, în municipiul Turda, pe locul sacru unde a fost ucis ca martir al neamului Marele Voievod Mihai Viteazul. Aici, în memoria Domnitorului Unificator de Țară, la intrarea în incinta mănăstirii se află „Monumentul Mihai-Vodă”, zilnic pomenit la liturghia oficiată în biserica mănăstirii.

După prezentarea așezământului monahal de către maica stareță, majoritatea dintre cei prezenți, pe lângă acatiste ne-am adus obolul pentru lucrările de pictură ale bisericii.

În satul Dumbrava, județul Alba, piatra de temelie a mănăstirii a fost pusă la 26 octombrie 1996 de Î. P. S. Andrei al Alba Iuliei. Mănăstirea a fost construită în formă de cetate cu

clopotnița la intrare și biserica în centru. Beneficiind de sprijinul financiar al echipei naționale de fotbal a României, lucrările de construcție s-au realizat în timp record, doar un an și șase luni. Iconostasul și pictura bisericii sunt impresionante. În extremitatea vestică a incintei, în fază avansată de construcție, dotare și amenajare interioară, se află „Biserica de lemn”, în stil maramureșean. Mănăstirea este casă pentru copii orfani și mame care au nevoie de ajutor. Ni s-a spus că aici, prin grija Episcopiei Maramureșului și

Sătmărlui, sunt găzduiți și șapte copii orfani provenind din Maramureș. Tot aici funcționează și Căminul pentru Bătrâni „Sfânta Maria”. Una dintre maicile mănăstirii, fiind medic stomatolog, lucrează și ca medic la cabinetul din sat. În curtea mănăstirii, grădina, cu o multitudine de flori și copaci, podețe și un mic lac și câteva fântâni țâșnitoare, încântă privitorii, prin frumusețe, curățenie și întreținere de către obștea de măicuțe. Până nu demult, aici se afla și o măicuță din Cernești – Maramureș, pe care acum am reîntâlnit-o la Mănăstirea Bistrița – Vâlcea.

La Sfânta Mănăstire Prislop, situată în „Țara Hațegului”, într-o poieniță la poalele Munților Poiana Ruscă, în comuna Silvașul de Sus, județul Hunedoara, se aplică reguli de acces și conduită aparte. După circa 30 de minute, încolonați în ordine și liniște, ne-am recules și, sub supravegherea unei măicuțe, câte trei pelerini am îngenunchat și ne-am rugat la locul de veci al părintelui Arsenie Boca, denumit „Sfântul Ardealului”, apoi am văzut biserica monument istoric, ridicată în secolul al XVI-lea.

Am fost informați despre evoluția mănăstirii, personalitatea părintelui Arsenie, licențiat în teologie la Sibiu și absolvent al Academiei de Arte Frumoase din București, de lucrările realizate în calitate de stareț (poarta în stil maramureșean, clopotnița de pe coasta dealului, restaurarea mănăstirii, înființarea Școlii Monahale și a cooperativei unde măicuțele țeseau covoare destinate pentru export). Din 1991, mănăstirea a organizat și

Biserica monument istoric a Mănăstirii Prislop

condus Seminarul Teologic Monahal „Sfânta Ecaterina”, cu durata de școlarizare de cinci ani și a construit imobilul cu spațiile necesare pentru procesul de învățământ.

A doua zi, ajunși la Mănăstirea Lainici, am văzut un așezământ monahal complet nou, cu icoana făcătoare de minuni „Grabnic Ascultătoarea” (în greacă „Gorgoepicus”), o copie adusă

în anul 2006 din mănăstirea Dohiaru de la Muntele Athos, executată special pentru mănăstirea Lainici. Întâia oară am vizitat mănăstirea Lainici în anul 1955. Fiind student la Institutul de Mi-

Biserica Mănăstirii Lainici

ne din Petroșani, am efectuat lucrări pe teren timp de o zi, pe o porțiune de 10 kilometri în defileul Văii Jiului, pentru identificarea mineralelor și rocilor. Conferențiarul universitar coordonator a organizat pauza de masă în parcare din fața mănăstirii pe motivul că aici există un izvor cu apă potabilă. Un călugăr în vârstă, văzând că intrăm în curtea mănăstirii, a deschis biserica și am intrat, cu toate restricțiile perioadei. De altfel, în perioada 1961-1970, așezământul monahal a funcționat cu destinația „Casă de Oaspeți” pentru cler. Al doilea popas la mănăstire l-am făcut în 1993, la

reîntoarcerea din delegație de la Societatea Națională a Lignitului – Târgu-Jiu. Atunci biserica se afla în faza de construcție subsol. Călugărul de serviciu la intrarea în incintă, văzând mașina cu număr de Maramureș, a întrebă de unde venim și cu ce ne ocupăm. Aflând că suntem ingineri la minele din Baia Mare, ne-a spus că „minerii din Valea Jiului și familiile lor ne ajută la construcția bisericii, iar dumneavoastră, prin aceste sume pentru acatiste, contribuiți cu câteva cărămizi la înălțarea bisericii. Vedeți pe fratele cu planșa în mână? Este călugăr-inginer constructor!”. Așa am aflat că cel care supraveghea execuția și a întocmit proiectul, inginer Ioan Selejan, este născut în satul Pietrani – Bihor, aflat la doar 16 kilometri de Petid, satul copilăriei mele. Părintele Ioan Selejan, prin pregătirea profesională, conduită și muncă asiduă, după anul 2010 a devenit episcop al Covasnei și Harghitei, iar acum Î. P. Sa este Arhiepiscop al Timișoarei și Mitropolit al Banatului.

După ieșirea din defileu, ne-am îndreptat spre Novaci, zonă minieră cunoscută, atât prin zăcămintele de fier și grafit de la Baia de Fier și împrejurimi, cât și prin frumusețea Cheilor Oltețului. Am fost primiți la mănăstirile Polovragi (unde se află moaștele a opt sfinți) și apoi la Hurezi, ctitorii de seamă ale domnitorului Constantin Brâncoveanu, și am vizitat vestita bibliotecă a martirului. Apoi, în județul Vâlcea, pe Valea Bistrița, la poalele Munților Căpățânei, se află Mănăstirea Bistrița, iar în vecinătate Cariera de calcar și instalațiile de concasare sfărâmare ale Exploatarei Miniere Râmnicu-Vâlcea, mănăstire cu un trecut istoric deosebit. În vremuri de restriște, împreună cu Mănăstirea Tismana, a adăpostit tezaurul țării.

La Mănăstirea de Maici din Govora, cu hramul „Adormirea Maicii Domnului”, monument arhitectonic medieval, lângă biserică se află un clopot fisurat, în greutate de 250 kg, pe a cărui inscripție am citit: „S-a turnat acest clopot în numele lui Dumnezeu și al Sfântului Nicolae 6966”. Pentru cei care am învățat în clasele de liceu limba rusă, ne-a fost ușor să descifrăm multe scrieri în alfabetul chirilic, întâlnite la mai multe mănăstiri.

Întregul grup de maramureșeni, în jurul orei 18, am vizitat și participat la slujba vecerniei la Catedrala Ortodoxă aflată în incinta Palatului Arhiepiscopiei Râmnicului. La ora 21, la Mănăstirea Ostrov, situată pe o mică insulă în albia Oltului, împreună cu măicuțele, grupul de maramureșeni am cântat priceasna „O, Măicuță Sfântă” în fața bisericii. Maica stareță ne-a spus că a fost în Maramureș și a rămas impresionată de ospitalitatea maramureșenilor și de frumusețea mănăstirilor Bârsana și Peri-Săpânța. Duminică de dimineață, o parte a grupului a participat la

Sfântul Maslu la Mănăstirea Cozia, mănăstire cu o mare încărcătură istorică, la care în decursul anilor am poposit de mai multe ori. La ora 10, biserica Mănăstirii Turnu, situată sub muntele Cozia, vatră monahală de mare spiritualitate creștină, în decurs de câteva minute a devenit neîn-căpătoare pentru numărul mare de pelerini, monahi și monahii. Sfânta liturghie a fost oficiată de arhimandritul stareț, preoți călugări și părintele Botiș care a citit evanghelia și a rostit Predica (sau Cuvântul de învățătură). Răspunsurile liturgice date de 4 studenți teologi din Baia Mare care au făcut parte din grupul de pelerini, cu vocile lor și priceasa „Sfinte Dumnezeule”, au încântat și întregit atmosfera de evlavie. Am fost invitați la masa oferită de obștea mănăstirii (ciorbă de pește și mămăliguță cu brânză) gătite de părintele călugăr Gheorghe, originar din Moisei – Maramureș. A venit la masă direct la mine, m-a servit, am mulțumit pentru ospitalitate, s-a aplecat și am avut impresia că mă cunoaște (10 ani am lucrat la Miniera Baia Borșa, unde din cei peste 5.500 de salariați, câteva sute erau moiseieni), dar abia după reîn-toarcerea la Baia Mare am aflat că este din Moisei.

Incinta Mănăstirii Turnu, la poalele masivului Cozia, Valea Oltului

Pelerinajul a continuat la Schitul Cornet. La Mănăstirea Brâncoveanu din Sâmbăta de Sus, situată la poalele Munților Făgăraș, renumită ca loc de reculegere, mângâiere și întărire sufletească pentru cei care îi trec pragul, pe lângă biserică, am văzut în muzeu obiecte de cult, icoane, cărți vechi și noi, adevărate opere de artă și istorie; apoi „Academia Sâmbăta, Spiritualitate, Cultură, Artă, Știință”, așa cum se poate citi și pe frontispiciu, apoi magazinul cu obiecte de cult, cărți de rugăciune etc., precum și o deplasare de circa 1 kilometru la izvorul amenajat de părintele Arsenie Boca în perioada când era viețuitor la această Sfântă Mănăstire.

Catedrala Reîntregirii Neamului, Alba Iulia

Este de menționat, că toate mănăstirile au biblioteci, cele mai mari fiind la Hurezi, Bistrița, Brâncoveanu – Sâmbăta de Sus, Prislop, Nicula, Dumbrava. Ne-am îndreptat apoi către Cetatea Alba Iulia, pe care am vizitat-o. Cu toate că era ora 21, prezența maramureșenilor și răsunetul pricesnelor cântate de cei 4 teologi au atras o serie de localnici în Catedrala Reîntregirii Neamului. Văzând la intrare picturile reginei și ale regelui Ferdinand, mi-am amintit că aurul din coroana purtată de Regină la încoronare a provenit de la mina Valea Borcutului din

(Fotografiile aparțin autorului)

Actul Marii Unirii de la 1 decembrie 1918. Desfășurări în Lăpuș, Chioar, Codru și zona Baia Mare

Liviu TĂTARU
Baia Mare

Începutul sfârșitului guvernării maghiare în Transilvania se leagă, atât de înfrângerea și capitularea Austro-Ungariei în război, cât și de hotărârea populației majoritare de a se despărți de imperiul muribund și de a se uni cu România. Această hotărâre s-a luat la ședința Comitetului Executiv al Partidului Național Român (P.N.R.), ținută la Oradea în 12 octombrie 1918. Degeaba a încercat împăratul Carol I să mai păstreze unitatea imperiului prin Apelul către «popoarele (sale) credincioase», cu promisiunea ca «fiecare popor să formeze o comunitate de stat proprie». Trecuse vremea promisiunilor deșarte, încă din urmă cu 70 de ani, când înaintașul său îl înșelase pe Avram Iancu. Alături de sârbi, slovaci și croați, românii din dubla monarhie doreau desprinderea de imperiu și formarea unor state proprii, ori întregirea națională, precum sârbii și românii.

La amintita întâlnire s-a adoptat Declarația privind autodeterminarea românilor din Transilvania față de Ungaria, pe baza principiului naționalităților, și unirea lor cu România. Membrii Comitetului Executiv s-au întâlnit în casa avocatului orădean Aurel Lazăr, pe lângă gazdă mai fiind prezenți Teodor Mihali, Ștefan Cicio Pop, Alexandru Vaida Voievod, Aurel Vlad, I. Suciș și I. Ciurdaș. Alți membri ai Comitetului Executiv erau sub arme (Iuliu Maniu) ori în misiuni diplomatice (Vasile Lucaciș). S-a încredințat lui Alexandru Vaida Voievod misiunea de a citi Declarația în Parlamentul Maghiar în calitate de deputat. Ea a constituit o veritabilă declarație de independență făcută în numele românilor din Transilvania de către reprezentanții lor autorizați. Așa a și fost percepută în forul legislativ maghiar la 18 octombrie 1918, în atmosfera unei adunări consternate și ostile. Un deputat a calificat-o ca pe «o provocare», ministrul comerțului ca pe «o calomnie ordinară», iar specialistul bolșevic Béla Kun ca pe o «cuvântare antinațională», extremismul său pe plan politic și social coabitând foarte bine cu un naționalism și șovinism la fel de extreme, în acord cu dreapta naționalistă. Tot în 18 octombrie 1918, Comitetul Executiv al Partidului Național Român a acceptat să formeze, pe o bază paritară, un organ executiv comun cu Partidul Social Democrat Român din Transilvania, numit Consiliul Național Român Central (C.N.R.C.).

Acesta trebuia să pregătească și să realizeze Unirea, mobilizând și muncitorimea industrială și partidul ei politic, ce a declarat deschis că nu este străin și indiferent față de idealul național românesc. C.N.R.C. și-a fixat sediul la Arad, din oportunități de securitate, aici dispunând de forțe militare protectoare. C.N.R.C. a folosit organizațiile județene (comitatense) ale P.N.R. din teritoriu, „reînviată” după cei 4 ani de interdicție din timpul războiului, ca puncte de sprijin pentru toate acțiunile sale. Ele trebuiau să creeze consilii naționale la nivel de județe, plăși, comune și orașe, cu aceste trepte ierarhice, ca nuclee ale unei administrații românești, care să preia puterea. Pentru fortificarea acesteia trebuiau organizate în paralel gărzi naționale românești din soldații demobilizați reveniți acasă, dotate cu armament și muniții din depozitele teritoriale. De altfel, și minoritățile, cu deosebire maghiarii, își creau asemenea organe, doar că aveau intenții altele. Logistica de telecomunicații aflată în mâinile administrației maghiare a încercat din răspuț să împiedice legăturile telefonice și telegrafice ale celor două centre de comandă românești, Aradul și Dejul, cu organele lor din teritoriu. C.N.R.C. a trebuit, de aceea, să folosească câteva publicații românești ca mijloace de informații și transmitere a directivelor, respectiv prin *Drapelul*, *Gazeta de duminică*, *Adevărul*, *Foaia poporului român* și, mai apoi, *Unirea* din Alba Iulia. Au fost folosite și manifeste tipărite pentru afișaj. Un manifest trimis de Teodor Mihali, președinte

al C.N.R.C și fiu al satului chiorean Prislop, la 3 noiembrie, preciza că toate acțiunile întreprinse de acest organ stăteau „ca neclintit pe baza «declarației» făcute în ședința parlamentului (maghiar) din 18 octombrie a Domnului deputat A. Vaida în urma însărcinării și conform hotărârii P.N.R.”.

Manifestul cuprindea mai multe directive ale C.N.R.C. În fiecare județ (comitat) urma să se constituie câte un C.N.R. comitatens, afiliat C.N.R.C., având în subordine câte un C.N.R. în fiecare plasă (zis C.N.R. Cercual), iar acestea, la rândul lor, conduceau C.N.R. orașenești și comunale, în localitățile cu o populație românească semnificativă (Arhivele Naționale, filiala Baia Mare, Fondul 78 al C.N.R. cercual Baia Mare, Nr. de inventar 143, document 42, 1918). O altă directivă specifica independența consiliilor naționale românești în raport cu cele maghiare, fiind echivalente ale acestora.

Ele trebuiau să împiedice orice acțiuni „dușmănoase cauzei viitorului neamului” (idem, fila 3), iar până la Conferința de Pace să acționeze pentru a se evita jafurile, omorurile și brutalitățile „cari ar putea servi... dușmanilor noștri spre a încerca să schimbe rolul lor de acuzați în acuzatori” (punctul 9). Trebuia ca „Toate dușmăniile de natură personală și locală să fie sistate, pentru a se asigura unitatea de acțiune a acestor organe (punctul 11). Centrele de comandă și îndrumare erau Aradul și Dej, adresanți fiind Ștefan Ciceo Pop la Arad și Teodor Mihali la Dej.

C.N.R.C. a hotărât ca fiecare plasă de județ să formeze câte un cerc electoral și să aleagă câte cinci delegați. Cum județele Transilvaniei erau alcătuite din 130 de plăși, numărul delegaților aleși ale acestora trebuia să fie de 650. Alți delegați trebuiau să fie aleși de reuniunile învățătoarești, de consiliile soldățești și de asociațiile muncitorești din centrele industriale. În fine, toți protopopii și episcopii ambelor confesiuni românești deveneau delegați de drept la Marea Adunare. A rezultat un număr de 1.228 de delegați, împuterniciți cu vot imperativ pentru unire de către adunările electorale, ce au constituit veritabile referendumuri locale. Mandatele lor de aleși și delegați erau numite credenționale și au fost verificate de o comisie special desemnată de C.N.R.C. la Alba Iulia. Adunarea electorală a cercului electoral Baia Mare s-a ținut la 26 noiembrie 1918 și a ales pe cei cinci delegați la Marea Adunare Națională de la Alba Iulia în persoanele lui Teofil Dragoș, avocat din Baia Mare, Alexiu Pocol, mare proprietar minier din cartierul Valea Borcutului, Nicolae Barbul proprietar din Mocira, Demetriu Cânta, țăran din Tăuții de Sus, și avocatul Vasile Sălăjan din Seini (Arhivele Naționale, fond citat, D.19/26 nov. 1918). Se impune o digresiune necesară.

Adunarea electorală a fost convocată de C.N.R. comitatens Satu Mare, ales cu numai 6 zile înainte, la 12 noiembrie 1918. Din pricină că reședința județului Satu Mare era o fortăreață a adversarilor românilor și a Marii Uniri, aici fiind cantonate detașamente militare secuiești, centrul acțiunilor românești a devenit Baia Mare, pe atunci doar reședință de plasă. Cum am precizat, cu 6 zile înainte a fost ales C.N.R. comitatens Satu Mare (Sătmar), format din 44 de membri, dintre care 4 erau din Seini, 7 din Baia Mare și 4 din Șomcuta, de pe cuprinsul actual al județului Maramureș. Președinte al C.N.R. comitatens a fost ales avocatul Ioan Savanyu din Satu Mare, iar vicepreședinți avocatul Teofil Dragoș și protopopul Alexandru Breban, amândoi din Baia Mare. Se pare că avocatul Savanyu și-a declinat funcția în zilele următoare, din pricina „ticăloșilor din plasa Ugocci”, conform unui document, fără alte precizări (Arhivele Naționale, Fond idem, D. 14/26 nov. 1918), pe care le putem însă ușor intui. În această situație, vicepreședintele C.N.R. comitatens Satu Mare a preluat funcția de președinte, devenind „omul de bază” al C.N.R.C. în județ. (Pentru meritele sale el a fost ales ulterior primar al orașului și senator în Parlamentul României).

Revenind la alegerea delegaților, trebuie să avem în vedere organizarea administrativă de acum un secol a teritoriului actualului județ Maramureș, diferită de cea de astăzi. Maramureșul istoric (voievodal) forma singur un județ, cu centrul la Sighet, fiind alcătuit din patru plăși,

având deci dreptul să aleagă și să trimită 20 de delegați. „Țara Lăpușului” făcea parte atunci din județul Solnoc-Dăbâca, numit apoi Someș, cu centrul la Dej, ca plasă componentă, cu centrul la Târgu-Lăpuș (numit pe atunci Lăpușul Unguresc). Românii de aici erau reprezentați și ei de 5 delegați. Chioarul și zona Baia Mare, până la Seini, făcea parte din comitatul Satu Mare (Sătmar), fiind organizate în patru plăși, una dintre ele avându-și reședința la Baia Mare. Cele patru plăși estice ale județului Sătmar au ales 20 de delegați. Împreună cu aleșii confesiunilor românești, ai comitetelor soldățești și asociațiilor muncitorești, delegații de pe actualul teritoriu al județului Maramureș erau în număr de 53. Locul lor de adunare a fost fixat la Baia Mare, urmând să se deplaseze cu un vagon al unui tren special pe relația Satu Mare – Baia Mare – Jibou – Dej – Gherla – Cluj – Câmpia Turzii – Războieni – Alba Iulia.

Ziarul *Sfatul* din Sighetul Marmației descrie, în numărul din 7 decembrie 1918, „entuziasmul cu care locuitorii satelor maramureșene și-au petrecut aleșii în drumul lor spre Alba Iulia” (*Maramureșenii în lupta pentru libertate și unitate națională, 1878-1918*, București, 1981. Sub egida Direcției Generale a Arhivelor Statului, Culegere de documente alcătuită de dr. Valeriu Achim și prof. Vasile Căpâlneanu, p. 366). Ei au trecut pasul Gutâi cu căruțele, fiind cazați apoi la hotelul Ștefan din Baia Mare. A doua zi au plecat din gara Baia Mare împreună cu ceilalți delegați din plasele amintite, într-un vagon aparte, inscripționat „Marmația”, intercalat între vagoanele „Țara Oașului” și „Sălaj”. Vagonul era împodobit cu o pancartă cu textul „Trăiască România Mare”. Trenul a mai cules de pe traseu și alte grupuri de delegați în gărilor mai importante, conduși de numeroși locuitori. Printre delegați se afla, cum se exprima ziarul *Sfatul* din 14 decembrie 1918, „bătrânul luptător al intereselor neamului românesc”, Gheorghe Pop de Băsești. Primiți de Garda Națională pe peronul gării din Cluj, delegații din nord-vest au fost cazați apoi în cazarma acesteia, plecând a doua zi la amiază spre Alba Iulia. Deplasarea dus-întors a celor 53 de delegați a costat 238 de coroane și 53 de fileri, sumă cerută ulterior în mai multe rânduri C.N.R. din Baia Mare (Arhivele Naționale, Fond citat, D.19/14 decembrie 1918). Pentru a asigura securitatea delegaților, garnitura era păzită de un detașament de gardiști, dotați cu puști și două mitraliere, având în vedere că pe traseu se aflau în unele localități trupe maghiare.

După cum se știe, alegerea Alba Iuliei ca loc de desfășurare a Marii Adunări Naționale românești nu a fost întâmplătoare. Intrarea lui Mihai Viteazul în cetatea Alba Carolina a însemnat prima unire a celor trei Țări Române sub un singur sceptru și tot aici a fost capitala principatului Transilvaniei. Moartea de martiri a capilor răscoalei din 1784 evoca nedreptățile seculare la care au fost supuși românii transilvăneni. Locul ținerii adunării populare a fost „Câmpul lui Horea” (sau Platoul Cetății), locul cumplitei execuții, ales în mod simbolic. Ceea ce numim îndeobște Marea Adunare Națională de la Alba Iulia de la 1 decembrie 1918 a fost, de fapt, întrunirea celor 1.228 de delegați aleși ori de drept (fețele bisericești) în sala popotei ofițerești, numite astăzi Muzeul Unirii. Insuși președintele ei, Gheorghe Pop de Băsești, a proclamat-o în cuvântul de deschidere ca „adunarea constituantă” a românilor transilvăneni (Mircea Mușat și Ion Ardeleanu, *De la statul geto-dac la statul român unitar*, Editura Științifică și Enciclopedică, București, 1983, p. 630). Obiectivul ei declarat era adoptarea unei declarații (Rezoluțiunii) de unire cu România în numele tuturor românilor transilvăneni, prin delegații lor aleși ori de drept, act cu caracter constituțional, ca și cele de la Chișinău și Cernăuți. Ele au impus în 1923 adoptarea unei noi Constituții, zise a României Întregite, și a doua încoronare a lui Ferdinand și Maria, în lăcașul special construit la Alba Iulia, numit Catedrala Reîntregirii Neamului. După deschiderea lucrărilor Adunării de către Ștefan Ciceo Pop și cuvântarea sa introductivă, acesta a dat cuvântul președintelui Partidului Național Român, Gheorghe Pop de Băsești.

„Badea George”, cum era numit de români, s-a adresat celor 1.228 de delegați numindu-i „Onorata adunare a tuturor Românilor din Transilvania, Ungaria și Banat”, (Ioan Georgescu, *George Pop de Băsești. 60 de ani din luptele naționale ale românilor transilvăneni*, Editura Asociația Culturală „Astra”, Oradea, 1935, p. 172). După un scurt istoric al luptei pentru libertatea națională a

românilor transilvăneni, a formulat cu claritate idealul adunării: „Vrem să sdrobim lanțurile robiei noastre sufletești prin realizarea marelui vis al lui Mihai Viteazul: unirea tuturor celor de o limbă și de o lege, într-un singur și nedespărțit Stat Românesc” (*ibidem*, p. 173). Au luat apoi cuvântul frunțașii cei mai cunoscuți ai românilor, expunerea cea mai amplă revenindu-i lui Vasile Goldiș. Proiectul Rezoluțiunii Marii Adunări Naționale a fost prezentat, în final, de episcopul greco-catolic de Gherla, Iuliu Hossu, ce l-a încheiat cu cuvintele: „Fericit am vestit hotărârea judecătii lui Dumnezeu prin reprezentanții a toată suflarea românească; fericiți voi care ați pecetluit pe veci unirea cu Țara mamă”. A mai adăugat: „Trăiască România Mare, una și în veci nedespărțită. Amin” (*ibidem*, p. 193). Votarea în unanimitate, urmată de ovații, a Rezoluțiunii a „pecetluit” Marea Unire, ca să folosim cuvântul atât de plin de semnificații în urmă cu un secol. Delegații au ieșit apoi pe platoul cetății și, de la tribune improvizate, pe grupuri de oameni, au prezentat conținutul Rezoluțiunii, primite cu mare satisfacție în imensa Agora.

Punctul I al „Rezoluțiunii” constituia cheia sa de boltă, întrucât prevedea că „Adunarea națională a tuturor Românilor din Transilvania, Banat și Țara ungurească adunați prin reprezentanții lor îndreptățiți, la Alba Iulia în 1 decembrie 1918, decretează unirea acelor Români și a tuturor teritoriilor locuite de dânșii cu România” (*ibidem*, p. 191). Prin ridicarea mâinilor tuturor delegaților la „ora – punct 12” unirea a fost votată.

Punctul II institua „autonomia provizorie” a provinciei „până la întrunirea Constituanței, aleasă pe baza votului universal” (*ibid.*). Prevederile punctului II nu au fost în totalitate respectate de guvernanții de la București, care, animați de dorința centralizării depline și cât mai prompte a puterii, au desființat în 1920 autonomiile teritoriilor unite, în vreme ce „Constituanța” aleasă prin vot universal a avut loc numai în martie 1923.

Punctul III era deosebit de important, deoarece cuprindea „princiipiile fundamentale la alcătuirea noului stat” (*ibidem*, p. 192), începând cu „Deplina libertate națională pentru toate popoarele conlocuitoare”, exprimată prin reprezentarea proporțională în parlament și la guvernarea țării. Egalitatea între toate confesiunile era „răspunsul” la diversitatea lor. Pe plan politic era statuat votul universal („obștesc”), direct, egal și secret, în acord cu lărgirea democrației pe plan universal după Primul Război Mondial. În favoarea țărănimii era prevăzută „Reforma agrară radicală”, prin care practic moșierimea era desființată, iar pentru muncitorimea industrială se asigura o legislație muncitorească la nivel occidental, inclusiv legalizarea organizării sindicale și a dreptului la grevă.

Pentru punerea în practică a punctului II (autonomia provizorie), delegații au ales a doua zi Marele Sfat Național Român, iar acesta a desemnat Consiliul Dirigent în frunte cu Iuliu Maniu, ca pe un parlament și un guvern provincial, amândouă temporare. Acesta din urmă avea 15 membri, printre care și dr. Vasile Lucaciu. Marele Sfat Național Român, întrunit a doua zi după Marea Adunare, în sala Tribunalului din Alba Iulia, l-a avut și el ca președinte pe George Pop de Băsești. Acesta le cere celor 200 de membri aleși „să-și îndeplinească cu sfințenie datoria de a informa poporul despre cele întâmplate și a-i aduce la cunoștință hotărârile luate”. „Mulțumesc, în fine, tuturor și încheie cu cuvintele Scripturii: – Iar acum slobozește, Doamne, pe robul tău în pace, că am văzut mântuirea neamului meu” (*ibidem*, p. 197-198).

Dintre cei 200 de membri aleși ai Marelui Sfat Național Român de pe actualul teritoriu al județului Maramureș erau de origine: avocatul Vasile Chindriș din Sighet, președinte al C.N.R.C. Maramureș, Ioan Doroș din Slatina, avocatul Salvator Jurca din Sighet, Simeon Balea, preot din Săpânța, avocat Vasile Filipciuc din Petrova, Ionel Comșa din Săliște, Nicolae Barbul, proprietar din Mocira, avocatul Teofil Dragoș, din Baia Mare, Aurel Nilvan, avocat din Șomcuta, George Pop de Băsești și Constantin Lucaciu (*ibidem*, p. 201).

După cum am arătat, dr. Vasile Lucaciu a fost desemnat ca membru în Consiliul Dirigent, cu sediul la Sibiu. După înfăptuirea actului unirii, delegații și toți ceilalți participanți s-au

întors la casele lor, prezentând în adunări populare ori după slujbele bisericești hotărârile luate la Alba Iulia.

O asemenea adunare a avut loc și la Târgu-Lăpuș în ziua de 5 decembrie 1918, în curtea școlii confesionale greco-catolice, cei 5 delegați aleși dorind să-și depeze impresiile și să le facă cunoscută participanților Rezoluțiunea Marii Adunări Naționale. După ce un delegat a prezentat punctele Rezoluțiunii, 60 de soldați maghiari din Regimentul 39 Debrețin au năvălit în curtea școlii, deschizând focul cu puștile și două mitraliere. Un număr de 24 de români au murit pe loc ori de pe urma rănilor produse prin împușcare, iar 90 au fost răniți, 10 rămânând invalizi. Mascarul de la Târgu-Lăpuș a alarmat pe toți românii din zonele apropiate, inclusiv din Baia Mare. Armata română a intrat în Transilvaniei numai după Marea Adunare Națională de la Alba Iulia, pentru a evita acuzația că hotărârile acesteia s-ar fi luat „sub presiunea baionetelor armatei regale române care a invadat Transilvania, ocupând-o cu forța” (Mircea Mușat, Ion Ardeleanu, *op. cit.*, p. 637). Dinspre Muntenia trupele românești au intrat în Sibiu doar în 12 decembrie și în Simeria doar în 14 decembrie, pe măsura retragerii trupelor germane, dar dinspre Moldova au afluat cu aproape o lună înainte. Direcția lor de înaintare a fost spre vest sau nord-vest, atingând Târgu-Mureș la 25 noiembrie, Bistrița la 4 decembrie și Brașovul la 7 decembrie. Venind dinspre Reghin, 4.000 de infanteriști au trecut prin Dej și au ajuns în Cluj la 21 decembrie (*ibidem*, p. 638). Pornind din Dej și Cluj, unitățile românești au ocupat la 13 ianuarie 1919 Jiboul și la 14 ianuarie Zalăul, iar pe direcția Oradea, Huedinul și Aghireșul (Liviu Borcea, *Agonia*, p. 25-27). Apropierea trupelor românești de zona Baia Mare a trezit speranța românilor de aici că evenimentele ca cel de la Târgu-Lăpuș nu se vor mai repeta. C.N.R. Comitatens Satu Mare recunoștea, printr-o circulară din 22 decembrie 1918, că județul (comitatul) „nu dispune pentru asigurarea ordinii și siguranței publice de forțe îndestulătoare”. (*Maramureșenii în lupta...*, *op. cit.*, p. 372).

Colaborarea cu organele simetrice ale comunității maghiare era una marcată adesea de nesinceritate. Paul Krizsan o spune în *Oglinda orașului Baia Mare* (Editura Minerva, 1933). După Krizsan, tendințele lor „în acele timpuri au devenit contrarii” și dacă „totuși în oraș s-a desfășurat viața în mod pașnic” (*op. cit.*, p. 12), aceasta s-a datorat, după părerea mea, faptului că forțele „contrare” se echilibrău. Existau forțe care pregăteau confruntarea.

Comandamentul trupelor române din Dej era înștiințat de către C.N.R. Baia Mare că magaziiile de dinamită ale minelor au fost sparte de două ori de către 800 de muncitori. Aceștia au luat calupuri de dinamită pentru a arunca în aer podurile de cale ferată de sub garniturile ce ar fi adus în oraș trupe românești (Arhivele Naționale, Fond Citat, D.23/28 decembrie 1918). Gărzile naționale românești din zonă au primit „știre scurtă despre faptul că muncitorimea de la ocnele erariale (minele statului, n.n.) a primit în ascuns un vagon de arme”, în urma căreia a sechestrat vagonul la 3 kilometri de Baia Mare; a fost găsită în vagon și o mină, ce trebuia folosită „pentru a nimici pe românii aflători în Biserica de Tăuții de Sus”, cu „ocaziunea sărbătorilor de Crăciun” (*ibidem*). Dacă gărzilor civice maghiare li s-a trimis pe ascuns un vagon de arme, la cererea C.N.R. Baia Mare din 9 decembrie 1918 comisarul guvernamental maghiar comitatens din Satu Mare a aprobat doar 150 de arme pentru înzestrarea gărzilor naționale românești din cele 300 solicitate. Oficiul de poliție pentru gărzile civile deținea în depozite 400 de arme (Arhivele Naționale, Fondul citat, D. 16/9 decembrie 1918). În adresa amintită, din 18 decembrie 1918, C.N.R. Baia Mare a solicitat Comandamentului trupelor române cantonate la Dej trimiterea a 150-250 de soldați „contra acțiunilor dușmănoase puse la cale de elemente potrivnice hotărârilor de la Alba Iulia”. Acestei solicitări i s-a răspuns prin trimiterea cu trenul a unui batalion de asalt condus de maiorul Dumitru Coroamă, component al Brigăzii 14 infanterie. Acesta a sosit în gara Baia Mare în seara zilei de 6 ianuarie 1919, fiind întâmpinat de o delegație românească în frunte cu avocatul băimărean Teofil Dragoș, președintele C.N.R. comitatens Satu Mare.

Siguranța zonei Baia Mare era asigurată până la Bușag-Cicârlău pe direcția vest spre Satu Mare și până la Someș pe direcția Ardușat-Jibou, de-a lungul căii ferate Baia Mare-Jibou. În

schimb, arată Ioan Georgescu în monografia dedicată lui Gheorghe Pop de Băsești (*op. cit.*, p. 160), „în nenorocitele comune românești rămase dincolo de această linie de demarcație, în Oarța de Jos, Băița, Asuajul de Jos, Asuajul de Sus, Bârsăul de Jos, Bârsăul de Sus nu rămâne casă neje-fuită... Îndeosebi răpesc micii, scroafele, porceii, slăninile, hainele, bucatele, tot ce găesc la casa omului. Cine se împotrivește, e ucis ori aprins!”.

Un episod demn de un roman se petrece în zona Cehul Silvaniei-Băsești. Vrednicul preot Alexandru Achim din Băsești „primește înștiințare scrisă de la un ofițer român ca, pe căi lătu-ralnice, neobservat de nimeni, să vină noaptea, până la Benesat, de unde, a doua zi, împreună cu trupele române, garda națională de la Băsești să ocupe Cehul Silvaniei”, principalul centru din zona Codrului (*ibidem*, p. 161-162). Sub presiunea lor, „ungurii înarmați au fugit în Cehul Silvaniei”, trupele române ocupând orașelul fără lupte (*ibidem*, p. 162), stabilind aici un punct avansat spre eliberarea „Țării Codrului”. Era în pregătire în acest scop o ofensivă și avea loc o concen-trare de trupe românești, sosite treptat cu trenul până la Benesat, stația proximă de cale ferată. Apoi, în conivență cu ofițerii români, popa Achim conduce garda românească din zonă pe o culme din hotarul Oarței de Sus pentru a rupe legătura inamicului cu trupele de pe Vârful Co-drului și din satul Bicaz. În ziua de 15 februarie 1919, trupele române atacă în zona Hodod și Oarța de Sus, inamicul retrăgându-se „în fugă nebună” spre Supurul de Jos (*ibidem*, p. 162). În cinstea celor 18 eroi români morți la Hodod, în 1931 a fost sfințit un falnic monument, unde apoi în fiecare an s-au organizat pelerinaje și comemorări. Noua linie despărțitoare nu era, însă, impenetrabilă din cauza insuficienței trupelor românești după amintita ofensivă locală. Nici mă-car înmormântarea celui ce proclamase Marea Unire la Alba Iulia, „badea George”, ce a decedat la 23 februarie 1919, în aceste împrejurări dramatice, nu s-a putut desfășura în condiții normale. Satul Băsești se afla în zona de contact dintre forțele românești și cele ungurești, fiind astfel ex-pus unor incursiuni rapide. La auzul morții lui George Pop de Băsești, dușmanii hotărâsc să împiedice înmormântarea acestuia după datină. „La înmormântarea lui George Pop vom fi și noi prezenți”, au trimis ei vorba (*ibidem*, p. 215-216). A fost nevoie ca același paroh Achim să apele-ze la căpitanul Alexandru Costescu, cantonat la Cehu, pentru a trimite o unitate militară la Bă-sești.

Un număr de 16 ostași și doi plutonieri au încadrat sicriul și au apărat procesiunea, con-tra căreia „hoardele lui Kun Béla (nu era încă la putere, n.n.) trimit o ploaie de gloanțe din as-cunzișurile lor” (*ibidem*, p. 216). „Între salve și detunătoare puternice, așa cum îi cursese și viața, se așază în pământ rămășițele marelui luptător”, încheie emoționant biograful său (*ibidem*). Era 26 februarie 1919.

Inițiatorul și fondatorul Fundației și revistei *Pro Unione*, ce apare de două decenii la Baia Mare, prof. Augustin Micu din Cicârlău a publicat încă în al doilea număr (aprilie 1999) un arti-col intitulat „Evenimente pe linia demarcațională între Cicârlău și Ilba (6 ianuarie – 19 aprilie 1919)”, ce completează episodul din zona Codrului, prezentat mai sus.

Profesorul Micu precizează că, la 6 ianuarie 1919, când trupe românești venite de la Dej au sosit la Baia Mare, au început confruntările cu trupele maghiare. La ele au participat ulterior și Regimentul 4 Artilerie și Regimentul 16 Infanterie, cel din urmă având la comandă pe colone-lul Alexandru Rotaru (*ibidem*, p. 19).

Ofițerii și soldații români au fost întâmpinați de cicârlăuani ca „adevărați frați și elibera-tori, cu tot ce aveau mai bun” (*ibidem*). Inițiativa atacurilor au avut-o trupele maghiare la 28 fe-bruarie 1919, când au ocupat Cicârlăul, luând prizonieri 4 soldați români, pe care i-au împușcat pe malul Someșului (*ibidem*, p. 20). După concentrarea unor trupe suficiente, românii au con-traatacat dinspre Bușag, unde se retrăsese și, la 13 aprilie 1919, au alungat dușmanul până la Seini. Din cauza insuficienței forțelor, raportate la cele ale inamicului, a fost necesară o repliere la punctul de pornire dinspre Cicârlău, localitatea Ilba – situată între Seini și Cicârlău –, căzând din nou sub stăpânirea lui. Represaliile contra românilor localnici pentru fraternizarea lor cu

trupele românești au fost dure, 16 dintre ei fiind bătuți bestial, iar unul împușcat. În preziua și apoi în ziua de Paști (15-16 aprilie 1919) armata română a contraatacat și a recuperat teritoriul până la Seini, unde se termină „Poarta Someșană” (culoar strategic) și începe Câmpia Tisei. Doctorul în istorie Ion Iacoș, fiu al Ilbei, ne prezintă în numerele din iunie și decembrie 1999 ale revistei *Pro Unione* (Baia Mare) „Operațiuni(le) de recunoaștere ofensivă ale trupelor române din aprilie 1919 în zonele Ardușat-Cicârlău-Ilba”, pe baza Jurnalului de operațiuni ale trupelor participante. Forțele inamice erau formate de Armata Roșie bolșevică maghiară (cu mai puțin de o lună înainte bolșevicii lui Béla Kun luaseră puterea la Budapesta), detașamentele de voluntari secui și Armata Roșie ucraineană, trimisă în ajutorul celei dintâi de Vladimir Ilici Lenin. Lenin și Béla Kun împărțeau nu numai dorința de nimicire a burgheziei, ci și pe cea contra românilor și României ce trebuia lipsită atât de Basarabia și Bucovina, cât și de Transilvania.

De pe amplasamentele situate pe aliniamentul amintit, „frații de clasă” efectuau incursiuni până la Zalău și Seini, tatonând teritoriul până la cele ale armatei române. În zonă acționau unități ale Diviziei 7 Infanterie, conduse de generalul Constantin Neculcea. (*Pro Unione*, iunie 2001, p. 23). Luptele amintite din zona Bușag-Cicârlău-Ilba-Seini sunt relatate și într-un alt jurnal de operațiuni, al unei subunități, mai detaliat.

Un alt Raport se referă la recunoașterea ofensivă executată chiar în ziua de Paști asupra satelor Aciua și Borlești, situate pe celălalt mal al Someșului, în dreptul Bușagului și Cicârlăului. Beneficiind de capul de pod de la Ardușat și de podul de cale ferată (îngustat) de la marginea acestei localități, subunități ale Regimentului 10 Roșiori au înaintat spre Aciua dinspre Ardușat pe calea ferată (*Pro Unione*, decembrie 2001, studiul citat, p. 19).

După un succes inițial, a urmat retragerea până la pod, din cauză că dușmanul a contraatacat cu „forțe mult superioare, cam patru plutoane pe flancul drept” (*ibidem*, p. 20). La 26 mai 1919, regele Ferdinand și regina Maria au vizitat orașul Baia Mare (Paul Krizsan, *op. cit.*, p. 13), regele stabilind, în calitatea lui de comandant suprem, detaliile ofensivei românești pentru eliberarea teritoriului de nord-vest, împreună cu comandanții români din zonă. În ofensiva precedentă, încheiată la 30 aprilie, trupele românești ajunseră la Satu Mare (Mircea Mușat, Ion Ardeleanu, *op. cit.*, p. 650). Închei prezenta evocare a evenimentelor de acum un secol cu un document senzațional din săptămânile premergătoare zilei de 1 decembrie 1918, reluat de revista *Pro Unione* (nr. din decembrie 2004) după revista *Flacăra lui Adrian Păunescu* din 3 aprilie 2003, publicat de Hajdu Győző.

Este vorba de un manifest intitulat „Către intelighenția maghiară” și semnat de 100 de scriitori și artiști maghiari, printre care scriitorii Ady Endre și Babits Mihály, respectiv compozitorul Bartók Béla. Adoptat înaintea ținerii Marii Adunări Naționale a românilor de la Alba Iulia, documentul recunoștea apartenența statală a locuitorilor unui teritoriu „potrivit voinței poporului și pe baza principiilor lui Wilson”, căci „granițele istorice... nu pot fi obstacole în calea autodeterminării” (*ibidem*, p. 56). După principiul autodeterminării până la despărțirea de stat a etniei majoritare într-un teritoriu, acceptau semnatarii, „vechea Ungarie s-a prăbușit”, căci ea era constituită „în patul lui Procust al unui vechi stat istoric”, adică a unui principiu invalidat de democratizarea vieții internaționale. Câtă vreme aceasta permitea ca „minoritatea de altă limbă din orice stat să poată fi sprijinită neîngrădit de oricare alt stat”, care „să poată susține școli în celălalt stat, să acorde ajutor neamului său, după propria lor dorință” (*ibidem*, p. 57), individualitatea sa etnică poate fi păstrată.

Concluzia era una firească și de bun-simț: „Să trăim în pace unii alături de alții ca națiuni libere, cu națiuni libere” (*ibidem*, p. 56).

Dr. Alexandru Victor Culcer (1897-1979)

Dr. Felix MARIAN
Baia Mare

Născut la 10 aprilie 1897, în Inău, județul Sălaj, Alexandru Victor Culcer (n. Lenghel) este fiul protopopului greco-catolic Sigismund Lenghel, din Baia Mare, și al Sofiei Colceriu. A preluat în 1935 numele Culcer, prin adoptarea oficială a numelui mamei sale, Sofia Colceriu/Culcer, asigurând continuitatea unei vechi familii de cărturari și medici ardeleni. A făcut liceul la Dej. A început Facultatea de Medicină la Budapesta înainte de 1918, unde a făcut desen anatomic pentru profesorul său de anatomie.

Ca student, a fost încorporat în armata austro-ungară cu serviciul pe frontul din Serbia și apoi în Polonia. A participat ca medic ofițer la adunarea de la Alba Iulia, încurajat de profesorul său de desen de la liceul din Dej. Alexandru Culcer a frecventat paralel cursurile universitare de belle-arte la Budapesta, precum și cursurile de vară ale Școlii Libere de Pictură din Baia Mare. Ulterior, leagă prietenii cu pictorii băimăreni Katz Márton (care va realiza portretul medicului), Jandi David, Ziffer Sándor, Szolnay Sándor.

După terminarea războiului și după Marea Unire este demobilizat. I se recunosc anii de studiu de la Budapesta și se înscrie la Facultatea de Medicină și Farmacie din Cluj. A absolvit-o în 1925, iar apoi a realizat o teză de doctorat intitulată *Istoricul ciumei din Cluj*, publicată în 1930, fiind asistent onorific la Catedra de istoria medicinei, sub conducerea francezului Jules Guiart.

Alexandru Victor Culcer

Între 1925 și 1936 a fost medic la Apahida, la Dej, apoi a deschis un cabinet medical în Cluj, pe strada Memorandumului. A ocupat postul de asistent bacteriolog al Laboratorului de Igienă din Cluj. În 1935 era medic la Dej, lucra pentru Asigurările Sociale și Căile Ferate Române și avea un cabinet privat. A urmat cursurile de specializare ale Institutului de Medicină Tropicală de la Anvers/Antwerpen, în Belgia, cu intenția de a se angaja în Congo Belgian. S-a căsătorit la București în 1935 cu bănațeanca Ersilia Guțu (n. 23 decembrie 1907), profesoară de limba română, și renunță la expatriere. Este obligat să părăsească Dej, după cedarea Ardealului de Nord, în noiembrie 1940, și este repartizat de serviciile pentru refugiați la Sulina, unde ocupă postul de medic-șef al Laboratorului de Igienă, iar în 1941-1942 și pe acela de medic-șef al Portului Sulina. În 15 iunie 1941 i se naște unicul fiu, Dan Constantin Culcer, aflat astăzi la Paris.

Este mobilizat după 22 iunie 1941 și trimis pe frontul din Ucraina, pe malul Niprului. În urma unui accident este declarat întâi dezertor (și urmărit ca atare), apoi apt necombatant, fiind repartizat la spitalul de spate de front din Sighișoara. Din 1942 și până în 1949 a fost medic-șef al Laboratorului Regional de Igienă din Sighișoara, dar a ocupat prin cumul și funcțiile de director al Spitalului de Stat din Sighișoara (1945-1947) și de inspector general sanitar pentru controlul laboratoarelor (1947-1949).

În perioada războiului găzduiește, la domiciliu, pe strada Vlad Țepeș nr. 25, și ocrotește de persecuții câțiva evrei, iar în perioada imediat postbelică emite certificate medicale pentru a salva de deportare în Siberia cetățeni români de origine săsească (probele se află în arhiva fostului Institut de Artă din Cluj și în Arhivele Naționale, filiala Târgu-Mureș).

Primește medaliile Meritul Sanitar și Meritul Cultural în 1947. Între 1945 și 1947 organizează, ajutat de publicistul N. D. Cocea, și conduce la Sighișoara o Școală Liberă de Arte Plastice, cu secții de pictură, sculptură, actorie. Printre cadrele didactice funcționează, la invitația lui Al. Culcer, sculptorul Ion Vlad, pictorița Mariana Petrașcu-Riegler, pictorul Sorin Ionescu, poetul Dimitrie Stelaru. Participă la activitatea civică de depistare a talentelor la sate și în orașele de provincie, organizată de partidul comunist.

Se înscrie în 1945 în Partidul Social Democrat și ocupă câteva responsabilități pe linie culturală. Devine membru al P. C. R., după unificarea din 1948. Organizează la Sighișoara serbările legate de centenarul revoluției de la 1848, precum și, în vara lui 1956, săpături arheologice pentru depistarea mormântului poetului național și revoluționar maghiar Petőfi Sándor, pe câmpia bătăliei de la Albești. Pentru finalizarea cercetărilor, este cooptat într-o comisie mixtă alcătuită din arheologi, istorici militari și istorici ai literaturii, sub egida academiilor română și ungară.

La finele lui 1949 renunță la practica medicală, după naționalizarea cabinetului său medical, declarat de autorități și de colegi invidioși (adevărații proprietari de sanatorii), abuziv, ca fiind sanatoriu. Se prezintă la concursul pentru ocuparea unui post de conferențiar de anatomie artistică la Institutul de Arte Plastice „Ion Andreescu” din Cluj. Câștigă concursul și se mută cu familia la Cluj în primăvara lui 1948. Aici, dincolo de activitatea universitară, frecventează cercurile de intelectuali din preajma lui Lucian Blaga, fiind urmărit ca și alții de Securitate, este membru al Cenaclului Literar „Maxim Gorki”, colaborează la periodicele culturale *Almanahul literar*, *Tribuna*, scrie articole de știință și istorie popularizată în cotidienele din Cluj, *Făclia* și respectiv *Igazság*, colaborează la periodice științifice de istorie. Publică câteva cărți de popularizare a științei, cu aspecte și documente inedite.

Studentii săi sunt îndrumați să cunoască anatomia umană și cea animală, prin vizite sistematice în sala de disecții, dar și la Muzeul de zoologie al Universității din Cluj. Este membru al Societății de Științe Medicale, al celei de istoria medicinei și a Societății Numismatice. Continuă astfel activitatea de istoric al medicinei, bogată și novatoare, din anii 1925-1935, fiind autorul unor articole deschizătoare de drumuri care sunt citate, și după anul 2000, în bibliografia de specialitate, signacule, oculistică romană, despre pessarii, despre pandemii, despre vaccinarea antivariolică sau antirabică, despre medicina populară.

Este autorul primei cercetări cu diagnostic medical prin radiografieri röntgen a unei mumii egiptene aflate în colecția Muzeului de Istorie din Cluj, despre care publică o dare de seamă în presa clujeană. Face cercetări asupra sensibilității „nervoase” a plantelor carnivore, demonstrând efectul inhibant al cloroformului asupra plantei *Drosera rotundifolia*, identifică cultul oriental al Șarpelui Glykon în statuia descoperită la Constanța, face inovații pentru rezolvarea unor probleme de igienă în galeriile de mină, prin construirea unui closet portabil igienizat cu praf de turbă, pentru care depune un brevet etc.

Spirit plurivalent, posesor al unei biblioteci bogate, din care o parte a fost păstrată de fiul său, criticul literar Dan Culcer, donată apoi Bibliotecii Centrale Universitare „Lucian Blaga” din Cluj-Napoca, Alexandru Culcer a fost preocupat de domenii diverse. Arhiva sa, conținând documente personale, acte de familie, studii publicate sau inedite, traduceri inedite (Jókai Mór, *Trandafirul alb*), a fost depusă în 1987, ca fond personal, la Direcția Mureș a Arhivelor Naționale, unde poate fi consultată liber.

A decedat, după o lungă suferință, la data de 10 octombrie 1979, urmat de soția sa, în mai 1981, ambii odihnindu-se la Târgu-Mureș, în cimitirul de sub Platoul Cornești.

Muzicologul și publicistul George Zbârcea, unul dintre colaboratorii apropiați ai medicului, ca stilizator în perioada clujeană, spunea despre Alexandru Culcer: „A fost un bun cunoscător al istoriei și literaturii din sud-estul continentului, un exeget al istoriei medicinei, familiarizat cu istoria picturii și sculpturii Europei, pasionat de aspectele riziotomiei antice și de reactualizarea ei în farmacopeea modernă, mânuitor cu nerv gazetăresc al condeiului și, nu în ultimul rând, bibliofil, colecționar de artă și cronicar plastic”.

Victor Ilieșiu – fișă de autor (1916-1984)

Simona DUMUȚA

Biblioteca Județeană „Petre Dulfu”

În 2016 s-au împlinit 100 de ani de la nașterea poetului Victor Ilieșiu. Publicându-i bibliografia în paginile revistei *Bibliotheca Septentrionalis*, marcăm centenarul unuia dintre maramureșenii care au contribuit prin creația sa la îmbogățirea liricii românești contemporane și a culturii românești în general.

Victor-Teofil Ilieșiu, preot, profesor, poet și publicist maramureșean, s-a născut la 1 august 1916 în Șomcuta Mare, într-o familie de români greco-catolici. Tatăl, Gavril Ilieșiu, a fost învățător, iar mama, Maria (născută Buteanu), provenea dintr-o veche familie nobilă din Țara Chioarului.

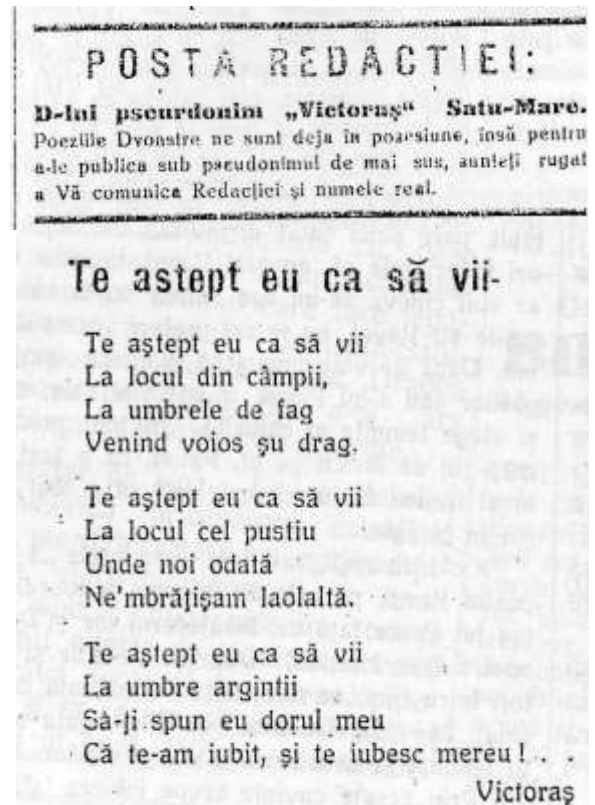
A urmat școala primară și gimnaziul la Șomcuta Mare, între anii 1922 și 1929, apoi liceul „Mihai Eminescu” din Satu Mare între 1929 și 1933, cursurile Facultății de Filozofie și Litere a Universității „Regele Ferdinand” (1934-1937) și pe cele ale Academiei de Teologie Româno-Unite din Cluj (1940-1943).

La doar 14 ani, licean fiind, publică în anul 1930, în foaia săptămânală *Chioarul*, din Șomcuta Mare, sub numele de *Victoraș* – rugat fiind de către redacția publicației să își dea numele complet dacă vrea să fie publicat¹ (vezi foto) – poezia intitulată

„Te aștept eu ca să vii”², dar adevăratul său debut se va produce patru ani mai târziu, în anul 1934, când i se publică versuri în revistele *Cuvântul liber* din București și *Societatea de mâine* din Cluj, reviste cu o mult mai largă răspândire geografică.

Colaborează constant la pagina literară a ziarului *Tribuna Ardealului* – „Grai și suflet românesc” –, iar includerea sa în antologia *Versuri din Transilvania nordică*, publicată la Cluj în anul 1941, sub îngrijirea maramureșeanului Gheorghe Dăncuș, antologie în care este cuprins alături de alți opt colaboratori ai ziarului, a venit în mod firesc, ca o încununare a talentului literar diseminat în paginile publicației.

De-a lungul anilor, a colaborat la diverse publicații: *Cuvântul liber* (București), *Societatea de mâine* (Cluj), *Țara* (Sibiu), *Patria* (Cluj), *Ecoul* (Arad), *Freamătul școlii* (Cluj), *Săptămâna* (Bistrița), *Afirmarea* (Satu Mare), *Tribuna Ardealului* (Cluj), *Abecedar literar* (Cluj), *Studii și articole* (Baia Mare).

¹ *Chioarul*, an I, nr. 19, 8 iunie 1930, p. 4.

² *Chioarul*, an I, nr. 22, 29 iunie 1930, p. 2.

Debutul editorial se produce în anul 1942, cu volumul de versuri *Ogorul gândului*, apărut la Tipografia Grafika din Oradea, dar, din nefericire, cronica scrisă de Francisc Păcurariu pentru acesta este interzisă de cenzura vremii. În anul 1943 este inclus în antologia *Ardealul cântat de poeți*, apărută la București și editată de Matei Alexandrescu, iar în anul 1947 în volumul *Mai Român Lira*, antologie de lirică românească editată de Kéki Béla și apărută la Budapesta (în limba maghiară).

În același an este hirotonit preot, dar, un an mai târziu, scoaterea în afara legii a religiei greco-catolice și refuzul de a-și renega credința atrag asupra sa repercusiunile regimului, fiind permanent urmărit și anchetat. Situația în care se afla și împrejurările nefaste se răsfrâng apoi asupra oricăror intenții de publicare a creației sale poetice. Solicitarea de publicare a celui de-al doilea volum este respinsă sistematic vreme de 15 ani, până în anul 1980, când, în final, este acceptată publicarea cărții *Tinerețe fără bătrânețe* la Editura Dacia din Cluj-Napoca și prefăcută de

același Francisc Păcurariu, împreună cu cronica cenzurată a volumului de debut.

Timp de peste trei decenii, între anii 1948 și 1980, Victor Ilieșiu a fost profesor de limba română în Baia Mare, unde și-a pus amprenta în educarea și formarea multor generații de elevi care l-au avut ca dascăl.

În anul 1997 este inclus în antologia *Dor de lumină. Poezie pentru toate vârstele*, volum apărut la Editura Ariadna din Baia Mare și coordonat de Zamfira Deac și Lucia Ghișa, iar în 2011, fiul său, Sorin Ilieșiu, readuce în atenția publică creația poetică a tatălui, atât prin poezii cunoscute, cât și prin unele care nu au mai fost publicate, reunite în volumul *Ars poetica. Poezii edite și inedite (scrise între anii 1941-1958)*, cu un Cuvânt-înainte de Radu Ulmeanu și aprecieri critice din partea mai multor scriitori români.

Deși cunoscut mai degrabă ca poet, Victor Ilieșiu și-a dedicat o bună parte din activitatea scriitoricească și publicistică. În paginile ziarului *Tribuna Ardealului*³, ziar la care a colaborat cel mai mult, cu deosebire la pagina literară „Graii și suflet românesc”, regăsim o serie de articole publicate între anii 1941 și 1943, pe ale căror titluri le inserăm în rândurile ce urmează:

Puncte de plecare..., nr. 130, 23 febr. 1941, p. 2

Orientare și cunoaștere, nr. 155, 27 mart. 1941, p. 2

Fenomen transilvănean, nr. 164, 6 apr. 1941, p. 2

Învierea ca simbol al renașterii spirituale, nr. 172, 19 apr. 1941, p. 14

Parabola fiului rătăcit, nr. 222, 26 iun. 1941, p. 2

Icoane, nr. 237, 13 iul. 1941, p. 2

O dinamică nevăzută: creația contemplativă, nr. 246, 24 iul. 1941, p. 2

Seceriș pe Valea Cornesei, nr. 258, 7 aug. 1941, p. 2

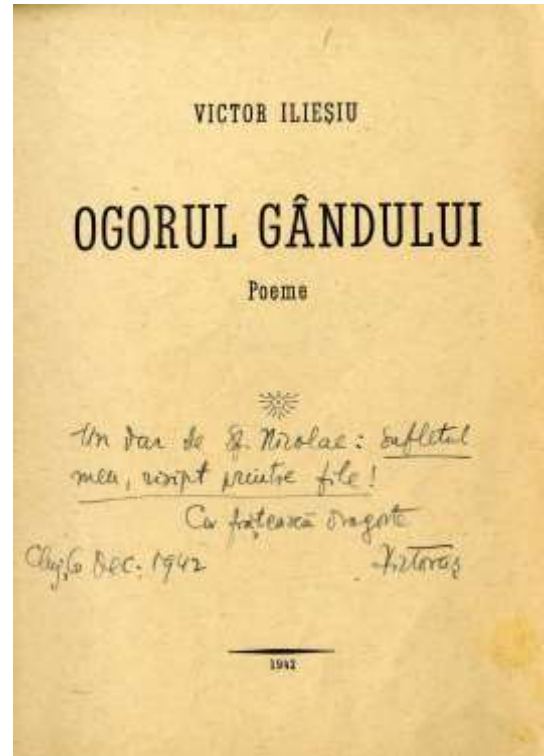
Esseul unei sume catolice contra celor fără-de-Dumnezeu (Editions-Spes, Paris, 1936), nr. 260, 9 aug. 1941, p. 2

Mesianismul culturii, nr. 275, 29 aug. 1941, p. 2

³ Articole din colecția incompletă a ziarului *Tribuna Ardealului* pe care o deține biblioteca noastră.

- Ion Pop-Retegantul (1853-1905). Părintele folklorului transilvănean*, nr. 282, 6 sept. 1941, p. 2
Vlădica Iuliu, nr. 352, 29 nov. 1941, p. 1
Poesia Transilvaniei: George Boldea, nr. 409, 13 febr. 1942, p. 2
Tinerețea și spiritualitatea eroică, nr. 441, 22 mart. 1942, p. 2-3
Învățămintul teologic și preoția, nr. 577, 13 sept. 1942, p. 2
Începuturile presei românești în Transilvania, nr. 595, 2 oct. 1942, p. 2
Perspective și valori. Mesianism, misticism și modernism, nr. 642, 8 dec. 1942, p. 2
Carmen, nr. 769, 23 mai 1943, p. 2
De ce scriem?, nr. 877, 8 oct. 1943, p. 2
Îndumnezeirea omului, nr. 936, p. 2

Suntem de părere că aceste articole, precum și celelalte risipite în alte ziare și reviste, alături de referințele critice și corespondența literară, ar putea fi atât obiectul, cât și subiectul unui volum de publicistică. În sprijinul acestei idei, mai menționăm că biblioteca noastră deține în colecțiile sale și o miniarhivă personală a poetului Victor Ilieșiu: copii după acte de naștere, botez, căsătorie, documente literare, corespondență, extrase din presă, volumul de debut cu dedicația autografă și cărți cu semnătură de proprietate care i-au aparținut.

Bibliografie

- Temian, L.; Marinescu, O.; Brezovszki, A., *Autori maramureșeni. Dicționar biobibliografic*, Baia Mare, Editura Umbria, 2000.
 Hangiu, Ion, *Dicționar al presei literare românești (1790-1982)*, Editura Științifică și Enciclopedică, București, 1987.
 Ilieșiu, Victor, *Tinerețe fără bătrânețe. Versuri*, Editura Dacia, Cluj-Napoca, 1980.
 Ilieșiu, Victor, *Ars poetica. Poezii edite și inedite*, Editura Pleiade, Satu Mare, 2011.
Magyar Nemzeti Digitális Archívum, mandadb.hu.

Centenarul nașterii filozofului Octavian Nistor (1917-1993)

Motto: „Regimurile cu tendințe dictatoriale oculte sau fățișe, prin logoree publicistică, posturi de radio și de televiziune au năravul, devenit procedeu, de a-i face pe cei mulți să vadă ceea ce li se spune și nu ceea ce este de văzut”.

(Ștefan I. Nenițescu, în revista *Secolul 20*, 216-218/1979)

Isabela VASILIU-SCRABA

București

Când am evidențiat ostracizarea lui Vintilă Horia înainte și după 1990, observasem că în postcomunism noutatea cea mai „revoluționară” (ca să spunem așa) a constituit-o publicarea (în revista *Steaua*, Cluj-Napoca, 4/1990) a câtorva amintiri despre eseistul Axente Sever Popovici, desprinse din jurnalul lui Vintilă Horia, primul scriitor nefrancez laureat în 1960 al celei mai înalte distincții a literelor franceze¹. Axente Sever Popovici (absolvent de Filozofie, dar și al Facultății de Matematică) fusese remarcat de filozoful Nae Ionescu, rămânând a-i fi asistent. Într-un dosar de urmărire „comunistă” a lui Constantin Noica², s-a găsit informația că în iunie 1974 Axente Sever Popovici a fost la Păltiniș. În documentul scăpat la trierea securisto-comunistă se amintește că vizitatorul timișorean fusese în Facultatea de Filozofie „printre studenții fruntași”, fiind coleg cu Octavian Nistor (1917-1993), Alexandru Dragomir (1916-2002), Mihai Cismărescu (Radu Gorun la Radio Europa liberă), Antoaneta Bodisco, Mihai Șora, Alice Botez, Jeni Acterian etc. Din cauza urgiei vremurilor, Alexandru Dragomir („singurul fenomenolog român”) și-a petrecut toată viața sa de filozof în intimitatea câtorva persoane: la început în cercul „de la Andronache”³, din care făcea parte (până să ajungă în temnițele comuniste) și Mircea Vulcănescu (fostul său profesor), apoi, după niște decenii, conversând cu Octavian Nistor și Mihai Șora, sau vizitându-l (singur ori împreună cu cei doi foști colegi de facultate) la Păltiniș pe Constantin Noica.

Cu doi ani înainte de marea trecere, Alexandru Dragomir⁴ l-a evocat (în 15 iunie 2000) pe fostul său profesor, Mircea Vulcănescu. Întâi pentru a spune că a făcut parte dintr-un grup de studenți [printre care și prietenul său Octavian Nistor] care au fost „foarte influențați de Mircea Vulcănescu”⁵. Pe urmă, spre a ilustra ideea că în filozofie „nu cantitatea contează foarte mult”, ci calitatea gândirii (vezi A. Dragomir: „*Eu mă simt acasă doar în filozofie*”, interviu comentat și refăcut de Isabela Vasiliu-Scraba, în revista *Asahi* din Piatra-Neamț, numerele din 2008 și 2009; în revista *Acolada*, Satu Mare, nr. 6/2013, nr. 9/2013, nr. 10/2013, nr. 11/2013, nr. 12/2013, nr. 1/2014, nr. 2/2014). În vizitele sale la Păltiniș, Alexandru Dragomir îi dădea lui Noica foile în care-și consemnase gândirea. Cum a făcut în 1981 cu eseul despre Socrate, nepu-

¹ Vezi Isabela Vasiliu-Scraba, *Vintilă Horia ostracizat, ca și Eliade, din comunism până azi*, fragmente în revista *Acolada*, Satu Mare, anul IX, nr. 12 (97), decembrie 2015, p. 16.

² Vezi prima carte dedicată gândirii filozofului de la Păltiniș: Isabela Vasiliu-Scraba, *Filozofia lui Noica, între fantasmă și luciditate*, Slobozia, 1992, precum și recenzia acestei cărți de debut a scriitoarei, în revista *Jurnalul literar*, București, decembrie 1994, p. 2.

³ Vezi Isabela Vasiliu-Scraba, *Alexandru Dragomir și Mircea Vulcănescu în „Cercul de la Andronache” înființat de Noica*; <https://isabelavs2.wordpress.com/isabelavs-noica3andronache/>.

⁴ Vezi întâiul volum despre gândirea lui Alexandru Dragomir, apărut la câteva luni după publicarea filozofiei lui Dragomir, trunchiată și modificată de editori: Isabela Vasiliu-Scraba, *Propedeutică la eternitate. Alexandru Dragomir în singurătatea gândului*, Slobozia, 2004.

⁵ Vezi *Interviul din 15 iunie 2000 luat de Fabian Anton filozofului Alexandru Dragomir*, interviu refăcut de Isabela Vasiliu-Scraba după cenzurarea lui în *Observatorul Cultural*, 2005, și însoțit, pe alocuri, de comentarii, on-line <https://isabelavs2.wordpress.com/miscellanea/isabelavs-adnotat3-interviu-alexdragomir/>.

blicat ca atare de editorul care i-a vampirizat, de fapt, gândirea, spre a trece în ochii naivilor (sau a lingușitorilor săi, vezi Isabela Vasiliu-Scraba, *Al. Dragomir nu este o „invenție” a lui Liiceanu, fiindcă oamenii mici nu-i pot inventa pe oamenii mari*) drept „coautor” fără știrea autorului⁶. Pentru Alexandru Dragomir, fenomenologia era un fel de a vedea „pe îndelete” ce este în jurul său și ce se poate gândi în marginea lui Thomas din Aquino, Platon, Kant, Hegel, Descartes, Aristotel etc. Era modul său particular de a intra într-un contact „înțelegător” cu lumea filozofiei, cu lumea din jurul său și cu propria persoană. Noica îi reproșase lui Dragomir lipsa de finalitate culturală a unei asemenea echilibrări care, fiind perfect autentică, mergea cumva pe linia observației lui Blaga din anii treizeci, după care fenomenologia „nu este creatoare”⁷.

Pornind de la libertatea umană exercitată într-o lume în care domnește necesitatea, gânditorul religios Nae Ionescu intenționase a explica studenților săi (Octavian Nistor, Axente Sever Popovici, Alexandru Dragomir, Jeni Acterian etc.) întrepătrunderea domeniului libertății absolute cu domeniul de existență, spunându-le în anul universitar 1936-1937 că aici este și dincolo de aici, în sensul că lumea despre care în mod simplificator se spune că transcende domeniul realității „nu este în lumea cealaltă mai mult decât în lumea de aici”⁸. Jeni Acterian (1916-1958), în memoriile ei intitulate *Jurnalul unei ființe greu de mulțumit* (București, 1991), îl descrie pe tânărul filozof Alexandru Dragomir călcând pe urmele faimosului metafizician Nae Ionescu⁹, dar amintește și de tânărul universitar Anton Dumitriu, succesorul profesorului Nae Ionescu (1890-1940) la catedra de istoria logicii. Scăpat cu viață din temnițele comuniste, filozoful Anton Dumitriu (1905-1992) va fi cel care va avea curajul de a prezenta (în *Istoria Logicii*, ed. a II-a, 1975) aspecte ale gândirii lui Nae Ionescu, nume interzis¹⁰ de cenzura dictaturii comuniste, precum și multiple fațete ale gândirii medievale.

În anii ateismului obligatoriu, Octavian Nistor, unul dintre puținii vizitatori cu care filozoful de la Păltiniș putea discuta de la egal la egal, avea să se ocupe, la rândul său, de gândirea medievală, citând și din lucrările foștilor săi profesori (P. P. Negulescu, *N. Cusanus*, 1937, și Anton Dumitriu, *Istoria logicii*, 1969) în selecția sa de texte medievale cu titlu de „camuflaj”: *Între antichitate și renaștere* (vol. I-II, *Gândirea evului mediu de la înce-*

⁶ Vezi Isabela Vasiliu-Scraba, *Ultima revelație a lui Alexandru Dragomir: „A nu te vinde comportă nebănuite riscuri”*, în revista *Argeș*, Pitești, Anul V (XLI), nr. 10 (292), octombrie 2006, p. 19; aici am citat fragmentele finale ale interviului din 15 iunie 2000 cenzurate de *Observatorul Cultural*. A se vedea și art. Isabela Vasiliu-Scraba, *Alexandru Dragomir nu este o „invenție” a lui Liiceanu, fiindcă oamenii mici nu-i pot inventa pe oamenii mari*, în revista *Acolada*, Satu Mare, anul VI, nr. 3/53, martie 2012, p. 19.

⁷ Isabela Vasiliu-Scraba, *Lucian Blaga și fenomenologia sau Despre noumen, fenomen și fenomenologie*, în revista *Tribuna*, Cluj-Napoca, Serie nouă, Anul XII, 1-15 mai 2013, p. 8-9.

⁸ Vezi Nae Ionescu, *Tratat de metafizică, 1936-1937*; text inedit, București, Editura Roza Vânturilor, 1999, p. 151. A se vedea și primul volum de exegeză a gândirii filozofice naeionesciene: Isabela Vasiliu-Scraba, *Metafizica lui Nae Ionescu în unica și în dubla ei înfățișare*, Slobozia, 2000.

⁹ Vezi Isabela Vasiliu-Scraba, *În labirintul rășfrângerilor: Nae Ionescu prin discipolii săi: Petre Țuțea, Cioran, Noica, Mircea Eliade, Mircea Vulcănescu și Vasile Băncilă*, Slobozia, 2000.

¹⁰ Vezi după minutul 5 înregistrarea comunicării Isabelei Vasiliu-Scraba la Simpozionul „Mircea Eliade și Mitul Eternei Reîntoarceri”, ediția a IV-a, Pitești: <https://www.youtube.com/watch?v=GUvdVrPmFbs&t=10s>.

puturile patristice la N. Cusanus, Editura Minerva, B.P.T., 1984, p. 276, 300, 315). Pentru prima dată după ocuparea sovietică a României ciuntită de Basarabia, Bucovina de Nord și Ținutul Herței, s-au putut, în 1984, parcurge texte scolastice (din Toma din Aquino, mistica germană, Occam, Duns Scotus etc.) prin intermediul traducerilor acestui fost student al lui Nae Ionescu și al lui Heidegger.

Probabil semne ale acestei activități de traducător întreprinse de O. Nistor s-ar găsi și în multe dintre paginile nepublicate din arhiva rămasă de la prietenul său, Alexandru Dragomir, care umpluse de-a lungul timpului o mulțime de caiete cu „opozitia” sa față de gândirea lui Toma din Aquino, Kant, Platon, Hegel, Descartes etc., sesizând perfect ideea lui Heidegger după care gândirea filozofică „cere o adevărată luptă cu marea tradiție”. La Freiburg, doctorandul Alexandru Dragomir „îi făcea opoziție” (Biemel, *Rămânând cu Heidegger*, în revista *Orizont*, Timișoara, 1997) chiar profesorului Martin Heidegger. Urme ale „opozității” sale față de filosofia noiciană n-au fost, din păcate, publicate nici până azi: „Noica mi-a arătat zece pagini îndesate cu observațiile pe care Alexandru Dragomir i le-a făcut la *Tratatul de ontologie*”, consemna în *Jurnalul de la Păltiniș* (București, 1983) „discipolul lui Henry Wald” (apud Noica) pe 29 septembrie 1979.

Fiu al unui ministru liberal ucis în temnița comunistă, filozoful Octavian Nistor (1917-1993), – după o lungă „pauză” (de la publicarea *Fragmentelor eleaților*), „pauză” forțată de aproape trei decenii în care cel care cunoștea engleza, franceza, franceza medievală, germana, germana medievală, italiana, latina și greaca veche a ajuns să-și câștige o perioadă traiul ca salvamar –, a reapărut pe piața cărții cu traducerea lui Frazer (*Creanga de aur*, 5 vol.) și cu *Antologia filozofică – filozofia antică* (vol. I-II, B.P.T., 1975), urmată după nouă ani de *Gândirea evului mediu...* În cripto-comunismul de după 1990 îi va mai apărea (chiar în anul morții) volumul *Filozofie neokantiană în texte* (Editura Științifică, București, 1993).

Scriind despre unul dintre discipolii necunoscuți ai lui Martin Heidegger care a fost la Freiburg când Noica îl audia (în 1943) a doua oară pe Heidegger, iar Alexandru Dragomir și Octavian Vuia își pregăteau cu Heidegger tezele de doctorat, am presupus că pe atunci trebuie să-l fi audiat pe filozoful german vorbind despre presocratici și Octavian Nistor. De-a lungul perioadei interbelice, auditoriul provenit din Regatul României ajunsese deja să cuprindă multe nume ale personalităților de prestigiu ale gândirii filozofice românești precum Lucian Blaga, Nae Ionescu, Constantin Floru, Ștefan Teodorescu, Dumitru Cristian Amzăr, Constantin Noica, Petre Țuțea, Sorin Pavel, George Uscătescu, Vintilă Horia etc. În studiul nostru *Constantin Oprișan, un discipol necunoscut al lui Heidegger* (revista *Rost*, an VI, nr. 70, decembrie 2008, p. 25-30) mai semnalasem cum, la vremea când bătrânul filozof fusese atacat la Paris și omagierea sa a fost interzisă la Sorbona, se formase un fel de zid românesc din exilații români foști studenți ai săi care l-au omagiat (pe Heidegger) printr-un Colocviu organizat la Cerisy la Salle. În același castel din Normandia avea să fie omagiat printr-un Simpozion și Mircea Eliade, după ce fusese onorat la Sorbona și la Academia Franceză.

Sub teroarea ideologică a regimului comunist, generația lui Noica și generația lui Axente Sever Popovici (care a supraviețuit regimului de exterminare din închisorile și lagărele comuniste) „a fost sugrumată, cu șansa ei [de afirmare prin creații originale]”, spunea filozoful trăitor la Păltiniș într-o cameră microfonizată (*Noica și Securitatea*, vol. II, 2010, p. 22). Noica știa perfect că filozofi marginalizați de statul polițienesc au fost mulți, nu numai Petre Țuțea, Sorin Pavel, Alexandru Dragomir (traducător în anii patruzeci al unui eseu heideggerian), Octavian Nistor sau Gheorghe Ciorogaru (traducătorul lui Iacob Böhme). El mai știa că „marginalizații” erau cu mult mai pregătiți în domeniul filozofiei decât absolvenții facultăților de marxism-leninism înființate după distrugerea Academiei Române și a învățământului superior românesc. Rezultatele muncii de traducere a „marginalizaților” impresionează și azi, atât cantitativ, cât și calitativ. Excelenți traducători precum Noica (din Kant și din idealistii germani), Octavian Nistor (din neo-

kantieni), D. D. Roșca, Virgil Bogdan, C-tin Floru (din Hegel), Elena Irion-Moisuc, N. Bagdasar, C. Narly, Mihail Antoniadă, Ion Gorun, Traian Brăileanu (din Kant), D. C. Amzăr, Petre Pandrea, Gh. Ciorogaru, Horia Stanca, L. Blaga etc. au fost cei care au introdus în cultura românească operele marilor filozofi germani.

Constantin Noica îi spunea în 1972 filozofului Octavian Nistor că tinerii comuniști, căroră le propusese să traducă din Platon¹¹, citesc Platon și „tot la filozofia marxistă ajung” (vezi volumul *C. Noica în arhiva Securității*, Editura Muzeul Național al Literaturii Române, 2010, vol. II, p. 101). Lui Octavian Nistor filozoful de la Păltiniș îi precizase și că Liiceanu este „discipolul lui Henry Wald” nu al său, ca să nu lase loc de vreo confuzie.

Obişnuit să fie plagiat și chiar forțat la un moment dat să se declare mulțumit că ideile sale circulă în cărți semnate de unii dintre vizitatorii săi (vezi textul lui Octavian Chețan din volumul apărut în anul centenarului nașterii marelui filozof român: *Modelul cultural Noica*, 2009, p. 119-133), într-o conversație înregistrată de Securitate pe 14 mai 1984, Noica întreba despre un scriitor dacă „e bun, sau plagiator?”¹², ultimul fiind cel care fie rezumă, fie parafrazează ideile altuia și uită să-l „deconspire” pe autorul ideilor preluate. Sau, chiar dacă-l amintește în trecut, el nu mai adaugă idei personale, nu pune nimic în plus (vezi Isabela Vasiliu-Scraba, *Despre G. Liiceanu și despre plagiarea de tip ‘inadequate paraphrase’ la Patapievică*, în revista *Acolada*, Satu Mare, nr. 7-8/2012, p. 19).

Petre Țuțea observase că Noica n-a făcut școală, deși toată viața visase să pună (ca și Nae Ionescu) temelia unei școli de gândire. Doar Octavian Nistor și Alexandru Dragomir, ultimul evoluat la maturitate într-o perfectă clandestinitate culturală, ar putea fi vag asociați unei presupuse școli „Noica”, ținând seamă de încurajările primite de Alexandru Dragomir de la Noica în anii 1946-1949, extrem de bine venite la început de drum, precum și de contactul apropiat pe care Dragomir și Octavian Nistor l-au avut cu Noica în ultimele lui decenii de viață.

¹¹ Despre deformarea discursului platonian odată cu traducerea făcută de comunistul Andrei Cornea (fiul stalinistului Paul Cornea, secretarul lui Ioșca Chișinevschi) am scris în eseu: Isabela Vasiliu-Scraba, *Noica printre oamenii mari și mici ai culturii noastre la 25 de ani de la moarte*, în revista *Oglinda literară*, Focșani, Anul XI, nr. 129, sept. 2012, p. 8360.

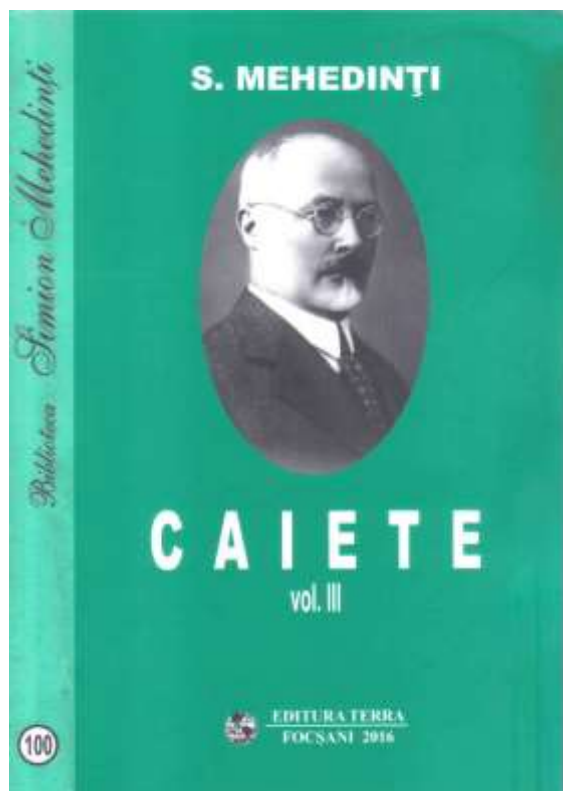
¹² Înregistrarea securistă a criteriului noician după care un scriitor comunist poate intra în categoria scriitorilor autentici („buni”) sau în categoria plagiatorilor (unde fusese plasat G. Liiceanu, „discipolul lui Henry Wald”, de comisia care i-a studiat doctoratul condus de Ion Ianoși) a fost făcută la un an de la publicarea *Jurnalului de la Păltiniș* (prin dogmaticul stalinist Ion Ianoși, profesor universitar cu liceul pe puncte, vezi Isabela Vasiliu-Scraba, *Pelerinaj la Păltinișul lui Noica*, <https://isabelavs2.wordpress.com/constantin-noica/pelerinaj-noica/>). Înregistrarea din 1984 se poate citi în volumul *Nae Ionescu și discipolii săi în arhiva Securității*, vol. IV: *Constantin Noica (2)*, ed. Dora Mezdrea (București, Editura Muzeul Național al Literaturii Române, 2010, p. 264).

Simion Mehedinți – alte însemnări dintr-o epocă malefică

Ionel NECULA
Tecuci

Același neobosit cărturar vrâncean, Costică Neagu, care și-a făcut un crez din editarea antumelor și, cu precădere, a postumelor lăsate de luminatul învățat sovejan, a reușit descifrarea altor *Caiete* de însemnări, notații și reflecții, întrupându-le în acest al treilea volum (Editura Terra, Focșani, 2016), care circumscrie intervalul ianuarie 1950-decembrie 1953, când autorul lor a

parcurs vârsta de la 82 la 85 de ani.

Perioadă grea. Instalată la putere cu ajutor moscovit, partidul comunistilor români a căutat să se înțelească în exercițiul guvernării trimițând la Canal și în hidoasele lagăre de concentrare, desigur, pentru a fi exterminați, pe toți cei ce însemnaseră ceva în vechiul regim – valoare, calitate și competență – și aducea în prim-planul scenei politice tot felul de răgălii, mulți dintre ei neștiutori de carte, incapabili să înțeleagă mersul evenimentelor și treburile țării, dar devotați, o devoțiune vecină cu fanatismul, față de cei ce i-au scos din anonim, i-au pus în demnități politice și le-au dat funcții, privilegii și o importanță neașteptată. Socialismul se instaura greu, cu amenințări, denunțuri, arestări, cu renunțări și cu tot felul de măsuri autocrate.

În intervalul subînțins de jurnalul în discuție, Securitatea devenise cea mai importantă și mai temută instituție, iar dubele nopți răspândeau o spaimă apocaliptică în toate localitățile țării. Mulți dintre colegii săi de generație, de Universitate și de Aca-

demie, aglomerau deja închisorile comuniste și autorul, ca și C. Rădulescu-Motru, D. Gusti și alți intelectuali, prea îmbătrâniți pentru a mai fi arestați, îndură cortegiul celorlalte violențe puse în act de noile autorități – percheziția și confiscarea locuinței, cu toate bunurile din inventar, risipirea bibliotecii și a manuscriselor, suprimarea pensiilor și punerea lor sub urmărire informativă. Era evident că *venise vreme grea pentru domni* și Simion Mehedinți, împreună cu toată familia, îndură cu stoicism toată recuzita acestor șicanări cu o verticalitate necompromisă, cum numai cei vechi mai puteau s-o certifice.

Se poate viețui într-un regim ubuiesc, bazat pe opresiune și teroare? Se poate, confirmă învățatul, luând ca model exemple oferite de istorie. *Numele lui Socrate, Platon și Aristotel sau ale lui Homer, Sofocle și Fidiias nu vor fi șterse niciodată din cartea gloriilor omenirii, măcar că s-a nimerit uneori în fruntea gloatei din Agora câte un zevzec ca neisprăvitul de Alcibiade și alții de teapa lui.* (p. 5). Prea își lega-se numele de numeroase înfăptuiri binecuvântate, ca să se înfrigureze de perspectiva anonimatului. Era încredințat că urgisirea cu care îl întâmpină contemporanii este episodică, iar generațiile viitoare îi vor aprecia mai bine râvna și devoțiunea cu care și-a servit țara și poporul.

Jurnalul dă seama de sine, de trusele vieții sale cotidiene și de povara unor trebuințe zilnice, greu de rezolvat în noile condiții, dar nu pierde din vedere nici situația țării, a foștilor săi colegi, proveniți din perioada interbelică și trecuți acum prin furcile caudine ale unui regim in-

clement. Iată, bunăoară, ce nota la 9 mai 1950: *L-au luat pe Dinu (Constantin C. Giurescu). Peste zi am aflat că au fost arestați toți cei care au avut roluri politice în ultimele decenii, până și pe Argetoianu, care se zice că nu-și poate opri udul.* (p. 28).

În aceeași noapte i-au percheziționat și lui Mehedinți casa. Scenariul e tipic. Securității s-au prezentat la 3 și jumătate noaptea. *Împrejurul casei mai mulți, în casă numai 4. Ne-am îmbrăcat deșteptări de Mica... Stând pe un cufăr, aproape de ușă, am cerut soției să-mi dea tichia, fiind că îmi era frig la cap. Omul Siguranței m-a poftit să mă duc în dormitor s-o iau. Am refuzat.* (p. 27).

În condițiile când totul era cartelat, autorul este nevoit să bată orașul pentru procurarea tichetelor. *Patrulare pentru cartele de pâine și de îmbrăcăminte, nota la 28 decembrie 1952. Apoi, de la două și jumătate și până la șase după-amiază pentru pâine, doctorii și alte nevoi.* (p. 224).

Alte notații se referă la grijile zilnice cărora le face față cu greu în condițiile inflației și a lipsurilor de tot felul. E ușor de înțeles cu ce probleme s-a confruntat autorul și ce stare de spirit l-a cuprins la sfârșitul anului 1952, când a notat: *Ce sfârșit de an! Azi am plecat de la ora șapte și m-am întors acasă la ora doisprezece. Patru ceasuri pierdute de la o coadă la altă coadă. Când să încep a lucra, după un sfert de oră eram atât de obosit, că a trebuit să mă culc. M-am trezit la ora douăsprezece și jumătate. Pas de mai lucrează ceva.* (p. 225).

Privea lumea dintr-un azimut kalokagathonic și nu-și reprima tușa mai îngroșată atunci când se referea la unii dintre contemporanii săi. *Lovinescu, Ibrăileanu și Sanielevici, nota la 30 iunie 1850, trei schimonosiri (am putea zice caricaturi) armenesti evreiesti ale criticei pariziene maimuțărită pe malurile Dâmboviței și Bahluiului. Ce comică e viața omenirii și totuși cu ce scrupuloasă ordine curba valorilor etnice așază la rând tot materialul de la infra-homines până la omul adevărat! Lovinescu: Pași pe nisip **formidabilă** pariziană în loc să zică Pași pe gunoi sau chiar pe noroi. La bătrânețe să îndrăznească a târî în noroiul imaginației lui triviale până și chipul lui Eminescu!* (p. 36).

Nu este iertat nici Iorga, la adresa căruia folosește toată gama etichetărilor cu care a fost gratulat de contemporani, cel mai adesea de *biblioteca răsturnată*. De Petrovici ce să mai zic, de vreme ce n-au fost în relații prea bune nici în vremea când erau colegi la Universitate și la Academie! Acum istoria i-a marginalizat pe amândoi – lui Petrovici, regimul comunist i-a naționalizat casa și l-a condamnat la zece ani de temniță grea, pe care i-a executat în închisoarea Aiudului, lui Mehedinți i-a luat casa și bogata sa bibliotecă, dar l-a lăsat într-o caricatură de libertate (țara întregă devenise o temniță). *Ce absurdă e viața, chiar a celor ce scriu toate (probabil tratate) de logică! Vanitosul Petrovici! În loc să-și îndrepte vanitatea spre opere filosofice, adică în meseria lui ca profesor, s-a repezit la ranguri politice și anume la pomana ministrilor, cât mai des primite de la oricine, umilindu-se și spunând la banchete (comandate de el) că-și rupe galoanele! A ajuns astfel la porecla de aviator politic, a primit minister și de la mareșalul Antonescu, care l-a dus în cele din urmă în pușcăria de la Aiud.*

Ion Petrovici

Altfel, trebuie recunoscut că în tușele lui Mehedinți îl recunoaștem pe filosoful tecucean – ministru la Culte și Instrucțiunea Publică în patru guverne diferite, amator de banchete copioase și vanitos până la aroganță. L-am recunoscut și sub numele Ipe (Ion Petrovici) în calitatea de conferențiar la Paris, unde a conferențiat despre Neant, dar considerațiile învățatului sovejan sunt nedrepte. *Să vorbești însă în numele unei țări mici despre Neant, filosofilor adunați din toată lumea era o îndrăzneală vrednică de un Nastratin... Ipe nu s-a sfiit câtuși de puțin. Dorința lui era să creeze cu șalvarii săi chiar lângă Bergson. Și, necunoscând destul limba frâncilor, i-a zis prietenește con-filosof, spre marele haz al tuturor celor de față. Stau cutremurat de atâta răs, măcar*

că filosofi n-au obiceiul să râdă... A dobândit cea mai ridicolă notorietate, prin cea mai ridicolă ilaritate. (p. 27).

Adevărul este că prelegerea lui Petrovici despre Neant, ținută la Sorbona în prezența unor mari personalități ale filosofiei europene, s-a bucurat de un mare succes. Dacă mărturia Elenei Văcărescu este reală, și n-avem motive de îndoială, presa culturală franceză a vorbit trei luni de zile despre conferința lui Petrovici. A fost prezentat de filosoful Léon Brunschvicg și cei prezenți au apreciat nu doar noutatea problemei, ci și elocința conferențiarului, logica și fluența ideilor expuse.

Nu putem consemna într-o simplă cronică întreaga bogăție de fapte și evenimente relate de Simion Mehedinți în voluminosul său jurnal, dar, dincolo de întâmplările despre care mărturisește cu o rară hărnicie, autorul jurnalului face o adevărată risipă de idei, de reflecții și meditații, care dau strălucire lucrării, spune ceva despre bogata informație și despre lejeritatea sa de mișcare prin diferite domenii ale cunoașterii (istorie, psihologie, sociologie, filosofie), prin doctrine și autori cu mare autoritate în cultura europeană, cum numai la marii enciclopediști mai putem întâlni. Or, Simion Mehedinți, nu-i greu de observat, făcea parte din această categorie de cărturari.

Și n-ar fi drept să închei aceste rânduri fără a sublinia devotamentul cu care profesorul Costică Neagu s-a consacrat punerii în circulație publică a ilustrului cărturar, un devotament pe care doar Perpessicius l-a mai activat în descifrarea manuscriselor eminesciene. Nu l-a costat vederea ca pe Perpessicius, dar a necesitat, sunt sigur, abandonarea propriilor sale proiecte, despre care a dat atâtea dovezi peremptorii. Fără această consacrare liber asumată, probabil că Mehedinți ar fi rămas și azi un ilustru necunoscut. Nu știu dacă vreuna dintre instituțiile consacrate (Uniunea Scriitorilor, Academia Română) vor lua cunoștință de sugestia noastră, dar trudnicia acestui editor ar trebui răsplătită în vreun fel. Știu că prof. Costică Neagu nu așteaptă recunoașteri și nu această perspectivă îl motivează în travaliul său, dar ar fi nedrept să nu atragă atenția celor ce păstoresc fenomenul cultural românesc.

Dilemele etice și cadrele de evaluare morală

Dr. Valentin MUREȘAN

București

Un individ crescut la marginea societății pătrunde noaptea într-o casă și fură bijuterii, apoi le vinde și își cumpără o mașină cu care își duce familia într-o stațiune din străinătate. Acum fumează liniștit pe o terasă.

Valentin Mureșan

Iată o succesiune de *fapte*: a cumpăra o mașină e un act firesc, pe care majoritatea oamenilor cinstiți îl fac. El nu e nici lăudabil moral și nici blamabil. Dar dacă banii sunt furați? Atunci cei mai mulți dintre noi vor spune că actul de a cumpăra mașina devine, dintr-un gest neutru, un act *imoral*. Dar oare cum își poate el schimba „valoarea”? De ce *mișcarea fizică* rezidând în escaladarea ferestrei, intrarea în casă, introducerea banilor în buzunar și apoi ieșirea în stradă e numită o acțiune *imorală* doar dacă e făcută de un străin, nu și de proprietarul casei? Pentru că nu erau banii străinului și acesta a cauzat o daună proprietarului? Dar atunci de ce mișcarea pământului la cutremur nu e și ea imorală – căci paguba făcută în casă poate fi aceeași sau chiar mai mare? Pentru că numai acțiunile *umane* sunt morale sau imorale? Dar acțiunile tale nocive, însă constrânse (când „nu ai încotro”), pot fi numite imorale? Nu? Atunci și hoțul nostru a considerat, poate, că a fost constrâns:

întrebat ce crede despre imoralitatea faptei sale, va părea cu siguranță surprins: cum adică imoralitate? Să iei niște bani e imoral? Ce, ați vrea să murim de foame, să nu mergem și noi în concediu? Numai voi aveți acest drept? La fel va spune despre cerșit, despre bătaia administrată din plăcere unor necunoscuți etc. El nu vede nimic nefiresc în aceste fapte. Sunt fapte la fel de firești și de neutre ca și ploaia. Toți în jur fac la fel, zice el; dacă eziți, te consideră „fraier” și te batjocoresc. Există, așadar, o perspectivă (a unor microcomunități delicvente) din care furtul nu e un delict moral; din alte perspective este. La fel stau lucrurile cu poligamia: în unele societăți ea e morală, în altele nu. Actul e același. Există oare o perspectivă din care până și omorul e justificat *moral*? Și, dacă e așa, ce mai rămâne din morală? Dacă totul e relativ, dacă binele se poate schimba oricând în rău, nu mai există niciun reper moral fix. De fapt, nu mai există morală. Aceasta a fost problema lui Kant: cum putem recupera caracterul obiectiv și universal al legii morale pe această mare mișcătoare a relativismului etic?

Faptele obiective, fără ființele umane, sunt neutre din punct de vedere moral. Moralitatea e *proiectată* de om în ele, iar „proiectorul” se numește „cadru de evaluare morală”. Nu există fapt moral independent de un cadru de evaluare morală. Cel mai frecvent utilizat, mai vag și mai incoerent cadru de evaluare e *moralitatea comună* („cei șapte ani de acasă”): moralitatea inculcată de Familie, Școală, Biserică etc. Dar există și cadre de evaluare mai sofisticate, unele bazate pe teorii etice (etica virtuții, utilitarismul, kantianismul), altele nebazate pe teorii (principiismul, cauzistica morală, narativismul, matricea etică etc.). În comparație cu moralitatea comună, cele din urmă sunt explicative și explicite.

Cele mai solicitante probleme etice care ne obligă să depășim bunul-simț moral și să căutăm cadre de evaluare mai sofisticate sunt dilemele etice (morale). O *dilemă morală* e un conflict a

două datorii la fel de valabile, dar care, într-o anumită situație, nu pot fi respectate împreună. E un conflict *per accidens* (valabil în anumite circumstanțe), nu un conflict *per se* (contradicție logică între o obligație și obligația contrară: e obligatoriu să spui adevărul și e interzis să spui adevărul). Dilemele se rezolvă ierarhizând cele două obligații în acea circumstanță particulară.

De exemplu, un medic are datoria de a vindeca bolnavii săi. Dar un pacient îi cere să nu-i aplice un tratament (din motive religioase), ceea ce-i poate fi fatal. Dacă medicul își respectă datoria pentru care a jurat (să nu-i facă rău), el trebuie să-l oblige pe pacient să facă tratamentul, deci să încalce regula consimțământului informat, conform căreia pacientul decide autonom, în ultimă instanță, asupra propriului corp. Dacă respectă această regulă, își încalcă datoria de a face binele. Cum ar fi moral să procedeze el? Va trebui să găsim criterii pentru ierarhizarea datoriilor. Dar în dilemele în care ambele soluții se finalizează cu moartea e greu de crezut în ierarhizare, căci aceasta ar justifica moral omorul în anumite circumstanțe. Există oare omoruri justificate moral? După ce criteriu? După vârstă? După sex sau rasă? După apartenența politică? După o sentință judecătorească? Deoarece nu m-am putut opune fizic? Sau niciuna dintre acestea, omorârea intenționată a cuiva nefiind în nicio împrejurare justificată? Ne ajută oare bunul simț moral, valorile inculcate de familie în primii ani de viață, să decidem în asemenea situații? Vom analiza mai jos o celebră dilemă etică, „dilema trenului”, și vom trage învățăminte. Prezintă vreun avantaj comparativ diversele cadre de evaluare etică?

O dilemă etică e aceea în care se află Cephalos în *Republica* I: a) să restituie, așa cum a promis, o armă pe care a împrumutat-o de la un cunoscut sau b) să nu o restituie, dat fiind că între timp cunoscutul a înnebunit și amenință cu moartea în stânga și în dreapta? Cephalos se află între două datorii la fel de valabile, datoria de a-ți ține promisiunile și datoria de a nu aduce prejudicii celorlalți; dacă o respectă pe una o încalcă pe cealaltă – în circumstanțele date. Soluția dilemei e să ierarhizăm aceste obligații pentru asemenea circumstanțe în funcție de diverse criterii, de pildă de gravitatea consecințelor. În acest caz, Cephalos e moral să nu-și respecte promisiunea (el va încalca, deci, o datorie) și prin urmare nu va restitui arma.

Există însă „dileme simetrice”, în care alternativele disponibile sunt la fel de „grele”. „Alegerea Sofiei” (William Styron) e de acest tip: Sofia are doi copii și se află într-un lagăr nazist. I se cere să-și ucidă un copil pentru a-l putea menține în viață pe celălalt; altfel, ambii copii vor fi uciși; ea nu are niciun temei pentru a-l favoriza pe unul.

Aceasta e o dilemă ontologică (*stim* că nu există în mod obiectiv un temei pentru a favoriza o alternativă) și nu una epistemică (există un temei pentru ierarhizare, dar nu îl cunoaștem noi). E totodată o dilemă impusă din exterior și nu una autoimpusă (cum e cea cu promisiunea). E o dilemă de obligație, nu una de interdicție (în ultima, toate acțiunile fezabile sunt interzise). Și, în fine, e o dilemă *mortală* (orice ar face ucide pe cineva), spre deosebire de dilema lui Cephalos, din care există ieșiri necriminale.

În sinteză, o dilemă e situația în care agentului i se cere printr-o obligație sau interdicție să facă două (sau mai multe) acțiuni, pe care le poate face, dar dacă face una încalcă o datorie morală și invers, niciuna dintre cerințe nesurclasând-o pe cealaltă.

1. Dilema trenului

Un tren rulează scăpat total de sub control. În calea sa se află 5 oameni care au fost legați de șină de un răufăcător. Din fericire, există un macaz și o linie ocolitoare, dar pe care e un alt om legat de șină. Știi că numai de tine depinde soarta acestor oameni. Vei schimba macazul? Dacă nu faci nimic, trenul va ucide 5 persoane. Dacă schimbi macazul va ucide una și cinci vor fi salvate. E *moral* să ucizi o persoană pentru a salva cinci? (Persoana e nevinovată și nu și-a dat acordul să fie sacrificată).

Uneori întrebarea e pusă astfel: ce *ai face* dacă te-ai afla la macaz? Aceasta e o întrebare *factuală*, ce ține de *psihologia* comportamentului moral, nu una etică. Din perspectiva unei teorii etic-normative întrebarea e: ce ar *trebui* să facem într-un asemenea *tip* de situație, indiferent de faptul dacă noi credem că *am face* asta sau nu în cazul în care ne-am afla la macaz.

Descrierea situației. Suntem într-o situație ipotetică, în care avem doar două variante de acțiune: a) dacă schimb macazul maximizez binele (salvez cinci oameni), dar cu prețul uciderii indirecte a unui om nevinovat aflat pe linia colaterală; b) nu vreau să-l ucid pe omul de pe linia colaterală – atunci, nefăcând nimic, voi lăsa să fie omorâți cei cinci oameni aflați pe șine. A nu face nimic nu înseamnă, în acest montaj, a refuza crima, ci a lăsa să moară 5 persoane. Mă aflu, de fapt, în fața unei alegeri sub *imperiul forței sau necesității*, ca atunci când cineva îmi ia mâna și înfige cu ea pumnalul în spatele victimei fără ca eu să-i pot opune rezistență. E o crimă involuntară, în care eu nu sunt liber să nu ucid (nu am la dispoziție alternativa de a nu ucide). Așa și aici: am o alternativă, dar aceasta e tot de a ucide; nu am la dispoziție alternativa de a nu ucide; sunt liber doar să aleg victima. Nu sunt liber să *respect* datoria de a nu ucide, cum aș vrea. Efectul dilemei etice e „eșecul moral”: orice face agentul, face rău (sau nu face ceea ce trebuie, ceea ce e moral să facă). E un caz de dilemă mortală.

S-ar putea să fie o iluzie că aceasta este o dilemă etică. E mai degrabă o punere a agentului decident în situația obiectivă de a nu putea alege liber între a ucide și a nu ucide. E o acțiune sub imperiul forței sau în condiții de necesitate. Oricare variantă de acțiune aș alege, voi determina uciderea unor persoane nevinovate și voi acționa împotriva voinței mele. Sigur, nu le ucid direct, ci *determin uciderea* lor inevitabilă de către tren. Diferența nu e relevantă moral. În acest exemplu ne interesează în primul rând problema morală, dar și cea juridică e interesantă. E *moral să ucid* indirect o persoană pentru a salva cinci? Sau, mai exact, există ucidere a unei *persoane nevinovate, împotriva voinței ei*, care să fie justificată moral? În fine, ne mai putem întreba dacă are importanță numărul de persoane salvate? Dacă ar fi 5 milioane?

Ca dilemă etică e atipică: anume pentru că nu e formată din două datorii distincte; în realitate, e vorba de alegerea între datoria de a nu ucide o persoană (pentru a salva cinci) și datoria de a nu ucide cinci persoane (pentru a salva una). Pare să existe un temei favorabil uciderii unei persoane pentru a salva cinci, anume chiar numărul celor salvați și al morților: 5:1. Nu e o dilemă simetrică, nici epistemică, e autoimpusă și de interdicție.

În ambele exemple ce vor urma se mai pot ridica două întrebări care nu trebuie confundate: „E *moral să sacrifici* o persoană pentru a salva altele cinci?” și „Există vreun temei *extramoral* pentru a ucide o persoană spre a salva altele cinci?”.

Întrebați fiind ce ar face într-o asemenea situație, 95% dintre oamenii de rând, fără o pregătire etică, deci care judecă din perspectiva *moralei comune*, au răspuns că e moral să ucizi un om pentru a salva cinci. Deci *numărul de vieți salvate/sacrificate* contează hotărâtor în decizia etică a omului obișnuit. Dar e aceasta o întrebare ce solicită o *decizie etică* sau numai o *descriere* imaginativă a ceea ce cred că *aș face* eu dacă m-aș afla în acea situație incomodă, a felului în care îmi imaginez cea mai probabilă reacție morală a mea? Avem aici o problemă de etică normativă sau una de psihologie morală? Problema de etică normativă ar fi: cum trebuie reglementată moral pe termen lung o situație de acest tip, ce e moral să facem într-o situație de acest tip? Așa concep decizia etică Mill, Kant, Hare etc. (o deliberare metodică pentru evaluarea morală a unei acțiuni). Ea nu e problema: cum ați reacționa (decide) fiind pus acum în această situație, chiar dacă avem în vedere doar reacția în funcție de dispozițiile noastre morale. Acest proces psihologic de

tip cognitiv e numit tot decizie etică și e studiat de psihologi precum L. Kohlberg, L. Trevino etc. Să vedem ce ar zice un evaluator de profesie care utilizează drept cadru de evaluare o teorie etică.

Perspectiva kantiană. În viziunea etică a lui Kant, fiecare persoană are o *demnitate* care e o valoare neaditivă supremă. A sacrifica cinci persoane e la fel de grav ca și a sacrifica una.

Immanuel Kant

Numărul nu contează (cu excepția cazului în care există o lege în acest sens, o lege care obligă la sacrificiul de sine pentru binele celor mulți; Kant neagă existența ei, precum și acceptabilitatea ei). În schimb, există un *drept la viață* și o lege morală care ne obligă să nu atentăm la viața altora.

Avem două grupuri de oameni, grupul A format dintr-un om și grupul B format din cinci oameni. Ambele grupuri sunt amenințate cu moartea de un tren scăpat de sub control. Numai un grup poate scăpa cu viață și eu pot determina aceasta, schimbând sau nu macazul. Supraviețuirea unui grup depinde exclusiv de omorârea celuilalt grup și reciproc. Nu există cale de ieșire; nu e fizic posibil ca ambele grupuri să scape. Deci eu nu sunt liber să nu ucid, deci nu sunt liber să respect legea de a nu ucide, deci autonomia mea e limitată, iar voința temporar anulată. Ce e *moral*, în aceste condiții, să facă oricine s-ar afla

în locul meu? Să ucidă o persoană pentru a salva cinci sau să ucidă (indirect) cinci persoane pentru a salva una?

Pentru Kant nu există o *diferență morală* între a ucide 1 și a ucide 5; actul de omor e la fel de grav. Deci nu pot alege o variantă din cele două (care sunt singurele disponibile) pe criterii *morale*. Ambele încalcă legea de a nu ucide oameni nevinovați și par a fi *la fel* de imorale, întrucât încalcă legea. Pentru Kant nu există diferență morală nici între *a ucide* și *a lăsa să moară*, așa că nu putem alege nici după acest criteriu.

Dacă voi construi o dilemă morală între datoria de *a nu ucide* și datoria *binefacerii*, trebuie observat că am avea un simplu joc de cuvinte: de fapt, a face binele înseamnă aici a nu omorî, iar a nu face binele înseamnă exclusiv a omorî. Deci, dacă aș opta pentru *uciderea* unui om spre a face bine la cinci, ce aș face eu cu „datoria de a nu ucide”? Evident, aș încălca-o. Dar dacă aș alege alternativa, refuzând să-l ucid pe acel om, ceea ce ar antrena *moartea* a cinci? La fel, aș încălca-o. Deci, orice aș face, eu nu pot să nu încalc datoria de a nu ucide (la fel cu cealaltă datorie). Dar, o dilemă presupune să încalc o datorie când o *respect* pe cealaltă și reciproc. O acțiune ambiguă cum e cea din dilema trenului nu se știe prea bine când încalcă și când respectă datoria, căci o respectă încalcând-o.

Presupunând că am alege să ucidem o persoană pentru a salva cinci, această alegere nu e o alegere *morală*; și aceasta nu doar din cauza echivalenței morale a actelor (din punctul de vedere al consecințelor) descrisă mai sus, ci și pentru că nu e *autonomă*. O acțiune e morală dacă rezultă din poruncile liber alese ale unei voințe autonome. În cazul nostru, voința își suspendă temporar capacitatea de decizie autonomă în raport cu cele două grupuri. Agentul de la macaz nu poate alege decât să ucidă; el e, deci, forțat, împotriva voinței sale, să-l ucidă pe A dacă vrea să-l salveze pe B, cu toate că el vrea să nu ucidă pe nimeni. *Limitarea autonomiei prin coerciție externă* îi reduce controlul rațional asupra deciziilor sale. Or, o asemenea decizie constrânsă, cu voința frântă, nu e una morală.

În aceste condiții, singura alegere rațională posibilă e una *pragmatică* – anume după criteriul care dintre cele două acțiuni are *consecințe mai bune*. Și aceasta în condițiile în care nu pot spune nici că uciderea lui A și salvarea lui B e o datorie *morală* (obligație), nici că e o interdicție *morală* (deci că ar fi o datorie sacrificarea celor 5), ci mai degrabă pot spune că, în condițiile di-

lematice descrise (de necesitate fizică), alegerea e „indiferentă moral” (în sensul de indecidabilă pe criterii etice); dar să ucid unul și să salvez cinci e *pragmatic* preferabil – iar evaluarea se face de data aceasta după criteriul maximizării bunăstării. Suntem aici în zona ghidării după imperative ipotetice, după consecințele comparate ale celor două fapte. Punând în balanță consecințele, e *rațional*, chiar dacă nu e *moral*, să ucid un om pentru a salva 5. Intuiția morală a publicului larg merge în aceeași direcție atâta vreme cât 95% răspund că e *moral* să sacrifici unul pentru a salva cinci. Cu câteva diferențe pe care numai teoria ni le poate revela. Anume că acest răspuns e, strict vorbind, greșit. Corect e să spunem că, în circumstanțele date, e *prudent*, nu *moral* să ucizi o persoană pentru a salva cinci. Căci alegerea nu e o alegere *morală*.

În concluzie, pentru un kantian, e justificată alegerea de a ucide o persoană pentru a salva cinci, dar justificarea nu e una ce ține de zona *moralității*, ci de zona *prudenței* (sporește bunăstarea tuturor). Și acolo unde criteriile de moralitate nu pot funcționa, vor funcționa criteriile prudenței: pe scurt, în situația dată, e *rațional* să schimbi macazul chiar dacă e *imoral*.

Comentariu juridic. În filosofia sa a dreptului¹, Kant invocă principiul dreptului roman *Neminem lede: Nu face rău nimănui* – chiar în condiții de *necesitate fizică* (adică atunci când nu ai încotro). Desigur, acesta rămâne idealul, aceasta e norma, în fapt ești nevoit să aduci prejudicii cuiva. În practica judiciară, însă, pozițiile sunt mai îngăduitoare. În *Teorie și practică* I. Kant susține că „este o datorie absolută aceea de a nu lua viața altei persoane care nu mi-a adus prejudicii și nu m-a făcut să-mi risc viața”. Prin urmare, e o datorie absolută aceea de a nu ucide nici acea persoană singulară și nici grupul de cinci persoane din exemplul nostru. Dar nu uită să adauge că dascălii de drept civil „autorizează asemenea măsuri *în caz de pericol*” vital (*jus necessitatis*). Exemplul e cel a doi supraviețuitori ai unui naufragiu, agățați de o scândură care nu-i poate susține pe amândoi; în condițiile în care unul dintre ei va pieri inevitabil, e permis (și blamabil, deși nu pedepsibil) ca unul să-l împingă pe celălalt în apă. În cazuri de necesitate sau de acțiune sub imperiul forței, o persoană e *permis* să facă ceva ce în mod normal violează o regulă de drept. De exemplu, ar fi permis să salvez viața a cinci oameni (aceasta e *intenția* bună a acțiunii) schimbând macazul, deci determinând moartea unei alte persoane în condițiile în care ori cei cinci ori cel singur e *inevitabil* să fie uciși, deoarece eu nu pot (fizic) face decât aceste două acțiuni. *Permis* înseamnă în acest context la latitudinea agentului, nu ceva obligatoriu. Căci nu poți face lege din ceva ce este rău. „Necesitatea nu cunoaște legea”. Prin urmare, nu trebuie să existe o lege care să pedepsească o acțiune rea făcută din necesitate fizică, sub imperiul forței. Ajunge înțelepciunea practică a judecătorilor. Un asemenea act e „condamnabil”, dar nu „pedepsibil”. Deci e *permis* juridic (*licitum*) să iei viața unui om pentru a salva cinci în condițiile în care orice ai face ucizi pe cineva.

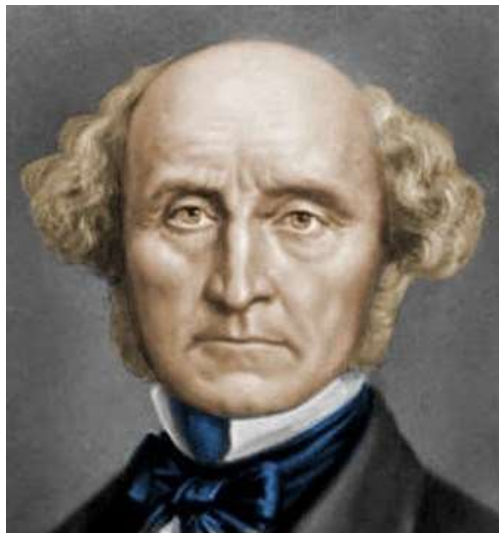
Perspectiva unui utilitarist acțional simplu. Pentru un utilitarist aceasta e o situație în care nu putem maximiza bunăstarea decât comițând o crimă. Un utilitarist acțional simplu va evalua consecințele acestor două alternative acționale (schimb/nu schimb macazul) și va compara soldurile consecințelor (diferența dintre cantitățile de plăcere/durere produse). Din acest punct de vedere, cinci vieți salvate sunt preferabile uneia. Pentru el, ceea ce maximizează utilitatea generală este *moral* (e *corect*, *trebuie* să fie făcut). E *moral* să fie ucisă o persoană nevinovată dacă astfel salvezi altele cinci. Majoritatea oamenilor de rând judecă așa (atâta vreme cât nu sunt implicați direct în situație).

Merită, însă, să subliniem că la întrebarea ce *ați face* dacă v-ați afla în acea situație, răspunsul omului de rând nu e, de fapt, unul etic-normativ (el nu știe de utilitarism și de variațiile lui), ci e unul spontan, determinat esențialmente de emoții: căci e mai greu suportabil să omori indi-

¹ Immanuel Kant, *Metafizica moravurilor*, Apendice la introducere în teoria dreptului, I, II.

rect 5 persoane decât una. În schimb, dacă i se cere să-și imagineze că el ar trebui să omoare *cu mâna lui* o persoană pentru a salva cinci, răspunsul majorității e că ar prefera să nu ucidă acea persoană chiar cu prețul unui sacrificiu mai mare. Din nou perspectiva psihologică trebuie distinsă de cea etic-normativă.

Perspectiva unui utilitarist millian. Un etician utilitarist binivelar se va uita mai întâi la datoriile pe care le are. Orice ar face, încalcă datoria de a nu cauza moartea unei persoane nevinovate. A nu ucide o persoană nevinovată împotriva voinței ei e unul dintre pilonii ordinii sociale. Dar când încălcarea acestei datorii (prin uciderea unei persoane) are drept consecință salvarea a cinci vieți, nu cumva se justifică moral uciderea acelei persoane? *Nu* se justifică pentru că uciderea persoanelor nevinovate nu maximizează utilitatea *pe ansamblu*, adică într-un număr mare de cazuri, adică dacă e privită ca *practică socială*, în ciuda faptului că în exemplul nostru particular o face. Am avea o justificare de a-l ucide pe acel om numai dacă, pe criterii utilitariste, s-ar fi instituit un drept la sacrificarea unora dintre noi pentru binele altora sau o datorie la propriul sacrificiu atunci când poți face bine mai multora. Or, așa ceva nu există, căci prin ele s-ar deschide cale largă abuzurilor și chiar dictaturii. Mill vorbește în acest sens de „recunoscuta *nedreptate* de a alege un individ și a-l sacrifica, fără consimțământul său, pentru bineficiul altora” (V, 28). Unii utilitariști, dar nu toți, ar sta pe gânduri dacă ar fi nu cinci, ci cinci mii de oameni salvați. Ei spun că numărul contează.

John Stuart Mill

Prin urmare, un utilitarist millian ar opta tot pentru omorârea unei persoane pentru a putea salva cinci, deși gestul *nu se justifică moral* atâta vreme cât datoriile morale interzic omorul; dar, în circumstanțele date, privită ca acțiune singulară, ea poate fi considerată o acțiune „oportună”, adică una care maximizează utilitatea generală. E un caz de acțiune *oportună*, dar *imorală*.

Interpretarea aristotelică. Aristotel distinge între acțiuni făcute sub imperiul *forței* (*bia*) și acțiuni *constrânse* (*ananke*). Primele nu lasă agentului nicio marjă de mișcare și decizie, agentul „necontribuind cu nimic la facerea acțiunii”. Nu e cazul nostru, căci în exemplul comentat agentul poate să nu-l ucidă pe muncitor (deși atunci sacrifica cinci persoane). Acțiunile constrânse (e.g. ești constrâns să comiți o crimă, fiind șantajat cu uciderea propriei tale familii) sunt mixte. Dacă e vorba de acțiunea de a ucide o persoană pentru a salva cinci, atunci: 1) Dacă o privim „în sens absolut” (*haplos*), adică fără alte precizări, ca normă juridică, niciun agent (virtuos) nu ar dori să facă această acțiune și nu ar comite-o fără a fi *forțat* în acest sens (deci ar face-o numai în mod *involuntar*); 2) Pe de altă parte, dacă o privim ca pe o acțiune făcută aici și acum, relativ la circumstanțele constrângătoare actuale (nu am decât două acțiuni disponibile), ea e, totuși, o acțiune *voluntară*, căci agentul, chiar constrâns fizic, ar putea să nu ucidă pe 1, cu riscul sacrificării a 5. Aceste acțiuni mixte sunt „involuntare în sine, dar sunt [totuși] alese liber în aceste circumstanțe [particulare]” (1110b, 4). O acțiune, așadar, poate fi involuntară dacă e privită în sens absolut sau fără alte precizări și, totodată, voluntară dacă e privită în conexiune cu anumite scopuri și circumstanțe specifice (1110b, 5-10).

Semnificația acțiunilor „mixte” (a ucide o persoană pentru a salva cinci) ar putea fi explicată și astfel: 1) cauza eficientă ultimă a acțiunii de ucidere a muncitorului e, într-un fel, *în afara* agentului (e.g. în circumstanțele naturale care-l forțează să dorească să-l ucidă, lucru pe care altfel nu l-ar face, căci alternativa ar fi să lase să moară cinci; un caz analog: furtuna îl constrânge să arunce bagajele în mare – o trăsătură specifică actelor *involuntare*; și 2) agentul *poate, însă, să nu ucidă pe muncitor* – o trăsătură specifică actelor *voluntare* –, dar poate face acest lucru *cu greu*, căci

nesacrificarea muncitorului înseamnă a lăsa să moară cinci persoane. Deci, e probabil ca agentul nostru să ucidă muncitorul și, cu toate că în acest caz el face un rău, va fi iertat sau compătimit pentru asta.

În fine, am putea judeca acțiunile „mixte” și în felul următor: în exemplul cu trenul, pe de o parte, principiul acțiunii (uciderea muncitorului) se află în agent, care *alege* uciderea muncitorului în condițiile în care *putea refuza* să-l ucidă cu prețul sacrificării celor cinci (deci agentul ucide *voluntar* în circumstanțele date). Pe de altă parte, el o face constrâns de împrejurările fizice – ceea ce înseamnă a acționa *involuntar*, nu în sensul că agentul nu-și poate alege liber acțiunea, căci poate face acest lucru, ci în sensul că *nu-și poate alege liber scopul*, care-i e fixat din exterior de către circumstanțele fizice (scopul e un *rău intrinsec*: fie uciderea muncitorului pentru a salva grupul de cinci, fie uciderea celor cinci pentru a salva muncitorul; nu poți face decât răul) (EE, 1225a, 10-14)². Deci puterea agentului de a alege liber între a ucide și a nu ucide (care e semnul faptului că principiul acțiunii se află *în el*) e *anulată* de circumstanțele fizice care „depășesc capacitatea de rezistență a naturii umane” (1110a, 25). Ca urmare a constrângerii fizice, nu mai stă *numai* în puterea agentului să alege *refuzul* uciderii muncitorului, ci aceasta depinde și de împrejurările externe. Cu cât refuzul de a-l ucide pe muncitor depinde mai puțin doar de dorința agentului, căci atrage uciderea altora, putem spune că agentul acționează *mai involuntar*, căci propriu-zis voluntară e acțiunea care „e [total] în puterea omului să o facă sau nu” (1223a, 5-20). Aristotel nu pare așadar a exclude din discuție un *involuntar gradual*: o acțiune e făcută cu atât mai involuntar, cu cât constrângerea (*anankē*) e mai puternică – „Un om pare să acționeze sub constrângere și involuntar *în mai mare măsură* atunci când el face asta pentru a evita o durere severă decât atunci când e vorba de o mică durere” (EE, 1225a, 24). Această gradualizare induce ambiguitatea.

Cazul acțiunilor mixte e, într-un fel, cazul înfăptuirii constrânse a unor acțiuni cu un scop *rău* pe care în condiții normale nu le-ai face (care nu trebuie făcute), acțiuni care sunt, într-un sens, voluntare, iar constrângerea e de așa natură, încât, de regulă, te desculpă (atingerea unui țel de o noblete extraordinară, o durere ce depășește capacitatea de rezistență a naturii umane). E vorba de acțiuni prin care ai de ales între două rele; nu poți evita un rău refuzând să faci acțiunea.

Categoria acțiunilor *constrânse* („mixte”) e una aparte, ambiguă, dar ținând mai degrabă de voluntar; unele dintre ele sunt imputabile, altele nu, în funcție de circumstanțe. Aristotel răspunde că „e neclar” și e „greu de decis” dacă asemenea acțiuni sunt voluntare sau involuntare, blamabile sau nu, totul depinde de detaliile circumstanțelor.

- sunt situații în care poți fi chiar *lăudat* pentru asemenea acțiuni (când suporti ceva rușinos sau dureros pentru a obține un rezultat nobil),
- dar poți fi și *blamat* (în caz că suporti ceva rușinos sau dureros pentru un rezultat pozitiv, însă modest)
- sau poți fi *compătimit* (când constrângerea e copleșitoare, fiind greu de suportat pentru orice ființă umană);
- după cum alteori ești *cu severitate blamabil*, anume în situațiile în care nicio constrângere nu e prea dură pentru a justifica uciderea propriei tale mame.

² Sunt făcute „într-un fel” sub *constrângere* nu numai acțiunile în care agentul nu poate alege complet liber acțiunea pe care o face, ci și acelea în care agentul nu poate alege liber scopul în vederea căruia acționează (EE, 1225a, 10-15). În această interpretare, fraza următoare din EN prinde sens: „Asemenea acțiuni sunt mixte, dar ele par mai degrabă *voluntare*, pentru că sunt alese liber în momentul înfăptuirii lor, iar scopul lor reflectă împrejurările” [adică circumstanțele fizice] (1110a, 12). Altfel spus, o acțiune mixtă cum e cea a agentului de la macaz are scopul fixat din exterior (de circumstanțe), iar agentul are de ales între scopuri fixate de circumstanțe (a ucide 1 și a ucide 5; el nu poate alege ceea ce ar dori: a nu ucide).

După cum se vede, dacă o acțiune *forțată* e neimputabilă, acțiunile *constrânse* sunt, în unele situații, imputabile (agentul nu poate pleda nevinovat pentru că a fost constrâns). Însă, dat fiind că în cazul lor agentul de referință nu fixează el însuși scopul acțiunii (pe care nici nu-l dorește rațional prin *boulesis* – el nu dorește rațional încălcarea unei legi), ci acesta e fixat *din exterior* (*de natură*) și atâta vreme cât în acțiunile virtuozose/viciozose scopul bun (moral) e fixat de agentul de referință și dorit rațional, rezultă că acțiunile făcute prin constrângere *nu pot fi nici ele virtuozose/viciozose*. În cazul lor suntem laudați sau blamați după *cum rezistăm sau nu constrângerii exterioare* (1110b).

În cazul uciderii unei persoane pentru a salva cinci vieți, Aristotel are un răspuns: *orice act de omor, în orice circumstanță, e rău în sine și demn de pedeapsă, fără să mai căutăm niciun fel de medie* (1107a, 10-25). Dacă ai fost constrâns să recurgi la omor pentru a face un bine mai mare (să salvezi cinci), înseamnă că nu ai acționat voluntar (ci forțat de o altă persoană sau *de împrejurări*), prin urmare acțiunea *nu e nici virtuoză, nici vicioasă* și poți fi cel mult *compătimit* pentru ea. Iar dacă ai făcut-o de bunăvoie (ai ales să omori 1 pentru a salva 5), dar *neavând încotro* (în condiții de constrângere fizică), acțiunea *nu e nici virtuoză și nici vicioasă pentru că scopul nu a fost fixat de tine* (scopul de a omori cu orice preț nu e fixat de tine, scopul tău fiind să nu omori).

În concluzie, orice acțiune dintre cele două disponibile încalcă o datorie morală. Nu putem alege pe criterii *morale*. Dar putem alege pe criterii de *oportunitate*, pe bază de înțelepciune practică (*phronesis*). Dintre cele două variante de acțiuni imorale, uciderea unei persoane pentru salvarea altor cinci este *oportună* (maximizează fericirea generală).

Soluțiile aristotelicului, kantianului și millianului sunt asemănătoare. Situația descrisă e un *impas moral* din care nu pot ieși decât alegând calea unei strategii de evaluare *extramorală*.

schimb macazul: ucid o persoană și salvez cinci	imorală (încalcă datoria de a nu ucide)	1 ucis	5 salvați	oportună
nu fac nimic: las să fie ucise cinci persoane și salvez una	imorală (încalcă datoria de a nu ucide)	5 uciși	1 salvat	inoportună

2. Dilema pasajului de cale ferată. Un tren amenință să ucidă 5 oameni. Tu stai pe pasajul de cale ferată, deasupra liniilor, alături de o persoană străină grasă. Dacă o împingi pe linii, corpul său va opri trenul, salvând viața celor cinci persoane. Corpul tău, fiind firav, nu va opri trenul. O vei împinge? E *moral* să ucizi o persoană pentru a salva cinci? (persoana e nevinovată și nu și-a dat acordul să fie sacrificată).

Descrierea cazului. E vorba de aceeași problemă morală: dacă se justifică moral omorârea unei persoane nevinovate, împotriva voinței ei, pentru a salva cinci persoane. Diferența față de primul caz nu e de număr (aleg între a salva cinci persoane omorând una și invers); diferența e între acțiunile alese: a *determina indirect* moartea a cinci oameni, respectiv a-i salva *omorând direct* un om nevinovat. Sau între a *omorî* un om pentru a salva cinci și a *lăsa să moară* cinci. Majoritatea oamenilor bazați pe bunul simț moral (95%) ar schimba macazul pentru a determina *indirect* moartea unui om nevinovat și a salva cinci vieți, dar nu ar *omorî direct* un om nevinovat pentru a salva cinci. Diferența nu e etică, ci *psihologică*. Studenții la filosofie care au studiat teorii etice răspund invers, gândind în termeni de principii morale obiective, nu de sentimente. Din păcate, disputa filosofică „a omori”/„a lăsa să moară” nu e tranșată, deși cei mai mulți susțin teza neechivalenței (e mai grav moral a omori decât a lăsa să moară în condițiile în care avem exact aceleași consecințe; or, aici nu avem aceleași consecințe, deci această schemă de raționare morală nu ne e de niciun folos în acest caz). La Kant nu funcționează această distincție morală. În

fine, nu pot spune că „voi trece mai departe peste pod” fără a mă implica în această poveste, deoarece exemplul presupune că mă implic și determin evenimentele.

Pentru un **kantian**, răspunsul la întrebarea „ce e moral să facem?” pare clar: ambele acțiuni disponibile duc la crimă. A opta, în condiții de necesitate, pentru uciderea unuia spre a salva cinci nu e o opțiune *morală*. În acest exemplu special eu nu pot alege moral, adică liber. Deci trebuie să caut alte temeuri raționale pentru a ieși din impas decât cele morale. Împingerea grăsanului e mai „pragmatică” din punctul de vedere al consecințelor, chiar dacă, sub aspect psihologic, e mai greu de făcut. Aceasta e soluția rațională în condițiile în care *nu am ce face*: fac cel mai mic rău. Soluția morală de tip kantian a celor două „dileme” este aceeași.

Abstracție făcând de exemplu, pentru un kantian nu e justificată moral omorârea persoanei de pe pasarelă pentru a salva 5 vieți. Kant nu acceptă nici cazurile extreme de sacrificare a unei vieți nevinovate pentru a *salva omenirea*; și aceasta pentru că justificarea morală a unei singure crime ar însemna sfârșitul justiției, nemaexistând nicio valoare pentru care să trăiască oamenii pe pământ (Kant, *Metafizica moravurilor*, Editura Științifică, 1972, p. 182). Aceasta în condițiile în care ai putea să nu omori.

Un **utilitarist pe două niveluri** nu are nici el șansa de a evita încălcarea datoriei de a nu ucide. Orice ar face, comite o imoralitate. Nici pentru el nu e moral să ucidă o persoană, deci să încalce datoria de a nu ucide, chiar dacă rezultatul e salvarea a cinci vieți. Altfel, el poate acționa pe temeuri de *oportunitate* și să aleagă dintre două rele cel mai mic rău, anume salvarea celor cinci și omorârea grăsanului. Dar în felul acesta el va fi culpabil de crimă și pedepsibil chiar dacă a salvat cinci vieți. Considerentele de moralitate și cele juridice (de dreptate) fiind în genere mai tari decât cele de oportunitate, ar trebui să se ghideze după primele. Unii utilitariști sunt de părere că luarea unei vieți nevinovate trebuie interzisă în mod absolut, indiferent ce efecte benefice ar avea deoarece, altfel, am trăi într-o exasperantă nesiguranță. Iar alții consideră că, în unele situații, cum e eutanasia voluntară, ar trebui să permitem uciderea persoanei nevinovate aflate în pragul morții, care ne cere acest lucru, pentru a-i face un bine. În fine, se vorbește și de o *clauză de catastrofă* în care omorârea unei persoane nevinovate ar fi permisă moral pentru a evita o catastrofă. Nu există, însă, un acord general. Mill rezolvă elegant problema: toate cazurile de omor, interzise de lege, sunt totodată imorale. Dar în anumite situații – de pildă în situații de acțiune sub imperiul forței – unele variante acționale pot fi oportune (aici avem o asemenea situație). Rămâne, însă, de discutat, și aici părerile vor fi diverse, condițiile în care considerentele de oportunitate pot „surclasa” considerentele de moralitate și de dreptate. Aceste condiții trebuie convenite de societate.

Dacă am aplica matricea **utilitarismului preferențial al lui Hare**, problema ar trebui testată mai întâi la nivelul intuitiv: omorul grăsanului e imoral, dar și uciderea indirectă a celor cinci e imorală, pentru că încalcă o datorie a codului moral. Aplicând principiul utilității preferențiale acestor două acțiuni, la nivelul critic, vom vedea că balanța înclină pe ansamblu spre a schimba macazul și spre a omori pe grăsan, salvând astfel cinci vieți, iar diferența e făcută nu de numărul de persoane implicate, ci de gradul satisfacerii preferinței mele, care e de a ucide cât mai puține persoane (eventual niciuna). Ignorând elementul emoțional, testul consecințelor ne spune că e *oportun* să omori o persoană pentru a salva cinci, chiar dacă e imoral, în situația în care tot trebuie să ucizi pe cineva.

Brad Hooker³, de pe pozițiile **consecinționismului său normativ**, consideră că e *moral* să sacrifici o persoană nevinovată atunci când prin aceasta poți preveni un *dezastru*, cum ar fi un

³ B. Hooker, *Ideal Code, Real World*, Oxford University Press, Londra, 2002.

război nuclear. Dar nu se justifică acest sacrificiu atunci când binele produs e doar un pic mai mare (cazul celor cinci oameni). Părerile sunt, însă, împărțite. Anscombe consideră că tot din motive consecinționiste sacrificarea unei persoane pentru a evita o catastrofă nu e justificată moral și aceasta, între altele, pentru că implică introducerea datoriei autosacrificiului pentru binele celorlalți, ceea ce deschide calea abuzurilor și insecurității.

Kant discută și el cazurile extreme cum ar fi „martiriul voluntar” (i.e. autosacrificarea voluntară pentru salvarea omenirii) și e de părere că acesta e fie o formă de sinucidere (caz în care ar trebui interzis), fie e distinct de sinucidere și, în cazul în care agentul nu are de ales, el ar putea fi *permis*. În rest, nu avem niciun drept să ne sacrificăm viața pentru a salva fie și întreaga omenire, deoarece demnitatea umană nu e comparabilă și substituibilă.

Există și forme de utilitarism care absorb principiul respectării autonomiei persoanei. Pentru J. Glover⁴, de pildă, problema e: odată calculate consecințele, cine ia decizia privitoare la

Jonathan Glover

viața și la moartea ta? *Respectul autonomiei* înseamnă a da prioritate unei decizii pe care *tu* o iei cu privire la viitorul tău în lumina felului în care înțelegi prezentul, chiar dacă e predictibil că viitorul nu va fi așa sau noi credem că această alegere nu e în favoarea ta. Alegerea ta cu privire la soarta ta are prioritate. Principiul trebuie, însă, ponderat de un criteriu utilitarist, crede Glover, pentru că altfel sinuciderile benevole în masă ar putea deveni o practică acceptabilă moral. Autonomia în acest sens nu joacă niciun rol în exemplul nostru.

În ambele exemple s-au ridicat două întrebări care nu trebuie confundate: „E *moral* să sacrifici o persoană pentru a salva altele cinci?” Și, într-o formă tacită: „Există vreun temei *extramoral* pentru a ucide o persoană spre a salva altele cinci?”. Kantianul răspunde că – date fiind rigorile exemplului (caz de acțiune neliberă) – problema

nu e una morală, ci una pragmatică, decidabilă prin evaluarea consecințelor. Utilitaristul acțional e singurul care răspunde că sacrificarea unui om pentru a salva cinci e o faptă *morală*. Utilitarismul binivelar răspunde că omorârea unui om pentru a salva cinci e imorală, dar *oportună* în circumstanțele date.

Se mai poate observa că publicul larg își schimbă judecata după sentimente: dacă nu e direct implicat emoțional (cazul I), el judecă în funcție de consecințe și susține în proporție de 95% că e *moral* să ucizi o persoană pentru a salva cinci. Dacă e implicat emoțional (cazul II), uită de consecințe și consideră că e *moral* să lași să moară cinci persoane dacă asta presupune a ucide direct pe cineva. Acesta e unghiul psihomoral de abordare a problemei și în cazul său sentimentele joacă un rol esențial. Evaluarea etică propriu-zisă, pe baza teoriilor sau a altor cadre de evaluare, are avantajul de a evita asemenea fluctuații subiectiviste aleatoare.

Ambele cazuri pot fi tratate și prin prisma principiului dublului efect: nu pot face un bine (să salvez pe cineva) decât făcând un rău (ucigând pe altcineva).

Principiul dublului efect. Acesta e un principiu consecinționist pentru cazul special în care nu poți maximiza fericirea fără a produce prejudicii (chiar sub formă de crimă). El spune că e *moral* să faci o acțiune care are consecințe previzibile bune, dar și rele (deci *producerea unui rău e justificată moral*), dacă sunt îndeplinite următoarele patru condiții: 1) acțiunea nu e rea în sine; 2) consecința bună e intenționată, iar cea rea e neintenționată, dar previzibilă; 3) consecința rea nu e un mijloc în producerea consecinței bune; 4) există un temei serios pentru acceptarea consecinței rele; 5) consecința bună prevăzută trebuie să fie egală sau mai mare decât consecința rea

⁴ Jonathan Glover, *Causing Death and Saving Lives*, Penguin Books, Londra, 1990, cap. 5.

prevăzută. Aceasta arată că în evaluarea etică a situațiilor trebuie să luăm de multe ori în seamă și alte elemente în afara cantității de fericire, de exemplu relația cauzală dintre consecințe sau existența intenției (diferită de prevederea consecințelor). Principiul dublului efect ne spune că e întotdeauna imoral să faci un act rău pentru a produce consecințe bune, dar e permis moral să faci un act bun știind că vor apărea colateral și efecte rele. Să evaluăm cazul nostru:

(ad 1) O crimă e rea în sine. (ad 2) Consecința bună (salvarea a cinci persoane) e intenționată, iar cea rea (uciderea directă a uneia) e tot intenționată. (ad 3) Consecința rea (uciderea grăsanului) e un mijloc în obținerea consecinței bune (salvarea celor cinci). (ad 5) Consecința bună e într-adevăr mai mare decât consecința rea. Pe ansamblu, condițiile principiului dublului efect nu sunt satisfăcute, așa încât *nu se justifică moral* uciderea directă a unei persoane pentru a salva alte cinci.

Răspunsul dat de cele trei cadre de evaluare e același: în cazul analizat, nu se justifică *moral* uciderea unei persoane nevinovate, împotriva voinței ei, pentru a salva alte cinci persoane – contrar intuiției populare comune și utilitarismului acțional simplu. Dar publicul larg nu distinge între judecarea *morală* a cazului și judecarea lui pe *alte* criterii pentru a lua finalmente o decizie *rațională*. El crede că luând o decizie de *oportunitate* sau *prudență* a luat, de fapt, o decizie *morală*. În cazul nostru, numai decizia *extramorală* e aplicabilă, deoarece decizia pe criterii morale e constant negativă. Și aceasta pentru că valoarea vieții fiecărui om e incomensurabilă. Noi nu avem niciun drept să hotărâm problemele sale de viață și de moarte în locul lui. Punctul de vedere al publicului larg e contrar. Dovadă că omul de rând gândește mai cu seamă ca un utilitarist acțional simplu. El consideră că omul are preț și se poate tranzacționa pe piață. De asemenea, el gândește emoțional: a ucide indirect e mai puțin culpabil moral decât a ucide direct. De fapt, omul de rând nu a sesizat că a avut de răspuns la *aceeași* problemă morală pusă în două contexte diferite și că a oferit răspunsuri opuse pe care ar trebui să le explice. Emoțiile stârnite de evocarea implicării directe în crimă au perturbat raționamentul moral. În final, decizia de a acționa nu e una morală, ci una pragmatică, de oportunitate sau prudențială. Așa încât neuropsihologii care au scanat activitatea emoțională a creierului în timpul rezolvării celor două «dileme» etice s-ar putea să fi măsurat mai degrabă altceva decât emoțiile stârnite de un raționament *moral* – i.e. au scanat emoțiile stârnite de un raționament pragmatic. În orice caz, distorsionarea emoțională a judecății morale se poate face și se face de cele mai multe ori fără ca noi să ne dăm seama de acest lucru și fără a avea efecte comportamentale (cum a fost în exemplul anterior).

Care e avantajul abordării dilemelor cu ajutorul teoriilor? Avantajul e că problema e pusă într-un cadru explicativ coerent, iar răspunsul nu e improvizat. Ni se oferă un *temei rațional* pentru soluția dată. O propoziție morală e una în legătură cu care are sens să întrebăm „de ce?”. *De ce* este avortul imoral? De ce a schimba macazul e o acțiune imorală? A „vota” pe bază de *bun-simț* moral e mai aproape de o judecată de gust. Or, morală nu e o chestiune de gust. Diminuarea arbitrariului subiectivist e avantajul utilizării teoriilor etice.

Rhodianismul la Cicero

Dr. Aurel M. CAZACU

București

Considerat cel mai cultivat dintre romani, Cicero s-a dovedit un orator de neegalat și un inovator al elocinței latine. Nu întâmplător, Quintilianus aprecia că Cicero nu este numele unui om, ci numele elocinței, iar Seneca retorul adăuga că el este singurul spirit de proporțiile imperiului pe care romanii l-au dăruit lumii. Cele șapte lucrări despre elocință care ne-au rămas de la Cicero consolidează o nouă direcție oratorică, **rhodianismul**, reper fundamental al retoricii europene și model mereu actual pentru contemporanii care doresc să cunoască secretele artei și științei oricărui discurs convingător, iar, prin tot ce a creat (lucrări de retorică, oratorie, tratate politice și filosofice, epistole), Cicero rămâne unul dintre stâlpii gândirii, culturii și expresiei europene.

*
* *

Marcus Tullius Cicero (3 ianuarie 106-7 decembrie 43 î.Hr.) este considerat în literatura de specialitate cel mai de seamă orator al Romei antice și care a inovat ceea ce astăzi se numește „retorică ciceroniană”.

A reușit, în urma unei educații elevate (la Roma și în Grecia), să devină avocat, orator, om de stat și politician renumit, filosof, savant și scriitor de succes¹. Considerat cel mai cultivat dintre romani, scrierile sale includ lucrări de retorică, oratorie, tratate politice și filosofice, epistole. Nu a fost domeniu al culturii de care Cicero să nu se fi ocupat. De aceea opera sa a fost considerată în perioada Renașterii și în epoca modernă creația unui *homo universalis*².

Se povestește că în insula Rhodos, unde îi audia-se pe filosoful Posidonius și pe retorul Molon (pe care îl mai frecventase anterior la Roma), Cicero a susținut un discurs cu o măiestrie ieșită din comun. Toți cei prezenți au aplaudat cu căldură și l-au felicitat pe tânărul orator, cu excepția lui Molon, șeful școlii, care rămăsese trist și gânditor. La nedumerirea lui Cicero, grecul ar fi spus: „De aici încolo, patriei mele nu îi mai rămâne decât avantajul de a ști că tu ai luat elocința și ai dus-o la Roma”.

Mai târziu, Marcus Fabius Quintilianus nota că „pe bună dreptate, contemporanii lui l-au proclamat regele baroului, iar posteritatea a ajuns să vadă în Cicero nu un om, ci sinonimul elocinței”³, iar Seneca retorul a formulat pregnant dimensiunile acestei personalități: „Singurul spi-

¹ Vide Jean Bayet, *Literatura latină* (traducere de Gabriela Creția), Editura Univers, București, 1972, p. 179.

² Apud Eugen Cizek, *Cicero*, în *Istoria literaturii latine*, vol. I, Societatea Adevărul S.A., București, 1994, p. 169.

³ Marcus Fabius Quintilianus, *Arta oratorică* (traducere de Maria Hetco), vol. III, Editura Minerva, București, 1974, p. 185.

rit de proporțiile imperiului”⁴ pe care romanii l-au dăruit lumii. Dacă îl vom aminti și pe francezul Michel Montaigne, unul dintre cei mai subțili mânuitori ai limbii și stilului, cunoscut ca un critic acid față de mai toate celebritățile lumii antice, care spunea despre Cicero în renumitele lui *Eseuri*: „Cât despre darul cuvântării, nu i se poate găsi semen și cred, aievea, că nu se va găsi om care să i se poată asemui”⁵, ce alt omagiu mai mare s-ar putea găsi?

În vremea lui Cicero, două curente opuse dominau elocința la Roma: „asianismul” și „aticismul”.

Asianismul se consolidase în imperiul elenistic după moartea lui Alexandru Macedon, fiind un tip de oratorie rafinat, emfatic, împodobit. În oratoria asianică romană întâlnim două variante practicate: una „moderată”, avându-l drept model pe grecul Hegesias din Magnezia, care cultiva patosul, tropii moderați, perioade simetrice, gesticulație reținută și vocea muzicală; alta „exagerată”, avându-l drept model pe grecul Theodoros din Gadara, care supralicita patosul, ornamentele, cultiva perioadele arborescente și muzicale, apăsa pe gesticulația exuberantă și pe policromia vocii. În vremea lui Cicero, curentul asianic era ilustrat la Roma de celebra școală condusă de Q. Hortensius Hortalus, sub influența căreia a crescut și Cicero.

Celălalt curent, aticismul, avându-l drept model pe grecul Lysias, era un tip de oratorie sobru și elegant, fără figuri de stil. Dar curentul aticist, având ca reprezentanți de seamă pe C. Licinius Calvus și D. Iunius Brutus, n-a avut succes în forul roman pentru că acest tip de oratori apăseau pe logica ideilor și claritatea stilului, ignorând afectele, evitând podoabele, utilizând fraza scurtă și viguroasă.

Refuzând să se ralieze oricărui dintre aceste școli oratorice, Cicero a creat o nouă orientare, care reprezintă o sinteză a virtuților asianice și atice. Această nouă direcție se numește „rhodiană”, în memoria lui Molon din Rhodos, care a moderat și modelat excesele asianice ale lui Cicero din perioada când se afla la studii în Grecia. Prin această nouă direcție oratorică, Cicero consolidează clasicismul prozei literare latine. Peste secole, canoanele atic și asianic vor sta la baza clasicismului și romantismului european în literatură.

Cicero este un important deschizător de drum. El a transplantat la Roma doctrina retorică aristotelică, imprimându-i, însă, o pecete romană, în sensul că a cultivat cu precădere retorica discursului, și nu retorica cuvântului, specific retoricii aristotelice și celei stoice.

Cicero a lăsat posterității șapte lucrări de retorică, care au fost scrise în trei perioade diferite:

- în perioada tinereții (cca 86-80 î.Hr.) compendiul *Libri rhetorici* (sau *Artis rhetoricae libri*), cunoscută astăzi sub titlul *De inventione*;
- în perioada maturității (cca 56 î.Hr.), după aproape 30 de ani de activitate în avocatură și în forul roman, celebrul tratat *De oratore*;
- iar în perioada senectuții (cca 46-44 î.Hr.) capodoperele sale de retorică *Orator* și *Brutus* sau *Sive de claris oratoribus*, dar și opere minore, scrise într-un stil didactic, încărcat de numeroși termeni tehnici: *Partitiones oratoriae sive dialogus cum suo filio Marco*, *De optimo genere oratorum* și *Topica*. Fără ca Cicero să fi urmărit acest scop, *De oratore*, *Brutus* și *Orator* alcătuiesc un sistem (o trilogie retorică) prin fireasca dezvoltare a ideilor autorului: fundamentul oratoriei sau arta oratorului și cum se formează un orator (*De oratore*), istoricul oratoriei romane (*Brutus*) și forma desăvârșită a elocvenței (*Orator*).

Secole de-a rândul, unii comentatori (retori, filosofi, istorici, juriști, filologi) i-au atribuit lui Cicero și cel mai vechi tratat de retorică scris în limba latină, *Rhetorica ad Herennium*, probabil pentru asemănarea cu *De inventione*, lucrare în care tânărul Cicero a sistematizat, la un nivel didactic și chiar didacticist, ideile sale despre elocință. Paternitatea acestui tratat a fost mult discu-

⁴ Lucius Annaeus Seneca (Rhetorul, *Pater* sau cel Bătrân), *Controversiae*, praefatio II, apud H. Bornecque, *Sénèque. Controverses et Suasoirs*, Garnier, Paris, 1932, p. 46.

⁵ Montaigne, *Eseuri* (traducere de Mariella Seulescu), vol. I, Editura Științifică, București, 1966, p. 401.

tată și disputată. Unii filologi au pledat, cu sau fără succes, pentru paternitatea lui Cornificius. Iată și ce scrie cunoscutul filolog și istoric francez Jean Bayet, în *Literatura latină*: „*Rhetorica ad Herennium* (poate scrisă de Cornificius, dar, mai ales, inspirată din tratatul grecesc al lui Hermagoras), unde ni-l arată așa cum era prin 86-82, clar, sistematic, plin de exemple care, deși cu aspect roman, au iz mai mult de școală decât de practică, folosind o limbă foarte latinească, cu toate că e încă uscată și stângace. Dar oratorii adevărați, în luptă cu procesele autentice, erau cei care înzestrau cu suplețe și abundență această retorică, profitând, însă, la rândul lor, de armătura pe care le-o asigura ea”⁶.

Încă din tinerețe, abia ieșit de pe băncile școlii, Cicero s-a gândit să scrie tratate de retorică, deoarece lipseau în literatura latină manualele de profil care să trateze sistematic problemele teoretice și practice ale artei discursului. Așa a apărut *Libri rhetorici* sau *Artis rhetoricae libri* în anul 86 î.Hr., când experiența lui în câmpul elocinței era doar la început. În acest compendium, care conține două cărți, Cicero și-a propus să trateze întreaga problematică a artei retorice, dar nu a reușit să analizeze decât problematica „invențiunii” (nu întâmplător lucrarea este cunoscută peste veacuri sub titlul *De inventione*).

În *De inventione*⁷, Cicero afirmă că elocința este o parte a dreptului civil, datorită elocinței este să convingă, scopul este să persuadeze, iar materia elocinței se constituie din diversele lucrări care o utilizează. Compendiumul prezintă pe scurt cele trei genuri de elocință: demonstrativ (constă în a aduce laude unei persoane), deliberativ (în care se dezbate o problemă cu privire la cetate) și judiciar (constă din apărare și acuzare, cerere și respingere în fața unei curți de judecată). Anunță părțile elocinței – invențiunea, dispozițiunea, elocuțiunea, memoria și acțiunea (debitul, gesturile, mimica oratorului) – dar se ocupă doar de invențiune. Enunță apoi cele șase părți ale unui discurs – exordiul, narațiunea, diviziunea, confirmarea, combaterea argumentelor adversarului și perorația – dar abordează doar exordiul, narațiunea și diviziunea.

Care este metoda lui de lucru? A procedat – notează Cicero – ca pictorul Zeuxis, care, ca să picteze pe Elena, a luat ca model fetele frumoase din Crotona, zămisbind astfel o sinteză:

„Hotărându-mă să scriu o lucrare completă despre arta de a vorbi, nu mi-am luat un singur model pe care să socotesc necesar să-l reproduc în întregime, cu toate calitățile, dar și cu toate defectele lui, ci, adunând la un loc pe toți cei ce-au scris despre retorică, am cules tot ce-a fost perfect în fiecare și am sorbit orice idee de preț de la toți acești scriitori de variate înclinări”⁸.

Așadar, minitratatul nu conține nicio idee originală, ci doar un mănunchi de notițe luate în timpul studiilor. Cu toate aceste neajunsuri, peste veacuri, în învățământul medieval, lucrarea a avut o circulație remarcabilă, fiind o vreme scrierea care a făcut cunoscut sistemul retoric al celor vechi. Referindu-se la succesul de care s-a bucurat minitratatul în perioada medievală, Gheorghe Guțu face următoarea remarcă: „Dar tocmai calitatea de manual, diviziunile și clasificările, definițiile fericite pe care le găsim aici o fac deosebit de instructivă și atrăgătoare. Cititorul de azi care ar citi-o cu creionul în mână și meditănd ar avea multe de învățat dintr-însa”⁹.

Mai târziu, după aproape 30 de ani, în prefața la *De oratore*, chiar Cicero judecă sever această lucrare de tinerețe, pe care o publicase la 21 sau 22 de ani: „Pentru că cele scrise de mine pe când eram un copil sau un tinerel – după niște biete însemnări – s-au dovedit o schiță rudimentară, puțin demnă de vârsta mea de azi și de experiența dobândită din atâtea și atât de mari discursuri”¹⁰.

⁶ Jean Bayet, *Literatura latină*, p. 185.

⁷ Marcus Tullius Cicero, *Despre invențiune* (traducere de Mihai Popa), în *Opere alese*, vol. I, Editura Univers, București, 1973, p. 67-86 și Cicero, *Despre invențiune*, în *Proză narativă latină* (traducere de I. Teodorescu), Editura Univers, București, 1972, p. 169-170.

⁸ Cicero, *Opere alese*, vol. I, p. 84.

⁹ G. Guțu, *Viața și opera lui Cicero*, în Cicero, *Opere alese*, vol. I, p. 10.

¹⁰ Marcus Tullius Cicero, *Despre orator* (traducere de G. Guțu), în *Opere alese*, vol. II, Editura Univers, București, 1973, p. 21.

Găsim, însă, câteva izvoare din care s-a inspirat, în primul rând din Platon și Aristotel, apoi din oratorul Isocrate și mulți alții. Meritul tânărului Cicero constă în sistematizarea unor idei luate din diferiți autori, deschiderea manifestă spre filosofie, psihologie, drept civil, politică și viață socială și faptul că aderă și cultivă relativismul neoacademic.

Tratatul *De oratore*¹¹, scris în perioada maturității (55 sau 56 î.Hr.) și dedicat fratelui său Quintus, conține trei cărți și se desfășoară între interlocutori de prestigiu ai forului roman. Însă, în cea mai mare parte, discuția imaginară (datată între 4 și 12 septembrie 91 î.Hr. și desfășurată în vila de la Tusculum) este un dialog între două celebrități, Lucius Licinius Crassus și Marcus Antonius, oameni politici de prim rang și oratori de neîntrecut ai epocii anterioare lui Cicero. Participă, de asemenea, în prima zi la dezbateri Quintus Mucius Scaevola (înlocuit în ziua următoare de doi tineri, Quintus Lutatius Catulus și Gaius Caesar Strabo), jurist de mare valoare, adept al filosofiei stoice și fost îndrumător în dreptul civil al lui Cicero, și alți doi tineri, Gaius Aurelius Cotta și Publius Sulpicius Rufus, ambii oratori remarcabili, primul admirator al lui Antonius, celălalt cu simpatii îndreptate spre Crassus.

Cicero căpătase deja o întinsă experiență ca orator, avea deplina conștiință de a fi cucerit „domnia forului” și de a fi lărgit mult, prin reflecția și practica sa, problematica elocinței. Având acum mai mult timp la dispoziție, fiind forțat să se retragă din viața politică, dar vrând să-și salveze gloria literară, și-a propus să înnoiască, atât teoria, cât și forma expunerii. Conversația este axată pe trei teme: formarea oratorului, arta retorică și stilul oratoric.

În introducere, Cicero dezvăluie esența gândirii sale. El consideră elocința ca regină a științelor și artelor. Dar pentru aceasta rostul oratorului este să convingă, să placă și să miște sufletele auditoriului. Iar oratorul deosebit de dotat trebuie să însușească calități înnăscute (*ingenium, natura*), o deosebită cultură (*doctrina, ars*), multă exersare (*exercitatio, usus, studium*) și totală pasiune (*ardor*). Prin îmbinarea acestor calități, oratorul ajunge la performanță:

„Nimic nu mi se pare mai frumos decât să captivezi prin puterea cuvântului atenția unei adunări, să inciți mințile ascultătorilor și să le determini voințele într-un sens sau altul. Aceasta este prin excelență arta care a înflorit întotdeauna la orice popor liber, mai ales în statele așezate și pașnice, și a predominat întotdeauna. [...] Există oare ceva mai puternic și mai măreț decât ca un singur om să poată să schimbe numai cu cuvântul pornirile mulțimii, să zdruncine conștiințele judecătorilor și autoritatea senatului?”¹²

Cartea întâi tratează formarea oratorului, calitățile necesare unui orator de succes. Unul dintre interlocutori, Crassus, pledează pentru modelul unui orator cult, înzestrat cu o amplă cultură generală, familiarizat cu probleme de filosofie, literatură, istorie, psihologie (cunoașterea pasiunilor umane), drept, artă a guvernării, instituții și legi, artă militară, fizică (adică științele naturii), chiar de poezie, inclusiv cunoașterea tehnicilor retorice, apreciate ca o propedeutică în formarea oratorului, îmbogățite și cu reflecții personale. Este ideea centrală a sistemului cicero-

¹¹ Vide Cicero, *Opere alese*, vol. II, p. 17-78 și M. Tullius Cicero, *Despre orator*, în *Proză narativă latină* (traducere de I. Teodorescu), Editura Univers, București, 1972, p. 170-175.

¹² Cicero, *Opere alese*, vol. II, p. 27.

nian (pe care îl întâlnim și în *Brutus* și *Orator*):

„După părerea mea cel puțin – zice Cicero prin glasul lui Crassus – nimeni nu va putea ajunge orator desăvârșit, dacă nu-și va fi însușit toate domeniile mari de cunoaștere și mijloacele lor”¹³.

Celălalt interlocutor, Antonius, susține un punct de vedere opus, și anume că oratorul, dacă are talent, se formează prin practică.

Personalitatea oratorului ideal este, în concepția lui Cicero, foarte complexă. El nu se formează doar prin retorică și nici nu se limitează la o specialitate sau la o profesie. Mai mult, elocvența nu s-a născut din retorică, ci, dimpotrivă, a dat naștere retoricii. Câmpul formației oratorului este vast, nelimitat, și numai datorită erudiției enciclopedice elocința se convertește în limbaj prin excelență (discursul oratorului). Este, de fapt, reacția lui Cicero împotriva învățământului formalist, redus la clasificări, diviziuni și definiții, la reguli retorice complicate și multiple artificiale. Acestui tip de retorică, Cicero îi opune o largă cultură, studiu, meditație, exercițiu și experiență controlată prin reflecție permanentă:

„Unui orator, însă, trebuie să-i pretindem ascuțimea de minte a logicianului, cugetarea filosofului, exprimarea aproape a poetului, memoria jurisconsultului, vocea tragedianului și, așa zice, gesturile unui actor celebru. De aceea, nu se poate găsi nimic mai rar pe lume decât un orator desăvârșit”¹⁴.

Cartea a doua tratează arta oratorului. Antonius revine asupra părerii emise în ajun, face elogiul elocinței, trece în revistă cele trei genuri oratorice – judiciar, deliberativ și epideictic –, accentuează asupra raportului dintre istorie și elocință, vorbește despre părțile elocinței, *inventio*, *dispositio*, *elocutio*, *memoria* și *pronuntiatio*, mijloacele de a câștiga auditoriul.

Cartea a treia tratează stilul oratoric. Crassus prezintă pe larg o serie de calități esențiale ale stilului de care ar trebui să dispună oratorul: claritate, puritate, abundență în vorbire, proprietate a termenilor, conveniență, demnitate, decență, îmbinarea expresivității lingvistice cu cea extralingvistică și, nu în ultimă instanță, concilierea dintre real și ideal. În acest context, Cicero acordă o mare însemnătate construcției frazei, selectării termenilor întrebuițați, clarității exprimării, expresivității cuvintelor (de pildă, ca procedee stilistice, întrebuițarea unui cuvânt neobișnuit, a unui cuvânt nou sau a unui cuvânt cu sens metaforic) și face recomandări cu privire la ritmul oratoric (o noutate în teoria retoricii, cercetare extinsă și adâncită mai târziu în tratatul *Orator*). Apoi pune un deosebit accent pe acțiune, pe care o numește „elocința corpului”, ceea ce caracterizează înclinarea sa firească spre asianism, sub influența căruia și-a început activitatea.

Tratatul *De Oratore*, lucrare de maturitate, relevă importanța erudiției enciclopedice în oratorie (contrar teoreticienilor greci, care susțineau că este îndeajuns să cunoști, în amănunt, regulile artei retorice pentru a deveni un bun orator), susține teza împletirii talentului cu un larg orizont de cultură, a normelor teoretice cu modelele istorice reale, care, toate împreună, consacra elocința ciceroniană.

În cele din urmă, opțiunile lui Crassus și Antonius (cele „două măști” ale dialogului, cum plastic îi prezintă Eugen Cizek în *Istoria literaturii latine*) se dovedesc a fi complementare pentru Cicero, indicând dubla sa experiență, a culturii și a practicii sociale.

În perioada senectuții (46-44 î.Hr.), Cicero scrie încă două capodopere care se alătură tratatului *De oratore*, și anume *Brutus* (*Sive de claris oratoribus*) și *Orator*, dar și opere retorice minore, *Partitiones oratoriae sive dialogus cum suo filio Marco*, *De optimo genere oratorum* și *Topica*.

Tratatul *Brutus* (*Sive de claris oratoribus*)¹⁵, apărut într-o singură carte și în 333 de

¹³ *Ibidem*, p. 24.

¹⁴ *Ibidem*, p. 51.

¹⁵ Marcus Tullius Cicero, *Brutus sau Despre oratorii renumiți* (traducere de Mihai Popa), în *Opere alese*, vol. II, Editura Univers, București, 1973, p. 255-281 și Cicero, *Brutus, în Proză narativă latină* (traducere de I. Teodorescu), Editura Univers, București, 1972, p. 175-177.

paragrafe, a fost scris în primele luni ale anului 46 î.Hr., sub forma unei conversații imaginare între Cicero și cei doi prieteni ai săi, Iunius Marcus Brutus (adept al elocinței „neoatice”, care luase amploare la Roma, mai neîmpodobită, mai naturală, mai cumpătată și mai nervoasă, opusă celei formulate de Cicero în *De oratore*) și Titus Pomponius Atticus (istoriograf, bancher, editor, amator de antichități și de obiecte de artă). După o introducere în care încearcă să curme durerea prietenilor săi, datorată morții celebrului orator Hortensius, Cicero face o scurtă trecere în revistă a elocinței grecești (de la Solon și Pisistrate până la Demetrios din Phaleron) și mai ales a celei romane (de la Cornelius Cethegus și Cato Maior până la Hortensius). De aceea, în anul 1531 d.Hr., Flavio Blondo i-a adăugat subtitlul *Sive de claris oratoribus* (Despre oratorii renumiți).

În concluzia tratatului (care nu s-a păstrat în întregime), Cicero constată condițiile triste în care se exercită elocința, regretând că talentul lui Brutus n-are cum să se dezvolte.

Mobilul acestui tratat este, însă, altul, de ordin polemic. În anii 50 î.Hr. se maturizase la Roma curentul neoaticist, practicat de Brutus, opus curentului rhodian, cultivat de Cicero. Ca replică a unui rezumat al istoriei Romei republicane scris de Atticus, intitulat *Liber annalis*, Cicero prezintă o scurtă trecere în revistă a oratoriei grecești de la Solon și Pisistrate până la Demetrios din Falera, urmată de o lungă istorie a elocinței latine de la M. Cornelius Cethegus și Cato Maior până în vremea sa (Hortensius) și ajunge, cu destulă discreție, la apologia sa personală. În acest context sunt menționați peste 200 de oratori, printre care se disting Cato cel Bătrân, frații Gracchus (Tiberius și Gaius), Marcus Antonius, Lucius Licinius Crassus, Iulius Cezar, Lucinius Calvus, Q. Hortensius Hortalus ș.a.

În tratatul *Brutus* polemica este ocazionată de evaluarea oratoriei lui C. Licinius Calvus, reprezentantul cel mai de seamă al curentului neoaticist. Recunoscând că acesta mânuia cuvântul cu pricepere și cu eleganță, Cicero adaugă: „Fiind, totuși, prea pretențios cu el însuși, observându-se prea mult și temându-se să nu aibă vreo picătură de sânge stricat, pierdea și sângele cu adevărat sănătos. Astfel, exprimarea lui subțiată printr-un scrupul exagerat era limpede pentru cunoscători și pentru ascultătorii atenți, dar se pierdea ca nimic în mulțime și în for, pentru care elocvența e făcută”¹⁶.

Cicero consideră că o formă de oratorie substanțială și subtilă, neîncărcată cu podoabe, este într-adevăr de laudat, dar a reduce aticismul doar la aceste calități este o formă de exclusivism, care nu ține seama de varietatea și capacitatea oratorilor atici, de pildă a marilor oratori ai Atenei secolelor al V-lea (Pericle și Tucidide) și al IV-lea (Hiperide și Eschine) și, în primul rând, Demostene. Dar marele argument urmărit de Cicero este că evoluția istorică a elocinței romane, care culminează cu Hortensius, el însuși depășit de Cicero, justifică modelul său retoric rhodian:

„Eu vreau ca atunci când s-a auzit că oratorul va lua cuvântul, să se ocupe și ultimul loc din bănci, tribunalul să fie complet, scribii aferați să ofere locuri, ba chiar să le cedeze pe-ale lor proprii, să fie lume multă și de tot felul, judecătorul să fie încordat; iar când se va ridica cel care va vorbi, mulțimea să ceară prin semne tăcere, apoi să urmeze dese aplauze, multe exclamații admirative, râsete – când vrea oratorul – și plânsete – dacă el le vrea –, în așa fel, încât privitorul de departe, chiar dacă n-ar ști despre ce e vorba, să înțeleagă, totuși, că oratorul place... Cel care obține un asemenea succes să știi că vorbește atic, așa cum știm că vorbeau Pericle, Hiperide, Eschine și, în primul rând, Demostene însuși. Iar dacă ei prețuiesc mai degrabă un fel de a vorbi precis și bine gândit și în același timp simplu, consistent și dezbrăcat de orice podoabe, respingând genul acela mai încărcat, și zic că acesta este adevăratul stil atic, pot foarte bine să-l laude. Căci în arta noastră atât de vastă și de variată e loc și pentru această delicată simplitate”¹⁷.

Concluzia lui Cicero? Nu toți cei care vorbesc atic vorbesc bine, dar toți cei care vorbesc bine vorbesc atic. Astfel, Cicero elaborează canonul clasicismului european, care se bazează pe „aticism lărgit”.

¹⁶ Cicero, *Brutus sau Despre oratorii renumiți*, p. 278.

¹⁷ Cicero, *Opere alese*, vol. II, p. 281.

În tratatul *Orator*¹⁸, structurat într-o singură carte cu 238 de paragrafe și dedicat lui Brutus (*Orator ad Marcus Brutus*), scris și publicat în anul 46 î.Hr., urmând principiul „ideilor” lui Platon, Cicero reliefează portretul ideal al oratorului suprem (*summus orator*), în cele din urmă Cicero însuși. Acest model, notează Cicero, se află în mintea sa, așa cum frumusețea ideală se afla în spiritul lui Fidias, când a sculptat pe Iupiter și Minerva, fără să fi avut modele concrete¹⁹.

În acest context subliniază importanța filosofiei în formarea oratorului, deoarece logica oferă argumente, etica dă substanță mesajului, estetica îi conferă expresivitate:

„Așadar, mai întâi să fie bine stabilit, ceea ce în continuare se va înțelege mai bine, că fără filosofie nu putem forma oratorul pe care-l căutăm, nu pentru că în ea s-ar cuprinde totul, ci pentru că-l ajută pe orator ca gimnastica pe actor”²⁰.

Și adăugă, amintind de modul personal de pregătire din tinerețe: „Am devenit orator, dacă sunt cumva sau chiar atât cât sunt, nu din școlile retorilor, ci din spațiile largi ale Academiei”²¹.

Apelul la filosofie este completat și de studiul naturii, al dreptului civil, al psihologiei și al istoriei, întrucât oferă oratoriei o mare bogăție de idei pentru a înțelege câte ceva despre viață, despre îndatoriri, despre virtute, despre moravuri.

Tot aici, Cicero formulează teoria celor trei genuri de oratorie (*genera dicendi*): *genus grande*, stil înalt sau sublim (oratorii folosesc un mod de vorbire prețios, idei ample și adânci, expresie maiestooasă, sunt vehemenți, variați și abundenți, posedă toate calitățile pentru a mișca adânc spiritele și a le încânta), *genus tenue*, stil simplu (sunt fini, convingători, expun rațional toate chestiunile și le lămuresc fără să le amplifice, cu un stil sobru, concis și șlefuit) și *genus medium*, stil mediu sau temperat (un stil egal, curgător, discret în folosirea ornamentelor, fără excesul de înflăcărare al unora sau de sobrietate și concizie al altora).

Polemizând cu neoaticii din vremea sa, Cicero consideră că oratorul ideal trebuie să poată folosi toate trei genurile, așa cum la greci a făcut-o Demostene. Cu deosebită subtilitate, căutând să-l îndepărteze pe Brutus de atici, Cicero își analizează o serie de discursuri de succes pentru a găsi chiar similitudini între prototipul ideal al oratorului și propriile sale discursuri:

„Căci nu există, în niciun gen de stil, vreo calitate a oratorului care să nu apară în discursurile mele, dacă nu desăvârșită, cel puțin ca o încercare sau numai ca o simplă schițare. Nu-mi ating scopul, dar știu ce trebuie să urmăresc. De altfel, nu vorbesc acum de mine, ci de subiectul meu; în privința aceasta sunt atât de departe de a-mi admira creațiile, ba chiar sunt atât de aspru și de pretențios, încât nici Demostene nu mă satisface; acesta, cu toate că-i întrece pe toți în toate genurile de stil, nu totdeauna îmi mulțumește pe deplin urechea; atât este ea de lacomă și de nesățioasă și atât de mult dorește adesea ceva peste măsură de mare, de nemărginit!”²²

Oratorul ideal trebuie să știe să convingă, să placă, să încante și mai ales să emoționeze, să evite extremele și să cultive conveniența în privința persoanelor și împrejurărilor. Aici Cicero polemizează, atât cu asianiștii, cât și cu neoaticii și face un elogiu vibrant lui Demostene.

Oratorul asianic se adresează mai puțin rațiunii și mai mult afectelor, iar afectele sunt provocate, de regulă, prin apelul neîncetat la acțiune (modulația vocii, mimica, gesturile, mișcarea corpului); dimpotrivă, oratorul atic renunță frecvent la acțiune, accentuează pe dimensiunea rațiunii, discursul său este limpede, sobru, urmărește tenace logica de idei pentru a produce convingerea. Cicero acordă importanța cuvenită tuturor mijloacelor de a produce convingerea,

¹⁸ Marcus Tullius Cicero, *Oratorul* (traducere de Daniel Ganea), în *Opere alese*, vol. II, Editura Univers, București, 1973, p. 315-393.

¹⁹ Cicero, *Opere alese*, vol. II, p. 320.

²⁰ *Ibidem*, p. 321.

²¹ *Ibidem*, p. 320.

²² *Ibidem*, p. 347.

dar, datorită înclinării sale spre asianism, sub influența căruia și-a început activitatea, pune un deosebit accent pe acțiune:

„Așadar, adevăratul orator – căci, plecând de la vorba lui Antonius, pe acesta îl căutăm – va fi cel care, în for și în cauzele civile, va vorbi astfel încât să convingă, să încante și să emoționeze. Să convingă, fiindcă e necesar, să încante spre a plăcea, să emoționeze pentru a obține victoria; căci această însușire din urmă e cea mai însemnată dintre toate în câștigarea proceselor”²³.

În concluzie, oratorul trebuie să se ocupe de *inventio* (ce să spună), *dispositio* (unde să spună, în ce ordine) și *elocutio* (cum să spună, în ce formă să vorbească). Deși dispune de cele trei registre stilistice, oratorul le subordonează funcției tripartite a discursului: *docere* sau *probare* (să dovedească), *delectare* sau *conciliare* (să placă, să obțină simpatie) și *movere* (să emoționeze, să convingă). Partea finală a tratatului (mai mult de un sfert din întinderea lui) se ocupă de ritmul oratoric (origine, cauze, natură, întrebuintare, unități, utilitate) și muzicalitatea discursului oratoric, contribuție originală care a influențat mai târziu cercetările asupra ritmului și armoniei prozei latine.

Dialogul *Partitiones oratoriae sive dialogus cum suo filio Marco*²⁴, scris în anul 46 î.Hr. și promis fratelui său, este un manual de retorică complet și util pentru inițierea în arta retoricii. A fost scris ca îndreptar în arta elocinței pentru fiul său Marcus (care urma să plece la studii la Atena) și nepotul său Quintus. De aceea, stilul dialogului este clar, sobru, schematic, precis, tehnic, adecvat funcției sale didactice, cu o prezentare sistematică a materialului, similar cu cel din *Topica*.

Planul acestei lucrări de retorică se divide în trei părți principale: *vis oratoris* (talentul oratorului), *partes oratoris* (părțile discursului) și *questio rerum* (cercetarea problemelor).

Talentul oratorului (*vis oratoris*) constă în *inventio* (arta identificării și selectării argumentelor celor mai profitabile), *dispositio* (arta ordonării și organizării eficiente a argumentelor selectate), *elocutio* (arta redactării discursului pentru a răspunde cerințelor expresivității), *memoria* (arta memorizării discursului și a utilizării adecvate a citatelor) și *actio* sau *pronuntiatio* (arta rostirii discursului și a folosirii eficiente a gestualității).

Părțile sau structura discursului (*partes oratoris*) se referă la *exordium*, *narratio*, *argumentatio* (cu accent pe *confirmatio*, *refutatio* și tratarea adecvată a argumentelor) și *peroratio* (cu variantele *amplificatio* și *enumeratio*).

Cercetarea problemelor (*questio rerum*) se referă la probleme nedeterminate (de teorie, de practică) și probleme determinate (cu accent pe genul laudativ, deliberativ și judiciar).

Problematica dialogului se relaționează cu anterioarele lucrări de retorică ciceroniană, cerându-se oratorului pregătire filosofică, cunoașterea dreptului și grija pentru stil, similar oratorului ideal (*summus orator*) conturat în celelalte tratate.

În jurul anului 45/46 î.Hr., Cicero redactează *De optimo genere oratorum*²⁵, o scurtă prefață la traducerile sale din limba elenă. Din Demostene traduce discursul *Despre coroană*, iar din Eschine traduce discursul *Despre ambasada infidelă*, ambele considerate un canon și un instrument de a judeca elocința atică. Traducerile (ambele pierdute) nu sunt transpuneri *ad verbum*, ci echivalări *ad spiritum*, sau, altfel spus, Cicero nu a tradus *ut interpret*, interpretul care reproduce cuvinte, ci *ut orator*, oratorul care transferă elocința.

În acest sens, Cicero notează: „Căci am tradus din operele atice ale celor doi oratori foarte elocvenți, Eschine și Demostene, pledoarii celebre care se opun între ele; dar nu le-am

²³ *Ibidem*, p. 336-337.

²⁴ Marcus Tullius Cicero, *Partitiones oratoriae sive dialogus suo filio Marco - Diviziunile oratoriei sau dialog cu fiul său Marcu* (traducere de Traian Diaconescu), în Cicero „Arta oratoriei”, Ediție bilingvă, Editura Saeculum Vizual, București, 2007, pp. 19-114.

²⁵ Marcus Tullius Cicero, *De optimo genere oratorum - Despre cel mai bun gen al oratorilor* (traducere de Traian Diaconescu), în Cicero „Arta oratoriei”, Ediție bilingvă, Editura Saeculum Vizual, București, 2007, pp. 115-136.

tradus ca interpret, ci ca orator, cu aceleași idei și forme și cu figurile lor, prin cuvinte potrivite uzului nostru. În aceste traduceri, am socotit necesar să redau nu cuvânt prin cuvânt, ci să păstrez orice ton și forță a cuvintelor. Căci am considerat că nu trebuie să plătesc cititorului numărând «monede», ci cântărindu-le «la un loc»²⁶.

Și adaugă, onorându-și traducerea drept model pentru ulterioarele discursuri atice:

„Dacă voi fi tradus, după cum sper, discursurile acelora, folosindu-mă de virtuțile lor, adică de ideile și figurile și de ordinea faptelor, urmând cuvintele într-atât, încât să nu fie nepotrivite cu geniul limbii noastre – dacă nu voi fi tradus toate cuvintele din greacă, m-am străduit totuși să le echivalez cu altele din același registru stilistic – [această lucrare] va fi un model spre care vor fi diriguite discursurile celor care vor să scrie ca aticii”²⁷.

Din punctul de vedere al conținutului, lucrarea poate fi considerată ca o completare la tratatele *Brutus* și *Orator*, în care reia și completează argumentele împotriva pseudoaticilor. Nu există genuri oratorice, scrie Cicero, așa cum există genuri poetice, literare. Dacă un orator își propună să convingă, să încante și să miște auditoriul, trebuie să fie în stare să folosească toate cele trei genuri oratorice, toate trei *genera dicendi*:

„Eu nu disociez «oratorii» prin gen, căci eu caut oratorul ideal. Unul singur este genul «oratorului» perfect; cei care se depărtează de acesta, nu diferă prin gen. [...] Căci oratorul cel mai bun este cel care, prin cuvântarea sa, instruieste, delectează și convinge sufletul auditorilor. A instrui este o datorie, a delecta este o onoare, a convinge este o necesitate”²⁸.

Cicero răspunde prin acest scurt eseu celor care nu înțeleg direcția sa stilistică (rhodianismul), definește aticismul și declară preferința sa pentru Demostene și Eschine, nu și pentru Lysias, Tucidide sau Isocrate. El reia problema stilului și reafirmă împletirea dintre talent și cultură în formarea marelui orator, idei întâlnite, însă, și în tratatul său *Orator*.

Microtratatul *Topica sau Despre argument*²⁹, redactat în iulie 44 î.Hr. în timpul unei călătorii pe mare, de la Velia (mic port la Marea Tireniană) la Rhegium și dedicată lui Trebatius, vestit jurisconsult roman (dar destinată unui public mai larg), este un ghid profesional, după lucrări ale lui Aristotel și Isocrate, alcătuit, însă, din memorie (*memoria repetita*), fără nicio carte în față. Modelul acestei lucrări este, în primul rând, *Topice* a lui Aristotel, pe care n-o reproduce, ci o „explică” parțial, o prelucrează, combinând-o cu elemente stoice și, firește, cu propria sa experiență.

Opusculul are structura unei epistole erudite și conține sfaturi practice pentru descoperirea și ordonarea argumentelor oratorice ale genului judiciar. De aceea, dintre etapele pe care oratorul trebuie să le parcurgă în pregătirea și prezentarea discursului în fața adunării publice – *inventio*, *dispositio*, *elocutio*, *memoria* și *actio* – Cicero a investigat doar prima etapă, *inventio* (arta identificării și selectării argumentelor celor mai profitabile), pentru a-l lămurii pe tânărul Trebatius cum să descopere „locurile comune” și cum să aleagă din acestea cele mai bune argumente în dezbaterile sale juridice. Pentru Trebatius tocmai acest aspect era important să-i fie analizat, deoarece în dezbaterile juridice elementele fundamentale sunt „probele”, care se constituie în temeiuri mai mult sau mai puțin solide pentru susținerea sau respingerea unei acuzații.

„Întrucât orice metodă de a vorbi îngrijit are două părți – una a descoperirii argumentelor și alta a judecății lor, Aristotel a fost, după cum cred, întemeietorul amândurora. Stoicii s-au ocupat de a doua parte, căci ei au urmat cu grijă căile judecății în știința pe care ei o numesc dia-

²⁶ Cicero, *Arta oratoriei*, p. 127.

²⁷ *Idem*, pp. 131-133.

²⁸ *Ibidem*, p. 121.

²⁹ Marcus Tullius Cicero, *Topica sau Despre argument* (traducere de Traian Diaconescu), Ediție bilingvă, Editura Universității „Alexandru Ioan Cuza”, Iași, 2010, p. 50-109.

lectică. Însă arta de a găsi argumente, care este numită topică, e mai importantă în practică și are, desigur, întâietate în ordinea firii, ei au lăsat-o cu totul deoparte³⁰.

Lucrarea lui Cicero este structurată în trei părți: generalități despre locurile de argumentare, detalii despre locurile și tipurile de argumente și, în sfârșit, adecvarea argumentelor la variate probleme, urmat de cazuri particulare.

Topica ciceroniană este o „teorie a locurilor”, iar „locul” este „sălașul argumentului”³¹, domeniul de realitate și de cunoaștere din care se extrag argumentele. La rândul său, argumentul este „raționamentul care face credibil un lucru îndoielnic”³², iar relația de argumentare implică, pe de o parte, o stare dubitativă a interlocutorului cu privire la o anumită idee, problemă sau situație, iar pe de altă parte, convingerea oratorului că este în posesia unui „loc” (cu argumente bine întemeiate) din care să parvină o întemeiere atât de puternică, încât să devină o „probă” adecvată care să risipească situația dubitativă a interlocutorului.

Cicero distinge două mari categorii de „topoi” (locuri comune) din care s-ar putea selecta și utiliza argumentele cele mai puternice pentru subiectul cercetat, pentru dezvoltarea unor temeuri: unele „interne” sau „intrinseci” (își au originea în proces, în subiectul sau în cauza tratată în dezbateri), iar altele „externe” sau „extrinseci” (își au originea în afara subiectului sau în afara cauzei pe care o dezbaterem).

Prima conține patru categorii de „surse” ale realității și cunoașterii din care se pot obține argumente întemeiate: sursa „în întreg” este definiția; „în parte” este enumerarea; „din cuvânt” este sensul sau înțelesul; „din legăturile dintre lucruri și subiect” se produc alte 12 tipuri de argumente (argumente de gen, specie, asemănare, diferență, contrarietate, analogie, antecedentă, consecvență, contradicție, de cauze eficiente, de lucruri săvârșite și de comparație). Cea de-a doua conține cinci categorii de surse din care se pot obține argumente pertinente („mărturia”, „constrângerea”, „circumstanțele”, „zvonurile publice” și „opiniile”).

Fiecare „sursă” este analizată, fiecare „tip de argument” este supus justificării, evaluat sub aspectul tăriei sau slăbiciunii și ilustrat cu variate exemple, în special din domeniul jurisprudenței.

Dincolo de anumite asemănări între *Topice* a lui Aristotel și *Topica* lui Cicero (de pildă, ideea de „loc”, element central pentru identificarea argumentelor), ceea ce frapază sunt diferențele: pentru Aristotel, locurile și argumentele sunt identificate și cercetate în ordinea raționalității, pe când Cicero, deși nu neglijează aliniamentele raționării ca dominante ale acțiunii, este mai mult preocupat de aspectele intuitive, practice, de acțiune eficientă, pune accent pe latura performativă a relațiilor discursive (ne referim la prezența „argumentelor extrinseci”). Și nu este de mirare acest lucru, pentru că Cicero, spre deosebire de Aristotel, a fost un practician al baroului și al forului, un orator de succes, un performer al oratoriei.

Deși de mici dimensiuni, opusculul ne confirmă faptul că Cicero este un reper fundamental al culturii europene și un model de neîngăduit pentru contemporanii care doresc să cunoască secretele artei argumentației într-un discurs.

Dacă la cele șapte lucrări de retorică adăugăm și celelalte creații ciceroniene – de oratorie, filosofie, precum și corespondența sa –, cultura, talentul și arta lui Cicero sunt un monument al spiritului creator roman. Creațiile lui au traversat veacurile, iar astăzi, în contemporaneitate, multe aspecte ale conștiinței literare și morale își au sorginea și se recunosc în geniul inegalabilului Cicero.

³⁰ *Ibidem*, p. 53.

³¹ *Ibidem*, p. 55.

³² *Ibidem*.

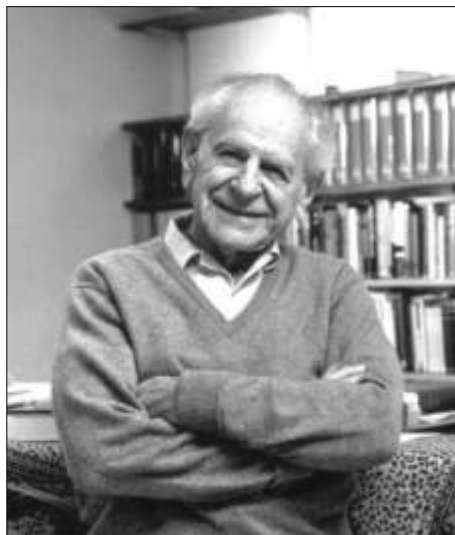
Condiția intelectualului și nevoia de reinventare

David ILINA

Pitești

Dacă intelectul face gloria stirpei omenеști, înălțându-l pe om deasupra oricărei alte creaturi, atunci e de înțeles de ce, în toate epocile, cei care i-au dat cea mai aleasă folosire s-au bucurat de admirație și respect. Stăpâni ai opiniei și totodată maestri neîntrecuți ai cuvântului (rostit și/sau scris), înțelepți, gânditorii de profesie sau *intelectualii* (termen inventat abia în epoca modernă) păreau că se află în posesia unui har divin. Pesemne de aceea și-au luat deseori un aer profetic, de vizionari și „luminători” ai conștiinței poporului. A fi recunoscut ca om de idei, aflat în căutarea – dacă nu chiar în posesia – adevărului, devine un titlu de fală, căci nu stă în puterea oricui să iscodească natura lucrurilor, să pătrundă semnificația faptelor omenеști, să întrevadă direcția evenimentelor, să propună o viziune și, prin aceasta, o cale de urmat. În lucrarea sa *Gândirea europeană în secolul al XVIII-lea*, Paul Hazard scria despre „rasa literaților”, ce-i include deopotrivă pe scriitori și filosofi: „Ea devine educatoarea gustului, interpreta gândirii, și chiar stăpâna acțiunii”. Iată, sintetic exprimat, rolul intelectualilor laici în societate.

Totuși, mai ales din epoca modernă încoace, când intelectualii s-au manifestat public ca un grup relativ distinct, au fost formulate și serioase rezerve și chiar critici explicite la adresa activității lor. Acestea au provenit, atât din tabăra nonintelectualilor, cât și din rândul intelectualilor înșiși (mai ales din rândul lor). Motivația acestor critici a fost (continuă să fie) nebănuț de variată. Dincolo de frustrări și ranchiune, de pretenții și vanități personale, de afiliere și poziționări partizane, mai mult sau mai puțin fluctuante, au existat neîndoielnic și cauze obiective care au alimentat aceste atitudini ostile.

Karl Popper

Munca intelectuală te poartă în cerul eterat al abstracțiilor, de aici pericolele de care e pândită: pierderea contactului cu viața, cu faptele, răstălmăcirea ideologică a acestora, pierderea măsurii, infatuarea. Intelectualii pot să se lase impresionați, chiar vrăjiți, de propria activitate, devenind prizonierii ideilor, ai propriilor idei sau ai ideilor altora. Mulți ajung să fie bântuiți de spiritul utopic, să îngenuncheze în vadul vreunei ideologii, abandonând gândirea critică. Așa se face, cum observa Karl Popper, că unii, nu puțini, au contribuit la instaurarea celei mai odioase dintre tiranii: „tirania ideilor”.

Studii sociologice pertinente consacrate raporturilor dintre clase au relevat existența unui dispreț reciproc între intelectuali și grupurile care trăiesc exclusiv sau preponderent din munca fizică. Pe de o parte, mulți intelectuali afișează o atitudine de superioritate, constând în sentimentul excelenței, al propriei îndreptățiri și al lipsei de îndreptățire a celorlalți. Pe de altă parte, cei ce pornesc de la premisa că numai producția materială contează în viața oamenilor, că munca e apanajul exclusiv al încordării mușchilor, manifestă din capul locului o anumită suspiciune față de activitatea zisă „intelectuală”, fiind înclinați să-i conteste legitimitatea, să-i minimalizeze utilitatea, prezentând-o deseori în mod caricatural. Pentru ei, intelectualul e un speculator de abstracții, în ultimă instanță un impostor, interesat să-i amăgească pe cei mai puțin instruiți ori pe cei lipsiți de judecată proprie, pretinzând că posedă adevărul. Ei succesc mințile oamenilor, vând iluzii, îi transformă pe creduli în fanatici. Folosindu-se de vorbe meșteșugite și de sofisme, ei doar agită spiritele, pervertesc bunele moravuri apărute de tradiție. Mai rău, intelectualii nu pro-

duc nimic, trăiesc pe seama muncii altora, ducând un trai parazită. Impostura, ineficiența, iresponsabilitatea sunt reproșurile transformate în laitmotivele acestui tip de critică.

Din această perspectivă, cum bine observa cu ironie Leszek Kolakowski, ce altceva ar putea fi intelectualii „dacă nu niște profitori, niște producători de vorbe goale, niște trâncănitori, niște paraziți care nu fac altceva decât să-și exploateze pretinsa superioritate – de fapt, simpla lor abilitate de a manevra vorbele – pentru a-și consolida ori ameliora statutul de privilegiați?”. Evident, acesta e un mod unilateral, obtuz și nedrept de a privi lucrurile, ce trebuie respins. Totuși, nu trebuie să credem că ceea ce fac intelectualii e dincolo de orice critică.

Astfel, în unele dintre scrierile sale dramatice, Cehov critică mediocritatea intelectualilor ruși de la sfârșitul secolului al XIX-lea, incapacitatea lor de a răspunde provocărilor vieții, de a oferi soluții problemelor grave cu care se confrunta obștea în epocă.

În *Livada de vișini*, personajul Trofimov rostește cuvinte pline de sarcasm la adresa indolenței și parazitismului multor intelectuali, a pretențiilor lor aflate în izbitor contrast cu însuși modul în care își duc traiul: „La noi, în Rusia, până acum muncesc foarte puțin... cei mai mulți dintre intelectuali nu caută nimic, nu fac nimic, nu sunt în stare să muncească... arta n-o înțeleg, își zic intelectuali... dar nu citesc nimic serios, nu fac absolut nimic, rumegă... toți bățoși, fețe solemne, discută lucruri importante, filosofează și, sub ochii lor, peste tot – ploșnițe, duhoare, igrasie, mizerie desăvârșită”. Pe scurt, fanfaronadă și neputință; în termenii celebrei sintagme marxiste, cei mai mulți intelectuali se mulțumesc să interpreteze lumea, dar nu sunt capabili să o schimbe. De fapt, prin pasivitatea lor, ei sporesc mizeria socială.

Anton Pavlovici Cehov

În piesa *Unchiul Vania*, personajul Aleksandr Vladimirovici Serebriakov, profesor universitar ieșit la pensie, întruchipează tipul intelectualului de cabinet, narcotizat de propriile pretenții și iluzii. Retras în „turnul de fildeș” al abstracțiilor, citește și scrie articole despre artă, despre creațiile și ideile altora, niciodată ceva ce i-ar angaja propria-i viață, convins că munca lui reprezintă treapta cea mai înaltă a străduinței și creativității omenești. Serebriakov se simte bine pe socul pe care și l-a construit singur. Orgolios, ține să le reamintească membrilor familiei că, în calitate de „om de litere”, el e desprins de lumea grosieră a utilității domestice, ceea ce i-ar scuza lipsa simțului practic: „După cum știți, sunt un savant, un cărturar și am fost totdeauna străin de viața practică”. Evident, pentru el inabilitatea practică nu e un handicap, ci marca inconfundabilă a apartenenței la lumea elevată a spiritului. În definitiv, profesorul pensionar împărtășea viziunea consacrată de Platon despre căutătorul înțelepciunii ca ins ce pare naiv și nepriceput în treburile domestice, dar năzuiește să fie „asemănător divinității”.

Intelectualului Serebriakov, ins lipsit de simț practic, cărturar străin de constrângerile și umilințele pe care le presupune administrarea proprietății, îi trece prin minte să vândă moșia, care de bine de rău a asigurat traiul întregii familii. Planul lui nesăbuit îl pune în conflict cu Ivan Petrovici Voinițki (unchiul Vania). După o viață chinuită consumată în trudă istovitoare, acesta din urmă trăiește o cumplită deziluzie: își dă seama că cel pe care l-a admirat și l-a servit cu extaziată devoțiune, nu e doar un caracter meschin, de un egoism feroce, dar și „o caricatură de savant bătrân”. Ivan Voinițki furnizează un memorabil portret al intelectualului închipuit: „De douăzeci și cinci de ani bătuți pe muchie, omul acesta ține prelegeri și scrie despre artă, fără să înțeleagă o iotă. De douăzeci și cinci de ani rumegă părerile altora despre realism sau naturalism și alte bazaconii. De douăzeci și cinci de ani spune ceea ce oamenii inteligenți știu de mult, iar pe proști nu-i interesează. Adică de douăzeci și cinci de ani bate apa în piuă. Și, în același timp, ce îngâmfare! Ce ifose! A

ieșit la pensie și nu-l cunoaște nimeni. E absolut necunoscut. Vasăzică, douăzeci și cinci de ani a ocupat locul altuia. Și uită-te la el cum calcă, de parcă e un semizeu”.

O viziune asemănătoare despre ineficiența prestației intelectuale întâlnim și la unii scriitori români. În „nota critică” publicată în ziarul *Universul* sub titlul „Intelectualii” (1899), Caragiale propunea următoarea „definițiune scurtă” a intelectualului: „Omul care disprețuiește orice ocupație de imediată utilitate și pentru el și pentru lume și se dedă la nobila profesiune de gânditor”. Intelectualii de cafea (astăzi sunt numiți „intelectuali de platou” sau „intelectuali mediatici”) livrează considerații absconse despre „lucruri ideale, despre înalte chestiuni de artă, științe, filosofie”, pretinzând că asimilează lumea prin intermediul conceptelor, dar lăsând pe seama altora efortul penibil al „îmblânzirii” naturii.

În *Corigent la limba română*, Ion Minulescu judecă în aceeași manieră: „În genere, intelectualii sunt oameni care nu se ocupă cu nimic. Discută numai ce au făcut alții, și atâta tot. De obicei, discuțiile astea țin de dimineața până seara, se întind ca pecinginea de la o masă la alta și câteodată continuă chiar zile întregi, fără niciun rezultat propriu-zis”. Efortul de a discuta, de a debata argumentat, de a „întoarce pe toate fețele” o idee, un principiu, își au rostul lor în interiorul culturii, contribuind la întreținerea unui climat de căutare împreună a adevărului, dar poetului nostru i se părea cel puțin suspectă ineficiența travaliului în cauză, lipsa „rezultatului”, când discuția ia forma degradată a trâncănelii.

În epoca noastră, caracterizată între altele prin „democratizarea informației”, scepticismul public la adresa intelectualilor a căpătat accente și dimensiuni noi. Mulți strâmbă din nas când aud de intelectuali. Alții simt chiar nevoia să ironizeze ori să ia peste picior statutul de intelectual. E uluitor să vezi câți intelectuali fac asta, ca și când ar vrea să se delimiteze de o etichetă infamantă! Admirăți și laudați cândva, în prezent intelectualii nu se mai bucură de aceeași încredere, mai ales de când s-a dovedit că mulți s-au pus în slujba unor tiranii inspirate ideologic, atât dinspre stânga, cât și dinspre dreapta. Prestigiul lor e pus sub semnul întrebării. Azi sunt asimilați cu manipulatorii mediatici, cu cei ce se folosesc de cuvinte pentru a suci mințile oamenilor. Pe de altă parte, cum bine observa Michel Houellebecq, sare în ochi ignoranța pe plan științific a multor intelectuali umaniști, ceea ce îi împiedică să respire aerul tare al filosofiei. Lipsiți de informație pozitivă și de rigoare conceptuală, ei se complac în vedetism ieftin, practicând un gen de verbiaj pseudopoetic, rămânând, asemenea vechilor metafizicieni, niște „specialiști în nori” (Paul Hazard).

Și ar mai fi și altceva. În tradiția culturii europene, intelectualii au fost oameni de condei, adică scriitori. Faima și autoritatea lor sunt legate de un fel de sacralitate a textului scris, iar mai apoi a cărții tipărite. Numai că, în prezent, aproape toată lumea scrie. Scrisul a devenit o manie. Arta scrisului, cândva apanajul unei elite, a devenit o abilitate de exercițiu comun, ceva aflat la îndemâna oricui. Diletantismul și impostura sufocă piața ideilor. Pe acest teren, în iureșul publicării cu toptanul, a înflorit o adevărată industrie. Editurile s-au transformat în entități pur comerciale, prestatoare de servicii, interesate aproape exclusiv de profit, exploatare vanitatea autorilor dispuși să-și publice lucrările pe speze proprii. Acest talmeș-balmeș publicistic a alimentat grave confuzii: s-au estompat reperele valorice, e tot mai greu să separi maculatura de creația autentică, să îi distingi pe veritabilii intelectuali de pseudointelectuali. Inflația doctoratelor, pecinginea plagiatului, comercializarea diplomelor au aruncat în derizoriu munca intelectuală. Dacă și pușcăriașii de drept comun scriu cărți, atunci ce mai înseamnă „intelectual”?

Într-o epocă marcată de „înfrângerea gândirii”, de „triumful prostiei asupra gândirii”, în care „granițele dintre cultură și divertisment s-au estompat” (A. Finkielkraut), asistăm la „cura de dezintelectualizare” în educație, artă și literatură, în politică și televiziune. Se vorbește despre „sfârșitul intelectualilor”. Să recunoaștem, nu fără oarecari temeieri. Aceste cuvinte cu iz apocaliptic ce țin de retorica postmodernă sunt, totuși, înșelătoare. Ele ar putea să exprime nevoia de regândire a rolului intelectualilor în viața comunităților. La acest proiect de reînnoire trebuie să participe, în primul rând, intelectualii înșiși. E pariul lor cu istoria.

Misiunea Bisericii. O perspectivă ioaneică

*Și Iisus le-a zis iarăși: Pace vouă!
Precum M-a trimis pe Mine Tatăl,
Vă trimit și Eu pe voi.
(In. 20, 21)*

Drd. Cătălin Bogdan ROATIȘ
Baia Mare

Biserica, prin membrii săi, devine, în mod vocațional, succesoarea misiunii lui Iisus. Ea este cu atât mai mult abilitată să facă acest lucru prin faptul că Paracletul, Duhul Adevărului, trimis de către Hristos de la Tatăl, și Care este mereu prezent în Biserică, o va proteja și o va conduce spre împlinirea misiunii sale. După cum Hristos a adus binecuvântare și mântuire oamenilor, oriunde s-ar fi aflat aceștia, la fel trebuie să facă și discipolii Săi. Din această perspectivă, în viziunea unor specialiști, episodul pescuirii de la Marea Tiberiadei, de după Înviere, are o semnificație aparte. Cei 153 de pești prinși de Apostoli – după indicarea locului de către Hristos – ar reprezenta întreaga varietate de pești care se găsește în creație. Având în vedere faptul că Apostolii sunt chemați să fie pescari de oameni, în mod simbolic acest număr ajunge să se refere la întreaga umanitate, misiunea Bisericii apărând a fi, astfel, universală¹.

În același episod are loc ceea ce unii numesc „reabilitarea lui Petru”. Semnificativ pentru tema de față este faptul că fiecărei construcții întrebare-răspuns îi urmează însărcinarea – variabilă formal – „Paște oile Mele” (21, 15-17). În comunitatea creștină iubirea se exprimă în mod invariabil prin purtarea de grijă față de ceilalți. Iubirea față de Hristos Cel viu este arătată prin grija față de cei aflați în nevoi. De asemenea, răspunsul dat aceluiași Petru în cazul interogației sale privitoare la Ucenicul iubit (21, 20-22) ne revelează un alt aspect demn de reținut: ucenicia este individuală, personală. Ea este adaptată caracterului și personalității celui care este chemat. Ea nu este aceeași pentru toți. Reformulând, am putea intui că Mântuitorul i-a spus Apostolului Petru: „Tu fă-ți lucrarea ta, Petre. Îngrijește-te de misiunea pe care o ai și nu te preocupa de însărcinarea altora”².

Misiunea Bisericii nu este însă, în mod esențial, numai o acțiune în care aceasta investește întreaga sa forță și inteligență pentru cucerirea lumii. Ea este acțiunea lui Dumnezeu, cel Care, prin puterea Duhului Sfânt, extinde și împlinește, prin Biserică, opera lui Hristos de mântuire a lumii. Această lucrare presupune, însă, o premisă esențială: ca Biserica să aibă o viziune și o speranță eshatologice. În acest sens, una dintre funcțiile vitale ale Evangheliei este aceea de a infuza în mintea și în inima Bisericii imaginea Împărăției lui Dumnezeu. Astfel, textul Evangheliei, cu intuițiile și metaforele sale, devine limbajul speranței creștine, pe care Biserica o transmite lumii³. De fapt, în viziune ioaneică, misiunea este însăși Biserica, trimisă în lume să iubească, să slujească, să propovăduiască, să învețe, să vindece, să elibereze. Această înțelegere corespunde, de altfel, celor trei aspecte „clasice” ale misiunii Bisericii: *martyria*, *diakonia*, *koινωνia*⁴. Se poate spune, astfel, că există Biserică, deoarece există misiune, și nu invers. De fapt, și în cazul misiunii Bisericii putem vorbi de un aspect centrifugal și de unul centripet, care se completează.

¹ William R. Cannon, *The Gospel of John*, p. 1.

² *Ibidem*, p. 2.

³ Johannes Nissen, *The Use of the New Testament in Mission: Methodological and Hermeneutical Reflections*, New Testament and Mission, SNTS 2003, p. 7.

⁴ *Ibidem*, p. 3.

Comunitatea creștină trăiește, simultan, în adunare și în dispersare; este chemată împreună și este, de asemenea, trimisă departe⁵.

Experiența misionară rezultată din observarea lucrării de răscumpărare a lumii de către Dumnezeu, prin Iisus Hristos, poate și trebuie să fie însoțită de o reflecție teologică privitoare la viața Bisericii, viață care se cere a fi focalizată pe credință, nădejde și dragoste⁶. În acest sens, când vorbim, din perspectivă ioaneică, despre misiunea Bisericii, ne referim la acea activitate a comunității de credință care, convinsă de Adevărul în care crede, se simte responsabilă, în mod natural, să vestească acest Adevăr și altora. S-ar putea spune, astfel, că misiunea Bisericii implică o întreită realitate, progresivă: (1) creștinii comunică unor oameni de diferite credințe o nouă interpretare a realității, o nouă viziune despre Dumnezeu, despre sensul omului și despre mântuire; (2) creștinii comunică altor oameni un nou mod de viață, care înlocuiește, cel puțin parțial, viața cea veche; (3) creștinii îi integrează pe cei aduși la credința lor și, deci, la modul lor de viață, în Biserică⁷.

Misiunea Bisericii este și un mod prin care creștinii Îl slăvesc pe Dumnezeu, purtând mărturia despre El și iubirea Sa dătătoare de viață spre ceilalți oameni⁸. Comunitatea ioaneică este astfel chemată să-și îndrepte atenția și lucrarea spre terenul misionar, câmp de acțiune definit prin inclusivitatea sa, inclusivitate relativă, atât la adresanți, cât și la domeniile de manifestare ale misiunii, după modelul lui Hristos. Biserica este astfel chemată la o operă misionară deschisă, care să vizeze, la modul integral, dezvoltarea umană și transformările sociale⁹. În misiunea lor, creștinii trebuie să fie conștienți de faptul că fiecare dimensiune a vieții vine de la Dumnezeu și Îi aparține; că ea este întrupată în Fiul și manifestată în copiii lui Dumnezeu. Datorită faptului că cei care sunt fiii lui Dumnezeu participă la viața dumnezeiască, viața și misiunea lor în lume trebuie să fie, în mod necesar, o întrupare și o mărturie a vieții create, susținute și mântuite de către Dumnezeu¹⁰. Însă, pentru a trăi această viață și pentru a-și îndeplini misiunea în lume, fiii lui Dumnezeu au nevoie de un discernământ remarcabil. Pentru că una este să spui că trebuie să vestești și să întruchipezi adevărul și alta este să știi ce este acest adevăr și să fii capabil să îl articulezi și să-l trăiești în mod specific. Aici, Ioan însuși este o dovadă a acestei realizări, prin modul în care acest autor a contextualizat Evanghelia, cu scopul ca aceasta să-și împlinească menirea pentru cei ce o vor citi¹¹.

„*Precum M-a trimis pe Mine Tatăl, vă trimit și Eu pe voi*” (20, 21b). Misiunea creștinilor este aceea de a purta mărturia despre adevărul vieții și iubirii lui Dumnezeu, de a întrupa această viață și iubire, atât în comunitatea creștină, cât și pretutindeni. Creștinii nu sunt exteriori societății, ca și cum ar veni de undeva de afară și ar încerca să se acomodeze noii lor case; ca și cum ar încerca să reconstruiască, din bucăți, imaginea unei societăți pe care au lăsat-o în urmă; ca și cum ar încerca să întemeieze un mic paradis într-o lume nouă, ciudată, o reminiscență epigonică a unei alteia, vechi. În raport cu lumea, creștinii nu sunt niște străini care încearcă să devină localnici sau care își mențin cu greu acest statut. Creștinii sunt acei localnici care au depășit statutul culturii natale prin nașterea din nou. Având o nouă identitate în Dumnezeu, misiunea lor este de a întrupa în lume și pentru lume iubirea și viața lui Dumnezeu și pot face aceasta – sunt cei

⁵ *Ibidem*, p. 6, 9.

⁶ Eckhard J. Schnabel, *The Theology of the New Testament as Missionary Theology: The Missionary Reality of the Early Church and the Theology of the First Theologians*, Trinity Evangelical Divinity School, Society of New Testament Studies, Halle, August 2-6, 2005, p. 22.

⁷ *Ibidem*, p. 2-3.

⁸ Chris Ukachukwu Manus, *The Mission of the Church: Exegesis and Hermeneutics*, Studiorum Novi Testamenti Societas, Aberdeen, July 25-30, 2006, p. 3.

⁹ *Ibidem*, p. 4.

¹⁰ Marianne Meye Thompson, *What Is the Gospel of John?*, Word & World, Volume XXI, Number 4, Fall 2001, Luther Seminary, Saint Paul, Minnesota, p. 337.

¹¹ *Ibidem*, p. 340.

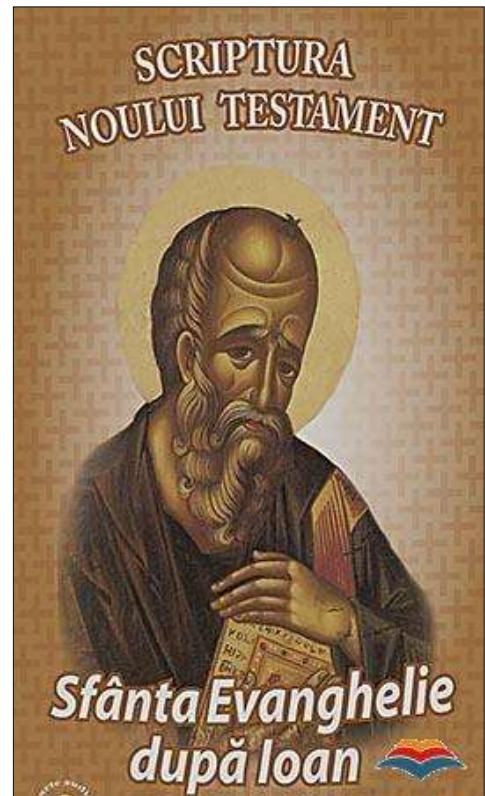
mai abilitați – tocmai pentru că sunt născuți din nou¹².

Desigur că această misiune comportă și o serie de dificultăți. Susținuți de iubirea lui Dumnezeu, creștinii sunt chemați să trăiască, să învețe și să creadă în Hristos cel Înviat, având iubire, încredere și înțelegere față de lume, prin puterea cuvântului și cu întărirea Duhului Sfânt. În misiunea Bisericii, iubirea Tatălui, prezența Fiului și puterea Sfântului Duh sunt realități mereu vii – în fapt Realitatea –, dincolo de încercările lumii: „*Acestea vi le-am grăit, ca întru Mine pace să aveți. În lume necazuri veți avea; dar îndrăzniți. Eu am biruit lumea*” (16, 33)¹³.

În cazul Evangheliei a IV-a există, după cum am putut intui deja, o legătură implicită între mărturie și misiunea Bisericii. Sfântul Ioan vede actul de a purta mărturia despre Hristos cel Înviat ca fiind tocmai substanța misiunii creștine. Legând conceptul de mărturie cu cel de misiune, Ioan vrea să arate că „purtarea mărturiei” este un act care scoate în evidență și confirmă, pentru ceilalți și pentru posteritate, evenimentele întâmplare și cuvintele spuse de Iisus. Astfel, Ioan vrea să arate veridicitatea celor spuse de Iisus folosind o formă verbală cu o evidentă conotație misionară – „a mărturisi, a aduce mărturie” – în locul altor verbe care ar fi fost, în mod normal, mai de așteptat a fi folosite în contextele date: „a spune”, „a vorbi” (4, 44; 13, 21) sau „a declara” (3, 11, 26)¹⁴.

Misiunea lui Iisus, îndeplinită pe Cruce, se cere a fi continuată de comunitatea ucenicilor Săi. Aceștia nu trebuie să repete ceea ce Hristos a făcut pe cruce, ci să secere și să adune, acum și întotdeauna, roadele lucrării Sale (4, 35-36). Pentru a face, însă, aceasta, Biserica are nevoie de o viziune integrală, care să focalizeze, în special, asupra nevoii de mântuire a celor sărmani și marginalizați. Mai mult decât atât, misiunea Bisericii fundamentată pe o astfel de viziune trebuie să devină operativă acum. În viziune ioanică, în cazul misiunii creștine nu există un interval de patru luni între semănat și vremea secerișului. Oportunitatea misiunii este mereu prezentă. Prezentul este timpul cel mai indicat pentru a-i căuta și a-i chema la viață eternă pe cei necăjiți și lipsiți de ajutor¹⁵. Prin mărturia ei, Biserica este chemată să semene sămânța cuvântului și a faptei și să adune roadele pentru Împărăția lui Dumnezeu. Misiunea ei este să aducă oamenii la Iisus Hristos, cel Care dă viață veșnică (15, 16).

În cazul femeii samarinene, Iisus este Semănătorul, iar femeia, prin mărturia ei, a sădit această sămânță în alți samarineni, ei toți devenind roade ale credinței. Comunitatea creștină trebuie, de asemenea, să sădească propria mărturie în lume, făcând-o pe aceasta să devină un „lan” pregătit pentru seceriș. În Biserică unii pot avea darul sădirii, iar alții pe cel al secerișului, dar toți creștinii trebuie să ajungă a se bucura împreună de roadele muncii lor, întrucât, indiferent de forma slujirii lor, ei toți îndeplinesc, în fapt, aceeași mare misiune (4, 36). De aici rezultă că dumnezeiasca misiune primită de la Hristos este o împreunălucrare, care aduce o bucurie și o fericită viață comună, acum și în eternitate. Misiunea este un act fundamental, constitutiv și specific, al Bisericii.

¹² *Ibidem*, p. 339.

¹³ Sean A. Taylor, *St. John's Gospel: „The Father and the Son”*, web source, p. 5.

¹⁴ Jay J. Kanagaraj, *Missiological Significance of „Bearing Witness” in John's Gospel: Witnesses of Jesus and the Church*, Union Biblical Seminary, Pune-37, India, p. 2.

¹⁵ *Ibidem*, p. 10.

Biserica este în măsură să mărturisească despre Hristos în baza relației intime pe care o are cu Acesta (15, 27). Iar această mărturie trebuie să fie una existențială. Ucenicii lui Hristos trebuie să-L mărturisească nu numai „*făcând*”, ci „*fiind*”; nu numai propovăduind, lucrând sau implicându-se în faptul social, ci, de asemenea, prin calitatea propriei lor vieți. Evanghelia a IV-a pare că încearcă să sintetizeze viața comunității creștine în două virtuți care trebuie descoperite lumii: iubirea față de alții și unitatea dintre creștini. Pentru Ioan acestea două par a fi caracteristicile care au puterea de a-L comunica pe Iisus lumii. Dragostea dintre creștini va descoperi cel mai bine celorlalți oameni că Dumnezeu, cel revelat în Iisus, este Iubire, și că ei, ca discipoli ai lui Iisus, reflectă iubirea Domnului lor. Cu alte cuvinte, iubirea exercitată în Biserică, descoperindu-L pe Iisus lumii, Îl și mărturisește acesteia, ca Iubire. Prin iubirea unuia față de altul, creștinii propovăduiesc lumii iubirea lui Dumnezeu, manifestată în Iisus Hristos. Această iubire dumnezeiască, necondiționată, covârșește toate limitările umane, dându-i Bisericii puterea de a-i căuta pe ceilalți pentru a le vorbi despre viața veșnică (3, 16)¹⁶.

Iisus Și-a exprimat iubirea Sa față de lume predicând, învățând, venind în întâmpinarea tuturor neajunsurilor omenești, punându-Și viața pentru viața lumii. Așadar, și Biserica trebuie să își exprime dragostea sa față de lume prin implicarea în această misiune cu caracter holistic. Iubirea practică în și de către Biserică va aduce lumii cea mai bună mărturie despre iubirea lui Dumnezeu în Iisus și despre unitatea care există între Tată și Fiu, unitate la care este chemată și lumea, prin Biserică. Creștinii nu trebuie să inaugureze o nouă lucrare, ci trebuie să perpetueze lucrarea începută de Iisus. Căci misiunea Bisericii este fundamentată pe opera lui Hristos de mântuire a lumii, din aceasta derivând, de altfel, și autoritatea misiunii ei. Iar pentru îndeplinirea acestei misiuni Biserica are și înzestrarea necesară. După cum, oarecând, Dumnezeu a suflat asupra omului suflare de viață și l-a pus să lucreze și să păzească grădina cea din Eden, la fel și „noua umanitate”, instituită prin suflarea lui Iisus, devine abilitată, prin Duhul, să-și împlinească misiunea. În acest sens, Sfântul Duh va mărturisi despre Iisus în și prin Biserică, susținând mărturia și misiunea acesteia în lume¹⁷.

Misiunea Bisericii trebuie să se desfășoare, în fapt, pe două direcții complementare: una legată de viața eclezială internă, iar cealaltă de implicarea activă în viața lumii, pentru viața lumii. Biserica trebuie să mărturisească, pe de o parte, despre Hristos și despre mântuirea adusă de El, iar pe de altă parte ea trebuie să lupte împotriva păcatelor și atrocităților din lume. În misiunea sa, Biserica trebuie să mărturisească despre Iisus prin propovăduire, învățare, consiliere, prin implicare socială. Dar aceste mijloace vor fi ineficiente, dacă nu vor fi însoțite, dacă nu vor izvorî dintr-o viață de iubire, unitate și slujire, după modelul iubirii și unității care există în sânul Sfintei Treimi¹⁸.

Din cele de mai sus s-a putut constata că există, cu adevărat, o persistentă notă misionară în Evanghelia după Ioan. Această notă devine și mai explicită o dată cu trimiterea Apostolilor, trimitere despre care se poate afirma că este una de tip cruciform (20, 20-21). De asemenea, limbajul trinitar devine extrem de semnificativ aici. Treimea apare ca fiind, finalmente, cea Care dă lumii viață din belșug. De aici derivă necesitatea, concretetea și eficiența „trimiterii”: Iisus Își trimite ucenicii să participe la misiunea lui Dumnezeu, cu puterea și sub purtarea de grijă a Sfântului Duh. Astfel, în cadrul misiunii Bisericii, lumea este direct confruntată cu Iisus, Fiul lui Dumnezeu¹⁹.

La Marea Tiberiadei, după o noapte în care, singuri, nu au prins nimic (21, 3), Apostolii – și, prin ei, Biserica – aveau să învețe încă un lucru important privind misiunea lor. Apare Iisus,

¹⁶ *Ibidem*, p. 11-12.

¹⁷ *Ibidem*, p. 13.

¹⁸ *Ibidem*, p. 14.

¹⁹ Duane A. Olson, *The Church in Mission: Gospel Texts for the Sundays of Easter (Series C)*, Word & World, Volume XV, Number 2, Spring 1995, Luther Seminary, St. Paul, MN, p. 219.

Care le arată că doar cu susținerea Sa vor trece peste situațiile care îi depășesc și vor reuși să umple, cu adevărat, năvodul Bisericii. Iar episodul următor, cel al pregătirii mesei (21, 9-14), se încadrează în aceeași temă misionară. Pâinea și peștele – ca și în cazul hrănirii celor cinci mii – sunt pregătite. Iisus este agentul activ al misiunii lui Dumnezeu. Mesajul pare să trimită cu gândul la răspunsul pe care Avraam îl dă lui Isaac: „...va îngriji Dumnezeu...” (Facere 22, 8). Această este nădejdea cu care membrii Bisericii trebuie să pornească în lume: că Dumnezeu, dincolo de limitările și scăderile lor, îi va ajuta să își îndeplinească misiunea²⁰. Iar dacă lumea nu va crede (10, 26), răspunsul misionar al Bisericii nu trebuie să fie altul decât a-L propovădui în continuare pe Hristos, a purta mai departe mărturia despre El, fără încetare. Căci această mărturie vine din iubirea lui Hristos. Iubirea lui Hristos și pentru Hristos este cea care îi susține pe creștini în misiunea lor. Este crucial pentru membrii Bisericii, pentru suportul lor misionar, să aibă mereu vie conștiința că Dumnezeu îi iubește. Dar Dumnezeu iubește lumea întreagă. De aceea, comunitatea creștină nu există doar pentru sine. Biserica este acea comunitate în care iubirea lui Dumnezeu față de oameni capătă formă, spre binele întregii comunități umane. Astfel, misiunea Bisericii ajunge a fi extinderea iubirii mântuitoare a lui Dumnezeu în întreaga lume²¹.

Se poate vorbi, așadar, din punctul de vedere al Sfântului Evanghelist Ioan, despre un teocentrism al misiunii creștine. Slava și unitatea Dumnezeului Treimic devin, dacă putem spune așa, marca misionară a Bisericii (17, 4-9). Slava pe care Dumnezeu I-a dat-o Fiului este dăruită acum și Bisericii, ca un semn al participării ei la viața lui Hristos, „ca lumea să creadă...” (17, 21). Unitatea ei este tocmai dovada participării, în Hristos, la Viața Treimică, dovada irefutabilă a vocației și îndreptăririi misionare pe care Biserica o are²².

Conform Sfântului Ioan, vindecarea paralticului de la Scăldătoarea Vitezda are și conotații

teologii eclesiologice, relative, în primul rând, la misiunea Bisericii. Prezentarea graduală a episodului se constituie într-un adevărat model misionar, conceput, după cum am văzut, pe două mari secțiuni: extra și intra muros²³. Din aceeași perspectivă, cele cinci porți ale scăldătorii pot reprezenta, în simbolismul eclesial ioanic, Biserica lui Iisus Hristos, în care sunt întâlnite toate categoriile umane, cu un accent pe cei marginalizați. Contextul, ca și cadru ideal de misiune creștină, ne fac să înțelegem că Biserica trebuie să vină mereu în întâmpinarea oamenilor, să se apropie de locul suferinței lor, oriunde ar fi acesta, în lumea săracilor sau a bogaților, a tinerilor sau a bătrânilor, a celor culți sau a celor mai puțin cultivați. Căci locul misiunii Bisericii trebuie să fie, în primul și în primul rând, locul

unde se află cei mai suferinzi, săraci și marginalizați dintre oameni. Astfel, o Biserică misionară ideală este aceea care se implică în lume, răspunzând nevoilor și problemelor ei, oferindu-i începutul devenirii și încorporării ei în Hristos. O Biserică care așteaptă nu este o Biserică misionară²⁴.

²⁰ *Ibidem*, p. 221.

²¹ *Ibidem*, p. 222-223.

²² *Ibidem*, p. 224.

²³ Pr. Prof. Univ. Dr. Stelian Tofană, *The Spiritual and Sacramental Dimension of the Mission of the Church according to John 5, 1-15. Imperatives and Demands*, web source, p. 10.

²⁴ *Ibidem*, p. 11.

Misiunea Bisericii trebuie să se conducă după simplitatea și sensul metodei misionare a lui Iisus. Prin întrebarea adresată paralizicului (5, 6), Iisus vrea să sublinieze dimensiunea comunitară a mântuirii, un alt argument al stringenței misiunii Bisericii. Suntem mântuiți numai împreună cu alții și prin alții. Astfel, misiunea Bisericii, manifestată în lume, poate fi caracterizată ca fiind lucrătoare prin iubire față de ceilalți. Iar acest tip de misiune, lucrătoare prin iubire, stă la îndemâna tuturor²⁵.

Un alt aspect care nu poate fi trecut cu vederea în această discuție este faptul că minunea de la Vitezda are loc sub auspiciile unei sărbători. Dar misiunea creștină se află întotdeauna sub auspiciile sărbătorii eterne a lui Hristos cel jertfit pe altarul Bisericii, pentru mântuirea lumii. Astfel, puterea acestei jertfe va însoți întotdeauna misiunea Bisericii²⁶. Jertfa zidește Biserica în interior, pentru ca aceasta să se poată manifesta cu și mai multă putere în mărturia sa către lume. Căci misiunea Bisericii este îndreptată, întâi, spre membrii săi, pentru a le păstra sănătatea sufletească și credința adevărată. Doar astfel mărturia creștină se va putea îndrepta spre cei din „exterior”, care doresc să experimenteze, din mai mult în mai mult, viața în Hristos²⁷.

În ecleziologia dezvoltată în Evanghelia a IV-a, Vitezda reprezintă Biserica, ca loc în care se manifestă milostivirea lui Dumnezeu către cei rămași singuri, fără ajutor. La această scaldătoare existau oameni care, cu adevărat, făceau misiune, ajutându-i pe cei lipsiți de ajutor și slujindu-le lor. De aici rezultă faptul că exponentul misiunii Bisericii trebuie să fie fiecare creștin în parte. El trebuie să fie acel „om” despre care vorbește paralizicului de la Vitezda (5, 7). Astfel, misiunea Bisericii trebuie înțeleasă ca referindu-se și la preoția universală a tuturor creștinilor²⁸.

Vindecarea paralizicului devine, de asemenea, un semn profetic. În noua creație a lui Dumnezeu, întemeiată prin Întruparea lui Hristos și reînnoită în mod permanent prin Tainele Bisericii, boala și suferința vor fi desființate. Acest adevăr devine o parte a mărturiei și misiunii Bisericii, o nădejde a fiecărui creștin.

Momentul Vitezda scoate în evidență și elementul kerigmatic al misiunii Bisericii. Minunea vindecării paralizicului subliniază, înainte de toate, puterea și autoritatea cuvântului lui Iisus. Vindecarea survine după ce acest cuvânt este ascultat. Așadar, misiunea Bisericii de vindecare a lumii este intercondiționată de acțiunea de propovăduire și ascultare a cuvântului lui Iisus. O astfel de activitate a Bisericii, vindecătoare și kerigmatică, devine, în lumea contemporană, o mărturie vie a lui Iisus și a prezenței Sale în Sfintele Taine și în misiunea Bisericii²⁹.

Și, pentru că am vorbit despre fiecare creștin în parte ca exponent al misiunii Bisericii, ne vom opri, în final, foarte pe scurt, la un astfel de model misionar, pe care tot Evanghelia a IV-a (cap. 20) ni-l oferă: Maria Magdalena. Se poate spune despre ea că era o persoană cu un statut social inferior, fără educație și fără pregătire teologică; o fostă demonizată. Nimeni nu putea fi, într-un anumit sens, mai puțin calificat decât ea. Și totuși, acestei femei i-a dat Iisus responsabilitatea de a vesti, întâi, Învierea Sa³⁰. Această femeie a mers să le spună Apostolilor că „a văzut pe Domnul” (20, 18). Știa că nu putea să se fi înșelat. Nu mai conta ce îi vor spune, nu mai conta dacă o vor respinge sau o vor ridiculiza. Nu îi mai era frică, deoarece ajunsese să cunoască Adevărul. Îl văzuse pe Iisus cel Înviat și toate îndoielile ei dispăruseră în fața acestei experiențe. Iar această experiență trebuia mărturisită tuturor.

„Mergi la frații Mei...”, i-a spus Iisus Mariei. Du-te. Nu aștepta până te vor găsi ei. Du-te la „frații Mei”. Este pentru prima dată când Iisus îi numește astfel pe Ucenici. Îl abandonaseră,

²⁵ *Ibidem*, p. 11-12.

²⁶ *Ibidem*, p. 12.

²⁷ *Ibidem*, p. 13.

²⁸ *Ibidem*, p. 14.

²⁹ *Ibidem*, p. 15.

³⁰ Dr. Jim Denison, *Studies in the Gospel of John: The Word Became Flesh – Lesson Twelve: „So I Send You”*, Baptistway Press, 2007, p. 5.

dar El tot îi iubea ca pe frații Săi. „Mergi la frații Mei” și spune-le că sunt viu, că îi iubesc. Apoi vestiți lumii³¹.

Bibliografie

1. Izvoare

- *Biblia sau Sfânta Scriptură*, ediție jubiliară a Sfântului Sinod, tipărită sub îndrumarea și cu purtarea de grijă a P. F. Părinte Teoctist, patriarh al Bisericii Ortodoxe Române, cu aprobarea Sfântului Sinod, Editura Institutului Biblic și de Misiune al Bisericii Ortodoxe Române, București, 2001.

2. Studii și articole

- Bauckham, Richard, *Historiographical Characteristics of the Gospel of John*, New Testament Studies, 53, p. 17-36, Cambridge University Press, 2007.
- Cannon R. William, *The Gospel of John*, web source: <http://www.religion-online.org/showchapter.asp>.
- Denison, Dr. Jim, *Studies in the Gospel of John: The Word Became Flesh – Lesson Twelve: „So I Send You”*, Adult Online Bible Commentary, Baptistway Press, 2007.
- Kanagaraj, J. Jay, *Missiological Significance of „Bearing Witness” in John’s Gospel: Witnesses of Jesus and the Church*, Union Biblical Seminary, Pune-37, India.
- Koester, R. Craig, *Jesus as the Way and the Mission of the Church according to the Gospel of John*, Luther Seminary, St. Paul, Minnesota, U. S. A.
- Manus, Chris Ukachukwu, *The Mission of the Church: Exegesis and Hermeneutics*, Studiorum Novi Testamenti Societas, Aberdeen, July 25-30, 2006.
- Nissen, Johannes, *The Use of the New Testament in Mission: Methodological and Hermeneutical Reflections*, New Testament and Mission, SNTS 2003.
- Olson, A. Duane, *The Church in Mission: Gospel Texts for the Sundays of Easter (Series C)*, Word & World, Volume XV, Number 2, Spring 1995, Luther Seminary, St. Paul, Minnesota.
- Schnabel, J. Eckhard, *The Theology of the New Testament as Missionary Theology: The Missionary Reality of the Early Church and the Theology of the First Theologians*, Trinity Evangelical Divinity School, Society of New Testament Studies, Halle, August 2-6, 2005.
- Taylor, Sean A., *St. John’s Gospel: “The Father and the Son”*, web source: <http://www.stpeter.org/stjohnst.html>.
- Thompson, Marianne Meye, *What Is the Gospel of John?*, Word & World, Volume XXI, Number 4, Fall 2001, Luther Seminary, Saint Paul, Minnesota.
- Tofană, Pr. prof. univ. dr. Stelian, *The Spiritual and Sacramental Dimension of the Mission of the Church according to John 5, 1-15. Imperatives and Demands*, web source: http://www.vanderbilt.edu/AnS/religious_studies/SNTS/Stelian%20Spiritual.htm.

³¹ *Ibidem*, p. 6-7.

Nunta din Cana – Evanghelie și psihanaliză

Pr. dr. Mihai PETIAN
Sibiu

Prin celebra pericopă evanghelică (*In.* 2, 1-11), în care se relatează Nunta din Cana Galileii, se deschide seria celor șapte minuni săvârșite de Iisus¹. Șapte minuni înfăptuite de Iisus ca să fie asemenea celor șapte minuni săvârșite de Moise; minuni prin care Evanghelistul Ioan arată că Iisus trebuie să împlinească semne, minuni (cel puțin cât Moise), pentru a dovedi că este trimisul lui Dumnezeu. Nunta se desfășoară în Cana, un sat din nordul Galileii, între Nazaret și Capernaum, locul de obârșie a lui Natanael. La Nunta din Cana mama lui Iisus era acolo (*In.* 2, 1). Se arată încă din primul verset o nouă definiție a Maicii Domnului (*Lc.* 1, 43), aceea de „Mama lui Iisus” (*In.* 2, 1). Definiție întâlnită și în descrierea de lângă Crucea lui Iisus: „Și stăteau lângă Crucea lui Iisus, mama Lui (Iisus), sora mamei lui, Maria lui Cleopa, și Maria Magdalena” (*In.* 19, 25). Este invitat la Nuntă: „Iisus și Ucenicii Lui” (*In.* 2, 2). În Galileea Iisus era bine cunoscut, de aceea L-au chemat la Nuntă și era de față. El, Care a stat la masă cu vameșii și cu păcătoșii, cu atât mai mult nu a refuzat să stea la masă cu cei prezenți la Nuntă. Nu a fost chemat ca un om de seamă, ci ca unul dintre cei mulți, ca o cunoștință. La Nunta din Cana, Iisus avea 30 de ani, era tâmplar și construisese împreună cu dreptul Iosif multe case. La Nunta din Cana doi tineri își făuresc sălașul și-și întemeiază căminul, Iisus, însă, se arată făuritorul unei alte case, a unei case duhovnicești, care este familia, la construirea ei contribuind esențial.

Relatarea ridică și câteva probleme psihologice, cum ar fi: Era, totuși, o nuntă în care nu se precizează cine sunt mirii. A cui este nunta!? Mirele se pomenește abia la final, iar mireasa este absentă, cu toate că era obiceiul ca nunta să debuteze în casa miresei, lucru relatat de Pilda celor 10 fecioare! (*Mt.* 25, 1-13). La Nunta din Cana nu se spune care era legătura lui Iisus cu familia mirelui. Rămâne semnul de întrebare asupra absenței mirelui și nunului la săvârșirea minunii, a prefacerii apei în vin. Deși Maica Domnului și servitorii sunt la curent cu săvârșirea minunii, totuși nu o proclamă public. Evanghelia ne înfățișează un dialog aproape intim între Iisus și mama Sa, destul de șocant la prima vedere. De aceea sunt interpretări alegorice privind personajele relatării. Ei văd în Maica Domnului o mijlocitoare și un simbol al Bisericii, iar în mire pe Hristos Însuși, Care ar fi participat la propria Sa nuntă. O alegorie a nunții mistice a lui Dumnezeu cu Biserica, mai ales cu comunitatea de credincioși, cea aleasă dintre păgâni².

Nunta, din vechime până azi, este locul unde tinerii își rostesc legămintele de iubire, lăsând în urmă trecutul familial și individual. Se despart sărbătorește de tinerețea lor ocrotită. Este un act deliberat, individual, familial și social. Tinerii întemeiază o nouă celulă responsabilă și generoasă, într-o dăruire reciprocă și totală, care dă sens vieții. Pentru toți nuntașii, oricare ar fi sexul sau vârsta, mirele și mireasa întruchipează, în ziua nunții lor, imaginea împlinită sau viitoare a viselor lor despre viață. Așa că, și atunci ca și azi, dau să curgă din belșug licoarea magică și luminoasă a viței.

Primul verset „Și a treia zi s-a făcut nuntă în Cana Galileii” face de fapt legătura cu evenimentele de dinainte, pe când Iisus Și-a recrutat ucenicii. Ziua a treia are o semnificație specială pentru comunitatea de creștini, întrucât în ziua a treia a înviat Iisus. Nunta în sine prefigurează în fapt bucuria învierii. De aceea nunțile creștinilor, în epoca primară, începeau cu ziua a treia, adică Duminica. Expresia „mama lui Iisus” introduce cheia simbolică a înțelegerii episodului. Mama lui

¹ Sf. Ioan Evanghelistul reiterează doar șapte minuni ale lui Iisus, făcând aluzie la cele șapte minuni ale lui Moise.

² Sf. Chiril al Alexandriei, *Comentariu la Evanghelia după Ioan*, în *Scrieri*, Partea a patra, trad. pr. prof. Dumitru Stăniloae, în colecția *Părinți și scriitori bisericești*, vol. 41, București, 2000, p. 159.

Iisus simbolizează noul Sion, unde se vor aduna toate neamurile la sfârșitul acestui timp. Versetul 3 readuce acest titlu „mama lui Iisus”, pus în legătură cu lipsa unui element al nunții, vinul.

Se pune întrebarea: Ce se petrece? La provocarea Mamei lui Iisus: „Nu mai au vin” (v. 3), Iisus spune: „Încă n-a venit ceasul Meu”. Totuși, în cele din urmă ceasul vine. Răspunsul este că: Se petrece o naștere. Mama lui Iisus, ca și cum nu ar fi auzit cuvintele „Ceasul Meu n-a venit încă” (v. 4), spune: „Faceți orice vă va spune” (v. 5). Ce a înțeles Mama lui Iisus de este așa de sigură? Se crede că Ea a înțeles că Iisus este puțin tulburat de perspectiva de a se naște în viața publică. Iisus ca om este cuprins de temeri. Maria mama Lui este mai puțin temătoare. Știe că ceasul Său a venit spre o naștere publică, așa cum o mamă știe că va naște. Îl va ajuta să Se nască pentru viața publică³.

Deși nu era supus necesității timpului, El Care a pus rânduială vremurilor, ba chiar le-a creat, spune: „Ceasul Meu n-a venit încă”. Astfel că răspunsul lui Iisus (v. 4) poate fi un mod politicos de a spune Nu. Nu este pur și simplu o negație, ci o denegație. Se știe că în inconștient nu există negativ. Dacă Iisus răspunde ceva, o face fiindcă a auzit la un anumit nivel cererea Mamei Sale. Dacă răspunde printr-o denegație, o face pentru că este temător ca om, iar Mama lui Iisus l-a perceput temerea, ca dovadă a unei dorințe. Sfântul Ioan Gură de Aur vede în acest răspuns: „Ceasul Meu n-a venit încă” un moment de sfială⁴. Această expresie se poate afla și într-o altă împrejurare, în care fariseii și mai-marii evreilor doreau să-L prindă pentru a fi judecat mai repede, dar Evanghelistul precizează că „nimeni nu l-a prins, pentru că încă nu venise ceasul Lui” (In. 7,30 și 8,20)⁵.

Mama lui Iisus le vorbește slujitorilor cu o autoritate calmă și caldă, în pofida negației verbale a Fiului său. De fapt, este foarte greu de găsit logica cuvintelor. Maria, Mama lui Iisus, face doar o constatare: „Nu mai au vin”. Nu-i cere nimic lui Iisus. Constatare care devine pentru Fiul ei un îndemn. Se pune, de altfel, întrebarea: Ce fel de oaspete este acela care dă porunci într-o casă ce nu-i a lui? sau: De ce o ascultă slujitorii? Nu este cumva inițiativa primilor pași ai lui Iisus în viața publică? Exista oare o intenție precisă a Sfintei Maria? Sau Iisus a recunoscut în intervenția Mamei Sale semnul Tatălui, lucrarea Duhului, Care-l cer să se manifeste public în Cuvântul Său Creator. Evanghelia ne-o arată pe mama lui Iisus vorbindu-i Fiului Său și acționând pentru ultima dată din această poziție de unică și tainică inițiativă. Minunile ce vor urma vor fi din propria inițiativă a lui Iisus sau la cererea anumitor oameni.

Din punct de vedere rațional, în dialogul de la Cana ceva pare a nu fi logic. Și, totuși, minunea se întâmplă. La urma urmei, se vorbește pe un plan și se răspunde pe altul. Seamănă puțin cu ședințele de psihanaliză. Acolo se întreabă ceva și se răspunde altceva. Este interesant să vezi în pericopa evanghelică următoarele: pornind de la negații se ajunge la lumină; Hristos trece prin acel labirint psihologic unde „nu” înseamnă „da” și invers. Aceasta poate fi un semn al temerii, în procesul de naștere a unei dorințe, care nu se întâmplă niciodată la modul rațional.

Dacă Iisus nu ar fi auzit aceste cuvinte: „Nu mai au vin”, nu ar fi răspuns nimic; Sfânta Maria ar fi înțeles că nu este momentul pentru acest subiect. Așadar, mama lui Iisus așteaptă ca să se nască pentru viața socială. Spusele lui Iisus „Ce ne privește pe Mine și pe tine, femeie?” pot fi interpretate și așa: „Ce se petrece, așa, dintr-odată, în Mine? Ce este cu răsunetul acesta extraordinar al cuvintelor tale? Desigur că între mamă și rodul ei viu există o înțelegere tacită, ceva care nu trebuie ratat. La Nunta din Cana, prin intervenție într-o naștere în viața socială,

³ Françoise Dolto, *Evangheliile și credința față în față cu Psihanaliza*, trad. Maurica și Adrian Alexandrescu, București, 1996, p. 38.

⁴ Sfântul Ioan Gură de Aur, *Omili la Evanghelia după Ioan*, vol. I, trad. Maria Iulia Rizeanu, în *Părinți și scriitori bisericesti*, vol. 15, serie nouă, Editura Basilica, București 2016, p. 206.

⁵ „Ceasul” este interpretat ca momentul începerii unei lucrări răscumpărătoare a Domnului Hristos, începând cu Nunta din Cana și culminând cu moartea pe Cruce și Învierea. Fericitul Augustin reformulează răspunsul lui Iisus astfel: „Prin urmare, odată ce încep să săvârșesc minuni, am pornit deja drumul către răstignire” (*Despre creș și credință*, 4,9).

Mama lui Iisus a dovedit din nou că este Maica lui Dumnezeu⁶.

Nunta poate fi simbolul relației între Yahve și poporul Său. Astfel că intervenția mamei lui Iisus „Nu mai au vin” (v. 3) poate fi o aluzie la imaginea lui Israel, ajuns într-o stare de împietrire spirituală, de sfârșit al Vechiului Testament. Yahve (Domnul) poate fi și simbolul mirelui. Putem spune că, prin intervenția mamei lui Iisus, nunta își recapătă viigoarea. Poporul se apropie de Dumnezeu. Nunul (administratorul nunții) atrage atenția, cu o oarecare ironie, că au păstrat vinul cel bun până la finalul nunții, deși de obicei vinul cel bun se consuma pe la început. Altfel spus, Evanghelia era inaugurată de către Iisus, ea depășind calitativ perioada anterioară a Legii, deschisă de Moise⁷. Prin aceasta se enunță o cale a progresului, pe care cei doi miri trebuie să pășească: De la vinul cel bun, la vinul cel mai bun.

Evanghelia fiind redactată după Înviere, deci după Cina cea de Taină, relatarea Nunții din Cana face referință la memorialul Cinei, instituit înainte de a fi Mântuitorul predat și răstignit. Prefacerea apei în vin se corelează cu imaginea Botezului din apa Iordanului și cu prezentarea sângelui euharistic de la Cina cea de Taină. A. Smitmans spune că nunta evocă imaginea ospățului, a ospățului mesianic la care sunt invitate toate neamurile pământului și care celebrează unirea definitivă a Domnului cu întreg neamul omenesc⁸. Evanghelistul Ioan are ceva specific în relatarea minunilor, anume că, după fiecare minune, Evanghelistul continuă cu un semnificativ cuvânt teologic. Ne întrebăm: După minunea din Cana, unde este cuvântul teologic? Îl găsim în Evanghelia abia în capitolul 15, versetul 1: „Eu sunt vița cea adevărată și Tatăl Meu este lucrătorul” sau în versetul 5: „Eu sunt vița, voi sunteți mlădițele”. Ce face vița? Ia apa din sol și, într-un anumit timp, o prefacă în vin. Mântuitorul, „Vița cea adevărată”, la nunta din Cana Galileii a scurtat doar timpul de prefacere a apei în vin.

O nuntă evreiască dura o săptămână, ceea ce înseamnă că necesita o cantitate importantă de mâncare și băutură; uneori invitații le aduceau de acasă. Vinul poate prezenta două imagini: una negativă și alta pozitivă. În general, consumul de vin împreună cu cineva devine o posibilitate de a ieși din realitate și de a te bucura. Atunci se dezvăluie și inconștientul... *in vino veritas*. Cel ce bea singur se închide. Se teme să iasă din realitatea tangibilă dimpreună cu ceilalți, nu poate relaționa decât pe uscat. Nu poate comunica decât ceea ce este rațional. În afara acestei categorii se simte pierdut. La Nunta din Cana se întâmplă contrariul: apa curată pe care slujitorii o aduc în vase se preschimbă în băutură, ca izvor de veselie, de uitare a grijilor cotidiene; este laptele bucuriei, care în inima comensurilor dă un nou avânt, face să înflorească zâmbetul, dezleagă limbile și inimile. Excesul de vin, însă, este condamnat; vinul consumat cu măsură este recomandat (1 Tim. 2, 8; Tit 2, 3).

Tot de vin avea să se folosească Iisus la o altă Cină, și anume în ajunul morții sale, la Cina de rămas-bun (Mt. 26, 27), unde va sfinți vinul ca realitate a sângelui Său, sângele Noului legământ. În Cana, Iisus își inaugurează viața publică, dăruind sângele vegetal pentru o nuntă, pentru un legământ omenesc. La Ierusalim, își va încheia viața dăruindu-și propriul sânge, pentru o nuntă duhovnicească, nou legământ între oameni și Dumnezeu, cu noi roade: ale speranței și bucuriei.

⁶ Françoise Dolto, *op. cit.*, p. 40.

⁷ *Noul Testament, Evanghelia după Ioan*, ediție bilingvă. Introducere, traducere, comentariu și note patristice de Cristian Bădiliță, București, 2010, p. 175.

⁸ A. Smitmans, *Das Wierwunder von Cana, Die Auslegung von Jo 2, 1-11 bei den Vatern und heute*, Tübingen, 1966, p. 33.

Pâinea noastră cea de toate zilele

Motto: *Îl urcă-n soare și cunoaște!*

(Ion Barbu)

Dr. Vasile V. FILIP
Bistrița

De Paști, în 1925, Ion Barbu scria *Oul dogmatic*. Sunt peste 90 de ani de atunci: un ciclu temporal cu sugestii magice (legate de cifra 9), o buclă aproape completă a spiralei *veacului* în întelesul său arhaic de timp întreg. Atâta cât să ne putem imagina exact deasupra (?) Paștilor anului 1925, moment al reflexivității holistice a lui Barbu, fiind noi acum tocmai în preajma Crăciunului (...*sătulul*), deci oarecum pe verticala zenit-nadir, care, la el, cufundă lucrurile în Infrareal.

În limba română, termenul care desemnează alimentul în discuție e nu doar literarul *pâine* din lat. *panis-panem*, ci și regionalul *pită* (prezent mai ales în Transilvania), un mister etimologic, tocmai din cauza vechimii și răspândirii lui (mult peste aria națională). Iar pita-pâine se face din făină de grâu, apă și drojdie; doar sezonal și accidental făina de grâu putând fi înlocuită cu cea de porumb, obținându-se ceea ce aici, în zona noastră, se numea *mălai*. A trecut peste această substituție mai bine de o jumătate de secol, dar n-am uitat cum zgârie gâtul pe dinlăuntru mălăiul uscat. De altfel, valorile rituale, despre care vreau să vorbesc, nu le are decât pâinea de grâu, porumbul fiind în raport cu acesta un parvenit, un *ciocoi*; foarte bun pentru măvălișă (*coleşă*), dar și aici tardiv substituit al meiului. Sigur este că, de mei sau de porumb, măvălișă n-a ambiționat niciodată să concureze sfințenia pâinii.

De aceea, e – poate – momentul să ridicăm în raza cunoașterii pâinea de pe masa noastră (cum Ion Barbu făcea, în 1925, cu oul de Paști), pâine ce nu e doar hrana zilnică pentru același „om fără saț și om nerod”. Ci mult mai mult decât atât.

Iisus o include în rugăciunea exemplară a creștinului, în formularea „pâinea noastră cea de toate zilele”; formulare pe care unii teologi, mai spiritualiști, o interpretează în regim simbolic, ca „pâinea noastră cea spre o ființă”. Este tocmai disocierea pe care și-o propun și rândurile ce urmează.

Pâinea figurează în celebrările liturgice (instituționale, bisericesti, dar și domestic-tradiționale) care punctează etapele esențiale ale vieții individului (naștere, nuntă, moarte), mai ales sub formă de „colac”: rotund, împletit din trei „funii” de aluat, cu gaură în mijloc și cu ornamentație specifică fiecărui moment în parte.

În planul creștin-liturgic, pâinea ilustrează tocmai misterul central al întregii liturghii: anume dogma transsubstanțierii (transformarea ei în trupul Domnului). E transpunerea rituală a *tainelor* euharistiei și împărtășaniei (în total creștinismul vorbește de șapte), ce prelungesc în plan creștin ceva din esoterismul cultelor arhaice (precum „misterele eleusine”). Cu o diferență esențială între cele două ramuri ale creștinătății: folosirea, în cultul apusean, catolic, a *ostiei*, adică a pâinii nedospite (azimă), pe când în cultul răsăritean, ortodox – a pâinii dospite.

Interpretarea liturgică a misterului fermentației aluatului – adică a dospirii pâinii – este unul dintre temeiurile esențiale ale scindării creștinismului din 1054: pentru Biserica Romei a contat principiul puritan al incoruptibilității azimei, pe când pentru cea Răsăriteană – cel vital al fermentației, pe linia parabolei evanghelice a bobului de grâu care, căzut în țărână, dacă nu putrezește „rămâne singur”, pe când abia dacă putrezește „aduce multă roadă”. Versetul în cauză din Evanghelia după Ioan (XII, 24) va deveni, pentru cultul răsăritean, însuși temeiul dogmatic

al asumării suferinței și morții ca praguri ale viitoarei reînvieri; asumare specifică mai ales acestui din urmă cult. (De unde, probabil, opțiunea lui Dostoievski pentru amintitul verset ca motto al capodoperei sale, *Frații Karamazov*.)

„Colacul” (pâinea rituală) la români este, mai întâi, darul principal pentru actanții rituali ai momentelor sacre din ciclul vieții individului: la botez – pentru moașă și nașă; la nuntă – pentru purtătorul steagului, pentru cel ce rostește orația pomului („crescut” și el din colac), pentru naș, care va primi o găină friptă, așezată pe colac etc.; la înmormântare – pentru purtătorul crucii, pentru cei ai prapurilor și ai altor obiecte rituale. Colacul e darul ritual principal și pentru actanții principalelor momente ale ciclului anual al vieții colective. De exemplu, pentru colindătorii de Crăciun, fie mici, fie mari, se pregătesc colaci adecvați ca dimensiuni: pentru copii – colăcuți (*cocuți*) sau covrigi; colindătorii cei mari – *ceata de flăcăi* – au o orație specifică, numită „mulțămăita colacului”, care încheie colindatul la o anume casă (rostită, din cauza lungimii, doar la casele de mai mare vază), în care se spune povestea colacului primit ca dar (care „nu-i cum vouă-nouă ni se pare”), memorându-se, astfel, toate etapele muncilor agricole ce au avut ca rezultat colacul: aratul, semănatul, seceratul, măcinatul, preparatul aluatului, coptul în cuptor.

De Crăciun, familia pregătește pentru sine un colac mare (numit în unele zone „colacul Crăciunului”, sau chiar „Crăciunul”), care stă o săptămână, la loc de cinste, pe masa festivă a sărbătorilor de iarnă (arhaic: pe un pățul de iarbă uscată), de la Crăciun până la Anul Nou, când e împărțit (arhaic: prin frângere) de către capul familiei tuturor membrilor ei (pe alocuri chiar animalelor). Resturile acestuia se păstrează până primăvara, când, înaintea primei ieșiri cu plugul la arat, gospodarul „se împărtășește” din nou din „colacul de Crăciun”, dând din el și vitelor cu care va ara.

De Anul Nou, orația principală a colindătorilor (copii sau flăcăi, în vechime – azi, doar zonal – însoțiți de un plug, real sau simbolic) este „Plugușorul”, o adevărată epopee a pâinii, desfășurată sub conducerea unui erou ale cărui gesturi au, toate, o valoare exemplară.

O anume pâine sau anume colaci se fac și cu prilejul altor sărbători: *Cei 40 de Mucenici*, *Sântoader*, *Paști*, dar și în alte momente rituale, legate de muncile agricole, ca de pildă la cina de după *claca seceratului*, când secerătorii aduc gazdei (popă, primar, alt cetățean, bogat și respectabil, al satului) *cununa secerișului*.

Pentru *Cei 40 de Mucenici din Sevastia* (9 martie), în toată Peninsula Balcanică se fac 40 de colăcei, cu deosebiri zonale (complementare) de funcționalitate rituală: la bulgari, cei 40 de colă-

cei (*mladenci*, pronunțat *mladenți*) au formă de prunc înfășat și sunt destinați copiilor, pentru a-i apăra de boli, îndeosebi de varicelă⁹. Pe când la români, colacii (*mucenici*, *sfințisori*, *moși*, *brânduși*, *măciuci*) au formă de cerc sau de 8 și funcție de „pomană” pentru cei morți. De Sântoader („Paștele cailor”, prima sâmbătă din postul Paștilor) au formă de mânji sau de copite (căci Sântoaderii, ca ființe mitice, au formă umană, dar cozi și copite de cai). De Paști, pâinea specifică

momentului se numește *pască*, dar se prezintă sub forme diferite regional și funcțional (dar implicând totdeauna dospirea): la Biserică se pregătește cunoscuta pâine tăiată cubulețe, amestecată în vin (care, sfințită de preot, se va împărți enoriașilor spre a se lua înainte de fiecare masă din

⁹ Cf. Marianne Mesnil și Assia Popova, *De la moși la nou-născuți: Pâinile celor Patruzeți de Mucenici*, în *Eseuri de mitologie balcanică*, Editura Paideia, București, 1997, p. 301.

zilele de Paști, închipuind trupul și sângele Domnului, respectiv hrana menită să renoveze ființa); acasă, gospodinele din sate pregătesc o anume pâine, unsă pe deasupra cu o pastă de brânză și ouă (care, alături de alte alimente, va fi dusă spre sfințire la biserică), pe când cele de la oraș fac pasca sub forma unei plăcinte umplute cu brânză de vacă amestecată cu ou, dacă nu chiar sub formă de tort.

Un anume tip de colinde (foarte probabil performate cândva tocmai de Paști, dar practica a dispărut de mult) vorbește de o dispută pentru întâietate rituală dintre grâu și vin (cărora li se adaugă *mirul*, respectiv untdelemnul mirungerii), dispută direct legată de funcționalitate, dar și de *origine*. Spunându-și povestea, grâul își revendică originea din pielea (*pieleța*) lui Iisus răstignit, smulsă de spinii cununii și căzută la picioarele Crucii. (Pe când vinul va fi transfigurarea sângelui, iar mirul – cea a sudorii Răstignitului). De aceea, bobul de grâu ar reproduce chipul Mântuitorului, iar colacul este (în orații, mereu, „frumos/ ca și fața lui Hristos”).

Cu masa întinsă pentru *cină* (singurul moment alimentar din ciclul zilnic încărcat de sensuri rituale) își așteaptă gospodarul secerătorii care i-au secerat grâul *în clacă* și care-i aduc *cununa secerișului* (*buzdugan*, în preajma Sibiului). Dar chintesența acestei cine e *pâinea* (o anume pâine rituală) și *vinul*, din care gazda va da fiecărui clăcaș un fel de contra-dar, în schimbul *cununii*. Iar schimbul de daruri este menit să asigure fertilitatea ogorului și, implicit, prosperitatea viitoare.¹⁰

Ornamentica colacilor este diferită, în funcție de destinația rituală, constând – în principal – în cercuri în relief, tăiate în patru (din două funii împletite de aluat subțire), în cazul nunții, și în forme de păsări („hulubași” – porumbei – și „pupeze”), la botez și înmormântare (desigur, pe linia vechiului motiv plastic al „păsării-suflet”¹¹). De aici și zicerea „colac peste pupăză”, cu privire la o ordine răsturnată.

Măcinarea grâului (și la moară, dar mai ales în forma mai veche a pisării în piuă) are sens sacrificial, prin asociere cu patimile lui Iisus. De aici, caracterul malefic al morii – altar al sacrificării grâului (caracter contracarat prin magia benefică a povestitului, practicat ca formă de așteptare a rândului la moară). În același sens, gestul arhaic al împărțirii pâinii la masă este „frângea”, iar tăierea (mai nouă) va fi precedată de semnul unei cruci cu cuțitul pe dosul pâinii.

„Pâinea nouă” are valoare simbolică de *renovatio*. Se face vara, în postul Sfintei Marii (1-15 august), din grâul noii recolte, adus – simbolic – la casa gazdei prin ceremonialul „cununii seceratului” (ce marchează finalizarea campaniei de recoltare din acel an). Ea se asociază (cu conotații de ofrandă), într-un joc de copii, cu luna nouă – la rândul ei, vechi simbol al renovării ciclului temporal (lunar), invocat, prin similitudine, pentru sănătatea individului: „Lună, lună nouă/ Taie pâinea-n două/ Și ne dă și nouă/ Ție jumătate,/ Mie sănătate!”.

„Pâinea caldă” este – într-o comparație tipică – termenul chemat să ilustreze bunătatea sufletului cuiva. Ea „... împrumut se dă” (conform altei ziceri tipice), pentru a fi folosită mereu caldă și proaspătă.

Românii au un aliment ritual din grâu pisat, fiert, amestecat cu miere, strict rezervat ritului de înmormântare: *coliva*, al cărei „inventator” ar fi Sfântul Teodor Tiron (în sinaxarul creștin-ortodox), sau Sântoader (în legendele populare). Și pâinișoarele de *Mucenici*, de la 9 martie, se mănâncă tot unse cu miere.

¹⁰ „Din belșugul mesei lui, gazda are să împărtășească și pe secerătorii care i-au adus buzduganul din câmp. De aici, de pe masă, le va da, pe rând, câte o bucată de pâine și un pahar de vin (rachiu). Pâinea aceasta este, în fond, *grâul însuși* (s.a.). Nicio dată actuală nu ne aduce vreo indicație categorică asupra preparației rituale a acestei pâini din grâul proaspăt, totuși oferirea pâinii sau a colacului de grâu și la alte împrejurări solemne (Crăciun, pornitul plugului, Paști etc.), ca și multe paralele streine ale faptului, ne dau temei să-i atribuim o valoare deosebită în ceremonial” (Ion Ionică, *Dealul Mobului. Ceremonia agrară a cununii în Țara Oltului*, Editura Minerva, București, 1996, p. 121-122.

¹¹ Vezi Gh. Pavelescu, *Pasărea-Suflet. Studiu de antropologie culturală indo-europeană*, Editura Altip, Alba Iulia, 2009, *passim*.

Activitățile al căror rezultat e pâinea nu se pot efectua noaptea, ci doar ziua¹², căci tot ce-i legat de ea, e asociat luminii, vieții și binelui.

Toate societățile europene au făcut o adevărată obsesie din a mânca (tradițional) cerealele mai degrabă dospite (ca pâine), decât fierte (cu excepția *colivei* românești „de pomană” pentru morți). Fermentația este asociată, adică, vieții și transformării, pe când fierberea – morții (probabil, pe linia practicării unei anume judecăți mitico-rituale, prin aruncarea acuzatului în „cazul de probă” cu apă clocotită, cum atestă unele scenarii de basm sau unele colinde românești despre Sfânta Vineri¹³).

Oaspeții sunt primiți (în toată Europa) cu „pâine și sare”, înțelese ca alimente esențiale, pe linia unei credințe, conform căreia cei ce mănâncă la fel ca noi (și *cu noi* – vezi larga funcționalitate rituală a mesei în comun) nu ne pot fi decât prieteni, și niciodată dușmani.

Doi soți se definesc, ca unitate de ființă, prin aceea că „au mâncat pâine și sare împreună un număr de X ani”. Iar firimiturile de pâine rămase de la masa familiei nu se aruncă niciodată (cel mult se dau animalelor).

Dar pâinea este și unitate de măsură a... drumului; căci, până la destinația X, „mai mănânci o pâine și jumătate”, conform unei ziceri.

Definirea vieții active apelează și ea la simbolul în discuție: cineva care a dobândit o slujbă se cheamă că *a intrat/ a fost pus – în pîită* (reformularea mai nouă, *în pâine*, nu sună la fel de convingător). Iar o viață mai bună se asociază, conform altei ziceri tipice, cu „a mânca o pâine mai albă”, pe linia unei adevărate ideologii a „pâinii albe”, ce nu are în favoarea sa niciun argument botanic sau nutrițional (ci unul simbolic, de aceeași natură cu cel al incoruptibilei *ostii* catolice).

În concluzie, „suntem ceea ce mâncăm” nu doar pentru nutriționiști, ci și pentru antropologi. Căci, de la leagăn la mormânt și de-a lungul întregului calendar (care marchează și ciclurile de viață vegetală), riturile, dar și limbajul comun, cristalizat în ziceri tipice, utilizează pâinea ca metaforă a ființei umane, a vieții și a fertilității.

Cu atât mai mult la Crăciun, *sătulul* – prin excelență! Dar, ca și oul lui Barbu, sașietatea nu-i doar a pântecelui, decât pentru omul „uitător, ireversibil”, „om fără saș și om nerod”. Iar „pâinea cea de toate zilele” este, totodată, și „pâinea cea spre o ființă”.

¹² Conform unor informații de teren din Bistrița-Năsăud și Maramureș.

¹³ Vezi, pentru amănunte, subcapitolul *Sfânta Vineri - botezătoarea sacrificată*, în vol. Vasile V Filip, *Universul colindei românești - în perspectiva unor structuri de mentalitate arhaică*, Editura Saeculum I.O., București, 1999.

Iniițeri în cultură și-n sărbătorile limbii române

Maria COGĂLNICEANU

Brăila

Întotdeauna la temelia unei zidiri culturale și filozofico-poetice durabile a stat o idee excelentă, mirabilă. Explorator în arhive mai vechi și-n cele din epoca interbelică a glorioaselor ascensiuni ale spiritului românesc în lume, conf. univ. dr. Florian Roatiș ne propune o carte unică. Reunește într-un volum de eseuri și confesiuni semnate de N. Steinhardt pe cei patru contemporani iluștri: Mircea Eliade, Emil Cioran, Eugen Ionescu și Constantin Noica, ceea ce înseamnă cunoaștere și recunoaștere a geniului național, în fața căruia cititorul din prezent și viitor are de făcut o mândră și sinceră reverență.

Demersul îngrijitorului ediției de la Polirom¹ este convergent cu cel al lui N. Steinhardt și al celebrului pedagog și filosof C. Noica. Sunt de neuitat frazele prin care autorul *Jurnalului fericirii* îl vede pe gânditorul școlii libere, în simplitatea neostentativă aidoma lui Socrate sau în ipostaza negustorului care-și atrage cumpărătorii spre marfa sa. Dar nu despre mărfurile concrete, materiale este vorba, ci despre bunuri culturale: „*Gustați și vedeți, pare a spune, apropiați-vă, căci bună e Cunoașterea, minunate sunt cărțile, glorioasă și delectabilă e Cultura*”². Se știe că acesta avea vocație pedagogică și că și-a revărsat harul peste câteva generații.

Avem în mâini o carte de învățătură. Intuind că, armonizând tot ceea ce ieșise din inteligența, scânteietoarea și originala creație a lui N. Steinhardt de-a lungul timpului, facilitează cunoașterea și atracția celor neștiutori, conferențiarul Florian Roatiș realizează o inițiere pe drumul ce duce spre sărbătorile gândului.

Prin munca sa intelectuală, științifică și aducătoare de noutăți (două texte despre Noica rămase în reviste și două despre Eliade dintre care unul inedit din Arhiva Mănăstirii Rohia) adaugă un spor de cunoaștere chiar și pentru cititorul pasionat de orizontul interbelic. În *Notă asupra ediției* se fac precizările necesare. A tradus expresii din limbi străine, a dat informații despre autorii citați de N. Steinhardt, a clarificat pseudonimele unora, a deschis adevărate fișe biobibliografice, a corectat riguros unele erori strecurate involuntar în texte cu valoare autobiografică. Eseul introductiv, aflat *Sub semnul lui Antisthius*, este o sinteză ingenioasă și profund acoperitoare asupra cărții. Titlul, cu cei doi termeni antitetici, trasează în mod temporal-evolutiv spiritul parodic, îndrăcit, jucăuș și totodată serios de la juventute la senectutea calmă și recunoscătoare a genialității unor exponenți ai poporului român în universalitate. Denumirea aleasă pentru prefață spune tot: *De la parodie la admirație. N. Steinhardt și generația '27*³.

¹ N. Steinhardt, *despre Eliade, Cioran, Ionescu și Noica*, ediție îngrijită de Florian Roatiș, Editura Polirom, Iași, 2017.

² *Ibidem*, p. 237.

³ *Ibidem*, p 7.

Structural, ediția cuprinde patru capitole. Cel mai bogat este consacrat lui Mircea Eliade, văzut ca spirit enciclopedic manifestat în domeniul științei, în *Istoria credințelor și ideilor religioase* și altele în care obiectivitatea este totală; așa-numita „istorie la rece”. Pe de altă parte, scrie numai în limba română o literatură fantastică în triplul sens al cuvântului. Copleșitoarea, singulara sa personalitate țâșnește chiar din maniera în care îl înfățișează N. Steinhardt (*Tineretea monahului mirean, Opera literară a lui Mircea Eliade: literatura ca semnificant, Neînstrăinatul*), dar fără a-l idealiza din solidaritate cu generația lui, precizând într-un loc al confesiunii apropierei și diferențe vizibile pentru cunoscători: *Pana în Istrati și-a povestit țara străinilor. Dar Mircea Eliade ne dă fericita pildă a unei soluții cu totul neașteptate: el a știut să fie un mare savant universal, la largul lui în cultura lumii și totodată să rămână ceea ce a fost înainte de a pleca: un scriitor român⁴. Scopul lui, născut de Eliade a fost dublu: universalizarea perspectivei culturale românești și dovedirea capacității românilor de a-și asimila elemente spirituale apărute cu totul străine și îndepărtate de ei⁵.*

Evocarea cuprinde și un panegiric la moartea savantului, dar și un răspuns la chestionarul lui M. Handoca. Totul în contrast cu parodicul *În genul lui... Mircea Eliade*, reîntors din India, când în portul Constanța este întâmpinat de prietenii săi. Ironia, jocul de cuvinte ultramoderne, derivarea terminologică, disecarea, apelativele în stil indian și gestică personajului sunt de tot hazul. Arta lui N. Steinhardt are o țintă precisă, arătând potențialitățile limbii noastre ca în acest fragment vrăjitoresc: *Peste o jumătate de ceas, în gara portului, Dim. Gusti Sabib mă anunță că mâine mă va introduce în Templul ce se numește Universitate și-mi va pune la dispoziție conform obiceiului țării pe cea mai frumoasă dintre fetele lui, pe neîntrecuta Facul-Tatea, din nobila familie de Phil’Osophie...⁶.*

Secvența despre Emil Cioran este cea mai scurtă, dar la fel de ingenioasă, insistând asupra capitolului *Paroxismul eroticului diabolic*. Un hohot imens de râs cutremură paginile. Celălalt Cioran ni se dezvăluie în *Cazul Fitzgerald sau revelațiile de la ora 3 a.m.*

Cu Eugen Ionescu și în maniera sa apar „lucruri care nu se spun”, iar articolul intitulat *Eugen Ionescu, antiabsurdul* este o demonstrație magistrală, argumentată, în opoziție cu ceea ce se spunea în critica literară. Dramaturgul era numit reprezentant al teatrului absurd. N. Steinhardt răstoarnă această idee. Nu, „vremurile și circumstanțele” sunt absurde, de aceea le denunță. Piesa *În vizită la morți* este considerată un rezumat de autobiografie și „testament eshatologic”, o răzbunare împotriva tatălui care și-a părăsit familia pentru altă femeie, răbind definitiv sufletul și mintea viitorului dramaturg. Ca și la Dante Alighieri în *Infernul*, vinovatul și vinovații sunt osândiți în perpetuitate. Autorul se plasează între Urmuz și Beckett. În piesa *Victimele datoriei* ca și în „*Cu un t’ ori cum se prinde omul*” accentul cade asupra unor experiențe dramatice. Scriitor francez, membru al Academiei Franceze, Eugen Ionescu este în același timp un scriitor român care duce mai departe teatrul comic al lui I. L. Caragiale (*Conu’ Leonida față cu Reacțiunea* este comparat cu *Delir în doi, în trei... în câți vrei*). În teatrul ionescian limbajul indică, prin modul de întrebuintare, secătuirea ființei limbii. Lipsa de comunicare duce la paranoia. Cunosător al formelor teatrale în evoluția lor – și al interpretărilor de adâncime a substanței în care sunt turnate – N. Steinhardt constată că piesa *Regele moare* are accente shakespeariene. *Eroul piesei – tragic și derizoriu ai-doma colegului său Lear – e rege numai întrucât simbolizează pe om ca suveran al zidirii⁷.*

Dacă în parodii eul auctorial este suprapus celui năstrușnic și de un haz nebun ca în textul despre *Mathesis sau bucuriile simple*, eul steinhardtian echilibrat, admirativ, cercetător se impune cu pregnanță în *Rostiri din Noica, Noi „cuvente den bătrâni”* (de fapt un amplu studiu asupra unei cărți de erudiție: *Rostirea filosofică românească*). A patra secvență a cărții, dedicată filosofului Constantin Noica, aduce în prim-plan magia, frumusețea și vitalitatea creatoare ale limbii române, mai altfel decât toate limbile popoarelor lumii. *Pentru Noica fiecare limbă este o întrupare a spiritului*

⁴ *Ibidem*, p. 100.

⁵ *Ibidem*, p. 124.

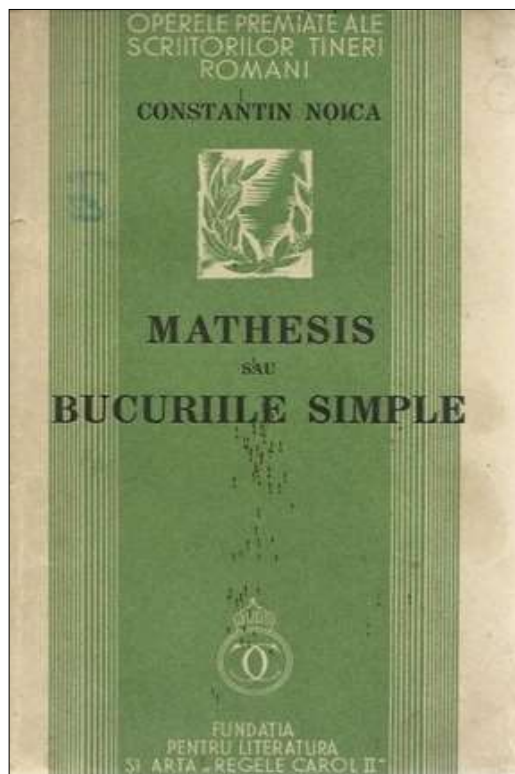
⁶ *Ibidem*, p. 40.

⁷ *Ibidem*, p. 204.

*universal, iar în graiul românesc se spun lucruri ce nu au fost rostite în alte limbi*⁸. Distingându-l de ceilalți care scriu din dorința expansiunii egoiste a numelui lor, C. Noica „scrie și vorbește ca să învețe” și este elogiât în sintagma „Predicator laic al Culturii”⁹. El este modelul care trebuia și trebuie urmat mai cu seamă acum, când limba este batjocorită și mutilată grav, chiar în școală, nu numai în așa-zisele foruri de educație și cultură. Ceea ce trebuie înlăturat definitiv se numește „ilogitatea, negândirea, necitirea, neinformarea”¹⁰. Întregul demers pedagogic are o finalitate: *Să-i trezești pe oameni la Cultură, să-i înfierbânți în a căuta Adevărul, adică adevărurile. Să-i neliniștești, să-l scoți pe animal din chietudinea lui cognitivă*¹¹.

Tot ceea ce notează N. Steinhardt despre neobositul îndrumător și filosof, prietenul său ideal, este valabil și acum. Nu fără argument, parafrazând un cuvânt biblic, singularizându-l, indica tragedia omului în timpuri bezmetice; și arătându-l pe Noica celor de ieri și de azi, spunea: *Ecce professor! Ecce philosophus!*¹².

Cartea alcătuită de Florian Roatiș s-ar cuveni să fie în biblioteca oricărui profesor și elev, citită și studiată cu atenție, introdusă în curricula școlară și nu doar ca una auxiliară. Ea cuprinde învățături pentru eternitate și elogi pentru limba noastră originală, frumoasă, unică. Iar dacă este prea încărcată programa școlară, se poate selecta un text revelator pentru frumusețea limbii române, fiindcă *minunate sunt cărțile, glorioasă și delectabilă e Cultura*.

⁸ *Ibidem*, p. 257.

⁹ *Ibidem*, p. 238.

¹⁰ *Ibidem*, p. 240.

¹¹ *Ibidem*.

¹² *Ibidem*, p. 239.

Invitație către Constantin Noica

Stan V. CRISTEA
Roșiorii de Vede

Stan V. Cristea

La împlinirea a 30 de ani de la trecerea la cele veșnice a filosofului **Constantin Noica** (n. 24 iulie 1909, la Vitănești, județul Teleorman – m. 4 decembrie 1987, la Sibiu, dar înmormântat la Păltiniș), cel mai nimerit este să comentăm volumul pe care editorul operei sale, filosoful și publicistul Marin Diaconu (ajuns el însuși la o vârstă venerabilă), i l-a dedicat recent, sub titlul *Invitație către Constantin Noica* (București, Editura Fundației „România de Măine”, 2016, 247 p.). Lucrarea, ne avertizează autorul într-un cuvânt-înainte, nu este o monografie, subliniind totodată faptul că, încă, n-a fost publicată vreo lucrare cu caracter monografic despre sistemul filosofic al lui Constantin Noica, întrucât – adăugăm noi – tot ce s-a publicat până în prezent cu referire la opera sa sunt doar studii fragmentare, fără un caracter sistematic, vizând ansamblul arhitecturii acesteia, care este – în profunzimile sale – de o complexitate cu mult mai mare decât îndeobște se recunoaște.

Lucrarea lui Marin Diaconu este eterogenă, cuprinzând o gamă largă de contribuții, de la unele simple note la notele editoriale la volumele noicasiene pe care le-a editat, de la unele documentare (sau fișe de dicționar) privind viața și opera filosofului la articole cu subiect strict definit sau evocări și eseuri conjuncturale, ori de la recenziile privind unele volume ale filosofului și referatele asupra unor teze de doctorat privind opera sa la studii de mai largă și aprofundată aplecare asupra unor aspecte ale operei filosofului, care – în totul – se constituie într-o pertinentă și argumentată *Invitație către Constantin Noica*, Omul și Filosoful, cel ce își așteaptă încă, din înălțimile Păltinișului, comentatorii care se vor învrednici să-i cerceteze, cu răbdare și aplicație, întreaga sa operă, despre a cărei originalitate și înrăurire în cultura românească pare superfluu să mai vorbim în momentul de față.

Dacă pentru Socrate – ne avertizează Marin Diaconu – Opera lui este Viața lui, adică „o viață ce își integrează și își subordonează biografia”, pentru Constantin Noica, „propria biografie este o suită de împrejurări, de încercări, iar Viața lui este Opera lui” (p. 11). De altfel, filosoful însuși, în *Nota testamentară* (publicată de revista *Viața românească*, în martie 1988), ne avertiza: „Mi-am trăit viața în idee, fără rest, spre deosebire de alții care și-o sfârșesc cu un rest și care astfel merită să fie regretați. Sunt în ceea ce am publicat. Dacă lucrările mele nu sfârșesc odată cu mine, voi sfârși a doua oară odată cu ele. Este bine să sfârșim”. Altădată, Noica spusese: „Nu am biografie. Am numai cărți”.

Și totuși, Opera lui Constantin Noica, precum este cazul și al altor intelectuali români, dar nu numai, nu poate fi înțeleasă fără cunoașterea Vieții sale. Iar articolul lui Marin Diaconu, *Viața intelectualului modest. Viața lui Constantin Noica* este un prim pas pe drumul „de la biografie, prin viață, către operă”, o oglindă în care regăsim principalele momente ale biografiei noicasiene, asupra cărora nu este cazul să insistăm aici. Amănunte găsim, de altfel, și în necrologul *Constantin Noica (1909-1987)*, apărut în *Revista de filosofie* (martie-aprilie 1988), însoțit atunci și

de o „Listă de lucrări” (selectivă), dar și în articolul *Constantin Noica. Fișă biobibliografică*, scris în 1991 pentru revista *Memoria*, dar rămas inedit. Substanțiale întregiri documentare privind viața filosofului găsim, de asemenea, în articolele *Constantin Noica și revista „Gând românesc”. Aspecte de istoriografie filosofică* (despre colaborarea la prestigioasa revistă condusă de Ion Chinezu și despre corespondența cu acesta), *Pagini dintr-un dosar de concurs universitar* (despre înscrierea lui Constantin Noica la concursul pentru ocuparea Conferinței de filosofie a culturii, la Universitatea din București, din 1943-1944, când este respins pentru motive exterioare pregătirii profesionale și lucrărilor publicate) și *Des-văluirea comorii confiscate* (care precede serialul din revista *Viața românească*, „Documente. «Arhiva Constantin Noica»”, cuprinzând manuscrise inedite ale lui Constantin Noica, restituite de către fosta Securitate sau de către noul Serviciu Român de Informații). Alte două articole întregesc profilul spiritual al filosofului. În *Colaborarea la „Gazeta literară” și „România literară”* este relevant serialul „Viață și societate în rostirea românească”, început în *Gazeta literară*, în august 1968, și încheiat în *România literară*, în februarie 1969 (eseurile vor fi publicate apoi în volumul *Rostirea filosofică românească*, apărut în 1970), continuat, tot în *România literară*, de serialul *Creație și frumos în rostirea românească*, început în martie 1969 și încheiat în noiembrie 1969 (eseurile vor fi publicate ulterior în volumul cu același titlu, apărut în 1973), urmat apoi de serialul „Neobișnuitele întâmplări ale conștiinței, după «Fenomenologia spiritului»”, început în decembrie 1969 și încheiat în mai 1970 (publicat apoi în volum sub titlul *Povestiri despre om. După o carte a lui Hegel*, apărut în 1980); într-o „addenda”, sunt reproduse eseurile publicate în *România literară*, dar cenzurate în volumul *Cuvânt împreună despre rostirea românească*, apărut în 1987, și anume: „Despre feeria cuvântului”, „Un cuvânt e un arbore”, „Dreptate verbului”, „Făpturi adevărate și oameni adevărați”, „Tinerete lucrătoare”, „Stâlpul din pridvor și rostirea românească”. De departe, însă, articolul *Constantin Noica – literatul. Fișă de dicționar*, publicat în *Dicționarul general al literaturii române* (vol. IV, 2005), este unul atotcuprinzător, dând seamă în același text despre biografia și opera filosofică și culturală a unuia dintre cele mai originale personalități ale culturii românești din veacul al XX-lea.

Marin Diaconu, apreciatul exeget și editor al operei lui Constantin Noica, cuprinde în volumul său și o serie de contribuții privind publicistica noicasiană. Eseul *Constantin Noica – publicist. Câteva repere* subliniază faptul că Noica nu a fost un ziarist, în sensul deplin al cuvântului, deși într-un anumit moment a fost plătit ca angajat, ci un publicist, iar activitatea sa publicistică se desfășoară pe parcursul a 60 de ani, între decembrie 1927 și decembrie 1987, cu o suspendare de aproape două decenii, între 1948 și 1965; în toată această activitate publicistică de peste 40 de ani, Marin Diaconu delimitează două mari etape, fiecare desfășurată în decursul a două decenii, respectiv cea dintâi între decembrie 1927 și 1947 (cu trei subetape: decembrie 1927-vara lui 1934; vara lui 1934-toamna lui 1940; 1941-1944 și 1947), iar cea de-a doua între 1966 și decembrie 1987 (fără subetape, fiind aproape exclusiv filosofică și culturală, orientarea predominantă fiind „către arhitectonica sistemului filosofic, cu îmbogățirea prin modelul ontologic românesc”; în paralel, filosoful manifestă preocuparea pentru promovarea viziunii și atitudinii culturale, pentru traducerea scrierilor lui Platon și Corydaleu, pentru valorizarea unor scrieri filosofice ale lui Eminescu, dar și ale lui Lucian Blaga, Alexandru Bogza, Camil Petrescu și chiar Mircea Vulcănescu, insistând totodată pentru facsimilarea manuscriselor lui Eminescu). Publicistica noicasiană n-a fost, însă, editată în totalitatea ei, deși o ediție de Opere a fost proiectată după moartea filosofului, iar imediat după 1990 a început editarea, chiar de către Marin Diaconu, la Editura Humanitas, a publicisticii de până în 1947; astfel, au apărut patru culegeri: *Semnele Minervei. Publicistică I: 1927-1929* (1994), *Între suflet și spirit. Publicistică II: 1920 – iun. 1934* (1996), *Moartea omului de mâine. Publicistică III: iul. 1934 – iun. 1937* (2004) și *Echilibrul spiritual. Studii și eseuri: 1929-1947* (1998); seria a fost, însă, întreruptă și nu se întrevide reluarea ei în viitorul apropiat. Despre primele două volume dau amănunte notele editoriale însoțitoare, pe care le regăsim în volumul de față, alături de cele la volumele *Modelul Cantemir în cultura noastră sau Me-*

moriu către *Cel-de-sus asupra situației spiritului în cele trei țări românești* (1992) și *Despărțirea de Goethe* (ediția a II-a, 2000).

Cu eseul *Interesul pentru istoria filosofiei*, Marin Diaconu relevă faptul că, în postura de filosof, Constantin Noica nu putea să-și înceapă construcția propriului său sistem filosofic, ce se întrevide cumva încă de la primele volume publicate, fără a se raporta la istoria filosofiei, în general, și la istoria filosofiei românești, în particular. După teza de licență cu lucrarea *Problema lucrului în sine la Kant* (1931) – precizează exegetul –, Noica debutează editorial cu volumul *Mathesis sau bucuriile simple* (1934), care deschide adâncirea sa în istoria filosofiei universale, până în anul 1943, respectiv prin lucrările: *Concepte deschise în istoria filosofiei la Descartes, Leibniz și Kant* (1936), *Viața și filosofia lui René Descartes* (1937), *Schiță pentru istoria lui cum e cu puțință ceva nou* (1940), *Două introduceri și o trecere spre idealism. Cu traducerea primei Introduceri kantiene a „Criticii judecării”* (1943), alături de o serie de studii istorico-filosofice, adunate postum în culegerea *Echilibrul spiritual* (1998), și de cronicile, recenziile și notele adunate, tot postum, în cele trei volume de publicistică deja menționate, de unele traduceri, precum *Regulae ad directionem ingenii* (1935) și *Meditationes de prima philosophia* (1937) de René Descartes sau *Despre forma și principiile lumii sensibile și ale celei inteligibile* (1937) de Immanuel Kant. Urmărirea avaturilor istorice ale problematicii lui „cum e cu puțință ceva nou”, străbătând întreaga istorie a filosofiei universale, de la filosofia greacă (Socrate, Platon, Aristotel), prin augustinism și tomism, până la empirism (Bacon, Locke, Hume) și raționalism (Descartes, Leibniz), îi permite lui Noica să facă saltul „din istoria filosofiei în filosofie, în metafilosofie” (p. 38).

În același timp, Constantin Noica explorează și „arheologia filosofiei românești”, după cum deducem din articolul *Dimitrie Cantemir în viziunea lui Constantin Noica*, iar primele câmpuri filosofice abordate sunt acelea ale lui Neagoe Basarab și Dimitrie Cantemir; despre cel din urmă a publicat, în tinerețe, câteva texte publicistice, a susținut o conferință la Berlin (în iulie 1943), iar la maturitate a scris un eseu (publicat postum, în 1992). Nefiind istoric al filosofiei universale ori al celei românești, ci un „gânditor constructiv” – spune Marin Diaconu –, Constantin Noica se apropie de marele gânditor renașcentist „ca un mare reprezentant al spiritualității noastre, spre a edifica un original sistem filosofic românesc înălțat în contemporaneitate și pe umerii filosofiei lui Dimitrie Cantemir” (p. 153).

Totodată, prin două eseuri, *Eminescu în interpretarea lui Noica* și *Noica față cu Eminescu*, Marin Diaconu subliniază faptul că în același context trebuie așezată și preocuparea lui Noica față de Eminescu, cel pe care îl numește, în urma lui Nicolae Iorga, drept „omul deplin al culturii românești”, iar valorizarea pe care i-o face este – ne avertizează exegetul – „una de ordin filosofic și totodată una proprie filosofului însuși” (p. 155), pentru care Eminescu este unul dintre cei „trei mari gânditori români”, alături de limba română și de Brâncuși (p. 155). Pentru Noica, „Limba română, Eminescu și Brâncuși întemeiază modelul devenirii într-o ființă” (p. 156). Iar din gândul lui Eminescu – întărește mai departe Marin Diaconu – „interesul speculativ al lui Noica merge doar către câteva teme, cum sunt: infinit și înfinire, «discuțiile răsturnări», haos și neant, arheii, câmpurile și modelul «ființei» și cam atât”, dar „Noica n-a urmărit să ostenească gândul eminescian, ci acest gând este doar umărul unui uriaș pe care filosoful creator se înalță, prin modelul ontologic românesc, către tratatul de ontologie” (p. 156). Cea mai de seamă contribuție noicasiană în domeniul eminescologiei este, însă, interpretarea dată poemului *Lucașfărul*, după aceea a basmului *ființei*, care este *Tinerețe fără bătrânețe...*, în esență filosoful punând problematica poemului eminescian în cadrul clasicei problematici aristotelice dintre general și particular, pe care o va îmbogăți în alte lucrări ale sale în triada: general – determinații – individual. Cu interpretarea *Lucașfărului* (poemul lui Eminescu), dar și a *Coloanei infinitului* și a *Cumințeniei Pământului* (operele lui Brâncuși), Noica trece „de la sentimentul românesc al ființei, la rațiunea de a fi ca stare, ca virtualitate și ca ideal convertibil în real a spiritualității românești în lume” (p. 156). În fine, Noica nu s-a rezumat doar la a-l citi și interpreta pe Eminescu, ci a militat – ca

nimeni altcineva – pentru facsimilarea manuscriselor sale, cu peste 7.000 de file, în care se află „miracolul” eminescian, despre care a vorbit cu împătımire în câteva eseuri și conferințe. N-a fost să fie ca Noica însuși să vadă facsimilate „caietele lui Eminescu”, însă acest „miracol” a devenit realitate culturală în 2009, când o echipă coordonată de Eugen Simion a încheiat facsimilarea celor 44 de caiete din fondul Bibliotecii Academiei Române.

Pe de altă parte, prin eseu *Modelul Brâncuși în viziunea lui Noica*, Marin Diaconu relevă faptul că Noica „aduce sculptura lui Brâncuși în preajma «devenirii într-o ființă», a ontologiei generale, după ce a trecut-o prin modelul ontologic românesc” (p. 163); ba, mai mult, într-o lucrare distinctă, *Trei introduceri la devenirea într-o ființă*, ce-a de-a treia introducere se intitulează *Cumințenia Pământului*. În finalul eseului său, exegetul conchide: „Cu modelul Brâncuși, Constantin Noica se exprimă pe sine, realizându-se ca modelul Noica. Filosoful însuși este o cumințenie a pământului” (p. 163).

Lucrarea lui Marin Diaconu cuprinde și un studiu laborios despre *Concepția filosofică a lui Constantin Noica. Etapa de tinerețe*, scris în anul 1987 pentru tratatul de „Istoria filosofiei românești” (vol. III), care, însă, nu s-a mai publicat, textul fiind tipărit abia în 2006, în volumul colectiv de *Studii de istorie a filosofiei universale* (vol. XIV). Exegetul subliniază de la bun început faptul că, dintre cei care s-au grupat în „tânără generație” interbelică (Mircea Eliade, Mircea Vulcănescu, Emil Cioran ș.a.), Constantin Noica s-a realizat cel mai complet ca filosof. Iar după o trecere în revistă a unor aspecte privind biografia sa (suntem însă avertizați: „Constantin Noica nu vrea să aibă biografie”), se trece la analiza concepției filosofice pe baza lucrărilor publicate până în anul 1944, prin intermediul a șapte secvențe, asupra cărora spațiul cronicii de față nu ne permite să insistăm în amănunt. Definite și ca direcții ale modului de manifestare filosofică proprii lui Constantin Noica, aceste secvențe au în vedere: „Conceptul de filosofie”, „Cunoașterea”, „Cultura”, „Valoarea”, „Cosmologia”, „Omul” și „Omul și lumea românească”.

Studiul asupra concepției filosofice noicasiene, din etapa de tinerețe, este întregit de Marin Diaconu prin alte eseuri. Prin cel intitulat *De la slugă a limbii române la înstăpânirea rostirii filosofice românești*, exegetul atrage atenția că „în lumea limbajului filosofic românesc, nici un alt gânditor de-al nostru n-a fost preocupat de terminologie, de categorii, de concepte filosofice pe cât este Constantin Noica” (p. 137), relevând apoi faptul că „în viziunea lui Noica, rostirea filosofică românească concrește rostuitor de la «sinele și sinea», prin «ciclul ființei», cel al «devenirii» și cel al «rânduiei», spre a se înălța înspre «viață și societate», de la insul trăitor în cătune și colibe, în sat, în comunitatea sătească, într-o comunicare și cuminecare cu întregul neam vorbitor de limbă română” (p. 139). Așadar, Noica începe înstăpânirea rostirii filosofice românești cu sinele și sinea, trece prin rost și rostire, fire, ființă, prin trecere, petrecere, vremurire, înfinire și troienire, pe la temei, cumpăt, computer și cumpătul vremii; în „partea noastră de cer”, după Noica, o întreagă lume lingvistică se prezintă în starea și devenirea ei, trebăluiește, rostuieste; viețuire, gând, drum, cădere, minte, nebun, ba și ba nu, împielitatul, hotar ș.a. înfăptuiesc comunicarea, cuminecarea și cuvântul următor. Filosoful glosează și despre *întru* (devenit termen esențial pentru filosofia lui Noica, după cum o dovedește, de pildă, atunci când vorbește despre „devenirea într-o ființă”), dar și despre dor, ispită, iscusire, lamură și lămurire, răsbunare (în înțelesul: a face

mai bun), făptură, lucru, a săvârși și a desăvârși, spre și către, întru și întruchipare ș.a.; cu „întru” – subliniază Marin Diaconu –, Noica „explorează și gândește speculativ lumea românească” (p. 140). Aceste aspecte, dar și altele, sunt evidențiate și în articolul *Constantin Noica, plăsmuitor de termeni filosofici*, încheiat cu concluzia că, „aproape toate lucrările filosofice ale lui Constantin Noica sunt scrieri pregătitoare pentru *Devenirea întru ființă*, în special pentru *Tratat de ontologie*” (p. 145). Pe larg, în eseu *Despre modelul ontologic românesc al lui Constantin Noica*, Marin Diaconu evidențiază edificarea modelului ontologic românesc, care îi va permite lui Noica, epistemologic-filosofic și teoretic-speculativ, să elaboreze un *Tratat de ontologie*, pus sub titlul generic *Devenirea întru ființă*. În fine, întregitoare asupra concepției filosofice noicasiene sunt și cronicile filosofice la unele volume apărute în timpul vieții sau postum, precum: *Constantin Noica sau devenirea întru sine a filosofiei românești* (despre *Devenirea întru ființă*, apărut în 1981); *Constantin Noica sau calea către filosofie* (despre *Trei introduceri la devenirea întru ființă*, apărut în 1984); *Pledoarie pentru luciditate – pentru înălțarea omului* (care se referă la *Scrisori despre logica lui Hermes*, apărut în 1986); *Era să fie... Însemnări pe marginea „Eseurilor de duminică”* (despre volumul apărut, postum, în 1992). La fel, sinteza pe care o prezintă Marin Diaconu asupra filosofiei noicasiene este întregită și de eseu *Perenitatea viziunii filosofice a lui C. Noica asupra fenomenelor social-politice*, desprinsă mai ales din volumele *Rugați-vă pentru fratele Alexandru* (1990) și *Manuscrisele de la Câmpulung. Reflecții despre țărănime și burghezie* (1997; comentat, la apariție, în cronică intitulată „Constantin Noica despre destinul țărânimii”).

În același context, sunt de reținut cele trei referate asupra unor teze de doctorat care privesc opera lui Constantin Noica, incluse în volum sub titlurile: *Înspre un sistem categorial* (privește teza lui Florin Bledea, „Concepții asupra categoriilor filosofice ale lui Mircea Florian și Constantin Noica”, susținută în 2008), *Pe calea către ontologia lui Noica* (privește teza lui Sorin Lavric, „Conceptul de ființă în ontologia lui Constantin Noica, susținută în 2005) și *Altă apropiere de ontologia lui Noica* (privește teza Laurei Pamfil, „Tradiție și originalitate în ontologia lui Constantin Noica”, susținută în 2005). Acestor referate li se alătură două recenzii: *Spre și către viziunea filosofică a lui Constantin Noica* (asupra volumului lui Ion Militaru, *Constantin Noica și critica Occidentului. O filosofie a istoriei la Constantin Noica*, 2001) și *La pas, către Noica cel real...* (vizând volumul lui Sorin Lavric, *Noica și mișcarea legionară*, 2007).

Ne întoarcem la cuvântul-înainte cu care Marin Diaconu își deschide cartea și în care ne avertizează de la bun început că lucrarea sa „nu este o monografie”, citând acest pasaj: „În fapt real-istoric, Noica însuși și-a elaborat opera într-o modalitate la început întâmplătoare, căutătoare a unui drum propriu, și abia mai apoi, începând din anii '50, concrescătoare” (p. 9). Este și cazul cărții lui Marin Diaconu, ea devenind concrescătoare pe măsură ce exegetul însuși s-a apropiat, în timp, de scrierile lui Noica, de însăși Filosofia lui Noica, așa cum s-a edificat ea prin scrierile filosofului. Pe de altă parte, implicarea pertinentă a lui Marin Diaconu în editarea, în primul rând, a publicisticii de tinerețe a lui Constantin Noica, dar și a scrierilor sale despre Eminescu, de pildă, dimpreună cu cercetările privind activitatea și opera filosofului, i-au permis acestuia o cunoaștere intrinsecă a lucrării filosofice întreprinse de gânditorul de la Păltiniș în cultura românească. Ba îndrăznim să avansăm ideea că Marin Diaconu este, orice s-ar spune, cel mai avizat cunoscător al Biografiei și Operei lui Constantin Noica, în întrepătrundere și în ansamblul lor, dar și un cunoscător profund al nuanțelor și profunzimilor de limbaj filosofic noicasian, de arhitectură intrinsecă a construcției sistemului filosofic noicasian, de ranforsare a acestui original sistem filosofic în câmpul de ansamblu al culturii românești. Iar *Invitația* din titlul cărții, după cum ne avertizează exegetul, nu este o invitație către această carte, ci „ea vrea să fie o invitație *către Noica*”. Desigur, cine va da curs acestei invitații, acestei provocări, nu va avea decât de câștigat. Modesta cronică de față, în care n-am urmat întocmai sumarul cărții și nici n-am abordat toate textele pe care le cuprinde, nu se vrea, la rândul ei, decât tot o invitație *către Noica...*

Calvarul limbii române

Dr. Tudor NEDELCEA
Craiova

Este un adevăr indubitabil acela că amestecul – uneori brutal – al politicii în domenii de strictă specialitate, de care este străină, e totalmente nociv. De pildă, în sfera lingvisticii. O demonstrează cu documente și argumente convingătoare lingvistul Vasile Bahnaru în lucrarea apărută sub egida Academiei de Științe a Moldovei – Institutul de Filologie, *Calvarul limbii române în timpul dominației sovietice. Studiu și documente de arhivă* (Chișinău, 2015).

Vasile Bahnaru s-a născut la 24 octombrie 1949, în satul basarabean Miclăușeni, comuna Nisporeni, unde-și efectuează studiile elementare și liceale. Urmează Facultatea de Literatură din cadrul Institutului Pedagogic „Ion Creangă” din Chișinău (1972-1976), fiind profesor de limba și literatura română la Școala Medie Nr. 29 din Chișinău (1976-1977), laborant superior (din 1977), apoi cercetător științific (1982-1990, 2006-până în prezent), șef secție (1990) și director al Institutului de Filologie al Academiei de Științe a Moldovei (din 2010). Este doctor în filologie, specialitatea „Limbi romanice” (din 1985) și doctor habilitat în filologie, specialitatea „Limba română” (din 2009), urmând treptele carierei universitare, fiind profesor universitar (din 2015). A deținut și alte funcții importante: director general al Departamentului de Stat pentru Edituri, Poligrafie și Difuzare a Cărților (1990-1992), director adjunct al Centrului Național pentru Standarde de Limbă (1992-1993), director al Asociației Naționale de Terminologie (1993-1998), redactor la Editura Știința (1998-2006).

Vasile Bahnaru

Filolog consacrat, specialist în limba română și în cele romanice (cu peste 180 de studii și articole, șapte monografii, opt dicționare și două manuale – în unele figurând drept coautor), Vasile Bahnaru este redactorul-șef al *Buletinului de lingvistică* (2009) și al revistei *Philologica* (2010). A primit titlul onorific „Om emerit”, diplomă de recunoștință din partea Guvernului Republicii Moldova, Ordinul Republicii și premiul „Grigore Vieru” al Academiei de Științe a Moldovei (2009).

În volumul *Calvarul limbii române în timpul dominației sovietice* (404 p.), Vasile Bahnaru publică stenogramele sesiunii comune a Institutului de Lingvistică al Academiei de Științe a U. R. S. S. și a Institutului de Istorie, Limbă și Literatură al Filialei Moldovenești a Academiei de Științe a U. R. S. S. (3-7 decembrie 1951, Chișinău), precum și ale ședinței sectorului de specialitate din cadrul Institutului de Istorie, Limbă și Literatură (Chișinău, 1954). Comentariile lui Vasile Bahnaru la aceste incredibile (sub raport științific) stenograme staliniste sunt pertinente și ele ne dau măsura reală a activității științifice din instituțiile de specialitate din Basarabia, strivită de indicațiile lui Stalin prin interpușii săi, lingviști care și-au abandonat respectul pentru adevărul științific din plecăciune pentru „marele” dictator. Autorul reconstituie atmosfera politică și ideologică a acelor vremuri pe care le credeam apuse pentru totdeauna. Lingvistul de la Chișinău întreprinde un demers absolut necesar pentru situația catastrofală în care a fost inclusă limba română. *Calvarul* este termenul cel mai potrivit folosit de Vasile Bahnaru, oficialitățile staliniste (continuate de poststalinismul contemporan) inventând pur și simplu limba și poporul

moldovenesc, falsificând grosolan „istoria românilor basarabeni, apartenența lor națională, prin crearea unei națiuni și a unei limbi inexistente: națiunea și limba moldovenească, conducându-se de bimilenarul dicton latin «*divide et impera!*». Această politică a continuat să fie practică până la prăbușirea imperiului sovietic, iar forțele nostalgice ale regimului sovietic o practică cu succes și în prezent”, cum scrie, cu teme, autorul cărții.

Însuși I. V. Stalin, generalisim în toate, a scris (mai bine zis, a semnat) o carte, *Marxismul și problemele lingvistice*, publicată inițial în *Pravda* (20 iunie 1950), apoi în volum separat în tiraje de masă, carte ce a constituit „un impuls puternic pentru revizuirea concepțiilor marxiste despre limbă și despre reluarea discuțiilor asupra limbii populației din R. S. S. Moldovenească, un stimulente ideologic, politic și teoretic pentru organizarea și desfășurarea sesiunii consacrate problemelor «lingvisticii moldovenești»”. (Vasile Bahnaru).

Autocreată Republică Autonomă Sovietică Socialistă Moldovenească de „mărețul terorist” Lenin a fost „laboratorul de experimentare a tezelor bolșevice vizând deznaționalizarea românilor prin implementarea teoriei moldovenismului, ștergerea memoriei românești și inventarea unei noi limbi și a unui «nou popor, moldovenesc», diferit de românii din dreapta Prutului”.

Schimbarea denumirii provinciei românești din Basarabia în R. A. S. S. M. nu-i un motiv să inventezi o limbă și un popor; Varlaam a tipărit la Iași, în 1643, *Carte românească de învățătură* și nu *Carte moldovenească*, deși Iașul era capitala Moldovei lui Ștefan cel Mare. Varlaam, însă, era un cărturar, pentru care adevărul științific primează, fiind conștient, ca și cronicarii moldoveni, că el va da seamă de cele scrise contemporanilor și posterității.

Vasile Bahnaru, ca un autentic om de știință, este conștient că politica lingvistică promovată de autoritățile staliniste, prin lingviști de teapa lui N. I. Marr, vizează deznaționalizarea populației românești majoritare din Basarabia.

„Calvarul limbii române” începe în 1812, după prima anexare a Basarabiei la Imperiul Țarist, când limba română a fost, pur și simplu, eliminată din învățământ, biserică, administrație, iar din 1818, prin „Regulamentul organizării administrative a Basarabiei”, limba moldovenească a fost declarată limbă oficială. După anularea autonomiei Basarabiei în 1828, limba rusă a înlocuit în totalitate limba română. În Basarabia, între 1812-1918, nu a existat nicio instituție de învățământ cu predare în limba română!

Actul Unirii Basarabiei cu România (27 martie 1918) nu a fost recunoscut de guvernele leninist-staliniste în privința limbii și a românilor basarabeni, ele considerând că majoritatea populației din acest ținut constituie „un grup etno-național distinct în raport cu cel românesc, iar înglobarea basarabenilor într-un stat românesc unitar le uzurpase dreptul lor la autodeterminare națională”. (V. Bahnaru). În perioada interbelică, „s-a hotărât – cum menționează săptămânalul transnistrean *Plugarul roșu* din 21 august 1924 – că în școli, case și în așezăminte de cultură românească să se întrebuinteze limba românească”.

Reocuparea Basarabiei în 1940, urmarea ultimatumului lui Stalin, a dus, din păcate, la reluarea teoriei țariste, politica de modelare a identității moldovenești bazându-se pe: „1. intimidarea fizică, prin: a) foamete (1946-1948); b) deportarea elementelor culte și prospere (1946-1952); c) arestarea și condamnarea disidenților (1960-1980); 2. stimularea specificului lingvistic regional moldovenesc; 3. rusificarea, prin: a) politici migraționiste; b) excluderea limbii române din administrație; c) limitarea continuă a posibilităților de a obține educație la toate nivelurile în limba română”.

După Revoluția basarabenilor din 31 august 1989, comunitatea științifică a restabilit adevărul, în ciuda unor teoreticieni de azi ai moldovenismului, precum Vasile Stati, Victor Stepaniuc, Ivan Ceban etc.

În urma unor sesiuni științifice comune ale Academiei Române (în mandatul de președinte al academicianului Eugen Simion) și ale Academiei de Științe a Republicii Moldova (prin acad. Mihai Cimpoi), a fost restabilit adevărul lingvistic: limba română are patru dialecte (daco-român, aromân, meglenoromân și istroromân), iar dialectul daco-român are mai multe

graiuri (moldovenesc, muntenesc, bănațean, maramureșean etc.), limba moldovenească fiind, de fapt, graiul moldovenesc. Restabilirea adevărului științific s-a datorat acestor sesiuni științifice de anvergură: Congresul al V-lea al Filologilor Români (Iași-Chișinău, 1994), Sesiunea Științifică a Academiei Române cu titlul „*Limba română și varietățile ei locale*” (București, 31 octombrie 1994) și Conferința Științifică „*Limba română este numele corect al limbii noastre*” (Chișinău, 20-21 iulie 1995). (Vezi în detaliu, antologia *Limba română este patria mea. Studiu. Comunicări. Documente*, ediție revăzută și adăugită, selecție și prefață: Al. Bantos; cuvânt înainte: acad. M. Cimpoi, Chișinău, Casa Limbii Române, 2007).

Urmare a acestor dezbateri științifice, a fost recunoscut glotonimul *limba română* de către Curtea Constituțională a Republicii Moldova, la 5 decembrie 2013, constatând și decizând că limba română este limba de stat a Republicii Moldova, așa cum este precizat în *Declarația de Independență* a țării. Astfel, „*Curtea Constituțională hotărăște: 1. În sensul preambulului Constituției, declarația de independență a R. Moldova face corp comun cu Constituția. 2. În cazul existenței unor divergențe între textul Declarației de Independență și textul Constituției, textul primar al Declarației de Independență prevalează. Prezența hotărâre este definitivă, nu poate fi supusă niciunei căi de atac, intră în vigoare la data adoptării și se publică în Monitorul Oficial al R. Moldova*”.

Vasile Bahnaru întreprinde un excelent excurs documentar și științific privind *Calvarul limbii române în timpul dominației sovietice*. Dacă în Basarabia, contextul istoric și sociopolitic este

mai complicat, în Țară cum se prezintă situația? Grație „*învățăturii eliberatorului*” Stalin, limba română nu mai era de sorginte latină, eliminând din alfabet litera *â*, înlocuind-o cu *î*, precum și înlocuirea verbului *suntem* cu *sîntem*. S-au luptat lingviștii români (unii) pentru restabilirea adevărului. Au reușit doar parțial: folosirea lui *â* doar în cuvântul *România* și derivatele sale: *român*, *românește*. În 1993, Academia Română a reintrodus *Regulile lui Sextil Pușcariu* din 1934. Dar ne întrebăm, cu stupoare și indignare deopotrivă, de ce unele publicații periodice (chiar reviste de anvergură) folosesc tot formula stalinistă cu *î*, sfidând recomandările Academiei Române?! În Serbia s-a inventat, politic, o nouă limbă: limba vlahă, care se predă deja la Universitatea de Stat din Belgrad?! Biata limbă română cât (mai) trebuie să suporte calvarul alor săi?!

Lucrarea lui Vasile Bahnaru, *Calvarul limbii române în timpul dominației sovietice. Studiu și documente de arhivă*, este bine documentată, scrisă cu acribie științifică și, mai ales, extrem de necesară și actuală.

Despre rostul rostirilor cu Dragomir Ignat

Motto:

„Singurul criteriu după care mi-am ales interlocutorii a fost acela ca ei să fi făcut ceva pentru România”.

Antoaneta TURDA

Baia Mare

Dragomir Ignat

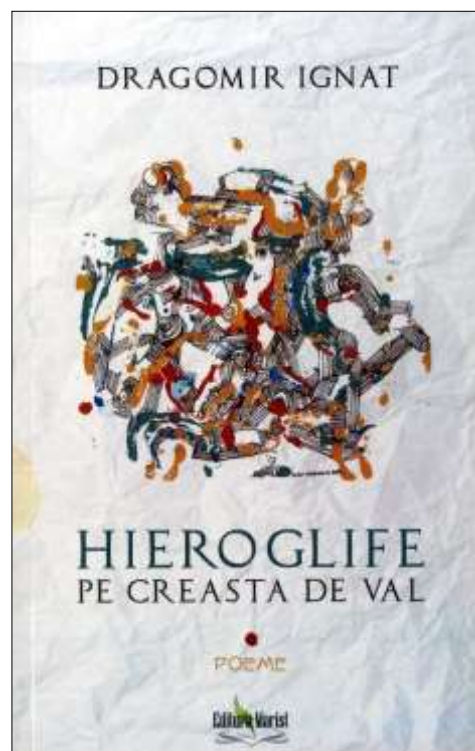
Este declarația pentru InfoMM.ro a scriitorului Dragomir Ignat, cu ocazia lansării din 30 octombrie 2017 a celor două volume: unul de poezie – *Hieroglife pe creasta de val*, apărut în 2015, și altul de interviuri și reportaje – *Meridiane neconvenționale*.

Lectura recentului volum de interviuri și reportaje al cunoscutului jurnalist băimărean, *Meridiane neconvenționale*, publicat anul acesta la Editura Marist din localitate, vine după ce am citit, mai mult sau mai puțin sistematic, din poeziile sale publicate în anii anteriori. Desigur că poezia și reportajul sau interviul merg, în general, pe două drumuri diferite ca structură, dar, încă de la primele pagini ale acestei cărți, am simțit mai degrabă sensibilitatea autorului decât duritatea și spiritul bătaios specifice gazetariilor. Fericitul amestec de simțire și obiectivitate bine marcat în cele 185 de pagini m-a obligat să citesc cu multă atenție fiecare

mărturie, căci tot ce e surprins aici merită, cu adevărat, să fie luat în seamă. Afirm aceasta gândindu-mă nu doar la numele sonore ce apar în carte, ci și la impresiile socioculturale după vizitele efectuate în S. U. A., Mexic, Croația, Franța, Belgia, Italia și Republica Moldova.

Racordându-și pulsul propriu la cel al lumii și al persoanelor intervievate, autorul plonjează cu grijă în abisurile realității, folosindu-se din plin de obiectivitatea necesară unui reporter. Ticluind cu abilitate întrebări, primește răspunsuri pe măsură, franchețea fiind cea care domină dialogul. Iată, de pildă, răspunsul lui Mircea Carp la întrebarea dacă pot românii din diaspora să influențeze în bine situația din țară: „Politica externă românească nu se conduce din străinătate, ci de aici, din țară. Sigur că și românii din străinătate fac parte din aceeași țară, au drepturi și păreri, dar influența lor este foarte mică”.

Frust ca însăși viața, Dragomir Ignat scormonește în cotloanele cugetelor celor cu care dialoghează, obligându-i la mărturisirea adevărului, dialogul cu fiul său Florin Teofil Ignat, stabilit în Mexic, fiind emoționant prin curajul asumării propriului destin: „Speranțe personale am, desigur; dacă nu-mi plăceau banii rămâneam în țară, dar am ales să trăiesc printre străini și îmi voi duce crucea până la capăt. Aceasta nu înseamnă că nu gândesc, nu trăiesc cu nostalgia locurilor natale și că nu respir românește... Cât mă vor ține puterile, eu voi promova valorile românești oriunde voi trăi de aici înainte în lume”. De abnegație

și patriotism dau dovadă, încă cu forțe proaspete, trei pensionari a căror activitate s-a legat, parțial, de aceste meleaguri. Este vorba despre medicul stomatolog Mirel Giurgiu, inginerul Ioan Cosmuța și profesoara Teresia B. Tătaru, care pun accent pe asanarea vieții politice românești, ca singura metodă de a progresa în fabulosul spațiu mioritic.

Extrem de cumpătat, dar neiertător când este vorba de delicatele chestiuni politice, autorul îi rezervă lui Elie Wiesel câteva pagini în care laureatul Premiului Nobel pentru pace este prezentat ca o ființă contradictorie, lupta sa pentru respectarea drepturilor minorităților fiind umbrită, deseori, de declarații nefericite.

Demne de remarcat sunt și interviurile cu doi străini: jurnalista Sheilah Kast, soția fostului ambasador al S. U. A. în România, James Rosapepe, și profesorul de biologie Michel Delteil de la Colegiul „Jaques Prevert” din Bergerac, Franța, care pun în valoare, poate cu mai multă grijă decât unii dintre conaționali noștri, valorile spirituale ale poporului român.

A vorbi despre abnegația de a promova valorile acestui neam ne obligă să citim cu multă atenție și interviul luat academicianului Augustin Buzura în anul 2000, căci este o mică demonstrație a efortului depus de Domnia Sa întru cunoașterea României în lume.

Interesante sunt și dialogurile cu Ștefan Hrușcă și Marin Constantin, fiindcă atestă forța benefică a pasiunii ce stă la baza performanțelor artistice ale celor doi exponenți ai culturii naționale.

Dacă paginile pe care se desfășoară interviurile au, de cele mai multe ori, un ton grav, căci întrebărilor incomode li se dau răspunsuri pe măsură, punând cititorul la truda meditației întru adevăr, cele în care sunt relatate impresiile de călătorie au acel aer degajat al poveștilor miraculoase ce țin de ținuturi necunoscute. Privirea, când fascinată de miracolul pământesc, când șocată de realități dure, surprinde, cu sete, totul cu maximă acuitate, bucuria călătoriei fiind nemărginită. Drumurile din Baia Mare în Cancun și pe insula Yucatan (Mexic), dialogul cu profesorul mexican, cu rădăcini românești, dr. Paul Hersch Martinez, oaspete al Universității de Nord în anul 2000, sunt relatate în pagini de o certă valoare documentară. Nu mai puțin atractive sunt însemnările referitoare la turneele Ansamblului Folcloric „Maramureșul” și Ansamblului Folcloric „Doina Chioarului” din Șomcuta Mare.

Scrisă cu dragoste de oameni, cartea mărturisește dorința fierbinte și efortul de a înțelege rostul lucrurilor lumii acesteia, enigmele oamenilor și locurilor incitând la noi căutări.

Stalin. Curtea Țarului Roșu

Simon Sebag Montefiore, Editura Polirom, Iași, 2014

Ștefan-Adrian BĂRBULESCU
Biblioteca Județeană „Petre Dulfu”

Bine v-am (re)găsit, dragi cititori pasionați de istorie. Vă propun de această dată unul dintre cele mai complete (și complexe) studii despre o mare și întunecat-negativă personalitate a secolului XX – Iosif Vissarionovici Djugașvili, cunoscut lumii întregi drept Stalin. Numele acesta s-ar traduce simplist prin „oțel”, ceea ce se va dovedi adevărat, căci Stalin a fost cu adevărat un om croit parcă din oțel, incredibil de rezistent și longeviv, spre marea nenorocire a milioanele de victime ale sale.

Volumul de față numără peste 500 de pagini de istorie pură, densă și înțesată din plin cu nenumărate evenimente și tot atât de multe personaje. Cartea îl are ca personaj principal pe Stalin, desigur, dar, după cum se observă din subtitlu, are în vedere universul dictatorului, curtea lui proprie, unde roiau potențații, soțiile și amantele acestora, copiii, iar la sfârșit, personalul de serviciu și gărzile.

Pentru a produce acest impresionant monument de informație, autorul a petrecut aproximativ 6 ani în arealul fostei Uniuni Sovietice, intervievând zeci, chiar sute de persoane, mai apropiate ori mai îndepărtate de subiect, cu legături mai mult sau mai puțin strânse cu lumea și vremurile al căror zeu suprem a fost Generalisimul Mareșal. Sursele au fost nenumărate, de la rude directe ale anturajului stalinist, până la supraviețuitori ai Terorii instituite de Țarul Roșu – Bolșevic.

Născut la 27 iunie 1965, Simon Sebag Montefiore este, pe lângă istoric, scriitor (inclusiv de ficțiune) și prezentator de televiziune. Câștigător a numeroase premii, se bucură de o mare popularitate în rândul cititorilor, criticilor și colegilor istorici.

Ediția românească a apărut în 2014, la Editura Polirom, în colecția Historia (coordonator Mihai Răzvan Ungureanu), cu sprijinul Institutului de Investigare a Crimelor Comunismului și Memoria Exilului Românesc. Traducerea a fost efectuată de Cătălin Drăcșineanu. Ediția britanică a apărut 11 ani mai devreme, fiind desemnată „Cartea de istorie a anului 2003”, în cadrul British Book Awards.

Deși ar fi destui cei care l-ar cataloga pe Montefiore un (mare) istoric, eu personal tind să-l consider mai întâi (sau mai mult) un scriitor, în sensul de *născocitor*. Un vrăjitor al condeiului. Asta pentru că scrierile lui, chiar și cele istorice și asupra cărora nu putem decât să ne închipuim cât de mult trebuie să fi lucrat, studiat, adunat și comparat surse, mormanul de interviuri care trebuie să-l fi centralizat, plus transcrierea lor ș.a.m.d. – toate acestea au acea încărcătură românească, cu frumusețea incomparabilă pe care o are (numai) literatura.

De vreme ce mă adresez cunoscătorilor, pot să spun că sunt absolut convins că am fost cu toții vrăjiți încă din copilărie de romanele istorice care, pe lângă acțiunea trepidantă ce te captiva încă de la primele pagini, ne înfățișau istoria cum rar ni se arăta la școală (cu excepțiile întâritoare de regulă a acelor profesori care erau în stare să țină în frâu niște draci de copii, făcându-i să regrete, măcar pe unii dintre ei, că ora s-a terminat atât de repede) – o istorie vie, pe care o simțai pulsând alături și la care te puteai raporta, indiferent la ce perioadă temporală se făcea referire. Iată, deci, cum reușește scriitorul-istoric Montefiore o performanță greu de atins – aceea de a captiva cititorul (aproape indiferent de vârstă) cu ușurință, în ciuda volumului masiv, atât fizic (al cărții), cât și informațional.

Structurarea firului narativ se face gradual, linear, urmând evoluția și ascendența tânărului și energicului Stalin în anturajul lui Lenin, iar mai apoi preluarea puterii, la atât de scurtă vreme după ce liderul Revoluției Socialiste din Octombrie (eveniment care tocmai a împlinit anul acesta un veac de la nefericita-i înfăptuire) avea să moară, lăsând moștenire lumii întregi poate cel mai odios coșmar – comunismul.

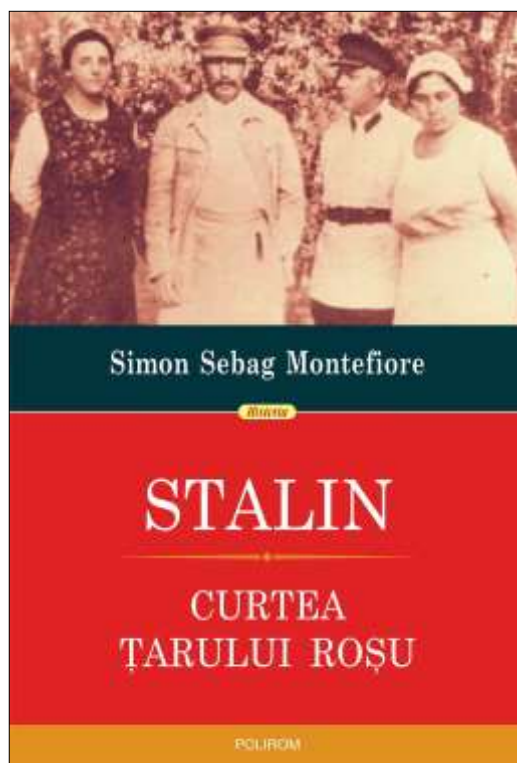
Datorită volumului imens de muncă depus prin cercetare și documentare, la care adăugăm și desecretizarea unui mare număr de documente la care istoricii nici nu îndrăzneau să vi-seze acum zece sau douăzeci de ani, ori chiar să nici nu știe de existența lor reală, doar bănuind-o ori presupunând-o, această carte este deosebită, dacă nu chiar unică. Se poate spune că, odată cu ea, începe o nouă eră a unei mult mai complete înțelegeri a vremurilor la care facem referire, înțelegere imposibilă înainte, când acel „înainte” prezenta mai mult lacune și de acolo ipoteze, presupuneri și supoziții, decât fapte probate. Iată, deci, cum istoria de ieri, cea pe care o credeam „bătută în cuie”, nu o dată se dovedește a fi măcar incompletă. Și frustrantă, din acest motiv.

În lumina noilor documente (cele desecretizate), vom afla cu stupoare niște amănunte cu adevărat inedite, pe care sunt absolut convins că le veți gusta din plin, aproape nevenindu-vă să credeți că lucrurile vor fi stat chiar așa. Sunt destule aspecte pe care chiar nu vi le puteți închipui, momente și situații ieșite din comun, care ne arată cum trăiau, se bucurau, sufereau și uneori mureau cei mai puternici oameni ai unei țări atât de contrastante cum a fost U. R. S. S., toți și toate aflate absolut permanent sub necruțătoarea „grijă paternă” a „tătucai Stalin”.

Căci Stalin a fost o forță, și o torță. Lumina lui strălucește (și nu palid) și acum. Nu e chiar atât de inexplicabil că există chiar și acum *stalinisti*, că sunt nostalgici cu duiumul, împrăștiați prin toată Rusia, ori pe aiurea, sau, și mai și, cei care îi duc dorul, rechemându-l la cârmă, desigur, *reîncarnat*, dacă înțelegeți aluzia.

Nu am să fac (aproape nicio) referire la evenimentele înșiruite în carte; de asemenea, nu am să menționez numerosul anturaj care uneori părea că împarte puterea cu Stalin (cât aveau să se înșele uniil), nici incredibilele detalii cu care este împănat volumul până la refuz – toate acestea le las intacte, la discreția cititorului. La plăcerea sa de a descoperi acest nou tărâm, o „Americă” a informațiilor nou-nouțe, de primă mână și sursă. Nnicând nu s-a mai pomenit un *insight* (vedere în interior) atât de amplu, detaliat și neobișnuit. Veți avea ocazia în repetate rânduri să simțiți atmosfera de o pregnanță rară, să vă simțiți cu adevărat acolo.

Aici voiam neapărat să ajung, să vă dezvălui, subliniind, ceea ce m-a impresionat profund la această carte, anume atmosfera ireală, o combinație înspăimântătoare între normal și anormal, în care normalul era reprezentat de niște înalți funcționari de partid care își făceau harnici și zeloși treaba și anormalul care însemna ce era, de fapt, treaba pe care cu atâta drag și spor o efectuau funcționarii: colectivizarea forțată, înfometarea intenționată a milioane de oameni prin centralizarea și confiscarea resurselor alimentare, eliminarea fizică a majorității acelor categorii sociale percepute de Putere ca fiind „dușmănoase”, strămutarea cu totul a popoare întregi, eliminarea aleatorie a persoanelor care deveneau brusc nedorite, care eliminare putea însemna detașarea cu serviciul la câteva mii de kilometri de vechiul loc (era preferată Siberia sau obscure republici sovietice), din care puteai reveni, ba chiar urca în grad după ceva vreme, sau o detașare mai puțin

prietenosă într-unul dintre lagărele de muncă ce alcătuiau sinistra rețea a Gulagului – dar, în mod ciudat, uneori chiar și de acolo puteai reveni fiind iertat și avansat, numai așa, de-al naibii... Și tot puteai sfârși înapoi, în dizgrație. Dispărut. Împușcat. Uitat. Scos din fotografii, din memorie, din istorie.

Autorului îi reușește, desigur, mult mai bine decât mie să zugrăvească această atmosferă halucinantă, în care potențații se grăbeau și se întreceau sălbatic unii pe alții săucidă, să masacreze, să distrugă, să arunce în prima linie a războiului cât mai mulți compatrioți, pentru a-și păstra slujba, poziția și privilegiile. Pentru a fi plăcut în ochii reci ai lui Stalin. Iar pentru asta nu se dădeau înapoi de la absolut nimic. În asta constă marea și cumplit de simpla esență a Răului – se folosește de tine, te uzează până aproape de distrugere, iar când i te-ai dăruit cu totul, te azvârle ca pe-o zdreanță. Răul nu pune preț pe tine, ca slujitor al lui, nici dacă-i pui pe tavă tot ce ai, ce ești, cu suflet cu tot; și tot ce îți dă își ia înapoi înmiit, iar când te-aruncă dezgustat, nemai-având nevoie de tine, te simți ceea ce ai ajuns: nimic.

În slujba Răului nu există câștigători. Pentru o vreme doar, mai lungă sau mai scurtă, ai senzația că ești în grațiile Lui, dar totul este nimic altceva decât o iluzie. Și-o amară deziluzie. Veți realiza acest fapt și în cartea de față, când veți constata că și marele Stalin, unul dintre cei mai înspăimântători monștri pe care i-a zămislit vreodată Istoria, n-a fost altceva decât un (mare) servitor aflat în slujba Răului. Și că, la sfârșit, când îi va fi sunat și lui ceasul, va fi devenit, ca oricine altcineva, un trup lipsit de viață, putere, influență... Ba, mai mult, datorită imensei și teribilei sale puteri ce o posedase și exercitase în timpul vieții, își va fi periclitat sfârșitul, care ar fi putut fi altul, ceva mai uman, dacă n-ar fi băgat groaza în toți și datorită acesteia să nu îndrăznească nimeni să-i dea o mână de ajutor câtă vreme ar fi fost posibil. Ne putem doar imagina cum vor fi fost ultimele ore din viața acestui teribil dictator, singur, paralizat, scăldat în propriile secreții, incapabil de a cere ajutor, bănuind numai prezența gărzilor și medicilor și a întregii Rusii – dincolo de o ușă ce nu se va deschide decât prea târziu pentru el.

În loc de concluzie, vă reinvit, deci, să purcedeti numaidecât la lecturarea acestui extraordinar volum, care, sunt absolut convins, nu vă va lăsa indiferenți sau la fel cum veți fi fost înainte – pentru că această carte face parte, într-adevăr, din categoria acelor care schimbă ireversibil, tot așa cum Stalin a schimbat prin însăși viața și activitatea lui viețile și sortile a milioane de oameni. Este chiar de dorit o schimbare, deci este de dorit ca (și) această carte să fie citită, pentru că doar rememorarea unor asemenea episoade istorice ar putea conține antidotul repetării aceluiași greșeli.

Să sperăm, deci, că umanitatea își va fi învățat lecția comunismului. Chiar dacă mai sunt enclave și gândiri idealizante, sau chiar dacă acest flagel nu va fi murit cu totul, modernizându-se prin îmbrăcarea unor forme noi care ascund același sumbru schelet, remodelându-și până și detestata limbă de lemn în forma unei dialectici (!!!) atâteapermissive, care te duce teribil de suspect cu gândul la Nou-Vorba orwelliană unde totul era (ca și acum...) întors pe dos, astfel că războiul e (purtat) în numele păcii (desigur, cum altfel?), ignoranța este putere (cât de trist de adevărat – deschideți doar televizorul!) și libertatea devine (pentru că trebuie și nu se poate altfel [?!]) sclavie cerută, cerșită... Și ajungem cu groază la niște concluzii trist-supărătoare. Dar atâta vreme cât mai există gândire, câțiva oameni care s-o și folosească, (măcar) o bibliotecă și-o universitate, poate că nu e totul și iremediabil pierdut.

A, și să nu uităm speranța. Nu o dată e tot ce avem nevoie pentru un nou început. Dar al câtelea?!

Cititorul din peșteră

Rui Zink, Editura Humanitas, București, 2008

„Făcută-i lumea-ntreagă din schimbare/ Și zilnic are-o nouă însușire”. (Luís de Camões)

Camelia Maria COSMA

Baia Mare

Camelia Maria Cosma

Cartea te îndeamnă, de când o privești, să-i pătrunzi тай- nele și să-i cunoști paginile, datorită titlului extrem de interesant și deosebit în același timp. În paginile poveștii găsim un veritabil manifest pentru lectură, având în vedere că scriitorul subliniază cu o măiestrie desăvârșită importanța lecturii. De fapt, cartea e personajul principal aici!

Adolescentul de cincisprezece ani se trezește într-o peșteră imensă care seamăna cu o catedrală preistorică, însă pe jos se afla ceva foarte diferit față de ceea ce s-ar putea afla într-o catedrală: multe oase și cărți... cărți, cărți și iar cărți. Din umbră apare o siluetă nemăsurată. Băiatul (care e și naratorul) rămâne înmărmurit și pe moment nu reușește să-i răspundă corespunzător creaturii la întrebările puse. Acesta le cere cititorilor să aibă înțelegere față de el, chiar dacă era cuprins de cea mai totală panică. Era conștient de faptul că plecase împreună cu membrii echipajului să-l vâneze pe Anibalector, însă una era să se gândească la existența sa în confortul corabiei și alta să se afle în fața lui. Acest animal nu mai era un mit. Naratorul are un deosebit talent în a povesti cele întâmplare, nelipsindu-i simțul umorului: „Un monstru care ar putea să mă facă bucățele, judecând după osemintele care se amestecau printre cărți. Ca bomboana de pe colivă, dacă ar avea chef” (p. 33).

Băiatul descoperă că Anibalector chiar vorbește, deși acesta din urmă îi mărturisește că vorbitul este ca tenisul și că nu are prea mult haz fără parteneri. De aici începe adevărata aventură: descoperă că acea *gorilă* citise Biblia și cunoaște mai multe limbi străine. Urmează a fi înfățișată o tristă realitate cotidiană: gorila află că adolescentul nu a citit *Biblia* și că oamenii nu mai citesc, petrecându-și timpul în compania jocurilor care se dau la TV. Creatura se înfurie de-a dreptul când află că oamenii urmăresc telenovele (*nuvele* cum le spune băiatul, ceea ce o face să creadă că el se referă la nuvele: „– A, nuvelele... Eu, de exemplu, chiar prefer nuvelele în locul romanelor...”) (p. 36). Anibalector află că televizorul e „ceva care... Omul ia loc cu telecomanda în mână și stă așezat ca să vadă petrecându-se lucruri”.

Anibalector este consternat de ceea ce aude, spunându-i că *Cititul înseamnă să faci lucrurile să se întâmple în capul tău. Nu stai să te zgâiești la un perete vorbitor!* (p. 37).

Naratorul este conștient de faptul că monstrul ar putea să-l devoreze, însă nu mai simțea teamă. Vrea să știe cum îi poate fi de folos, mai ales că avea să rămână în peșteră cu acesta. Este întrebat de gorilă dacă știe să spună povești, însă, spre rușinea lui, nu știa. Dar cum gorila nu era vreun sultan căruia îi plăcea să i se spună povești, este salvat. Gorila îi mărturisește că simte nevoia să discute cu cineva, să schimbe idei pe anumite teme, astfel încât băiatul pătrunde în minunata lume a cărților, citind ziua cărțile indicate de Anibalector, cărți pe care apoi, noaptea, le comentau împreună. Descoperim că sultanul la care se referea gorila este cel din *O mie și una de*

noapți, căruia o anume Șeherezada trebuia să-i spună câte o poveste în fiecare noapte, iar la finalul fiecăreia trebuia să-l mențină în așteptare, căci dacă n-ar mai fi avut povești, i-ar fi tăiat capul.

Eroul nostru învață să aprecieze cărțile și să citească chiar și poezie, însă nu ezita să se întrebe ce se va întâmpla când Anibalector se va plictisi de el, precum în cazul Șeherezadei. De asemenea, este enervat de faptul că un *animal* pe o insulă aflată la capătul lumii știe mai bine decât el modul în care oamenii din țara lui au trudit, s-au jucat și au lucrat cu limba sa.

Sugestiile privind cititul, despre cum trebuie să ne raportăm la o carte atunci când o citim, nu lipsesc și le aflăm prin intermediul lui Anibalector: *un cititor nu ar trebui să se mențină neutru față de cartea pe care o citește*: „De ce s-ar cădea ca *eu* să încetez a fi *eu* numai pentru că-l aud pe altul cum gândește? Și cum s-ar putea ca *eu* să încetez a fi *eu*, chiar dacă aș vrea? Să se fi inventat oare deja chirurgia plastică pentru spirit?” (p. 46). Totuși, cititorul trebuie să fie conștient de faptul că este necesar să încerce „a vorbi limba cărții și a se abandona în voia melodiei ei, a se lăsa dus de curent, în loc să-și risipească forțele vâslind contra mării. Nu zic că trebuie să ne supunem, dar trebuie să fim *disponibili*. Cartea, prin faptul că este scrisă, a făcut deja un pas mare către noi: e un dar” (p. 46).

Anibalector îi permite băiatului să facă sublinieri în cărțile sale, deoarece asta înseamnă că a întâlnit un pasaj, o frază, un paragraf care-i spune ceva, ceea ce este de neprețuit: „Te autorizez să subliniezi cărțile pe care le vei citi aici. Ele nu aparțin niciunei biblioteci publice” (p. 47).

Băiatul face un lucru pe care nu-l făcuse niciodată în școală, și anume *învăța*. Învăța că o carte este precum o casă cu multe uși, uneori atâtea câte pagini avea cartea, că ușile au în ele cheia cu ajutorul căreia se poate sau nu intra în casă, căci autorul nu pleacă cu cheia. Învăța că, după unii, lumea toată încapă într-o literă și că nu trebuie să-i fie frică să citească poezie, chiar dacă nu înțelege nimic. Aflăm că băiatul nu era ținut prizonier în peșteră și, mai mult, gorila încerca să-l protejeze de pericolele care se aflau pe insulă, băiatul petrecându-și timpul înconjurat de cărți. Anibalector îl învață că *cele mai importante lucruri în viață sunt cele care nu servesc la nimic*. De asemenea, aflăm că *cititul este precum patinatul, că se învață prin practică și-i prinzi gustul tocmai exersând prin acest gust* (p. 58). *Textul este o țesătură și țesătura e un text. Împletirea unor fire diferite – ritm, sens, cuvinte – pentru a alcătui un covor de cuvinte, un covor cu un desen care poate să fie mai mult sau mai puțin laborios, încurcat, stimulator, misterios. Adică, ceva care se citește* (p. 59).

La un moment dat, băiatul îl întreabă pe Anibalector de ce nu are televizor în peșteră. Reacția celui din urmă a fost previzibilă, într-o oarecare măsură: – Televizor? Și la ce-ți trebuie așa ceva? N-ai cărți destule?... Uite, fluieră cartea, să vezi dacă vine la tine... Nu vine la noi, nu-i așa? Asta-i viața, așa-s lucrurile bune din viață. Noi trebuie să facem un pas, lucrurile nu vin la noi de la sine, la nimic nu folosește telecomanda, oricâte butoane ar avea” (p. 59). Însă reacția *maestrului* Anibalector nu se oprește aici: „Viața nu înseamnă să șezi pe canapea și să dai din degete așteptând să apară pe ecran ceva care să te scoată din toropeală. Bine, dacă vrem ca viața să fie asta, nu va fi mai mult de atât, dar nu mi se pare cel mai bun mod de a te folosi de ea. O car-

te ne cere să mergem noi la ea. Un ecran cu imagini și tâmpenii, nu. Este diferența dintre *a călători* și *a sta pe loc*. Cartea ne obligă să călătorim, televiziunea să rămânem gură-cască... Și a călători are, aproape întotdeauna, mai mult haz decât a rămâne pe loc” (p. 61).

Cititul continuu i-a format lui Anibalector o viziune extrem de interesantă asupra a ceea ce trebuie să însemne cartea, viziune care îi este transmisă cititorului: „Cartea trebuie să aibă stil. Dar și cititorul trebuie să aibă stil. Stil, personalitate, voce proprie, idiosincrazie, temperament, caracter. Trebuie să găsești o vocație. Iar, când o vei găsi, va fi vocația ta... Lectura e o întâlnire între două persoane imperfecte care se pot completa la perfecție” (p. 64-65).

Într-o zi, băiatul se trezește speriat, crezând că se va petrece un cutremur și-l vede pe Anibalector „surescitat, ieșit din minți, cu un zâmbet imbecil pe botul lui grotesc”. Simțea miros de cărți proaspete. Nu reușește să-l avertizeze că este în pericol. Deși membrii echipajului au venit să-l salveze, băiatul nu este mulțumit. Anibalector înaintează către plajă, singur spre cursa ce i se pregătea. Este pus la pământ de harpoanele îmbibate cu *curara*, în încercarea de a salva cărțile cărora li se dăduseră foc.

La întoarcere (al treilea capitol este intitulat *Întoarcerea*) naratorul descoperă că tot orașul era pe chei, în așteptarea lor, toți fiind salutați cu admirație, până și Keequog. Anibalector este dus la grădina zoologică, unde avea să i se pregătească o groapă specială, de o adâncime de la care n-ar fi putut ieși. Băiatul se întâlnește cu părinții lui, care-i dau de veste că s-au împăcat și-i propun să se întoarcă acasă, însă acesta nu este încântat de ceea ce aude și le cere părinților să se maturizeze și să crească, așa cum și el a făcut-o. Anibalector își revine din efectul otrăvii de *curara*, însă refuză să mai vorbească în public. Primea mereu cărți din partea băiatului, însă nu mai era ca înainte. Oamenii veneau să-l vadă pe Anibalector, îi aruncau versuri care să-l provoace, însă nu primeau niciun răspuns. Naratorul mărturisește că el știe care e cauza pentru care gorila, aparent, și-a pierdut interesul pentru orice: „Lui nu-i plăcea deloc, dar chiar deloc să trăiască în captivitate”.

De asemenea, mărturisește că el a fost cel care l-a eliberat pe Anibalector și că deja a fost condamnat conform legii. În calitate de îngrijitor semi-oficial, a intrat într-o seară în grădina zoologică, cu pretextul că a uitat să-i zică ceva gorilei. Și atunci l-a ajutat pe Anibalector să scape, însă nu a putut să-l însoțească, așa cum i-a cerut acesta.

Naratorul a redat această întâmplare petrecută acum treizeci de ani, din închisoare. Vorbește despre cum a fost denaturată toată povestea, cum el a fost înlocuit cu o blondină, însă, din fericire, rolul lui este de a restabili adevărul. Nu este chiar prizonier, însă îndeplinește o formă de serviciu civic pentru tot restul vieții: „Drept pedeapsă m-au obligat să fiu scriitor, soartă pe care n-o doresc nici celui mai mare dușman. E mai rău decât închisoarea pe viață. Ne petrecem timpul așezați la o masă, în fața hârtiei albe sau a calculatorului gri” (p. 87). Se simte precum piatra din supă de piatră: „A fost odată un călugăr căruia îi era tare foame, dar n-avea nimic de mâncare. Atunci, a luat o piatră de pe jos și s-a dus din poartă în poartă, cerând cu împrumut o oală, o lingură și, *luând împrumut*, un fir de pătrunjel, o ceapă, un cârnăcior, un cartofior, o frunză de varză... La sfârșit avea o supă nemaipomenită, hipernutritivă, preparată doar pornind de la o piatră. În fine, poveștile sunt mai mult sau mai puțin toate așa: cu o piatră încep și la o piatră se vor întoarce. Este, deci, momentul să așez prima piatră pe subiect” (p. 87).

Comuna Groșii Țibleșului

Aristița BORBEI

Liana SILAGHI

Biblioteca Județeană „Petre Dulfu”

Satul Groși de sub Țibleș este unul dintre acele sate românești cu oameni credincioși și frumoși la suflet și la trup, din care s-au ridicat mulți bărbați luminați și femei evlavioase. Satul nu înseamnă doar ulițe umbrite de livezi și case cu ogrăzi atotcuprinzătoare și nici nu înseamnă numai locuitorii satelor, oameni care se numesc țărani, nume frumos, ce înseamnă: suveran, stăpân al pământului, om liber și înăuntrul și în afară, adică un om cu suflet minunat, cu credință în Dumnezeu și care trăiește și muncește nu la comandă, ci dintr-o dragoste deosebită față de pământul lui, de viața lui, de casa, de familia și de satul lui.

Î. P. S. Justinian Chira, Arhiepiscopul Maramureșului și Sătmarului

Parlamentul României a aprobat înființarea comunei Groșii Țibleșului, județul Maramureș, prin reorganizarea comunei Suciul de Sus, prin Legea nr. 334/8 iulie 2003, publicată în Monitorul Oficial nr. 523/21 iulie 2003.

Comuna Groșii Țibleșului este atestată documentar din anul **1594**, sub denumirea Teokeös. Denumiri ulterioare: **1662** – Tokés, **1733** – Gross, **1750** – Grosch, **1854** – Tókés, Gros (cf. Suciul, Coriolan, *Dicționarul istoric al localităților din Transilvania*, vol. 1, București, Editura Academiei, 1967, p. 272). Până în secolul al XX-lea, localitatea s-a numit *Groși*. Determinantul *Țibleș* i-a fost atribuit pentru a se diferenția de cealaltă comună Groși, situată în apropierea Băii Mari.

Potrivit legendei, primul sătean stabilit în comuna Groși ar fi fost Ioan Bud, cunoscut sub porecla *Cioranul*, atribuită de pe vremea când era în armată, iar bucătarul regimentului i-a gătit un papricaș dintr-o cioară, pe care Bud l-a devorat cu mare poftă. Ioan Bud a plecat la vânătoare, dar s-a rătăcit prin codrii Munților Țibleș. Impresionat de frumusețea locului, de susurul izvoarelor și de înălțimea copacilor, a hotărât să se stabilească în aceste locuri.

Comuna Groșii Țibleșului este situată în partea central-sudică a județului Maramureș, în Depresiunea Lăpușului, la poalele Munților Țibleșului, la o distanță de 22 de kilometri față de

orașul Târgu-Lăpuș și la 80 de kilometri față de reședința de județ, Baia Mare.

Numele satului provine de la stejarii falnici, pe care cei din vechime îi numeau *groși*.

Munții Țibleșului, considerați cei mai curați munți din România, deoarece adăpostesc păduri virgine, sunt constituiți din roci sedimentare paleogene și miocene, străpunse în partea centrală de roci eruptive, scoase la zi de eroziune, prin înlăturarea formațiunilor sedimentare.

Masivul Țibleș, cu vârfurile: Arcer (stg.), Țibleș (centru) și Bran (dr.) Sunt situați în sud-estul județului, între Pasul Botizei și Pasul Șetref, și închid latura de nord a Carpaților Orientali. La sud de Munții Țibleșului se întinde Depresiunea Lăpușului, formațiune componentă a Subcarpaților Transilvaniei.

Apele curgătoare de pe teritoriul comunei aparțin Bazinului hidrografic Tisa. Pe teritoriul comunei Groșii Țibleșului este prezent cursul superior al Pârâului Suciu și afluentul său, Bradul. Izvoarele care coboară din Munții Țibleșului se întâlnesc în locul numit *Grobot*, alcătuind un debit semnificativ intitulat *Țibleș*.

Climatul local se încadrează în tipul de climă temperat-moderat-continentală. Factorii care condiționează clima sunt: poziția zonei studiate în cadrul teritoriului țării, influența sistemelor barice: siberian, irlandez și mediteranean, precum și diversitatea formelor de relief. Climatul se caracterizează prin nivele mari de precipitații și valori medii ale temperaturii. Precipitațiile însemnate cantitativ și de lungă durată determină revărsarea apelor și inundarea spațiului de luncă, eroziuni puternice și acumulări de materiale aluvionare.

Diversitatea condițiilor de relief, climă, hidrografie și sol ale comunei Groșii Țibleșului explică varietatea vieții vegetale și animale. Dealurile și versanții inferiori ai munților, precipitațiile abundente favorizează creșterea și dezvoltarea unor mari păduri, întinse pe suprafețe considerabile, multe dintre ele încă neumblate și neatinse de om.

În pădurile Țibleșului, ale Minghetului, sălășluiește cel mai mare și puternic reprezentant al faunei noastre – ursul carpatin (*Ursus arctos*), secondat de altul mai puțin vestit – cerbul carpatin (*Cervus elaphus*), al cărui boncănit se aude adeseori în perioadele de împerechere, și căpriorul (*Capreolus capreolus*). Pe teritoriul comunei se mai regăsesc: jderul, lupul, vulpea, mistrețul, iar lumea păsărilor este reprezentată de cocoșul-de-munte, graur, cintează, ciocârlie și pițigoi.

Conform Recensământului Populației și al Locuințelor efectuat în anul 2011, populația totală era de 2.095 locuitori, din care 1.921 români și 101 maghiari. Activitățile de bază practicate de sătenii comunei sunt agricultura, albinăritul, creșterea animalelor, vânătoarea și pescuitul, colectarea fructelor de pădure, morăritul și panificația, lemnăritul etc. Datorită cadrului natural aparte, turismul s-a dezvoltat semnificativ, pe zona localității existând mai multe pensiuni turistice.

Religie

Biserica Ortodoxă din Groșii Țibleșului cu hramul „Sfântul Nicolae”, construită din piatră, datează din anul 1898. Altarul este orientat spre răsărit, iar catapeteasma din lemn de stejar a fost realizată de priceputul sculptor Gheorghe Coroiu. După renovarea și repararea bisericii, constând în realizarea balcoanelor, a picturii în frescă și a unui iconostas din lemn de stejar, în anul 1999 a avut loc resfințirea acesteia de către un sobor de preoți, în frunte cu Preasfințitul Iustin Sigheteanul.

Biserica Romano-Catolică din Groșii Țibleșului, construită din piatră și acoperită cu tablă, datează din anul 1902. Ultimele lucrări de renovare a bisericii s-au efectuat prin anul 2007.

Învățământ, sport

Începând din anul 2015, la inițiativa primarului comunei, Nicolaie Burzo, școala gimnazială din comună va purta numele lui Ben Corlaci (Benedict Corlaci), poet, prozator și traducător român, cu rădăcini adânci, pe linie maternă, în Groșii Țibleșului. În fața școlii a fost amplasat bustul patronului spiritual, realizat de sculptorul băimărean Marcel Stanciu.

În comună există o sală și un teren de sport, unde activează echipa de fotbal locală „Bradul Groșii Țibleșului”, clasată în Divizia D.

Etnografie și port popular

O componentă de seamă a vieții spirituale a locuitorilor din comuna Groșii Țibleșului reprezintă portul popular specific zonei Țării Lăpușului, dar cu puternice influențe din ținutul

Năsăudului, de unde a fost preluat „clopul înstruțat” cu pene de păun, diferența costând în numărul penelor, care în Năsăud este foarte mare.

Aproape în fiecare locuință găsim o cameră amenajată în stil tradițional, cu țesături lucrate și colorate diferit, predominând modelul figurilor geometrice, figurilor mari terminate cu borduri bogate și șiruri specifice.

La poalele Țibleșului a fost înființat Satul Străbunilor, unde există 27 de case (casa fierarului, casa pădurarului, a lemnarului), o moară, o vâltoare, un amfiteatru, o scenă, un lac, o fermă zootehnică ecologică și un teren pentru sport în aer liber. Proiectul a vizat identificarea vetrelor dacice și a luat ființă cu sprijinul Asociației „Tezaurul Străbunilor” de la Cluj-Napoca.

Obiective turistice, monumente

În fața primăriei din localitate este amplasată o sculptură din lemn ce poartă amprenta meșterului lăpușean Perța Cuza, reprezentând o familie de țărani care stau laolaltă îmbrățișați în demnitate și iubire. Tot în centrul comunei este amplasat un monument dedicat eroilor din Primul și din al Doilea Război Mondial, ridicat în anul 1975, construit din piatră cioplită și ciment.

La cota 1.839 metri, pe Muntele Țibleș a fost ridicată o cruce, la inițiativa protosinghelului Gavril Horț, fiu al satului Groșii Țibleșului și părinte duhovnic al Mănăstirii Piatra Fântânele. Piesele ce au format întregul monument, înalt de 5 m, au fost transportate cu ajutorul unui elicopter. Sfințirea crucii de piatră, înălțată în memoria tuturor locuitorilor din cele două județe din jurul Muntelui Țibleș (Maramureș și Bistrița-Năsăud), a fost făcută la sfârșitul lunii august 2014.

În Munții Țibleșului au fost amenajate, printr-un proiect european, șapte trasee turistice, iar pe Valea Hudinului s-a realizat un observator închis, o construcție ridicată la trei metri deasupra solului, în care se pot fotografia, filma și observa animalele sălbatice.

Muzeul Satului din Groșii Țibleșului a fost implementat de clujenii Ioana și Horațiu Popa și face parte dintr-un proiect al W. W. F. România – Programul Dunăre-Carpați, în colaborare cu Asociația pentru Turism Durabil din comună. Muzeul cuprinde 270 de exponate, toate din comună, o treime datând de dinainte de anul 1900.

Peștera Ponorul Jitelor a fost descoperită de un grup de pescari amatori în anul 1987, iar ulterior cartată de speologii din Clubul de Speologie „Silex” Brașov. Peștera este situată la poalele Munților Țibleșului, la altitudinea de 750 m, pe Valea Bradului. Este cea mai lungă peșteră în gresie din țară și una dintre primele zece din lume.

Rezervația „Arcer-Țibleș-Bran”, în suprafață de 150 ha, este o arie naturală de interes geologic, faunistic, floristic și peisagistic, desfășurată pe teritoriile județului Maramureș și Bistrița-Năsăud. Relieful este de sorginte vulcanică, fiind format în principal din roci cuarțifere (cu aspect de fagure de albine), andezite bazaltice, gresii specifice zonei, precum și multe grohotișuri.

Viața cultural-artistică

Ansamblul Folcloric „Doina Țibleșului” a fost înființat în anul 1995 și are în repertoriu tradiții și obiceiuri de pe văile de la poalele Țibleșului, dansuri populare și interpreți ai cântecului popular lăpușean. Ansamblul a participat la numeroase festivaluri și concursuri de folclor din țară, unde a obținut premii însemnate.

Grupul Folcloric „Cununa Țibleșului”, alcătuit din junii comunei, încearcă să păstreze de-a lungul vremii tradițiile și obiceiurile bătrânești, într-o formă arhaică, precum și producțiile folclorice se înscriu folclorului caracteristic Țării Lăpușului.

Grupul vocal „Țibleșul”, alcătuit din femei cu vârsta cuprinsă între 32 și 70 de ani, majoritatea componente ale corului bisericii, activează din anul 2007. În decursul timpului, grupului feminin i s-au alăturat copii și bărbați, având un repertoriu vast de cântece despre sat, despre trăirile și obiceiurile oamenilor din zonă, despre legendele și întâmplările locului etc.

Grupul vocal „Țibleșul”

Festivalul Folcloric „Tradiții și Obiceiuri pe Valea Țibleșului”, manifestare de mare amploare, care urmărește conservarea și punerea în valoare a tradițiilor, obiceiurilor, a costumului popular autentic și a repertoriului folcloric nealterat.

În fiecare an, pe final de august, locuitorii comunei serbează Ziua Dacilor Liberi, ai căror descendenți se pretind a fi.

Figuri emblematice ale comunei

Liviu Bechiș, economist, fost prefect al județului Maramureș (2000-2003), s-a născut la 26 iunie 1957, în Groșii Țibleșului. A urmat Școala Generală în localitatea natală, apoi Liceul Industrial Nr. 3 din Baia Mare și Facultatea de Științe Economice din cadrul Universității „Al. I. Cuza” Iași. Între anii 1998 și 2002 s-a specializat în Științe Juridice la Universitatea de Vest „Vasile Goldiș” Arad. În plan politic a ocupat funcția de președinte al filialei Baia Mare a Partidului Social Democrat (1998-2003).

Aurica Bozga-Pop, interpretă de muzică populară, s-a născut la 4 august 1958, în Groșii Țibleșului. A debutat cu Ansamblul „Lăpușul” din Târgu-Lăpuș. A fost membră a Ansamblului Folcloric „Doina Țibleșului”, cu care a obținut premii la diverse festivaluri (locul I la „Festivalul Munților” din Vadul Izei). În decursul timpului a organizat numeroase manifestări despre datini și obiceiuri din zona Groșii Țibleșului, fiind una dintre inițiatoarele Festivalului de „Datini și obiceiuri de pe Valea Țibleșului”.

Nicolaie Burzo, primar, născut pe data de 8 iulie 1963 în Groșii Țibleșului. A absolvit Facultatea de Protecția Mediului din Oradea, specializarea Silvicultură. Din anul 2008 a fost ales în funcția de primar al comunei Groșii Țibleșului.

Gheorghe Coroiu, geolog, născut pe data de 7 decembrie 1949, în orașul Vașcău, județul Bihor. În urma finalizării studiilor a fost repartizat pe șantierul Țibleș. În anul 1996 s-a pensionat și a început să execute mobilier de biserici și iconostase (iconostasul de la Biserica Ortodoxă Groșii Țibleșului, de la Mănăstirea Călugăra, județul Timiș etc.).

Ioana Filip, profesoară, s-a născut la 4 octombrie 1947 în localitatea Groșii Țibleșului. Este absolventă a Facultății de Istorie-Filosofie, din cadrul Universității „Babeș-Bolyai” Cluj-Napoca. A colaborat la întocmirea lucrării monografice *Groșii Țibleșului – locuri, oameni, fapte și tradiții*.

Andrei Aurel Giurgiu, monah, s-a născut la 17 martie 1981 în Groșii Țibleșului. La data de 15 august 2004 a intrat ca frate în Mănăstirea Nicula, județul Cluj. Pe data de 1 octombrie 2006 a fost tuns în monahism cu numele de Andrei.

Lucreția Hortș, solistă de muzică populară, s-a născut în anul 1952, în comuna Groșii Țibleșului. A cucerit trofeul emisiunii-concurs „Floarea din grădină”, la data de 29 martie 1973. În prezent este stabilită în Australia.

Ioan Pașca, meșter popular, s-a născut la 15 aprilie 1943, în Groșii Țibleșului. Este un cunoscut sculptor în lemn din Țara Lăpușului, membru al Academiei de Arte și Meserii Tradiționale din Maramureș (ARTEM).

Serafim Liviu Pașca, preot ortodox misionar, născut în orașul Târgu-Lăpuș, cu domiciliul în Groșii Țibleșului, hirotonit ieromonah, în august 1995, la Mănăstirea Nicula. Pe data de 3 martie 2004 a fost distins de către Președinția României cu ordinul „Meritul Cultural în Grad de Cavaler”.

Maria Perhaiță, s-a născut la 10 aprilie 1964, în localitatea Groșii Țibleșului. A urmat cursurile Facultății de Istorie-Filosofie din cadrul Universității „Babeș-Bolyai” Cluj-Napoca, după care un masterat în Drept European și Instituții Europene, în cadrul Institutului de Studii Europene la Universitatea din Geneva (Elveția). Din anul 2008 este expert relații internaționale în cadrul Agenției pentru Serviciile Societății Informaționale București.

Onișor Pop, interpret de muzică populară, s-a născut la 3 martie 1968, în Groșii Țibleșului. Este absolvent al Școlii Populare de Artă „Liviu Borlan” Baia Mare și laureat al mai multor festivaluri și concursuri naționale, cum ar fi: „Flori de pe Mureș”, Reghin; „Alină-te dor, alină”, Cicârlău; „Cindrelul Junii Sibiului”, Sibiu ș.a.

Simion Pop, profesor, fost inspector școlar, s-a născut la 11 noiembrie 1948, în localitatea Groșii Țibleșului. A absolvit Facultatea de Matematică din cadrul Universității „Babeș-Bolyai” Cluj-Napoca. În perioada 1992-2001 a fost inspector școlar cu probleme de perfecționare la Inspectoratul Școlar Județean Maramureș. Este membru al Societății de Științe Matematice, Filiala Baia Mare.

Bibliografie selectivă

Aron, Petru, *Statistica românilor din Transilvania în anul 1750*, „Transilvania”, 32, nr. 9, nov. 1901, p. 274.

Bârsan, Gabriel, *Un inginer geolog meșter în iconostase*, „Glasul Maramureșului”, 8, nr. 2146, 30 apr. 2004, p. 4.

Bârsan, Gabriel, *Sedii de miliarde pentru primăria și grădinița din Groșii Țibleșului*, „Glasul Maramureșului”, 9, nr. 2627, 21 nov. 2005, p. 2.

Bilțiu, Pamfil, *La Căminul cultural din Groșii Țibleșului*, „Glasul Maramureșului”, 18, nr. 5464, 18 apr. 2015, p. 5.

Crișan, Mircea, *Eveniment cultural în Groșii Țibleșului*, „Gazeta de Maramureș”, 10, nr. 451, 17-23 sept. 2011, p. 8.

Crișan, Mircea, *Film unicat despre Groșii Țibleșului*, „Gazeta de Maramureș”, 11, nr. 501, 8-14 sept. 2012, p. 19.

Crișan, Mircea, *Mitul uraniului de Groșii Țibleșului*, „Gazeta de Maramureș”, 12, 5 febr. 2013.

Cristea, Dumitru, *Biblioteca și cititorii ei*, „Pentru socialism”, 15, nr. 3693, 3 dec. 1965, p. 2.

La Groșii de sub Munte, comună așezată sub poalele Țibleșului, ca pretutindeni în raionul Lăpuș, noua te întâmpină la tot pasul: case moderne, construite în ultimii ani, magazine bine aprovizionate, două localități noi de școală, cămin cultural impunător, cinematograful, bibliotecă etc.

Biblioteca comunală este înzestrată cu peste 6.200 volume, cu ziare, reviste din diferite domenii: agricultură, știință și tehnică, literatură, teatru, muzică, cinema, sport etc. Confortul, ambianța plăcută ce domnește aici, amabilitatea bibliotecarei Viorica Jurj, totul te îmbie să iei loc la masă și să poposești printre paginile inte-

resante și pline de învățăminte ale cărților. Cititori de toate vârstele își abat pasul pe aici, se interesează de nou-tăți, împrumută cărți. Lectura beletristică se recomandă prin cele 2.506 cărți de literatură, printre care nuvelele lui Slavici, romanele istorice ale lui Mihail Sadoveanu, Ioan Lăncrăjan ș.a.

O formă eficientă de popularizare a cărții folosită de bibliotecara din Groșii de sub Munte o constituie organizarea de expoziții tematice, dar n-au fost neglijate nici alte forme, cum sunt serile literare. Biblioteca din Groșii de sub Munte îndrumă și activitatea celor 22 cercuri de citit.

Danciu, Emil, *Popas în Groșii de sub Țibleș*, „Graiul Maramureșului”, 16, nr. 4197, 23 ian. 2004, p. 1, 12.

Danciu, Emil, *A fost inaugurat noul sediu al Primăriei din Groșii Țibleșului*, „Graiul Maramureșului”, 17, nr. 4763, 21 nov. 2005, p. 3.

Dragoș, Gelu, *Groșii Țibleșului în haină de sărbătoare*, „Informația zilei de Maramureș”, 13, nr. 4219, 1 sept. 2015, p. 5.

Fărcaș, Andrei, *O unitate administrativ-teritorială foarte tânără : comuna Groșii Țibleșului*, „Graiul Maramureșului”, 19, nr. 5175, 28 mart. 2007, p. 8.

Ghenceanu, Vasile Radu, *Groșii Țibleșului : satul ca viață*, „Pentru socialism”, 29, nr. 7133, 1 oct. 1978, p. 1-2.

Ignat, Dragomir, *În cazul unei viituri, satul Groșii Țibleșului riscă să rămână complet izolat*, „Glasul Maramureșului”, 5, nr. 1203, 19 mart. 2001, p. 1.

Ilea, Marian, *Groșii Țibleșului și nunta tradițională*, „Informația zilei de Maramureș”, 11, nr. 3323, 24 aug. 2012, p. 16.

Iuga, Vasile, *Oameni de seamă ai Maramureșului : Dicționar 1700-2010*, Cluj-Napoca, Editura Societății Culturale Pro Maramureș „Dragoș Vodă”, 2011, p. 97, 230, 424, 507, 730, 821, 837, 1199, 901, 1200, 1327, 1335.

Iuga, Vasile, Filip, Ioana, *Groșii Țibleșului 1594-2009 : locuri, oameni, fapte și tradiții*, Cluj-Napoca, Editura Societății Culturale Pro Maramureș „Dragoș Vodă”, 2009, 236 p.

*** *Localitățile județului Maramureș*, Baia Mare, 1971, p. 167-169.

Moldovan, Silvestru, Togan, Nicolae, *Dicționarul numirilor de localități cu populațiune română din Ungaria*, Sibiu, 1909, p. 106.

*** *Parlamentul a aprobat înființarea comunei Groșii Țibleșului : prin reorganizarea comunei Suciul de Sus*, „Informația zilei de Maramureș”, 2, nr. 548, 24 iul. 2003, p. 1.

Pașca, Serafim, *Monografia comunei Groșii Țibleșului : fiii satului, fiii bisericii*, Cluj-Napoca, Gedo, 2010, 144 p.

Petruț, Anton, *Groșii Țibleșului*, „Graiul Maramureșului”, 18, nr. 4852, 9 mart. 2006, p. 8.

Petruț, Anton, *Într-o comună de sub Muntele Țibleș*, „Graiul Maramureșului”, 19, nr. 5132, 6 febr. 2007, p. 8.

Petruț, Anton, *Corul bărbătesc din Libotin a concertat la poalele Țibleșului*, „Graiul Maramureșului”, 19, nr. 5277, 30 iul. 2007, p. 8.

Petruț, Anton, *Mii de credincioși au participat la bramul Bisericii Ortodoxe din Groșii Țibleșului*, „Graiul Maramureșului”, 19, nr. 5304, 30 aug. 2007, p. 11.

Petruț, Anton, *Festivalul Folcloric „Tradiții și obiceiuri pe Valea Țibleșului”*, „Graiul Maramureșului”, 19, nr. 5307, 3 sept. 2007, p. 18.

Petruț, Anton, *Când trăiești și muncești în pădurile de la Groșii Țibleșului*, „Graiul Maramureșului”, 20, nr. 5433, 1 febr. 2008, p. 11.

Petruț, Anton, *Festivalul Folcloric „Tradiții și obiceiuri pe Valea Țibleșului”*, la a doua ediție, „Graiul Maramureșului”, 20, nr. 5615, 3 sept. 2008, p. 13.

Petruț, Anton, *Tinerii au reînviat teatrul popular : la Groșii Țibleșului*, „Graiul Maramureșului”, 20, nr. 5710, 23 dec. 2008, p. 12.

Petruț, Anton, *Zina Francofoniei la Groșii Țibleșului*, „Graiul Maramureșului”, 21, nr. 5782, 24 mart. 2009, p. 1, 4.

Petruț, Anton, *La Groșii Țibleșului s-au pus bazele „Satului străbunilor”*, „Graiul Maramureșului”, 21, nr. 5942, 30 sept. 2009, p. 3.

Petruț, Anton, *Două manifestări de anvergură la Groșii Țibleșului*, „Graiul Maramureșului”, 23, nr. 6259, 30 aug. 2011, p. 6.

Petruț, Anton, *Întâlnire cu Fiii satului și Festival folcloric la Groșii Țibleșului*, „Graiul Maramureșului”, 24, nr. 6836, 30 aug. 2012, p. 5.

Popan, Mihai, *Membrii Societății Române de Dialectologie și-au organizat conferința de alegeri în Groșii Țibleșului*, „Graiul Maramureșului”, 20, nr. 5637, 29 sept. 2008, p. 8.

Popan, Mihai, *La Groșii Țibleșului a demarat o lucrare de 30 de miliarde lei vechi*, „Graiul Maramureșului”, 21, nr. 5983, 18 nov. 2009, p. 9.

Popan, Mihai, *Câteva zeci de gospodării din Groșii Țibleșului așteaptă electrificarea*, „Graiul Maramureșului”, 22, nr. 6093, 31 mart. 2010, p. 9.

Popan, Mihai, *Peste 1000 de participanți la deschiderea Muzeului Satului din Groșii Țibleșului*, „Graiul Maramureșului”, 22, nr. 6114, 27 apr. 2010, p. 1, 3.

Popan, Mihai, *Oamenii din Groșii Țibleșului sunt mai aproape de Dumnezeu*, „Graiul Maramureșului”, 22, nr. 6215, 24 aug. 2010, p. 1, 6.

Popan, Mihai, *La Zilele Dacilor s-au acordat trei titluri de „Cetățean de Onoare” al comunei Groșii Țibleșului*, „Graiul Maramureșului”, 22, nr. 6245, 28 sept. 2010, p. 6.

Popan, Mihai, *Mii de creștini la sărbătoarea comunei Groșii Țibleșului*, „Graiul Maramureșului”, 25, nr. 7132, 26 aug. 2013, p. 11.

Popan, Mihai, *Tradiții și obiceiuri de la poalele Țibleșului*, „Graiul Maramureșului”, 25, nr. 7134, 27 aug. 2013, p. 5.

Popan, Mihai, *Zina Crucii de pe Muntele Țibleș*, „Graiul Maramureșului”, 26, nr. 7438, 2 sept. 2014, p. 8.

Popan, Mihai, *Groșii Țibleșului în sărbătoare*, „Graiul Maramureșului”, 27, nr. 7625, 20 apr. 2015, p. 9.

Popan, Mihai, *Școala gimnazială din comună va purta numele „Ben Corlaci” : la Groșii Țibleșului*, „Graiul Maramureșului”, 27, nr. 7740, 5 sept. 2015, p. 11.

Portase, Alec, *Țibleșul, sforac pentru minte, inimă și artă*, „Graiul Maramureșului”, 21, nr. 5893, 4 aug. 2009, p. 8.

Precup, Roman, *Munca cu cartea la Groși*, „Pentru socialism”, 10, nr. 1671, 29 mai 1959, p. 2.

Ruja, Alexandru, *Pe urmele fugarului Ioan Bud : Groșii Țibleșului între legendă și adevăr*, „Glasul Maramureșului”, 8, nr. 2144, 28 apr. 2004, p. 4.

Ruja, Alexandru, *Spovedania unui sculptor de obiecte utilitare : la Groșii Țibleșului*, „Glasul Maramureșului”, 8, nr. 2150, 5 mai 2004, p. 4.

Ruja, Alexandru, *Primăria și-a tras statuie : la Groșii Țibleșului*, „Glasul Maramureșului”, 13, nr. 3625, 12 mart. 2009, p. 11.

Ruja, Alexandru, *Un drum uitat între Lăpuș și Valea Izei : Ieud – Groșii Țibleșului*, „Glasul Maramureșului”, 13, nr. 3648, 8 apr. 2009, p. 11.

Ruja, Alexandru, *Bocșăritul pe cale de dispariție*, „Glasul Maramureșului”, 13, nr. 3789, 24 sept. 2009, p. 5.

Socolan, Aurel, *Circulația cărții românești până la 1850 în județul Maramureș*, Baia Mare, 2005, p. 69, 90, 91, 94, 96, 98, 99, 101, 102, 103, 104, 108, 234.

*** *Șematismul veneratului cler al Diecezei Greco-Catolice de Gherla pe anul 1914*, p. 73-74.

Șofran, Corina, *Munții Țibleș – ultimul bastion al pădurilor de altădată din Maramureș*, „Informația zilei de Maramureș”, 11, nr. 3585, 15 iul. 2013, p. 8-9.

Ștef, Dorin, *Istoria folclorică maramureșene*, Baia Mare, 2006, p. 55.

Ștef, Dorin, *Dicționar etimologic al localităților din județul Maramureș*, Baia Mare, Editura Ethnologica, 2016, p. 124-126.

Talpoș, Alina, *Un drum al crucii peste Muntele Țibleș*, „Glasul Maramureșului”, 10 sept. 2015.

Gheorghe Coroiu, sculptor de iconostase

Tocaci, Camelia, *Sute de oameni la slujba de pe cel mai înalt vârf al Lăpușului*, „Graiul Maramureșului”, 29, nr. 8299, 26 iul. 2017, p. 9.

Togan, Nicolae, *Statistica românilor din Transilvania în 1733*, „Transilvania”, 29, nr. 9-10, nov.-dec. 1848, p. 174.

Vancea, Ciprian, *Sculptorul de iconostase din Groșii Țibleșului*, „Graiul Maramureșului”, 29, nr. 8270, 22 iun. 2017, p. 3.

Din folclorul comunei Groșii Țibleșului

Descântec de jos

Dimineață m-am sculat,	Sus pârăiaș cură,
La râul lui Iordan am alergat,	Bulgăre mi se adună:
Apă-n pumni am luat,	În față să-mi steie,
Pă obraz m-am spălat,	În dos mi să strângă;
De ură m-am descărcat,	În față-s ca icoana,
De dragoste m-am încărcat:	În spate ca doamna;
Ochii mi-s de șoim,	În față-s cruciuliță,
Fața de domn,	În dos îs iconiță,
Gura de cup,	Câte stele mânânțele,
Umbletu de lup!	Toate-s pă hainele mele,
Când la feciori m-oi uita,	Luceferei
Ca și cu vin i-oi îmbăta;	Pă umerei;
Cu mir i-oi mirui,	Soarele-n spate:
Cu-a mea inimă i-oi lipi!	Feciorii mă văd de departe.

(*Antologie de folclor din județul Maramureș*, vol. 1, *Poezia*, Baia Mare, 1980, p. 254.)

FILE DIN CRONICA COMUNEI GROȘII ȚIBLEȘULUI

1594 – este întemeiată așezarea Groșii Țibleșului (Teokeös) de către familia lui Coroiu, refugiată din Oncești.

1779 – este atestată documentar biserica din Groșii Țibleșului.

1840-1845 – în jurul satului Groșii Țibleșului, între acești ani, sunt pomenite două asociații miniere sub numele „Matilda Țibleșului” și „Sf. Nicolae”.

1850 – localitatea Groșii Țibleșului aparținea Districtului Militar Reteag, circumscripția Târgu-Lăpuș.

1880 – localitatea Groșii Țibleșului aparținea Comitatului Solnoc-Dăbâca.

1889 – se construiește biserică nouă greco-catolică în Groșii Țibleșului.

1898 – este amintită o școală romano-catolică cu limba de predare maghiară în Groșii Țibleșului.

1900 – după recensământul din acest an, populația din localitatea Groșii Țibleșului era următoarea: 1.614, din care 1.374 români.

1902 – se pune piatra de temelie a bisericii romano-catolice din Groșii Țibleșului.

1910 – populația localității Groșii Țibleșului se prezenta astfel: 1.657 locuitori.

1914 – comună mică cu parohie veche; Biserică de zid cu hramul „Sf. Nicolae”, edificată în 1898; școală de zid; matricole din 1828; credincioși: 1.522 gr. cat., 181 rom. cat., 51 izraeliți.

Selecție din *File de cronică*: *Ținuturile Chioar, Codru, Lăpuș, Maramureș, Vol. 1 (din paleolitic până în 1918)* / Laura Temian, Lazăr Temian, Valentin Băințan... ; Coordonator științific: prof. dr. Teodor Ardelean. Baia Mare: Biblioteca Județeană „Petre Dulfu”, 2016, p. 3, 134, 197, 205, 268, 276, 285, 292, 349, 371, 375, 418, 428, 449, 474, 479, 482, 497, 525, 546.

Maria Mariș Dărăban

Vasile JURJE

artist plastic, Cicârlău, jud. Maramureș

Maria Mariș Dărăban

Este foarte greu să spui ceva despre un artist atât de cunoscut cum a fost Maria. E suficient să parcurgi un catalog în care este consemnată activitatea expozițională ca să-ți dai seama că lucrările ei au străbătut multe meridiane ale globului: Franța, Germania, Austria, Belgia, Grecia, Statele Unite, Canada, acolo unde a avut expoziții, dar, cu siguranță, prin călătoriile în Mexic, Tunisia, Spania, a lăsat nu numai o părticică din sufletul ei generos, ci și multe schițe și însemnări grafice, așa cum făcea de fiecare dată pe unde o duceau pașii. Totodată, minunatele ei lucrări se găsesc în foarte multe colecții particulare și oficiale, pentru că Maria Mariș Dărăban era o artistă ale cărei creații erau căutate nu numai de colecționari, ci de toți iubitorii de frumos de pretutindeni. La vernisajele ei întotdeauna participau mulți, foarte mulți oameni, atât prieteni, cât și admiratori. Simezele luminau prin culorile deosebite care transformau fiecare lucrare într-o simfonie. Armonii-

le cromatice în care se îmbinau strălucit violetul, galbenul, roșul, cu albastrul mării și al cerului te cucereau ca o dragoste la prima vedere. Florile și peisajele ei, tematică, într-un fel, banală, pentru că este abordată de foarte mulți artiști, aduceau ceva aparte, care le făcea să fie unice. Și acel ceva era lumina misterioasă, strălucirea cerului, a pajiștilor sau a mării, care erau numai ale ei. Un poet spunea că Maria își muia pensulele în culorile cerului și ale mării și le aducea direct pe pânze. Prin simplitate, lumină și culoare, orizonturile cu asfințituri misterioase, malurile întinselor mări sau atât de gingașele flori din picturile Mariei înnobilează multe interioare și muzee, îmbogățind patrimoniul culturii românești.

Simplitate, comportament prietenos și comunicativ erau ceea ce o caracteriza și o făceau să fie dorită în cercurile prietenilor, la manifestări artistice. De fiecare dată mi-a făcut plăcere să conversăm, aflând multe lucruri interesante despre lumea și oamenii de pe unde a umblat, despre obiceiurile lor, altfel decât ale noastre. Adesea, povestea despre ariditatea ținuturilor arabe în raport cu frumusețea plină de verdeață a peisajelor noastre.

Pe lângă minunatele ei pânze, știu că a realizat o valoroasă galerie portretistică a unor personalități din lumea scriitorilor și a altor oameni de seamă, multe coperti de carte și ilustrații, activități de creație pe care nu le cunosc în amănunt. Un capitol aparte trebuie consemnat pentru preocuparea ei în domeniul literaturii, al poeziei. Cred că aceste preocupări cu siguranță vor fi scoase la iveală cât mai curând.

În comuna sa natală, Apa, din județul Satu Mare, acolo unde în ultima vreme s-a retras și unde spunea că se simte minunat, și-a construit o casă superbă într-o oază de verdeață și în mijlocul acestui rai se ridică altarul creației, atelierul înconjurat de minunații pruni în care păsărelele dau concerte fără încetare. Ce frumos ar fi dacă acest loc sfânt al creației Mariei Mariș Dărăban s-ar transforma într-un muzeu, ca, alături de Casa Memorială „Vasile Lucaciu”, să fie o mândrie pentru comuna Apa și o atracție pentru vizitatorii dornici de artă și istorie.

...După șase săptămâni

Nicolae POP

Apa, jud. Satu Mare

Vernisaj tabăra de pictură de la Limpedea. Maria Mariș Dărăban
(a treia din stânga) și Nicolae Pop (al doilea din dreapta)

de Baia Mare, unde și-a desfășurat cea mai mare parte din activitatea în domeniul pictural.

În viziunea ei, când era prin această lume, Maria Mariș Dărăban vedea cu ochii sufletului cum se îmbrățișau culorile în spațiul fără margini, iar așezarea lor pe întinsele pânze ale sutelor de șasiuri aduceau în fața privitorului bucuria și nestinsa dorință de a le privi și a le descifra sensul. Atât de frumoase erau, încât privitorul își punea întrebarea: cum și de unde poate izvorî atâta gingășie, unde și care este lumea acestor îmbrățișări cromatice?, pe care numai ochii și sufletul Mariei Mariș Dărăban le putea distinge. Imaginile erau/sunt pline de nuanțe. Așa m-am întreat și eu când am privit tabloul „Mireasa în alb la marginea mării”, unde personajul este construit numai din pete de cromatică albă, care privește spre nesfârșitul orizont al unirii Cerului cu Pământul. La stânga personajului, cu ceva mai în față, se află două fotolii scăldate în apa mării, fotolii care parcă voiau să anunțe plecarea ei spre nesfârșitul spațiu marin și celest. Când a pictat acest tablou, autoarea se gândea la fiica lor, Ioana, pe care dorea să o privească îmbrăcată în haina de mireasă, dar destinul parcă îi șoptea că nu va putea fi prezentă la acest frumos eveniment, care a rămas un subiect indescifrabil, dar plin de semnificații și admirație artistică. Fotoliile, însă, au rămas neocupate, ceea ce transmite o nostalgie fără destinație, o nostalgie a frumosului plin de semnificații, de chemarea mării, infinitatea Cerului, acolo unde este destinația sufletului, spre divinitatea supremă a tot ce există.

Tablourile cu peisaje marine erau redată într-un așa fel, încât atmosfera spațiului marin la o depărtare nedefinită parcă se îmbrățișa cu universul Celest, teme pe care le-a redat și pictat în multe tablouri, fiecare, însă, având acea cromatică ce o definea aparte pe Maria Mariș Dărăban. Toate anotimpurile erau pictate de Maria Mariș în așa fel, încât parcă te aflai în centrul aceluia peisaj, pe care voiai să-l cuprinzi în brațele tale, cu întreaga sa cromatică. Peisajul marin era o viziune aparte în pictura Mariei Mariș Dărăban, pe care și criticii de artă au așezat-o la locul de cinste între peisajele picturii românești și universale.

Timp de patruzeci de zile sufletul Mariei Mariș Dărăban a călătorit fără destinație în sfera Universului, după despărțirea de-al ei trup, de cromatică acestei lumi pline de nuanțe și vibrația inimii sale, care a încetat să bată la 16 iulie 2017. Călătoria sa parcă este încă încărcată de culoare și imagini plastice.

Maria Mariș Dărăban mi-a fost elevă în gimnaziu, unde s-a evidențiat la toate materiile, dar în primul rând la desen, înclinație pe care și-a modelat-o în întreaga sa carieră, devenind pictoriță

Talentul i-a fost dăruit de divinitate pentru a-l oferi iubitorilor de frumos. Dintr-o imagine simplă a unui colț din natură, Maria Mariș Dărăban realiza tablouri de o valoare inegalabilă. Pentru Maria Mariș Dărăban nu este tematică pe care să nu o redea cu vibrația inimii sale, nici cromatică picturală care să nu o definească ca Maestră. Pe lângă faptul că era o peisagistă de renume, Maria Mariș Dărăban era și o desăvârșită portretistă. A pictat zeci de portrete, cu care a vernisat chiar o expoziție personală cu portrete ale oamenilor de cultură și artă din Baia Mare, în anul 2001, la Galeria de Artă din oraș. Chipul uman avea un loc aparte în creația sa, dăruindu-i sensibilitate și trăire, cum bine se poate vedea în tablourile sale portretistice, precum: istoricul dr. Valeriu Achim, în care este redat chipul la modul asemănării perfecte, apoi cel al scriitorului Augustin Cozmuța, Vasile Radu Ghenceanu, Cornel Munteanu, N. Steinhardt, Leontin Drăgan, Ion Săcăleanu ș.a.

Ca dovadă a meritelor sale, în 1992 a devenit membră a U. A. P. din România. Având multe expoziții internaționale, a fost cooptată în Asociația Internațională a Artiștilor Plastici. A devenit membră a Association Culturelle Terres des Arts – Franța în anul 1994.

În decursul activității sale de excepție, artista a ajuns la exprimarea în pictură nu prin forme, ci mai mult prin culoare, care pentru Maria Mariș Dărăban a fost substanțialitate și expresie, cu o anume luminozitate în pictură, ce-i aparținea numai ei, prin care te transpunea în real. A pictat în tușe largi, patetice, modelate prin culoare, care vibra în forma și substanța ei. A iubit lumina, pentru care avea tușele ei proprii, dăruindu-le trăire, emoție și universalitate.

Artista Maria Mariș Dărăban a pornit din Apa cu dorința de a se realiza studiind, călătorind, iar după afirmarea profesională pe plan național s-a reîntors la Apa, la casa părintească, ridicându-și aici un atelier de pictură, pe vatra părintească, pe care a protejat-o și a iubit-o, până când soarta a chemat-o în lumea veșniciei. La Apa a dorit să-și continue activitatea, dar și la Baia Mare, unde avea lumea ei artistică de mare valoare și tradiție.

Maria Mariș Dărăban a fost Maestră a luminii și spațialității. Tablourile sale au, înainte de toate, o unitate emoțională, transmisă prin cromatica lor bine aleasă, dar și una compozițională. Artista iubea natura mai mult decât orice, o cerceta, o studia, redându-i în final spontaneitate și emoția proprie.

Din sutele de tablouri rămase de Maria Mariș Dărăban, se desprinde, însă, un talent al picturii românești, apreciat cu multă considerație plastică în expozițiile naționale și internaționale, trăite împreună cu bucuria și aprecierea iubitorilor de frumos ce iradiază din operele sale, acolo unde se găsește fiecare, în colecțiile particulare, precum și în marile muzee ale locurilor pe unde artista a poposit împreună cu soțul Ghiță și fiica lor, Ioana.

Maria Mariș Dărăban a fost zămislită de divinitate pentru a aduce bucurie și vibrație în inimile tuturor celor care au cunoscut-o și au fost prezenți la expozițiile sale.

Maria și-a iubit mult orașul de domiciliu, Baia Mare, unde a vernisat numeroase expoziții personale și de grup, iar ultima sa expoziție a avut-o în decembrie 2016, la Galeria Partner, la împlinirea vârstei de 60 de ani.

Soarta a făcut, însă, ca numai la câteva luni timpul să se oprească pentru ea pentru totdeauna, vibrând doar culorile din cromatica sa caldă și încărcată de nostalgia și regretul celor care au cunoscut-o și i-au admirat ARTA.

Tristețea unei duminici la plecarea Mariei Mariș Dărăban

Maria GÂRBE
Baia Mare

Maria Mariș Dărăban

(19 decembrie 1956 – 16 iulie 2017)

Am făcut cunoștință cu lucrările Mariei Mariș Dărăban în anul 1995, prin expoziția organizată la Secția de artă a Muzeului Județean din Satu Mare. La vernisaj a fost lume câtă frunză și iarbă. Abia a doua zi am găsit spațiu și timp pentru a privi în liniște exponatele.

Maria Mariș Dărăban s-a născut în localitatea Apa, județul Satu Mare. Talentul ei dat de natură a fost remarcat încă din școala gimnazială, după cum își amintește fostul ei profesor de desen de la școala gimnazială din localitate, Nicolae Pop, sau, cum mărturisește Maria mai târziu, într-un interviu: „Îmi amintesc că atunci când eram copilă desenam în nisip. Umblam desculță prin iarbă și încercam să desenez umbrele”. Și, spre norocul nostru, contemporanii ei, a optat în viață pentru ceea ce i s-a potrivit mai bine. Greul vieții n-a ocolit-o. Chiar și greul dător de bucurii – „nu-i ușor, cu tablourile-n spate să parcurgi mări și țări” – spune într-un alt interviu. Intensitatea unor sentimente și tăcerea pânzei albe erau provocări pentru Maria:

„Pânza mă provoacă întotdeauna. Intru în ea ca prin dans, mă acaparează, mă cuprinde pe coordonate de nimeni înțelese. Uneori nici eu nu le înțeleg. Eu doar dansez... Îmi pregătesc ținuta interioară prin dans, prin poezie și prin muzică. Poezia este o parte a metaforei luminii rostite în cuvânt cald”.

Maria a absolvit Liceul de Artă din Baia Mare, iar în anul 1979 Institutul de Arte Plastice „Ion Andreescu” din Cluj-Napoca. A fost membră a Uniunii Artiștilor Plastici din România și a Asociației Internaționale a Artiștilor Plastici (din anul 1992), precum și membră a Association Culturelle Terres des Arts, Franța, din anul 1994.

După Sabin Bălașa, de care a fost impresionată, Rembrandt a fost un pictor de referință pentru ea, prin „roșul în roșu, ton în ton”. Uneori, Maria pictează verde în verde, acest ton în ton, sau „izbucnește în galbenuri, rozuri”, după cum ne spunea la vernisajul expoziției din 2014 de la Baia Mare.

Sursele ei de inspirație mărturisite, dar sesizate și de privitori, au fost lumina și culoarea puse în peisaje, flori, portrete. Era interesată mai mult de cromatic și mai puțin de figurativ. La Muzeul Național Cotroceni încerca să motiveze numele expoziției „Amprente”: amprenta luminii, amprenta culorii, amprenta sentimentelor. Nici cele 50 de portrete ale expoziției personale din anul 2001 de la Galeria de Artă U. A. P. din Baia Mare nu sunt lucrate într-o unitate plastică seacă. Culorile portretelor, prin puterea artistică a Mariei, au împrumutat o parte din sufletul modelului. Parcă a intrat în universul interior al personajului și a făcut să-l vedem și noi. Unele dintre aceste portrete se pot vedea reproduse pe coperta a III-a a revistei *Pro Unione*: Vasile Radu Ghenceanu, Valeriu Achim, Augustin Cozmuța, Leontin Drăgan, Cornel Munteanu, Ion Săcăleanu¹.

¹ Vezi revista *Pro Unione*, nr. 1-2 (9-10), 2001, coperta a III-a, și Augustin Cozmuța, *Portretul între fidelitate și infidelitate*, în *Pro Unione*, nr. 1-2 (9-10), 2001, p. 213-214.

În Filipine, a avut parte de o furtună puternică, un taifun, care creează disconfort, oboseală. Întoarsă acasă s-a liniștit, oboseala acumulată s-a risipit la vederea florilor și, în liniștea de la Apa, a crezut că a uitat de intemperii. Apoi, dintr-o dată, și-a reamintit de furtuni, dar de data aceasta cu puterea de a picta. Ea încerca să picteze „ecoul, nu tăcerea, urcușul, nu scara”.

Ea a pictat luminile deșertului, luminile Granadei. Pentru că fiecare spațiu, loc, obiect, apa mării, spunea Maria, are altă lumină, un alt contrast, altă culoare. Ea a riscat, cu final reușit, armonii dintre culori pe care unii pictori le evită. De exemplu, mov cu verde. Luminile din expoziția din 2014 au venit, spunea Maria la vernisaj, din luminile Parisului, ale Spaniei, ale Vaserului și au fost pictate din primăvară până-n toamna aceluși an. De aceea, unele lucrări mi se par adevărate narațiuni vizuale.

În 5 august 2014, la Galeria de Artă U. A. P. Baia Mare, în interviul dat Corinei Șandor-Martin – *Ce titlu are expoziția?*, răspunsul a fost: *Încă nu are titlu, să-i spunem „Maria din 2014”*.

Să încerc o contabilizare a expozițiilor Mariei nu-i ușor. Am folosit drept sursă catalogul *Maria Mariș Dărăban* aflat la fondul bibliografic al Bibliotecii Județene „Petre Dulfu” Baia Mare, dar care a fost tipărit înainte de anul 2008. Mă gândesc la spusele ei din 2014: „Mi-am expus bucățelele de suflet la Galerie cu dragoste, cu multă dragoste, ca o jertfă pe altarul de sacrificiu, sperând ca această dăruire să nu fie zadarnică”. Și ecourile au răspuns: *n-a fost zadarnică*.

Lucrări ale artistei se află în colecții particulare și oficiale din România, Franța, Italia, Germania, S. U. A., Marea Britanie, Olanda, Israel, Belgia, Canada, Ungaria, Filipine, Elveția, Mexic, Tunisia.

Artistul plastic, pictorița Maria Mariș Dărăban avea multe preocupări, multe cunoștințe, mulți prieteni. A participat la Tabăra de Literatură de la Ocoliș organizată de sculptorul Ioan Marchiș. În august 2011 a participat cu expoziția „Meridianele luminii” la evenimentul „Hiroshima – 66 de ani – manifest pentru pace”, organizat la Muzeul de Istorie, marcând lansarea proiectului „Conștiința Europeană prin acțiune și pace”.

Maria a semnat: ilustrația copertei și portretul autoarei la volumul *Mărinca* de Teresia B. Tătaru (Gutinel, 2005); portretul și coperta pentru volumul *Punct de vedere* de Augustin Cozmuța (Editura Universității de Nord Baia Mare, 2000); coperta cărții și portretul autorului pentru volumul de versuri *Aproapele* (2000) de Leontin Drăgan; ilustrația copertei pentru volumul de versuri *În căutare de sensuri = A Quest for Meanings* de Ioana Cozmuța și pentru volumul de acrostihuri *Aduceri aminte* de Axente Criste; coperta revistei Universității de Vest „Vasile Goldiș”, Filiala Baia Mare, *Paradigme universitare băimărene*, nr. 4/2017, număr ilustrat cu lucrări aparținând artistului plastic băimărean Maria Mariș Dărăban. Și mă opresc doar la aceste exemple.

În anul 1999, la trecerea celor zece ani de la moartea lui Steinhardt, sub auspiciile Fundației „N. Steinhardt”, s-a lansat primul număr din *Caietele de la Robia*, sub titlul *N. Steinhardt sau Fericirea de a fi creștin*, ediție îngrijită și note de Florian Roatiș. Ilustrația copertei este realizată de Maria Mariș Dărăban. Portretul lui N. Steinhardt realizat de Maria a fost expus în vitrina librăriei la 29 iulie 1999, când a avut loc inaugurarea și sfințirea Librăriei „Nicu Steinhardt” din Baia Mare.

În decembrie 2013 Maria a donat lucrarea „Sărbătoare” pentru a ajuta Asociația „Prietenii Spitalului dr. Constantin Opriș” din Baia Mare. În cadrul evenimentului „Ajută pentru a putea fi ajutat!”, a treia ediție, organizată de această asociație, a participat cu lucrări expuse la Teatrul Municipal Baia Mare. Din veniturile realizate în urma vânzărilor de lucrări, a donat o sumă de bani acestei asociații. Scopul manifestării a fost de a dota secția de oncologie a Spitalului Județean de Urgență Baia Mare cu echipament modern și performant.

În data de 7 martie 2017, la Muzeul Județean Satu Mare, Secția de Artă, a avut loc vernisajul expoziției „Culorile feminității”. Selecția realizată a făcut parte din patrimoniul Secției de artă a muzeului sătmărean și a cuprins lucrări de pictură, textile și sculptură. S-au întâlnit pe si-

meze numele unor artiste ca: Mandi Laura, Várhelyi Imola, Veronica Cociuba, Szatmári Ágnes, Maria Mariș Dărăban, Gabriela Nicolaescu, Maria Gheorghide...

Maria Mariș Dărăban a reprezentat România la festivaluri internaționale. La Atena a luat medalia de aur. A câștigat numeroase premii, diplome, distincții, dar, mai ales, a câștigat inimile și admirația celor care au avut ocazia să o cunoască pe ea sau lucrările ei. Aș pomeni aci, și nu doar pentru originalitatea formulării lui, premiul acordat de Consiliul Județean Maramureș în anul 2011: „Singurul artist plastic maramureșean care trăiește din și pentru pictură”.

Nu știu ce este mai puternic, regretul că am avut parte de prea puține expoziții ale Mariei, sau bucuria că a reușit să ofere multor pământeni din frumusețile culorilor ei.

Maria Mariș Dărăban a pornit în lume având următorul crez, după cum îi mărturisește într-un interviu scriitorului Augustin Cozmuța: „Oricare dintre noi, artiștii, trebuie să credem, pe orice meridian am trăi, în orice cetate a lumii, mai mult sau mai puțin cunoscută, că lumea este a noastră, a fiecăruia. Avem loc fiecare pe simezele lumii”². Interviul se intitulează *Avem artiști care merită să expună oriunde în lume*, a fost realizat în anul 1997 și se încheie astfel: „În pictură nu mă voi schimba, știu ce am de învățat și de făcut în artă, doar am deprins că trebuie să lupt singură și să cred în ceea ce fac”.

Maria Mariș Dărăban a fost un talent excepțional, o prietenă care nu poate fi înlocuită – scria jurnalistul Gheorghe Pârja în *Grainul Maramureșului* la câteva ore după aflarea tristei vești. Și, tot el, „în semn de omagiu pentru marele ei talent și nevindecata prietenie”, republică textul „Portretele Mariei” din anul 2001.

Când Maria revenea la Baia Mare de pe meridianele lumii, vestea se răspândea iute, ca un suflu: s-a-ntors Maria din..., vine să ne povestească cum a fost... Și povestea frumos despre picturile ei, despre bucuriile provocate de lucrările sale, despre familia ei frumoasă, despre cel mai minunat loc de pe planetă – casa și atelierul ei de la Apa, sau atelierul de la Baia Mare.

Maria era un labirint al gândului și al ideilor frumoase, știa să pună de-o întâlnire agapică.

Poate de aceea, la momentul de adio din 19 iulie 2017 de la Apa s-au adunat o mulțime de oameni, dar mai ales foarte mulți băimăreni. Iar la cina propusă de dr. Ioan Marchiș după masa dată de familie spre pomenirea răposatei a cântat un cântec de adio Magda Pușcaș.

Maria a iubit lumina, muzica, poezia, culorile, frumosul lumii...

² Augustin Cozmuța, *Incursiuni în arta plastică*, Baia Mare, Editura Gutinul, 2016, p. 176-179.

Dragă prietenă Maria Mariș Dărăban,

Pr. Gheorghe POP
Seini, jud. Maramureș

**Pr. Gheorghe Pop și
Maria Mariș Dărăban**

Am să vin ca altădată, de ziua ta onomastică în Apa, pe terasă, la casa și în grădina ta cu flori, unde ai ctitorit „Biserica Sufletului Tău” (atelierul de pictură, atât de drag ție).

Numai că de această dată, ziua de Sfânta Mărie Mare (Mutarea la cer a Maicii Domnului), din acest an, tu ne vei privi din nemărginirea albastră, unde, împreună cu Heruvimii și Serafimii, o veți slăvi pe Împărăteasa Cerului.

La masa de sărbătoare, în dreptul scaunului tău liber va sta o vază cu flori și o făclie aprinsă, simbol al sufletului tău însetat de lumină, de frumos și iubire.

Totdeauna ai știut să aduni în jurul tău oameni dragi și frumoși, colegi de breaslă, scriitori, poeți, cântăreți, artiști, regizori, jurnaliști... spirite elevate, în sufletul cărora privind ai văzut lumina interioară, pe care apoi ai transpus-o și imortalizat-o în portrete memorabile, unice.

Ai îndrăgit și iubit sufletul și chipul Omului curat, adevărat și onest, pe cei care s-au asemănat cu sufletul tău. Ai iubit florile, natura, viețuitoarele, de la cele mai umile și inofensive, până la marile personalități, creatori și ambasadori ai valorilor autentice, spirituale, de necontestat ale omenirii.

Cu penelul tău ai adus mai aproape de noi nemărginirea albastră a cerului, care ne veghează și cu care tindem să ne identificăm.

Ai străbătut în lung și-n lat această planetă, în dialog cu infinitul azuriu, ducând peste tot mesajul miracolului într-o care viețuim.

Până în străfundul ființei tale ai fost pătrunsă de arzătoarea dorință de a pune în lumină și valoare virtuțile cardinale care dau sens acestei vieți: Adevărul, Binele și Frumosul din Universul în care trăim, înveșnicindu-le cu măiestrie în peisajele tale.

Lași în urma ta nu numai o amintire frumoasă ca Om, ci și o operă nemuritoare, pe care ți-ai pus amprenta sufletului semnând-o genial de simplu cu numele Maria, nume care înseamnă Doamnă preafrumoasă, Regină, după numele Maicii Sfinte, Împărăteasa Îngerilor.

În volumul de versuri *Neodibna Gândului* (2017), a treia carte la care mi-ai făcut coperta, în poezia „Peisajul Luminii”, dedicată ție, te-am numit „a culorilor suavă regină”, având parcă o premoniție că vei fi în cohorta spiritelor aureolate ce vor trece peste podul Einstein-Rosen (Thorul), să exploreze pe marginile Multiversului în căutarea Peisajului mirific cu izvoare și munți de lumină, imagini pe care să le imortalizezi în rama Timpului.

Îți suntem profund recunoscători pentru tot ce ne-ai dăruit, în inestimabila ta creație plastică izvorâtă din iubire, nimbată de bunătatea și frumusețea sufletului tău.

Noi, prietenii tăi, cât vom mai rămâne în urma ta te vom păstra în sanctuarul inimilor noastre și ne vom ruga Izvorului Vieții să te învrednicească să pictezi acolo unde ești, în Lumina Gândului Frumos, puritatea sufletului și flacăra Iubirii, care, veșnic arzând, nu se mistuiește, asemenea Rugului Aprins.

(de Praznicul Adormirii Maicii Domnului, la Apa, 15 august 2017)

Psihosociologice

Dr. Septimiu CHELCEA
București

Mai multă seriozitate în politică nu este niciodată prea multă!

Iertarea nu este negociabilă; ea poate fi doar dăruită.

New York-ul nu este America, nici Pătârlagele, România.

Spune-mi ce și cât citești, ca să-ți spun eu cine ești.

Vorba dulce te seduce; multe rele îți aduce!

Adevărul rareori este la mijloc

Dacă puterea pretinde că $2 + 2 = 7$ și opoziția susține că $2 + 2 = 3$, nu înseamnă că $2 + 2 = 5$.

A fi bunic: să îți ascunzi tristețea pentru a înveseli nepoții.

Secretomanie

Îți spun doar ție că nu am nimic de spus...

Densitatea amintirilor

Prietenia noastră are doar un an, dar ne cunoaștem de un secol.

Autocenzura este cianură pentru creativitate.

Nu acceptați roluri de figuranți în comedia vieții!

Modestie

Nu îmi doresc decât să fiu mulțumit de realizările mele. Și realizările să fie epocale.

Partidele politice se acuză reciproc că nu fac decât propagandă ieftină. Ieftină, ieftină, dar pe noi ne costă.

Suntem prizonierii gândurilor noastre. Ne eliberăm când ne deschidem spre lume.

Ești cu adevărat ratat când te obișnuiești cu gândul că ești...

Iubirea este un lucru mare! Dar un inel cu diamante o face și mai mare.

Spuneți copiilor povești. Ei încă mai cred că totdeauna binele învinge.

Numai cine a trecut de nunta de argint știe cu adevărat că obișnuința este o a doua natură a omului.

Din jumătate adevăr și jumătate minciună nu rezultă un adevăr pe jumătate, ci o calomnie.

Festivaluri și manifestări populare maramureșene

Liana POP

Biblioteca Județeană „Petre Dulfu”

Maramureșul este un spațiu în care tradițiile populare românești și-au păstrat puritatea și autenticitatea. Aici, zilele, sărbătorile folclorice locale, festivalurile au o tradiție de zeci de ani și sunt diversificate în funcție de scopul particular urmărit. Scopul lor general ar fi identificarea, conservarea, promovarea folclorului maramureșean veritabil. De-a lungul timpului, oamenii au organizat o serie de manifestări în mediul rural, prin care sunt evidențiate îndeletnicirile meșterilor populari, frumusețea porturilor specifice fiecărei zone în parte și gustul bunătăților tradiționale. De asemenea, festivalurile tradiționale organizate în mediul rural sunt un bun prilej de promovare a localităților ca destinații turistice.

În epoca de aur a cunoscutului festival național „Cântarea României”, manifestările de acest gen erau întreținute, deoarece constituiau și ocazii de propagandă comunistă. Nu mergem mai departe de zilele noastre, când la aceste petreceri câmpenești își fac apariția candidații de la diverse partide parlamentare, manifestările locale devenind pentru ei o rampă de lansare.

Atâta vreme cât festivalurile folclorice nu sunt un pretext politic sau comercial, ele trebuie să ființeze ca o matrice a continuității unui neam, prin ce are el mai valoros: dans, port popular, tradiții strămoșești etc.

Vestite și căutate au devenit următoarele festivaluri tradiționale locale:

Festivalul Folcloric „Câte flori pe Iza-n sus” (Dragomirești) – festival de folclor în memoria omului de cultură Nicoară Timiș, unde maramureșenii din satele situate pe Valea Izei și nu numai, chiar și din alte județe, participă îmbrăcați în costumele lor tradiționale, la o paradă a portului popular și la multe momente artistice care redau activități tradiționale, jocuri și cântece din zonele pe care le reprezintă;

Festivalul „Mangalița” (Baia Mare) – urmărește promovarea potențialului genetic al rasei de porc autohton Mangalița, precum și stimularea creșterii acestui tip de rasă;

Festivalul Pălincii (Cernești) – concursul constă în degustarea și premiarea mostrelor de horincă tradițională, apreciate și analizate de juriu în funcție de aspect, culoare, miros, gust, tipicitate etc.;

Festivalul Porumbului (Șomcuta Mare) – eveniment important care reunește fermierii din zonă și prin care se semnaleză importanța porumbului în viața țăranului chiorean;

Festivalul Gulașului (Ocna-Șugatag) – manifestare organizată sub forma unui concurs gastronomic desfășurat în aer liber, echipele participante întrecându-se în arta gătitului;

Festivalul-concurs al Primașilor „Victor Negrea” (Șomcuta Mare) – evocă memoria desăvârșitului maestru al viorii și are ca scop valorificarea talentelor interpretative în mânăuirea arcușului;

Festivalul internațional al nunților (Vadul Izei) – se desfășoară anual pe data de 2 iulie, ocazie cu care ansamblurile folclorice participante pun în scenă obiceiuri populare de nuntă, cu miri și mirese, călăreți și porturi autentice, ospețe și jocuri;

Festivalul Tarafurilor Tradiționale (Baia Mare) – se adresează formațiilor care folosesc în interpretare instrumente tradiționale și respectă specificul zonelor etnografice, autenticitatea cântecului țărănesc și a portului popular;

Festivalul-concurs de Interpretare Vocală și Instrumentală „Emil Gavriș” (Chelița) – se urmărește identificarea și promovarea tinerelor talente de muzică populară din zona natală a artistului Emil Gavriș;

Festivalul Stuparilor (Cernești) – o celebrare „dulce” a tradiției apicole, în comună existând foarte mulți stupari și foarte multe familii de albine;

Festivalul Verzei (Câmpulung la Tisa) – agricultorii din această pitorească așezare cultivă un soi de varză cu frunză subțire (*Hosszúmező*, denumirea maghiară a localității), dintr-o sămânță adusă din vest, cu sute de ani în urmă, care s-a adaptat foarte bine fertilității solului din Lunca Tisei;

Festivalul de Colinde „Deschide ușa, creștine” (Fărcașa) – reunește numeroase grupuri de colindători din județ;

Festivalul Portului și Cântecului Popular Lăpușean (Cupșeni) – manifestare cu caracter câmpenesc care constă în prezentarea portului popular și recitarea unor cântece populare din zonă și din repertoriul național;

Festivalul-concurs de Folclor „Floare mândră de pe Iza” (Șieu) – festivalul inițiat de dascălul, folcloristul și animatorul cultural, Gheorghe Man, păstrează vie tradiția locală prin autenticitatea costumelor și a cântecelor populare;

Festivalul „Obiceiuri de Toamnă la Ucrainenii” (Remeți) – festival județean cu invitați din Ucraina și cu concursul ansamblurilor artistice de tineret;

Festivalul Portului, Dansului și Cântecului de pe Fisculaș – sărbătoarea de marcă a Dumbrăviței, organizat în prima duminică a lunii iulie și reprezentând o reunire a grupurilor

folclorice din zonă, cu invitați consacrați din țară, pe durata a două zile de petrecere și voie bună; tot în Dumbrăvița se organizează „Danțul Coșercilor de Lăsatul Secului”;

Festivalul Intercultural de Tradiție Maramureșeană „Drumul lung spre Cimitirul Vesel” (Săpânța) – festival inițiat și dezvoltat de irlandezul Peter Hurley, având ca scop promovarea și susținerea satelor românești păstrătoare de tradiții, „un drum al conștiinței omului care (re)descoperă valorile autentice, creându-se astfel premisele pentru o societate a prosperității materiale și spirituale, a unei lumi mai bune”, după cum susținea Peter Hurley;

Festivalul-concurs Județean de Muzică Populară „Ion Petreuş” (Târgu-Lăpuș) – candidații vor pregăti două melodii din zona folclorică pe care o reprezintă în concurs și vor răspunde la o întrebare despre personalitatea și cariera artistică a lui Ion Petreuş;

Festivalul-concurs de Folclor „Titiana Mihali” (Borșa) – festival „in memoriam” Titiana Mihali, cunoscută sub denumirea de „privighetoarea” din Maramureș;

Festivalul-concurs „Florile Someșului” (Mireșul Mare) – își propune păstrarea și valorificarea costumului popular tradițional, promovarea interpreților de muzică populară autentică și a dansului popular;

Festivalul-concurs „Horea din grumaz” (Târgu-Lăpuș) – destinat soliștilor populari care cunosc tainele horitului cu noduri;

Festivalul-concurs al Dansului și Cântecului Chiorean (Satulung) – oferă ocazia de a cunoaște folclorul chiorean prin cântec și dans. În zilele de festival comuna devine centrul folcloric al Maramureșului, stabilindu-se conexiuni culturale între participanți;

Festivalul Cântecului și Portului Popular „Pântru mândra din Botiza” – festival care a făcut cunoscută comuna maramureșeană peste hotare prin păstrarea autenticității portului popular;

Festivalul de Folclor pentru Copii „Am fost, ș-om fi” (Ieud) – festival concurs care are ca scop sensibilizarea tinerei generații față de folclor;

Festival de Muzică și Artă Medievală & folk (Sighetul Marmăției) – o suită de dansuri medievale, concursuri cavaleriești, delicatose culinare, lupte etc.;

Festivalul de Datini și Obiceiuri de Iarnă „Marmația” din Sighetul Marmăției – organizat la propunerea prof. univ. dr. Mihai Pop, a ajuns să numere în prezent până la patruzeci de ediții, prima datând din anul 1969. Această mare serbare populară constituie un prilej de a imprima un sens și un conținut nou unor datini și obiceiuri străvechi, de valorificare a acestora, prezentând tot ce are Maramureșul mai trainic și mai autentic în arta populară făurită de numeroasele generații ale acestor oameni din nord-vestul țării;

„Balul Strugurilor” (Berchez) – considerat un adevărat simbol al locurilor, sătenii pregătindu-se din timp pentru eveniment, culegând strugurii și deliciale de toamnă. În cadrul sărbătorii au loc reprezentații de dansuri cu specific maghiar și degustare de must proaspăt;

Sărbătoarea Țipterilor „Sus pe Valea Vaserului” Vișeu de Sus – reprezintă un prilej de întâlnire a etnicilor germani plecați din urbea natală și reveniți pe aceste meleaguri pentru a se întâlni cu cei dragi și a retrăi momentele copilăriei și ale tinereții;

„Serile de Poezie de la Desești” – manifestare inițiată de poetul și jurnalistul Gheorghe Pârja, cuprinzând momente de poezie închinată celui mai semnificativ reprezentant al neo-modernismului românesc din anii '60-'70, Nichita Stănescu;

Festivalul de Literatură și Folclor „Armonii de primăvară” (Vișeu de Sus) – este împărțit în două secțiuni: literatură (creație literară și debut în poezie) și folclor (cântece și jocuri populare din diverse zone geografice aduse în fața spectatorilor de ansambluri folclorice);

Festivalul Folcloric „Mira la huțuli” (Bistra) – este consacrat obiceiului ancestral al păstoritului oilor. Comunitățile de etnie ucraineană din Maramureș (huțuli și ruteni) sărbătoresc cu mare fast momentul în care turmele de oi, îndrumate de ciobani, se îndreaptă spre locurile de pășunat din munte;

Festivalul Folcloric „Alină-te dor, alină” (Cicârlău) – dedicat tinerilor interpreți de muzică populară din țară și diaspora, reprezentanți autentici ai zonelor folclorice din care provin, urmărind descoperirea și promovarea tinerilor talente, combaterea tendințelor subculturale manifestate îndeosebi în mediul urban;

Festivalul Folcloric „Tradiții și Obiceiuri pe Valea Țibleșului” (Groșii Țibleșului) – urmărește conservarea și punerea în valoare a tradițiilor, obiceiurilor, a costumului popular autentic și a repertoriului folcloric nealterat;

Festivalul Folcloric „Nu vă uitați că-s micuț” (Budești) – moment ce reunește grupuri folclorice de copii din mai multe localități maramureșene, meșteri populari și artiști consacrați ai locului;

Festivalul-concurs Feminin de Cosit Iarbă și Făcut Plăcinte Crețe (Mesteacăn) – gospodinele transmit rețeta plăcintei din generație în generație;

Festivalul Nunților (Vadu Izei) – reunește formații artistice în al căror repertoriu se regăsesc obiceiuri legate de unul dintre cele mai importante evenimente din viața omului, și anume: nunta;

Zilele Culturii „Roza-Rozalina” (Rozavlea) – cuprinde simpozioane legate de conservarea tradițiilor maramureșene, parada portului popular, serbări câmpenești unde sătenii vin să-și cinstesc satul cu jocuri și cântece în aer liber;

„Toamna Chioreană” – cântec, joc și voie bună, manifestări sportive, toate simbolizând spiritualitatea și pofta de viață a chioreanului;

„Zilele Petőfi” (Colțău) – manifestări dedicate comemorării poetului Petőfi Sándor, care și-a petrecut luna de miere alături de Julia Szendrei, la castelul lui Teleki Sándor;

„Jocul între Hotare” (Copalnic-Mănăștur) – se prezintă ca o serbare câmpenească autentică, ce se desfășoară într-un spațiu natural excepțional, Dealul Mănășturului, și este consacrată păstrării și perpetuării portului și jocului popular;

„Nunta Satului” la Vișeu de Sus – festival dedicat unui moment crucial din existența omului, spectatorii-nuntași fiind invitați să urmărească toate momentele unei nunți tradiționale locale;

Jocul Satului din Sat Șugatag, inițiat de Ioan și Anuța Pop ca o alternativă la frecventata discotecă, a vizat revitalizarea jocului de duminică din satele Maramureșului, fenomen extrem de interesant și actual. În trecut, jocul a fost considerat în lumea satului ca un tribunal unde bătrânii localnici stăteau pe margine și comentau. Jocul în sine înseamnă o ceată de feciori, care-și alege un șef ce decide asupra duminicilor sau a sărbătorilor religioase în care se organizează

„danț” și tocnesc în avans ceterașii. De asemenea, tot șeful ales îi revine sarcina de a implica și fetele satului în această acțiune.

Festivalul Folcloric Interjudețean „Nopti de Sânziene” din orașul Borșa – are ca obiectiv promovarea tradițiilor și obiceiurilor, prezentarea datinilor, a muzicii tradiționale și a dansurilor populare, fiind un motiv de bucurie, de joc și voie bună. Evenimentul debutează cu o paradă a portului popular, alaiul de ansambluri folclorice străbat orașul, iar apoi fiecare grup folcloric urcă pe scenă pentru recitalurile programate și spectacolul de dansuri populare;

Festivalul Național al Măștilor Populare (Baia Mare) – festivalul în sine se constituie, an de an, într-un prilej de rememorare a atmosferei satului tradițional, de întâlnire cu frumusețea jocurilor cu măști (capre, cerbi, urși, harapi etc.), cu sobrietatea magilor din alaiurile Irozilor, cu poezia colindelor etc.;

Serbarea Câmpenească „Sânzienele din Țara Codrului” de sub Huta Băiții – organizat, de regulă, în ziua sărbătorii religioase Nașterea Sfântului Ioan Botezătorul. Se spune că Sânzienele sunt niște zâne care trăiesc pe câmpurile cu flori, fiind protectoarele naturii și ale dragostei. Deși sunt zâne „bune”, acestea se pot mânii atunci când nu sunt sărbătorite, aruncând vijelie și grindină asupra oamenilor. De aceea, această sărbătoare străveche și obiceiurile rituale legate de ea sunt păstrate cu strictețe de codreni;

Festivalul Național de Literatură „Vasile Lucaciu” (Cicârlău) – concurs cu premii dedicat tinerilor creatori care n-au debutat în volum;

Târgurilor li s-a adăugat o componentă culturală și turistică efervescentă (Târgul Cepelor din Asuaju de Sus, Târgul Meșterilor Popolari, Crăciun în Maramureș). Faima târgurilor atrage de fiecare dată, ca un magnet, mii de oameni dintr-un larg areal. Târgul de altădată și-a pierdut din funcționalitate odată cu dezvoltarea economică, socială și culturală a așezărilor;

Târgul Cepelor din Asuaju de Sus, cunoscut și sub vechea denumire Târgul Fetelor din Țara Codrului, reprezintă fericita ocazie de petrecere a tinerilor de prin satele de sub Codru, de întrecere în măiestria jocului și de etalare a portului și podoabelor populare. În ultima vreme, această tradiție ancestrală și-a cam pierdut din strălucire, doar scena spectacolelor organizate prin truda autorităților locale și județene mai oferind ceva pe firul datinii, deoarece manifestarea a căpătat preponderent conotații comerciale, de piață în sine, de expunere a produselor agricole, industriale, alimentare și altele, dominând, totuși, ceapa. Nu lipsesc meșteșugarii, tâmplarii, cu obiectele lor deosebite, produsele alimentare, articole de îmbrăcăminte și încălțăminte, tot felul de bunuri de consum, care se pot achiziționa după plac și venit. În cadrul acestui târg se desfășoară Festivalul Interjudețean al Folclorului Codrenesc;

O altă manifestare populară specifică comunităților rurale este serbarea „Fiii satului” dedicată descendenților din aceste locuri, care, prin studii sau carieră, au reușit să se afirme la nivel național sau chiar internațional.

Pe viitor, se urmărește promovarea serbărilor câmpenești și a târgurilor locale prin includerea lor în cataloage, calendare, alcătuite cu un an înainte; întocmirea de afișe care să conțină date complete (perioada desfășurării manifestării, nominalizarea invitaților de onoare, programul propriu-zis, concertele de muzică populară și ușoară etc.); colaborarea cu agențiile de turism din județ în vederea organizării de excursii în zilele dedicate evenimentelor respective (turiștii trebuie informați din timp la ce se duc, la ce obiceiuri vor participa, obiectivele turistice și ecleziastice din zonă, cine concertează ș.a.).

S-a întâmplat acum 50 de ani (Extrase din articole ale ziarului *Pentru socialism*)

Lavinia ARDELEAN
Biblioteca Județeană „Petre Dulfu”

Miercuri 5 iulie 1967 – Filmul „Tradiții maramureșene” la Delhi

Sub auspiciile Comisiei indiene de cooperare cu U.N.E.S.C.O., recent a avut loc la New Delhi vernisajul expoziției „Biserici pictate din Moldova”.

Expoziția a fost deschisă de secretarul general al Ministerului Educației. La inaugurare au participat oameni de artă, ziariști și diplomați străini.

Cu această ocazie au fost prezentate filmele „Țuculescu” și „Tradiții maramureșene”.

Miercuri 12 iulie 1967 – Reprezentanți iluștri ai științei și culturii românești – Ienăchiță Văcărescu

Se împlinesc, în iulie anul acesta, 170 de ani de la moartea aceluia dintre Văcărești, care și-a îndemnat urmașii la „Creșterea limbii românești. Și-a patriei cinștire”. El însuși, prin mare parte a activității sale, a fost condus de asemenea simțăminte.

Născut, pe la 1740, într-o familie boierească, Ienăchiță Văcărescu primește o educație aleasă, în urma căreia își însușește mai multe limbi (greaca, latina, italiana, franceza, germana, turca). Se dezvoltă nu numai ca poliglot, dar și ca erudit, căci numele citate în scrierile sale ne dovedesc cu prisosință această afirmație. E destul să amintim doar trimiteri la unii filosofi și scriitori antici, greci și latini (Thales, Sallustius, Seneca) sau la Voltaire.

Prin întreaga sa activitate, Ienăchiță Văcărescu rămâne nu numai un cărturar luminat, ci, așa cum a fost socotit, un mare patriot. [...]

Sâmbătă 15 iulie 1967 – Monumentul de pe Dealul Comja

Vestea despre plantația care a fixat pe vecie numele marelui Eminescu pe vârful Comja, de la Seini, a făcut de mult înconjurul țării. Inițiativa aceasta originală a aparținut ostașilor unei unități militare, care a staționat aici în „Poarta Someșului” și care și-a manifestat astfel admirația

față de genialul nostru poet în anul 1939, cu ocazia semicentenarului morții lui.

Acum, în acești ani, datorită grijii statului nostru față de monumentele naturii, inscripția a fost refăcută. Lungimea inscripției este de 116 m, iar dimensiunea litere-

lor de 12/24 m. Expusă pe versantul de vest al dealului, inscripția este vizibilă de la peste 10 kilometri.

Comja este cel mai înalt vârf la capătul lanțului de culmi ce se întind între Baia Mare și Seini. Au 650 de metri. Acest vârf cu vasta lui poiană, căruia omul i-a adăugat o nouă frumusețe, atrage în fiecare vară sute de turiști. De pe culme, vizitatorul are ocazia să admire priveliști largi, odihnitoare, de un pitoresc unic, atât înspre Țara Oașului, ale cărei sate se văd ca într-un fund de căldare, cât și asupra întregii lunci a Someșului, de la Ardușat până la Satu Mare, oraș ale cărui turla abia se zăresc, topite în ceața unui splendid apus de soare. [...]

Duminica 16 iulie 1967 – Tudor Arghezi

S-a stins din viață, în seara zilei de 14 iulie, Tudor Arghezi, strălucit reprezentant al culturii românești. Expresie vibrantă a spiritualității naționale, poet, prozator, pamfletar și eseist, Tudor Arghezi a sintetizat în vasta sa creație valorile morale și estetice ale poporului nostru, experiența sa milenară, idealurile sale de dreptate națională și socială, transpunându-le într-o operă de geniu, în care arta cuvântului românesc atinge înalte culmi. Timp de peste 70 de ani condeiful său scăpărător a fost prezent fără întrerupere în viața literară și în publicații, determinând curente de opinii în favoarea înnoirii sociale și artistice. El a realizat, astfel, în literatura română, cea mai importantă sinteză poetică a veacului.

Tudor Arghezi a văzut lumina zilei la 21 mai 1880, în București, într-o familie de obârșie țărănească din Cărbunești Gorjului. Școala primară și secundară le urmează la București. Elev fiind, este nevoit să-și câștige singur existența, ca practicant la judecătoria de ocol, ucenic la un atelier de sculptură, copist.

Debutează la vârsta de 16 ani în *Liga Ortodoxă*, revistă a lui Alexandru Macedonski. Leagă, încă din această perioadă, prietenii statornice cu Gala Galaction, N. D. Cocea, V. Demetrius etc., împreună cu care, mai târziu, va colabora la diverse publicații de orientare progresistă. Biografia lui cunoaște în această epocă o bogată experiență, care avea să se reflecte, mai târziu, în operă. Lucrează ca ajutor de chimist și laborant la o fabrică de zahăr, apoi, trecând printr-un moment de acută criză morală, devine, vremelnic, monah la Mănăstirea Cernica. Nu părăsește, însă, niciodată preocupările literare.

Prețuindu-i opera nemuritoare, poporul român va păstra veșnic vie amintirea figurii luminoase a lui Tudor Arghezi. [...]

Vineri 21 iulie 1967 – Reprezentanți iluștri ai științei și culturii românești – Nicolae Grigorescu

Se împlinesc 60 de ani de la moartea lui Nicolae Grigorescu, cel mai mare pictor român din secolul al XIX-lea. Talentul excepțional, pasiunea și munca asiduă, dragostea adâncă față de omul simplu și de frumusețile firii sunt câteva coordonate esențiale care au fertilizat opera unuia dintre cele mai reprezentative întruchipări ale geniului artistic al neamului românesc.

Născut la 15 mai 1838 dintr-o familie de țărani din comuna Pitaru, actuala regiune Argeș, Nicolae Grigorescu rămâne din fragedă copilărie orfan de tată. Înzestrarea excepțională a acestui copil din neamul sărac și trudit al plugarilor atrage atenția și-i aduce comenzi de picturi murale pentru biserici, pe care le execută într-un spirit laicizat. Este remarcabil, atât prin interpretarea realistă și puterea de individualizare a chipului uman, cât și prin coloritul luminos, ansamblul din mănăstirea Agapia, executat în perioada 1858-1860.

Tendința principală a întregii sale opere constă în sublinierea pregnantă a sănătății morale și a marilor calități sufletești și fizice ale omului de la țară, ale poporului, ajungând uneori până la poziții de critică socială. Portretele propriu-zise nu sunt prea numeroase în opera lui Grigorescu, dar ele dovedesc o mare putere de analiză psihologică (portrete de evrei), o știință a nuanțelor expresiei, a gingășiei unui gest sau a unei priviri (portrete de femei), a frumuseții feerice a peisajului românesc. [...]

Marți 8 august 1967 – 50 de ani de la luptele purtate de armata română la Mărăști, Mărășești și Oituz

Se împlinesc 50 de ani de la glorioasele evenimente din 1917, când la Mărăști, Mărășești și Oituz au fost înscrise pagini de vitejie ce vor rămâne veșnic vii în amintirea poporului român.

La începutul secolului XX, pe plan mondial s-au ascuțit la maximum contradicțiile între cele două mari grupări imperialiste: Puterile Centrale (Germania și Austro-Ungaria) și Antanta (Anglia, Franța, Rusia), care, în vara anului 1914, au dus la izbucnirea Primului Război Mondial.

Mansoleul ridicat pe locul luptelor de la Mărășești. În memoria eroilor căzuți aici.

După cum se știe, principala cauză a izbucnirii acestui conflict era lupta între cele două grupări imperialiste pentru reîmpărțirea sferelor de influență pe plan mondial.

La 24 iulie 1917, printr-o puternică pregătire de artilerie, a început ofensiva de la Mărăști, care avea să însemne trecerea la o perioadă nouă a războiului, de data aceasta victorioasă. Au loc puternice lupte atât la Mărăști, cât și la Mărășești și Oituz. Armata română dădea grele lovituri cotropitorilor, care sunt nevoiți să renunțe la planurile de zdrobire a României. Cu prețul unor mari sacrificii,

în lunile care au urmat a început eliberarea teritoriului ocupat.

Deviza „Pe aici nu se trece”, rostită de generalul erou Eremia Grigorescu în acele furtunoase zile din vara anului 1917, s-a transformat în fapte nepieritoare ale luptei poporului român pentru apărarea libertății și independenței patriei noastre. [...]

Joi 10 august 1967 – Un pictor militant – Constantin Lecca (1807-1887)

Prilej de aducere aminte, evocare și omagiu – împlinirea anul acesta a 160 de ani de la nașterea și 80 de ani de la moartea pictorului Constantin Lecca. Contemporan cu Negulici, Rosenthal, Iscovescu și mai tinerii Tattarescu și Aman, ardeleanul Constantin Lecca și-a legat numele de începuturile picturii istorice românești, fiind printre primii artiști plastici români autori de compoziții și portrete din istoria patriei. Interesul pentru trecutul neamului, evocarea momentelor și a figurilor eroice sunt comune reprezentanților generației pașoptiste, fiind pilduitoare

re de patriotism și dătătoare de nădejdi în lupta de eliberare socială și națională, de făurire a unității naționale a poporului nostru.

Momentul Lecca rămâne în istoria picturii românești ca un exemplu strălucit de artist-cetățean, care a înțeles că misiunea cea mai înaltă a unui creator de artă este să slujească prin opera sa idealurilor și năzuințelor neamului său. [...]

Sâmbătă 2 septembrie 1967 – Seminar cu bibliotecarii comunali

Pe linia măsurilor cu privire la reorganizarea fondului bibliotecilor, în vederea îmbunătățirii activității de deservire a cititorilor de la orașe și sate, între 1 și 5 septembrie, la Baia Mare se desfășoară seminarul bibliotecarilor comunali, organizat de Biblioteca Regională Maramureș. În fața celor 50 de bibliotecari se vor ține lecții pe teme privind organizarea, clasificarea și catalogarea fondului de publicații al bibliotecilor și vor avea loc aplicații practice. La Biblioteca Regională, precum și la cele raionale, acțiunea de reorganizare a fondului de lucrări se află în curs de desfășurare, urmând ca în curând aceasta să înceapă și la bibliotecile comunale.

Miercuri 6 septembrie 1967 – Mihail Kogălniceanu – 150 de ani de la naștere

Una dintre cele mai luminoase personalități politice și culturale din secolul al XIX-lea, de la a cărei naștere se împlinesc 150 de ani, a fost Mihail Kogălniceanu.

La 6 septembrie 1817 s-a născut, la Iași, Mihail Kogălniceanu, primul copil din cei zece pe care i-au avut Ilie și Catinca Kogălniceanu. Petrecându-și copilăria în orașul natal, va avea ca foarte buni prieteni pe bardul de la Mircești, poetul Vasile Alecsandri, ca și pe viitorul mare actor Matei Millo.

Una dintre trăsăturile remarcabile ale marelui om de cultură și de stat a fost aceea a consecinței în realizarea obiectivelor politice și culturale propuse. A avut un rol dintre cele mai însemnate în orientarea vieții culturale și științifice românești din secolul al XIX-lea.

La 20 iunie 1891, în urma unei operații făcute la Paris, renumitul savant și om politic român a încetat din viață, lăsând în urmă-i o activitate multilaterală, ce a servit cauza poporului român. Numele lui Mihail Kogălniceanu va rămâne pentru totdeauna în istoria neamului românesc ca o figură luminoasă, care a reușit să înțeleagă într-o mare măsură năzuințele maselor populare. [...]

Vineri 15 septembrie 1967 – Televiziunea suedeză a prezentat un program de 40 de minute dedicat României

Televiziunea suedeză a prezentat la 12 septembrie un program de 40 de minute intitulat: „Amintiri din concediu”, dedicat României. Programul a cuprins relatări și imagini televizate despre stațiunile turistice de pe litoralul Mării Negre și din Carpați, prezentarea istoriei și a Muzeului Arheologic din Constanța, precum și a Muzeului Peleş din Sinaia.

Scriitoarea Ingegerd Granlund a vorbit despre istoria și limba poporului român, despre viața literară și artistică a țării noastre. Silvia Borenberg, directoarea școlii de canto din orașul Ronneby, a interpretat o serie de cântece românești, iar tinerii artiști din orașul Malmö, precum și elevii ai școlii de canto din Ronneby au interpretat în limba română și suedeză mai multe melodii românești.

Marți 10 octombrie 1967 – André Maurois a încetat din viață

Cunoscutul scriitor francez André Maurois a încetat din viață luni dimineață la vârsta de 82 de ani.

El a publicat primul său roman – *Tăcerile colonelului Bramble* – cu prilejul Primului Război Mondial și s-a impus curând ca una dintre cele mai prestigioase pene ale literaturii franceze. Succesul cel mare în Franța și în străinătate l-a reperat cu romanul *Climate*. Maurois a scris numeroase romane biografice consacrate vieții unor mari personalități ca Byron, Hugo, Balzac, Shelley și alții. Membru al Academiei Franceze din 1938, Maurois a fost distins cu numeroase titluri academice ale unor instituții de cultură de mare prestigiu din lume.

Miercuri 11 octombrie 1967 – 50 de ani de existență a Corului din Finteușul Mare

Încrustat cu semne adânci pe fila mișcării corale din Chioar, Corul bărbătesc din Finteușul Mare numără cincizeci de ani de rodnică activitate.

Împlinirea unei jumătăți de veac de existență a corului constituie un fapt de o deosebită satisfacție, mai ales pentru mulți dintre finteușanii coriști, care și-au asumat în 1917 înscrierea în formație, activând neîntrerupt până astăzi în rândurile ei.

Te cuprinde admirația sinceră pentru acești pasionați ai cântecului, cu părul albit de vreme, care, cu regularitate, participă la repetițiile înșiruite pe întinderea unei jumătăți de secol. Înflăcărarea lor, dragostea, dăruirea și ambiția de afirmare au făcut ca acest cor să adune în colecție premii și diplome, frumoase aprecieri din partea acelor care i-au ascultat. [...]

Miercuri 18 octombrie 1967 – Reprezentanți iluștri ai științei și culturii românești

Dispărut tragic la o vârstă la care opera lui îl anunța ca pe unul dintre cele mai interesante personalități ale literaturii române, Mihail Sebastian ar fi împlinit la 18 octombrie 60 de ani. Prozator, eseist, critic literar și – în primul rând – dramaturg, Mihail Sebastian a lăsat în urma lui o operă impresionantă prin imensa dragoste de oameni, de viață.

Născut la Brăila, la 18 octombrie 1907, Mihail Sebastian începe să scrie încă din anii liceului. Urmează Facultatea de Drept din București, lucrând în același timp, pentru a se putea întreține, în redacția ziarului *Cuvântul*. În 1930 pleacă pentru 2 ani la Paris, încercând să-și pregătească doctoratul în drept, epocă despre care avem prețioase mărturisiri în corespondența, publicată recent, cu poetul Camil Baltazar.

Mihail Sebastian debutează cu volumul de proză *Fragmente dintr-un carnet găsit* (1932), și urmează *Femei* (1933), *De două mii de ani* (1934), *Orașul cu salcâmi* (1935). Paralel cu activitatea de prozator, va publica cronici literare și dramatice în revistele *Rampa*, *Vremea* și *Viața românească*.

În mai 1945 un stupid accident de mașină pune capăt existenței lui. [...]

Duminică 12 noiembrie 1967 – Șase secole de minerit

Arhivele Statului din Baia Mare în colaborare cu Muzeul Regional, prin organizarea unei expoziții de materiale documentare privind istoricul mineritului, fac cunoscut publicului larg mărturiile scrise și nescrise ale muncii minerilor în adâncurile pământului pentru a extrage, prelucra și valorifica bogățiile.

Cele peste 150 de exponate, conținând documente originale și fotocopii, hărți, planuri, schițe și piese muzeistice, fără a avea pretenția de a epuiza subiectul, marchează momentele

principale din istoricul mineritului în bazinul băimărean pe o perioadă de 600 de ani (1347-1947), demonstrând în mod convingător vechimea și continuitatea acestei ocupații a locuitorilor acestor meleaguri, tradiția și dezvoltarea ei de-a lungul veacurilor. [...]

Vineri 17 noiembrie 1967 – Reprezentanți iluștri ai științei și culturii românești – Emil Racoviță – savant de renume mondial

La 17 noiembrie se împlinesc 20 de ani de la moartea marelui naturalist Emil Racoviță, considerat a fi părintele biospeologiei moderne și întemeietor al sistemicii evoluționiste. Marcantă personalitate a științei mondiale, Racoviță, discipol al lui Grigore Cobălcescu și Henri Lacaze, a trecut în cursul vieții sale de la studiul faunei și florei Atlanticului și Mediteranei la ample descrieri ale vietăților de la Polul Sud, apoi la ale celor din tainicele adâncuri ale grotelor. El a lăsat tezaurului științei o vastă operă. Pe baza ei, savanți cu renume au scris până astăzi peste 60 de volume. Emil Racoviță, împreună cu savanții francezi P. A. Chappuis și René Jeannel, creează la Cluj primul institut de speologie din lume.

Studiile efectuate de Racoviță în domeniul biospeologiei stau la baza introducerii unei adevărate reforme în sistematica zoologică, cea mai importantă de la Linné încoace. [...]

Sâmbătă 18 noiembrie 1967 – Noi obiective date în folosință în orașul Baia Mare

Vineri 17 noiembrie, oamenii muncii din orașul Baia Mare au trăit bucuria a trei evenimente de mare importanță în viața lor – darea în folosință a noilor construcții: Uzina de apă, Cinemascopul „Dacia” și Stația de Epurare a Apelor.

La festivitățile inaugurale au participat membri ai Biroului Comitetului Regional de partid, ai Comitetului Orașenesc de partid Baia Mare, ai comitetelor executive ale sfaturilor populare regional și orașenesc, activiști de partid, de stat și ai organizațiilor de masă, constructori, ingineri, arhitecți care au participat activ la realizarea acestor obiective, oameni ai muncii din întreprinderile și exploatările miniere din oraș.

Proiectanții și constructorii care și-au adus contribuția la înfăptuirea acestor obiective au fost felicitați călduros de către organele de stat și de partid pentru calitatea lucrărilor executate și darea lor în folosință. [...]

Sâmbătă 2 decembrie 1967 – Reprezentanți iluștri ai științei și culturii românești – Cezar Petrescu

Numele lui Cezar Petrescu se înscrie printre cele ale reprezentanților de seamă ai literelor românești din perioada interbelică. Născut cu 75 de ani în urmă, în satul Hodora, din regiunea Iași, scriitorul își face studiile la Roman și Iași, iar mai târziu se afirmă ca ziarist, apoi ca nuvelist și îndeosebi ca romancier. Vasta lui activitate de creație începe cu nuvelele cuprinse în volumul *Scrisorile unui răzeș* (1922) și se încheie cu romanul *Oameni de ieri, oameni de azi, oameni de mâine*, apărut cu șase ani înainte de moartea sa, adică în 1955.

Între aceste coordonate scriitorul concepe o amplă construcție în proză (20 de romane), cu intenția de a reda, în manieră balzaciană, o „cronică românească a veacului al XX-lea”, în care să zugrăvească realitățile sociale, chipul epocii sale. [...]

Lansarea revistei de cultură urbană *Orașul* din Cluj-Napoca

Dr. Ioan GOGOTA

Biblioteca Județeană „Petre Dulfu”

Joi, 16 februarie 2017

În 16 februarie 2017, începând cu ora 13.00, în sala Centrului de Cercetare și Documentare de sub egida Academiei Române, aparținând Bibliotecii Județene „Petre Dulfu” Baia Mare, a avut loc lansarea numerelor 39-40 ale revistei de cultură urbană *Orașul*, care apare la Cluj-Napoca. Evenimentul s-a desfășurat sub semnul bunei colaborări dintre Fundația Culturală și de Caritate pentru Protecția Patrimoniului Cultural Național „Carpatica”, fondată în 1996 de către arh. Ionel Vitoc, și Biblioteca Județeană „Petre Dulfu” din Baia Mare.

Au fost prezente persoane avizate, bune cunoscătoare ale culturii și spiritualității românești, între care s-au remarcat arh. Ionel Vitoc, coordonatorul colectivului redacțional al revistei, doctor Vitoc Cristina (soția), conf. univ. dr. Ștefan Vișovan, prof. Vasile Leschian, publicistul Dragomir Ignat, scriitori, bibliotecari etc.

Cuvântul de întâmpinare a fost rostit de dr. Teodor Ardelean, directorul Bibliotecii Județene „Petre Dulfu” Baia Mare, moderatorul activității, care și-a exprimat bucuria întâlnirii – a doua oară în acest spațiu academic – cu membrii colectivului redacțional al revistei *Orașul*.

În cadrul întâlnirii de la Biblioteca Județeană „Petre Dulfu” Baia Mare a luat

cuvântul coordonatorul revistei *Orașul*, Ionel Vitoc, care a afirmat că revista este la o dată aniversară, iar fundația sa este cea mai importantă din Cluj, remarcându-se prin complexitatea și succesul acțiunilor, succes asigurat și de implicarea unor academicieni. Fundația s-a implicat în activități colaterale și în alte județe, gen „Tabăra de Instruire și Creație de la Vălenii Șomcutei din Maramureș”, ajunsă la a 8-a ediție, care s-a bucurat de participarea mai multor profesori și elevi. Pe viitor sugerează că se impune înființarea unui centru național pentru muzicienii percuționiști, sens în care ar beneficia de sprijinul profesorului Munteanu.

Referitor la revista *Orașul*, arh. Ionel Vitoc a menționat că ea merită citită din „scoarță în scoarță”, partea a doua a acesteia fiind destinată în exclusivitate „orașenilor care scriu despre oraș”. Motivul pentru care și-a lansat numerele 39-40 ale revistei de cultură urbană *Orașul* la Baia Mare este legat de acordarea diplomei și medaliei jubiliare, într-un cadru festiv, dr. Teodor Ardelean, directorul Bibliotecii Județene „Petre Dulfu” Baia Mare, pentru sprijinul acordat demarării proiectului „Tabăra de Instruire și Creație de la Vălenii Șomcutei din Maramureș”.

În continuare, conf. univ. dr. Ștefan Vișovan a făcut o analiză riguroasă a revistei, insistând pe anumite date cu relevanță din istoria acesteia. Principalele realizări ale revistei se regăsesc în cele 52 de expoziții de artă și sculptură, 115 lansări de carte, 17 conferințe, 27 de spectacole și 8 ediții ale Taberei pentru Copii de la Vălenii Șomcutei. În revistă s-au manifestat 417 colaboratori, dintre care 9 academicieni, profesori universitari, scriitori, artiști, medici etc.; 74 autori de poezie (17 tineri); 43 de membri ai Uniunii Scriitorilor (dintre care 31 clujeni); 32 de prozatori, dintre care 24 sunt membri ai Uniunii Scriitorilor din România (20 clujeni); 21 de traducători profesioniști; au tradus din 39 de autori din 12 țări (S. U. A., Anglia, Canada, Franța, Italia, Turcia, Argentina, Slovacia, Ungaria, Portugalia, Tunisia și Israel).

În condițiile în care peisajul revuistic național înregistrează evidente fluctuații, incluzând dispariții ale unor publicații, lipsa de periodicitate a altora, *Orașul* își menține o linie firească în apariții și cu nivel ridicat în conținut și în problematica abordată. Această problematică nu este doar a Clujului, ci a țării întregi, căci radiografiind în plan diacronic și sincron ic municipiul propriu, revista, prin colaboratorii săi distinși, oferă soluții, propune inițiative viabile

și pentru alte comunități urbane, nu doar la nivel național, ci și internațional. Revista, așa cum și-a propus de la apariție, se situează la un nivel înalt de profesionalism, calitatea științifică și conținutul impresionant de idei fiind susținute de valoarea artistică înaltă, de cultura și de anvergura universitar-academică a colaboratorilor ei. Dinspre această revistă iradiază generos umanism și patos, patriotism și spirit civic, demnitate și autoritate, judecăți de valoare în varii domenii de activitate, propuneri și critici, puncte de vedere originale vizavi de evoluția comunității în cele mai diferite planuri. Revista *Orașul* este o revistă model, care poate și trebuie luată ca exemplu de cât mai multe comunități urbane din țară, mai ales de acelea care dispun de o forță intelectuală bine ancorată în realitate și cu viziune clară, realistă asupra viitorului.

La rândul său, fostul prefect Anton Rohian a elogiat revista și pe autorul arh. Ionel Vitoc, sugerând că titlul revistei *Orașul* îl inspiră să-și continue acțiunea inițiată la nivel de sate-săteni, în perioada de 3 ani cât a ocupat funcția de demnitate publică la nivelul Prefecturii Maramureș. În acest sens, oful său privind salvarea satului maramureșean s-ar putea realiza dacă ar exista o fundație de tipul Sătenii Satului.

A urmat Vasile Leschian, cercetător analist al fenomenului revistei, care a reușit să contureze un tablou cuprinzător al peisajului revuistic clujean în evoluția sa și a evidențiat implicațiile acesteia în amplul proces de emancipare națională, culturală și spirituală.

Ajunsă la numărul 40, după 10 ani de la debut, revista *Orașul* – susținută financiar integral de către arh. Ionel Vitoc și familia sa – este una dintre cele mai reprezentative pe plan municipal, ridicându-se la nivel național, din punct de vedere literar-științific și grafic-estetic.

Lansare de carte: Vasile Leschian, *Rostiri afabile*

Dr. Ioan GOGOTA

Biblioteca Județeană „Petre Dulfu”

Marti, 6 iunie 2017

În 6 iunie 2017, într-o atmosferă specifică unui act de cultură, cu participarea unui numeros public, în Sala de conferințe a Bibliotecii Județene Petre Dulfu Baia Mare s-a desfășurat lansarea volumului *Rostiri afabile* de Vasile Leschian. Moderatorul evenimentului a fost prof. dr. Teodor Ardelean, directorul Bibliotecii Județene „Petre Dulfu” Baia Mare, iar cel care a prezentat cartea din perspectiva criticului literar a fost prof. univ. dr. Gheorghe Glodeanu, de la Centrul Universitar de Nord Baia Mare.

În cuvântul său de început, Teodor Ardelean a menționat că „*Rostiri afabile* de Vasile Leschian produce tuturor o bucurie și, ca orice nouă carte, reprezintă o sărbătoare a spiritului”.

Referindu-se la autor, a făcut mențiunea că „*a creat o carte solidă, un material polivalent, iar un comentariu la o astfel de carte contribuie la enunțarea unor noi forme de meditații*”. În carte se regăsesc mulți dintre cei prezenți, cărora le-a acordat pagini de analiză, cartea fiind un etalon cultural.

Totodată, Teodor Ardelean a ținut să precizeze că „*Vasile Leschian a evadat dintr-o anumită orientare politică și, indiferent de segmentul politic existent, s-a delimitat prin creația sa de oamenii care au activat/activează în structurile politice*. Referindu-se la cartea în cauză, a afirmat că *autorul este un adevărat promotor cultural, activ din punct de vedere creativ în domeniul culturii, fiind redactor la peste 100 de cărți și moderând zeci de lansări de carte, începând din 1962*”.

La rândul său, Gheorghe Glodeanu a amintit că „*în perioada 1992-1993, sub egida Editurii Gutinul, a fost tipărit un volum despre Mircea Eliade, în 5.000 de exemplare, căruia Vasile Leschian i-a fost redactor de carte. Acesta, împreună cu regretatul Vasile Radu Ghenceanu, forma o formidabilă echipă de consilieri culturali*”. Cât privește preocupările avute, Vasile Leschian este, potrivit lui Gheorghe Glodeanu, *tipul ardeleanului care lucrează profund la mai multe reviste, participă la conferințe, sesiuni de comunicări științifice, la întâlnirile revistei „Nord Literar” etc.* Cartea face parte dintr-o colecție de cărți bilingve, apărând în limbile română și engleză. În eseurile sale, Vasile Leschian dovedește originalitate și profesionalism.

Despre carte și autor au mai vorbit artistul plastic Mircea Bochiș, preotul Gheorghe Pop – care i-a mulțumit cu acest prilej autorului pentru modul exemplar în care a redactat și prezentat câteva dintre volumele sale –, Sălcuț Horvat, directorul executiv al revistei *Nord Literar*, conf. univ. dr. Valeriu Oros și Dumitru Pop, fostul său coleg de școală pedagogică. La final, a luat cuvântul autorul, amintind câteva dintre temele și valorile culturale care i-au reținut, în timp, atenția și pe care s-a străduit să le ofere cititorilor.

Lansarea s-a dovedit o reușită nu numai din punctul de vedere al participării masive a avizaților în materie, ci și prin ideile discutate și disputate la un nivel elevat.

Evocarea „Ion Rațiu – un aristocrat al vieții publice românești”

Ștefan SELEK
Biblioteca Județeană „Petre Dulfu”

Miercuri, 28 iunie 2017

Cu ocazia centenarului (1917-2017) de la nașterea cunoscutului politician român, Ion Rațiu, la Biblioteca Județeană „Petre Dulfu” a avut loc o manifestare aniversară la care au luat parte cercetători, universitari, scriitori, istorici, preoți, jurnaliști și bibliotecari.

„Marcăm prin prezența și contribuția noastră la acest areopag intelectual centenarul nașterii unui om care a avut o însemnătate deosebită pentru istoria modernă și recentă a României, omul politic, patriot român ardelean, democrat convins și luptător în arena publică, ziarist și om de spirit, scriitorul Ion Rațiu (n. 6 iunie 1917 – d. 17 ianuarie 2000)”, după cum a menționat încă din debutul evenimentului prof. univ. dr. George Achim, în calitate de moderator. Apoi a mulțumit conducerii Bibliotecii Județene, directorului dr. Teodor Ardelean, pentru că a îmbrățișat ideea și a sprijinit organizarea acestui eveniment, scriitorului Ion Papuc și cercetătorului științific conf. univ. dr. Ștefan Vișovan, apoi colegilor Corina Șandor și Dorina Cadar pentru contribuțiile lor la buna desfășurare a programului.

**George Achim, Teodor Ardelean. Ștefan Vișovan,
Simion Mesaroș și Ioan Mureșan**

A urmat proiecția câtorva înregistrări ale unor fragmente de interviu cu Ion Rațiu, printre care cea celebră frază, expresie a chintesenței democrației: „Voi lupta până la ultima picătură de sânge ca să ai dreptul să nu fii de acord cu mine”, care valorizează ideea că omul este în centrul societății și totul se

învârte în jurul lui, după cum el însuși mărturisea.

La întrebarea „a fost Ion Rațiu, personajul public și omul politic, din perspectiva istoriei, un învingător?” George Achim dă răspunsul contrar, argumentând: „Rațiu poate fi privit mai degrabă ca un învins. Nu a devenit președintele României și nici al uneia dintre camerele Parlamentului. Nu a devenit prim-ministru, ministru de externe și nici măcar ministru, atunci când partidul său a avut acces la putere, deși competențele, statura și carura sa națională și internațională l-ar fi recomandat cu prisosință. Deci, nu și-a putut impune viziunea socială și economică, abilitățile diplomatice și relațiile personale și nu le-a putut pune în folosul țării. Nu a reușit să fie acceptat și valorizat în propriul său partid PNȚCD, nereușind vreodată să obțină o funcție de vârf în interiorul acestuia... Numai că se întâmplă ca, în perspectiva și logica istoriei reale, figura

La întrebarea „a fost Ion Rațiu, personajul public și omul politic, din perspectiva istoriei, un învingător?” George Achim dă răspunsul contrar, argumentând: „Rațiu poate fi privit mai degrabă ca un învins. Nu a devenit președintele României și nici al uneia dintre camerele Parlamentului. Nu a devenit prim-ministru, ministru de externe și nici măcar ministru, atunci când partidul său a avut acces la putere, deși competențele, statura și carura sa națională și internațională l-ar fi recomandat cu prisosință. Deci, nu și-a putut impune viziunea socială și economică, abilitățile diplomatice și relațiile personale și nu le-a putut pune în folosul țării. Nu a reușit să fie acceptat și valorizat în propriul său partid PNȚCD, nereușind vreodată să obțină o funcție de vârf în interiorul acestuia... Numai că se întâmplă ca, în perspectiva și logica istoriei reale, figura

învinsului să fie mult mai atrăgătoare pe plan emoțional și simbolic, adică tocmai în acel arhitext al narativului istoric capabil să producă și să perpetueze modele, figuri emblematice, cu mare putere simbolică și de iradianță colectivă, capabile să catalizeze sentimente și energii foarte largi. Iată câteva exemple: unul moare, descăpățânat pe câmpia de la Turda, alții sunt trași pe roată, un altul rățăcește singuratic, în pragul nebuniei, unul este strangulat mișelește în noaptea de Sfântul Andrei, altul este îngropat fără cruce, în lunca Sighetului. Și tot așa, până în zilele noastre. Se pare că românilor, ca popor mioritic, le plac mai mult învinșii”.

George Achim l-a cunoscut pe Ion Rațiu, ca și câțiva dintre cei prezenți, și mărturisește despre acesta că „avea în suflet și voce o tristețe și un sentiment al eșecului, pe care masca oricărei cordialități de tip britanic nu le puteau ascunde în totalitate. A murit marginalizat și deșertat de ecoul românesc firav al acțiunilor sale”.

Care este deci, „lăsământul” lui Ion Rațiu, se întreabă George Achim? El rămâne un model public generic purtând numele său, un aristocratism al convenției publice, cordialitatea dialogului, civilitatea față de adversari, constanța angajamentului politic, patriotism sincer probat și asumare totală, fără rezerve, a condiției sale românești”.

A urmat intervenția conf. univ. dr. Ștefan Vișovan, care a prezentat date din biografia lui Ion Rațiu, amintind de familia Rățeștilor, din care acesta provenea, cu rădăcini până în secolul al XIV-lea, care a dat țării nenumărați oameni de cultură, juriști, preoți, care au marcat evoluția României și sunt prezenți în toate momentele istoriei noastre. Prezentarea a continuat cu traseul educațional, apoi căsătoria cu Elisabeth Pilkington, din care au rezultat cei doi copii: Nicolae și Andrei, care se străduiesc să-i ducă și astăzi mai departe activitatea, mai mult în plan economic și administrativ. În cariera lui, Ion Rațiu a avut mai multe ipostaze: afacerist (în domeniile: transport maritim și imobiliare), om politic (președinte al Fundației Rațiu, a fondat Uniunea Mondială a Românilor Liberi în 1984, a candidat la președinție în 1990, deputat PNȚCD de Cluj, legislatura 1990-1992, deputat al Convenției Democratice Române, 1992-2000), ziarist (a fost colaborator al BBC, Radio Europa Liberă, Vocea Americii, fiind una dintre vocile cele mai puternice împotriva regimului comunist, a înființat ziarul *Cotidianul*), scriitor (a ținut un jurnal aproape o jumătate de veac, a publicat un număr impresionant de cărți). Ștefan Vișovan și-a încheiat intervenția dând citire unui text postat pe Internet: „În anii '90 se spunea că Ion Rațiu a pierdut alegerile din cauza papionului, pentru că noi nu eram obișnuiți cu atâta eleganță deosebită. Ne speria. Au trecut douăzeci și ceva de ani de atunci și nimic nu ne mai sperie: nici mârlnăria, nici minciuna, nici stridența, nici vulgaritatea. Ne mai temem doar de ideea că ar putea să vină o vreme în care nimeni să nu mai știe ce înseamnă un boier adevărat. Un domn, un om politic excepțional, un model. Un bărbat care să știe să poarte papion asortat la sumana din pănură. Așa cum purta domnul Ion Rațiu pe vremea confruntărilor politice pentru primele alegeri libere”.

Scriitorul și eseistul Ion Papuc a publicat în revista *Convorbiri literare*, de la Iași, care a sărbătorit în acest an 150 de ani de apariție, un articol intitulat „Titu Maiorescu și cei învinși”, o mare pledoarie pentru intelectualii ardeleni Timotei Cipariu și Simion Bărnuțiu, care reiterează ideea că marii învinși vor fi redescoperiți de memoria colectivă și prin aceasta mesajul lor va deveni învingător. Întors în țară, în 1990, Ion Rațiu a finanțat tipărirea *Discursului de la Blaj*, al lui Simion Bărnuțiu, lucrare la care a scris și prefața. Apoi Ion Papuc a vorbit despre lucrările care pun bazele principiilor de limbă și scriitură, *Gramatica limbii române* (1869-1877), întocmită de Timotei Cipariu, și *Dicționarul limbii române* (1871-1876), publicat de August Treboniu Laurian și Ion C. Massim.

În ce mă privește, mărturisește Ion Papuc, „cel mai important capitol al istoriei culturii române este Școala Ardeleană și regret foarte mult că este astăzi scoasă din manualele școlare”. Despre Ion Rațiu, pe care l-a cunoscut personal, Ion Papuc spune că a fost „un domn de o distincție rară, un mare ardelean” și, citându-l pe Heidegger, care avea o lucrare cu titlul *De ce rămâ-*

nem în Provincie, în sensul că de acolo ființa își extrage vitalitatea, ne îndeamnă să rămânem aproape de Ion Rațiu pentru că atunci „putem spera că vom mai exista și noi”.

Dr. Teodor Ardelean:

„E nevoie să ne aducem aminte de mai-marii noștri. Căci aceștia sunt mai-marii noștri, iar nu cei care s-au cocoțat în posturile de vază, ocazionate de așa-zisa distribuție a puterii”. Apoi a mulțumit antevorbitorilor pentru intervențiile lor, și în special lui Ion Papuc, pentru „aceste frumoase trimiteri către orizonturi ale firii și viețuirii culturale românești, cuvinte adevărate, care îmbracă haina oficială doar la astfel de ocazii... Trebuie să ne întoarcem la figurile care au însemnat ceva pentru noi și care ne-au luminat o vreme, iar Ion Rațiu, prin opera practică a vieții sale și prin opera scrisului său, a semănat și a însemnat o lumină, pe care noi n-am reușit să o descompunem suficient de bine”.

Apoi a relatat un episod din viața personală, când la una dintre întâlnirile cu Ion Rațiu, Teodor Ardelean i-a mărturisit că, în 1990, cu ocazia alegerilor prezidențiale, sfătuit fiind de fiul său, Horațiu Laviniu Ardelean, atunci în vârstă de nici paisprezece ani, l-a votat pe Ion Rațiu, în calitate de reprezentant al românilor din Ardeal. Acesta i-a dăruit, drept răsplată, un papion și o carte cu dedicația „Pentru Horațiu Ardelean, cu toată afecțiunea”.

Ion Papuc, George Achim și Teodor Ardelean

În preambulul părții a doua a manifestării a avut loc o audiție a unui cântec de pe Câmpia Transilvană, interpretat de un rapsod popular dintr-un sat de lângă Turda.

În partea a doua, portretul lui Ion Rațiu a fost întregit prin intervențiile celor prezenți la masa rotundă: preotul greco-catolic Simion Mesaroș, care a povestit episodul din toamna anului 1990, o zi friguroasă de noiembrie, în care Ion Rațiu, venit la Baia Mare cu o delegație parlamentară, în problema catedralei de pe strada Vasile Lucaciu, a primit din partea lui o gubă moroșenească, pe care la rândul său a primit-o din partea enoriașilor greco-catolici din Hoteni. Apoi, fostul deputat PNȚCD și ministru Ioan Avram Mureșan a povestit câteva amintiri care l-au legat de colegul de partid, Ion Rațiu, printre care imaginea mitingurilor de la începuturile anilor '90, când îl urmărea pe Ion Rațiu ieșind în stradă alături de Corneliu Coposu, Ion Diaconescu, Gabriel Țepelea, Ioan Lup etc., pentru a explica oamenilor ce este democrația adevărată, „așa cum o descrie Ion Rațiu și pe care ne-a lăsat-o moștenire”. Au mai luat cuvântul: conf. univ. dr. Valeriu Oros, prof. Dan V. Achim, Iulia Hojda din Ieud, Ion Profeanu, prof. Simion Ciurte.

Moment evocativ dedicat marelui cărturar Ion Bianu (1856-1935)

Maria BELEA
Biblioteca Județeană „Petre Dulfu”

Vineri, 10 noiembrie 2017

Biblioteca Județeană „Petre Dulfu” Baia Mare a organizat vineri, 10 noiembrie 2017, la Fondul Documentar al Academiei Române, un moment de evocare a personalității și activității marelui cărturar Ion Bianu, întemeietorul școlii de biblioteconomie și bibliografie, membru titular și președinte al Academiei Române.

Directorul dr. Teodor Ardelean a citit bibliotecarilor prezenți la această reuniune omagi-ală mesajul pe care l-a transmis către Adunarea Astristă de la Valea Lungă, din proximitatea Blajului, cu ocazia manifestării organizate în data de 10 noiembrie 2017, în cinstea marelui filolog și demiurg al biblioteconomiei și culturii românești, manifestare la care Domnia Sa nu a putut lua parte.

Conf. univ. dr. Florian Roatiș a conturat personalitatea magistrală a lui Ion Bianu, amintind momentele importante care au marcat viața și activitatea sa, de la modestul arhivar al Bibliotecii Academiei Române până la titlul de profesor universitar și președinte al celui mai înalt forum de știință și cultură, aspecte pe care le-am sintetizat în cele ce urmează.

Născut la 1 octombrie 1856 în satul Făget (județul Târnava, azi Alba), Ion Bianu a urmat

Ștefan Vișovan, Florian Roatiș și Teodor Ardelean

liceul la Blaj, unde a studiat până în 1876, timp în care a fost ales bibliotecar al Societății de lectură înființate în școală.

După încheierea studiilor la Blaj, Ion Bianu pleacă, în 1876, la București, unde s-a înscris la Facultatea de Litere și Filosofie, recomandat fiind de Ioan Micu Moldovan care, alături de Timotei Cipariu, i-a sădit dragostea pentru limba veche românească. August Treboniu Laurian, văzându-i califica-

tivele de „eminentă”, a avut mare încredere în tânărul transilvănean, numindu-l, încă din timpul facultății, custode bibliotecar la Biblioteca Centrală a Universității.

În perioada 1876-1880, Ion Bianu urmează studiile universitare, iar în 1880, dorind să îmbrățișeze cariera diplomatică, este sfătuit de Alexandru Odobescu și Ion Ghica să renunțe la această carieră, deoarece este nevoie de prezența sa în cadrul Academiei. A fost momentul în care i s-a conturat destinul.

După ce și-a luat licența în 1880, din 1881 devine profesor la Liceul „Sfântul Sava”, unde va desfășura această profesie până în 1901, în paralel cu munca de custode, apoi de arhivar și bibliotecar al Academiei Române.

În 1881 a primit o bursă de studii la Milano și Paris, unde va studia alături de mari filologi ai Europei, însă Ion Bianu s-a dovedit a fi mai interesat de bibliotecile, arhivele și muzeele Europei, vizitând aceste instituții la Milano, Paris, Roma, Londra, Oxford, Cracovia, Varșovia, conturându-i-se astfel pasiunea pentru carte și dragostea pentru bibliotecă.

În 1883 revine în țară, continuând activitatea sa de arhivar la Biblioteca Academiei Române, unde fusese angajat în data de 1 februarie 1879, la recomandarea lui Odobescu.

În 4 aprilie 1884 devine bibliotecar titular și director al Bibliotecii Academiei Române, înființând în 1885 un post de ajutor bibliotecar pentru Octavian Lugojeanu. Primul lucru care i s-a cerut de către Dimitrie Sturza, secretar general al Academiei și apoi ministru, a fost acela de a face un regulament, un raport asupra bibliotecii, pe care Ion Bianu l-a întocmit cu multă acribie și care a rămas pentru mult timp la baza activității acestei mari și minunate instituții.

Din poziția de director al Bibliotecii Academiei Române a intervenit pentru instituirea legii tipografiilor, astfel încât fiecare dintre acestea să predea Academiei câte două exemplare din orice tipăritură, cu scopul de a înzestra biblioteca cu asemenea colecții. În 1885 s-a implicat pentru legea depozitului legal, acesta fiind cel mai eficient instrument de extindere a colecțiilor marilor biblioteci.

La începutul existenței sale, colecțiile Bibliotecii Academiei Române erau găzduite în spații necorespunzătoare ale Universității din București, prin urmare, principala preocupare organizatorică a lui Ion Bianu a fost legată de găsirea unui spațiu adecvat, lucru pe care l-a și înfăptuit în 1892, cu sprijinul lui Theodor Rosetti, care era pe atunci ministru, cumpărând pentru Biblioteca Academiei casa Cesianu, iar mai târziu casa Belu și casa Zaleski de pe Calea Victoriei, unde a început o construcție a bibliotecii.

În 1902 pleacă de la Liceul „Sfântul Sava” la Facultatea de Litere și Filosofie a Universității din București, în calitate de profesor la Catedra de istorie a literaturii române, unde va preda până în 1928.

În 1887, la vârsta de 31 de ani, este primit membru corespondent al Academiei Române, iar în 1902 a devenit membru titular. În martie 1904, Ion Bianu a susținut discursul de recepție în Academie cu tema „Despre introducerea limbii românești în biserica românilor”, demonstrând încă o dată dragostea sa pentru limba română și literatura veche.

Ion Bianu a avut un merit deosebit în ceea ce privește înzestrarea Bibliotecii Academiei, prin sporirea colecțiilor, a patrimoniului de manuscrise și a fondului de carte veche, fiind ajutat în acest scop de Alexandru Odobescu, Bogdan Petriceicu Hasdeu și de Nicolae Iorga.

În timpul Primului Război Mondial, în 1918, a vegheat la siguranța Bibliotecii Academiei și a manuscriselor sale. Au existat și probleme în acest sens, deoarece armata bulgară a preluat manuscrisele slavone și nu le-a restituit decât după un an, în urma unor mari eforturi depuse de Ion Bianu.

Plecând de la modesta funcție de arhivar, Ion Bianu a fost numit în 1927 secretar general al Academiei Române, președinte al Academiei Române între anii 1929-1932 și vicepreședinte între anii 1932 și 1935.

Prin uluitoarea sa carieră, Ion Bianu a contribuit la transformarea Bibliotecii Academiei într-o adevărată pepinieră pentru multe cariere intelectuale și sociale: Ilarie Chendi, Vasile Pârvan, George Murnu, Nicolae Cartoian și mulți alții.

Pe lângă activitatea de organizare și administrare a Bibliotecii Academiei Române, Ion Bianu este autorul unor ediții critice asupra unor vechi scrieri românești, precum și autorul unor impresionante lucrări de bibliografie și de cercetare a istoriei literaturii române.

Cu privire la Ion Bianu și activitatea sa, Ioan Chindriș a decelat trei dimensiuni, făurite în decursul veacurilor și consfințite de istorie: bibliolog, bibliograf și biblioteconomist. Ion Bianu a pledat permanent pentru cartea, cultura și literatura română veche, fiind numit „regele cărților” de către Ioan Chindriș.

La 20 de ani, în 1876, Ion Bianu a scris prima monografie despre viața și activitatea lui Maniu Samuil Micu alias Clain de Sadu.

Din seria cercetărilor despre literatura română veche și a edițiilor de texte, amintim că în 1886 Ion Bianu a publicat *Predicile făcute la prasnice mari* de Antim Ivireanul, în 1887 a publicat *Psaltirea în versuri* a lui Dosoftei, iar în 1889 *Psaltirea scheiană*.

În calitate de bibliograf, Ion Bianu a redactat, împreună cu Nerva Hodoș și apoi cu Dan Simonescu, *Bibliografia românească veche*, o lucrare de proporții, în patru tomuri, care cuprinde literatura română veche de la *Liturghierul lui Macarie* din 1508 și până la 1830, dată care marchează trecerea la literatura modernă. În același timp s-a ocupat de manuscrise vechi, adunate pe parcursul mai multor ani, din 1903 până în 1931, de numele său legându-se *Catalogul manuscrisurilor românești*. Împreună cu Nerva Hodoș, a contribuit la scrierea *Publicațiilor periodice românești*, volum care cuprinde tot ce s-a publicat în revistele și ziarele din țara noastră, dar și din alte țări europene.

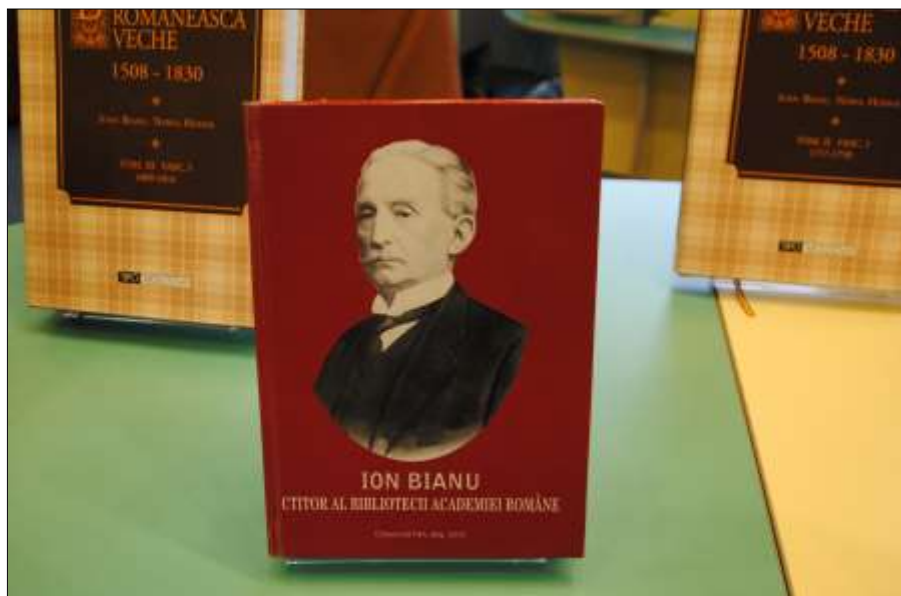
Sub bagheta lui Ion Bianu, Biblioteca Academiei Române a devenit o impresionantă instituție model pentru țara noastră, ale cărei colecții au evoluat de la 3.000 de volume la 100.000 de cărți, 4.000 de manuscrise și 30.000 de documente, așa cum evidențiază Dimitrie A. Sturza, în 1904, în discursul de răspuns la cel de recepție în Academia Română.

Personalitate modestă, dar harnică, Ion Bianu rămâne ctitorul acestei mari instituții și a unor lucrări de interes național. De asemenea, Ion Bianu a purtat o corespondență activă cu mari personalități ale epocii, ceea ce dovedește aprecierea de care se bucura în rândul acestora.

În încheiere, conf. univ. dr. Florian Roatiș a subliniat faptul că Ion Bianu a pus bazele unei noi categorii de intelectuali români – bibliotecarii, fiind considerat creatorul școlii românești de biblioteconomie și bibliografie.

Contribuțiile „marelui luminator al istoriei noastre”, ctitor al Bibliotecii Academiei Române și „filolog providențial al culturii române”, sunt prezentate de dr. Teodor Ardelean într-un „șirag de SUPERLATIVE” în articolul *Personalitatea lui Ion Bianu în superlative*¹.

Încheiem acest scurt moment evocativ cu cuvintele directorului Teodor Ardelean: „Fie-i memoria binecuvântată Marelui Săditor de pomi roditori pentru înfruptarea poftii noastre de bine și multă sănătate, putere de muncă și bucurii celor ce stau de veghe la calendarul sfânt al celor înscriși în Cartea de Aur a Neamului Românesc, fie ei academicieni, oameni de știință sau de cultură, profeți sau protectori, promotori sau povățuitori, căutători sau păstrători... Pe scurt, OAMENII DE BINE AI ISTORIEI NEAMULUI!”.

¹ Dr. Teodor Ardelean, *Personalitatea lui Ion Bianu în superlative*, în *Astra Blăjeană*, nr. 4 (77), decembrie 2015, p. 2-3.

CUPRINS

EDITORIAL

Florian ROATIȘ / Iubirea de înțelepciune la început de mileniu 3

DIALOGURI PROFESIONALE

Alina ILIEȘ / Relația dintre carte, bibliotecă, utilizator și bibliotecar 6

Csilla TEMIAN / Interferențe profesionale: *Vox Libri* – X 7

Simona DUMUȚA / Din patrimoniul Bibliotecii Județene „Petre Dulfu” 9

Maria BELEA / Curs de biblioteconomie la Biblioteca Județeană „Petre Dulfu” Baia Mare.... 12

Ștefan SELEK / Vizită de studiu a bibliotecarelor din Republica Moldova la Biblioteca
Județeană „Petre Dulfu” 16

Maria BELEA / Colocviul profesional anual al bibliotecarilor din bibliotecile publice
maramureșene 19

Titus BĂDIC / Acum 30 de ani: Bibliotecile din Bihor în anul 1987 21

Daliana BONAȚ, Maria BELEA / Activități de valorificare a Colecției „Iosif Herțea” 25

PAGINI CULTURALE

Vasile V. FILIP / Spiritul local prin ochi străin 27

Grigore SPERMEZAN / Văzuți de alții..... 34

Tudor NEDELCEA / Prolific și valoros: Constantin Cubleşan..... 41

Ștefan GRIGORESCU / Funeraliile reginei Elisabeta a României (1916) 45

Paula ROMAN / Pierre Larousse – un lexicograf de talie mondială 48

Lazăr-Aurel PANTEA / Capodopere arhitectonice și istorice românești. Așezăminte
Monahale din Transilvania și Oltenia..... 50

Felix MARIAN / Dr. Alexandru Victor Culcer (1897-1979)..... 61

Simona DUMUȚA / Victor Ilieșiu – fișă de autor (1916-1984)..... 63

ANIVERSĂRI

Isabela VASILIU-SCRABA / Centenarul nașterii filozofului Octavian Nistor (1917-1993) 66

Ionel NECULA / Simion Mehedinți – alte însemnări dintr-o epocă malefică..... 70

PHILOSOPHIA PERENNIS

Valentin MUREȘAN / Dilemele etice și cadrele de evaluare morală 73

Aurel M. CAZACU / Rhodianismul la Cicero 84

David ILINA / Condiția intelectualului și nevoia de reinventare..... 94

RELIGIE

Cătălin Bogdan ROATIȘ / Misiunea Bisericii. O perspectivă ioaneică 97

Mihai PETIAN / Nunta din Cana – Evanghelie și psihanaliză 104

Vasile V. FILIP / Pâinea noastră cea de toate zilele..... 107

RECENZII

Maria COGĂLNICEANU / Inițieri în cultură și-n sărbătorile limbii române 111

Stan V. CRISTEA / <i>Invitație către Constantin Noica</i>	114
Tudor NEDELCEA / Calvarul limbii române.....	119
Antoaneta TURDA / Despre rostul rostirilor cu Dragomir Ignat.....	122
Ștefan-Adrian BĂRBULESCU / <i>Stalin. Curtea Țarului Roșu</i>	124
Camelia Maria COSMA / <i>Cititorul din peșteră</i>	127

DICȚIONARUL LOCALITĂȚILOR

Aristița BORBEI, Liana SILAGHI / Comuna Groșii Țibleșului.....	130
--	-----

IN MEMORIAM MARIA MARIȘ DĂRĂBAN

Vasile JURJE / Maria Mariș Dărăban.....	139
Nicolae POP / ...După șase săptămâni.....	140
Maria GÂRBE / Tristețea unei duminici la plecarea Mariei Mariș Dărăban	142
Gheorghe POP / Dragă prietenă Maria Mariș Dărăban,.....	145

VARIA

Septimiu CHELCEA / Psihosociologice.....	146
Liana POP / Festivaluri și manifestări populare maramureșene.....	147
Lavinia ARDELEAN / S-a întâmplat acum 50 de ani (Extrase din articole ale ziarului <i>Pentru socialism</i>)	152

DIN AGENDA CULTURALĂ A BIBLIOTECII

Ioan GOGOTA / Lansarea revistei de cultură urbană <i>Orașul</i> din Cluj-Napoca	158
Ioan GOGOTA / Lansare de carte: Vasile Leschian, <i>Rostiri așabile</i>	160
Ștefan SELEK / Evocarea „Ion Rațiu – un aristocrat al vieții publice românești”	161
Maria BELEA / Moment evocativ dedicat marelui cărturar Ion Bianu (1856-1935)	164